Vol I

QUINTI HORATII FLACCI
OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI,

AC

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ, ANDIUM, ET BITURIGUM.

HUIC EDITIONI ACCESSERE

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS,

EJUSDEM CHRONOLOGIA HORATIANA, ET PRÆFATIO

DE SATIRA ROMANA.

EDITIO VIGESIMA-PRIMA, PRIORIBUS LONGE EMENDATIOR.

LONDINI:

IMPENSIS F. C. & J. RIVINGTON; G. WILKIE; SCATCHERD & LETTERMAN; LACKINGTON, ALLEN, & SOCC.; LONGMAN, HURST, REES, ORME, & BROWN; CADELL & DAVIES; LAW & WHITTAKER; W. GINGER; J. RICHARDSON; J. M. RICHARDSON; J. MAWMAN; J. HARRIS; T. BOOSEY; E. WILLIAMS; BALDWIN, CRADOCK, & JOY; SHERWOOD, NEELY, & JONES; G. & S. ROBINSON; WALKER & EDWARDS; J. ROBINSON; et B. REYNOLDS.

1815.

Excudebat S. Hamilton, Weybridge.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

Q. [a] HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. [b] Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4. ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cottâ, et Manlio Torquato iterum Consulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. [g] Athenis cùm versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. [h] Tum victus, et bonis exutus paternis, paupertate

[a] Lib. 2. Satirâ 1. versu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4. et 6.
[c] Lib. 3. Ode 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epist. 1.
[f] Lib. 2. Epist. 1.
[g] Lib. 2. Ode 7. Lib. 3. Ode 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
[h] Lib. 2. Epist. 2.

conflictatus ad poësim animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit; ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valdè charus extitit, et liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teste, primùm scriba Quæstorius fuit, post veniam ab Augusto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit Lib. 1. Epist. 16. [m] Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. [n] Victûs frugalitatem cum munditiâ dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi et obesus. De ingenii scriptorumque elegantiâ nihil est quod dicam, cùm tot secula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius et sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. [p] Augustum hæredem palàm nuncupavit. Humo conditus est in extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

[i] Lib. 1. Ode 18. Lib. 3. Ode 16. Epod. 1
[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[m] Sueton. in Vitâ Horatii.
[n] Lib. 1. Ode 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[o] Lib. 2. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.
[p] Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI

VITA,

A

SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore: ut verò creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrásset, Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem! *Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitiâ locum tenuit. Mæcenas quantoperè eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate,*

Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum sodalem
Hinno me videas strigosiorem.

Sed multò magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, esto memor. *Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem scripto significat:* Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum: nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc re-

giam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit. *Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, argumenti gratiâ, pauca subjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Rectè enim et non temerè feceris, quoniam id usûs mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset. *Et rursus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν. *Præterea sæpe eum, inter alios jocos,* putissimum penem et homuncionem lepidissimum *appellat: unâque et alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeò probavit, mansuraque perpetuò credidit, ut non modò Seculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum; eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Post sermones verò lectos quosdam, nullam sui mentionem factam ita sit questus:* Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimùm loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quòd videaris familiaris nobis esse? *Expressitque Eclogam, cujus initium est;*

Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis et à semetipso in Satyris describitur, et ab Augusto hâc Epistolâ: Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quàm

ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas et Elegi, sub ejus titulo, et Epistola prosâ oratione, quasi commendantis se Mæcenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares; Epistola autem obscura; quo vitio minimè tenebatur. Natus est VI. Id. Dec. L. Cottâ et L. Torquato Consulibus. Decessit V. Kal. Dec. C. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo Consulibus, post nonum et quinquagesimum annum; hærede Augusto palàm nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. AND. DACERII

NOTÆ

IN

VITAM Q. HORATII FLACCI.

Q. HORATII FLACCI vita, è Suetonio.] Hanc vitam Porphyrio disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. 1. Lib. II. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quòd non ad se quoque plurima scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hîc Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temerè fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. I. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.
....

Et v. 85. *Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim*
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequerer..................

Ut verò creditum est, salsamentario.] Salsamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un charcutier*, Angli A PORKMAN, A SELLER OF SAUSAGES, qui parat venditque farcimina, tomacula, et id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem!] Hoc convicio irridebantur salsamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor), *Per consequentiam significatio fit, cùm res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabat Athenis. Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. II.

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege *scribtum* pro *scribatum.* Vide Notas nostras ad v. 36. Sat. 6. Lib. II.

De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.

adde quod scribit Liv. cap. 46. Lib. IX. et A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

Ac primò Mæcenati—in gratiam insinuatus.] Hæc ita narrantur, quasi Horatius non innotuerit Mæcenati, nisi post impetratam demum ab Augusto veniam, et comparatum scribatum Quæstorium. At istud Suetonio nunquam excidisset. Mæcenate enim deprecante, Cæsar ignovit Horatio, eique bona suo fisco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarium suorum, quocum negotia sua communicaret; quemque in otio suo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas strigosiorem.] Non placet ista lectio. Proculdubio scripserat Mæcenas, *Ninno me videas strigosiorem*, eamque lectionem secutus est doctissimus Vossius. Fuit iis temporibus Nin. Crassus poëta quovis pumice aridior, eamque ob causam istiusmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè significat titulum, lemma, præfationem concisam, breviarium, quo quis, quid sibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatissimus et infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Augustus omni tempore, post autem bellum Hispanicum, impendio magis gravescere cœpit ejus valetudo. Post istud igitur bellum constat eum hanc epistolam ad Mæcenatem scripsisse, Horatioque obtulisse munus epistolarium.

Ab istâ parasiticâ mensâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domesticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hîc irridet Augustus ut Mæcenatis parasitum, quasi ei esset assiduus conviva.

Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit.] In primis notatu dignum est, quod hîc observat Suetonius. Rara est in principibus ejusmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non nisi rarissimas iis præberi occasiones. Adeò in paucos incidunt, qui officia ampla et honores ultrò sibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri posset.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis suæ excusatione, illum honorem sibi ab Augusto oblatum recusâsse. Jam enim consenuerat, unde etiam sequitur hoc ei non oblatum fuisse ante bellum Hispanicum, ut suprà dixi.

Septimio.] Idem est Septimius, quem alloquitur Hor. Ode 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unâque et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Augusti in se liberalitate, quod tamen silentium non est ab ingrato animo profectum. Nemo unquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Augusti similes, qui omnibus suis subjectis benefecit. Quorsum igitur pro seipso seor-

sim gratias ageret, quum essent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujusmodi gratiarum actio gloriam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur. Itaque Horatius, quâ erat prudentiâ, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptam retulisse felicitatem suam, neque quenquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fecit Ode 4. et 14. Lib. IV.

Eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credet omnes Odas Lib. IV. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longè errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas quas ex ipsius imperio composuisset, iis adjungere quas jampridem fecisset, necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Oden 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit et obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. II. ubi se affirmat esse staturæ non ampliùs bipedalis.

Vixit plurimùm in secessu ruris sui.] Hibernos menses nonnunquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem degebat in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Ode 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem et Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accensent, alii Sabinis; quod fieri solet de villis, urbibus, et montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. 1. Lib. II.

> ....*Lucanus, an Appulus, anceps,*
> *Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

Et Ode 4. Lib. III. eâdem de causâ ponit montem Vulturem in Apuliâ et extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio planè similem apud Catullum, quî de rure suo, quod in eâdem regione, ubi et Horatii rus erat, dicit,

> *O funde noster, seu Sabine, seu Tiburs,*
> *Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est*
> *Cordi Catullum lædere: at quibus cordi est*
> *Quovis Sabinum pignore esse contendunt:*
> *Sed seu Sabine, sive veriùs Tiburs,* &c.

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.] Is est Tiburni lucus, de quo Ode 7. Lib. I.

> *Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda*
> *Mobilibus pomaria rivis.*

Fuit autem Tiburnus Catili et Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. VII. Æn.

NOTÆ IN VITAM HORATII.

Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quòd vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideo tantùm, quia quod pulcherrimum est à Genio ipsorum abhorret maximé. Quò plura reperissent in his elegis humilia et inepta, eò impensiùs contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prô dolor! quanto cum ipsorum dispendio periêrunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quòd obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque verò commentatorum, et interpretum culpâ, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63 annis ante natum Christum.

L. Cottâ et L. Torquato Coss.] Dicente ipso Ode 21. Lib. III.

O nate mecum consule Manlio!

Et Ode 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino et C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante natum Christum. Errat igitur Suetonius, cùm dicit *post quinquagesimum nonum annum.* Ab octavo enim Decemb. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt ampliùs quinquaginta septem anni minùs undecim diebus. Nisi hæc sit potiùs culpa librarii.

Hærede Augusto palàm nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modò Testator hæredem suum nuncupârit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, et suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeóque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cùm esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo pacto esset ignoscendum adeò inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuisset, non tam æstimarem scripta, quàm ipsum auctorem aspernarer: meque adeò pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum expediat à crimine silentii istius, quod quidem primò tam suspectum tamque odiosum apparet. Dio de eo anno loquens, qui Mæcenati supremus fuit, enumerat primò omnia felicia, quæ Augusto eo anno contigerunt. Cúmque demonstrâsset priores octo menses nihil ei præter felices eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio, mortemque Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, ad nonum usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non nisi post octavum mensem contigit. At quamvis statim post eum mensem exactum contigisset (quod tamen non constat, cùm Dio non designet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septimum diem Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abstergendis. Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico suo. Quid autem aliud facere potuisset, quo clariùs demonstraret, quàm vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præstitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat, quum ad Mæcenatem scriberet, periculoso morbo laborantem et mortem optantem.

Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam; non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultâsset Horatius, non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis temporibus consensu feliciùs ariolari. At ille magis perspectas habuit amicitiæ suæ, quàm fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vaticinari, cùm in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRONOLOGIA

ANNORUM HORATII

PER

CONSULES:

Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Ode IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est. Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæsar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706	45	19	Q. Fus. Calenus P. Vatinius
707	44	20	C. Cæsar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæsar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæsar V. M. Antonius

Cæsar in Curiâ Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Pansa A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Ode XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, et in Bruti exercitu versabatur. Aderat pugnæ Philippensi, inde fugit *relictâ non bene parmulâ:* à prælio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

CHRONOLOGIA.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus C. Calvisius
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa L. Caninius, *et post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. eâ de re componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Cocceius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Ode IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. *August. cogna.* L. Cornificius

Pompeius in Phrygiâ trucidatur. Pompeianis jam secundùm venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Oden VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. et VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Oden XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Ode I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Ode IX. Lib. V. Sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus

Alexandria capta. Mors Antonii et Cleopatræ. Facta est Ode VI. et XXXVII. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
709	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæsar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706	45	19	Q. Fus. Calenus P. Vatinius
707	44	20	C. Cæsar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæsar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæsar V. M. Antonius

Cæsar in Curiâ Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Pansa A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Ode XIV. Lib.

Non ego hoc ferrem calidus
Consule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, et in B
Aderat pugnæ Philippensi, inde fugit *relict*
prælio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I

Anno ab U. C. *Anno ante J. C.* *Anno Hor.* CONSULES.

712 39 25 {P. Servilius II. / L. Antonius}

713 38 26 {Cn. Domitius II. / Asinius Pollio}

Pollioni inscribit Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V. Lib. I.

714 37 27 {L. Censorinus / C. Calvisius}

715 36 28 {Appius Claudius / C. Norbanus}

716 35 29 {M. Vipsanius Agrippa / L. Caninius, et post ejus mortem, Statilius Taurus}

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. eâ de re componit Od. VII. Lib. V.

717 34 30 {L. Gellius / M. Cocceius Nerva}

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Ode IV. Lib. V. invehitur.

718 33 31 {Sex. Pom. August. cogn. / L. Cornificius}

Pompeius in Phrygiâ trucidatur. Pompeianis jam secundùm venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Odem VII. Lib. II. scribit.

719 32 32 {M. Antonius / L. Scribonius Libo}

720 31 33 {C. Cæs. Octavianus II. / L. Volcatius Tullus}

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. et VI. Lib. II.

721 30 34 {Cn. Dom. Ænobarbus / C. Socius}

Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Lib. V. Odem XVI.

722 [illegible] 35 {C. Cæsar Octav. III. / Messala Corvinus}

Mo[illegible] [illegible]ustum [illegible] ad bellum Actiacum sequi. [illegible] Ode [illegible] Victus Antonius, fugatus. [illegible] [illegible]is. [illegible]ti victoriam canit Horatius [illegible]nem [illegible] moritur Catius Philosophus

[illegible] {C. Cæsar Octav. IV. / M. Crassus}

[illegible]ors [illegible] [illegible]opatræ. Facta est Ode VI.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
724	27	37	C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primùm sub Augusto clausum. Dedit Hor. Oden XII. Lib. I. et circa hoc tempus Oden VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Ode II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: quâ de re composita est Ode XXXI. Lib. I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Oden III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæsar Oct. VII. M. Agrippa III.

Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cùm eum in eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Oden VI. Lib. II. Verùm proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit Hor. Oden XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrimâ oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres sibi liceret deposito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Odes XVI. Lib. II. Cæsari delatum Augusti nomen.

727	24	40	Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta est Ode X. Lib. II. Ode XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque et Sat. II. III. IV. VIII. IX. et X. Lib. I. Primam item Lib. II.

728	23	41	Augustus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Ode XXVI. et XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Ode XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundùm.

729	22	42	Augustus X. C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto, mittit. Facta Ode XXIX. Lib. I. Moritur Quintilius Varus Poëta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Oden XXIV. Lib. I. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam et paulò pòst duxit. Huc spectat Ode XII. Lib. II. Victa Hispania. Parthorum à Phraate defectio. Ode VIII. Lib. III. Augustus ex Hispaniâ reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Ode XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Ode XXXVI. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
730	21	43	Augustus XI. C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Ode XXXVI. Lib. I. Ode XIII. Lib. II. Ode XIX. et XXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, et Licinio Murenâ, (cujus soror Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.

732	19	45	M. Lollius Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte, scripta est Lib. I. Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem ampliùs annos urbi præfectus fuerit, succedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso et M. Antonio abstulerant, reddita, Romamque remissa, Hor. scribit Lib. I. Ep. III. IV. et VII. ut et paulò antè Od. XIX. et XXX. Lib. I. Od. II. Lib. II. et Od. IV. Lib. III.

734	17	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hispaniâ per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Româ discedentem prosecutus est Hor. Ode III. Lib. I. Huic anno etiam supponi possunt Ode IX. Lib. II. et Sat. V. Lib. II. nec minùs commodè anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulò antè paraverat Hor. ut et Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. et Ep. XIII. Lib. I. et Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri possunt.

737	14	50	L. Domitius P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quò liberiùs cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potiùs pro Messalâ Corvino, qui ad id munus minùs idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Ode I. Lib. III. Ode II. et X. Lib. IV.

738	13	51	M. Drusus Libo L. Piso

Sicambri et Rhæti per Drusum et Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Ode II. et V. Lib. IV.

740	11	53	Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus antè de Vindelicis Rhætis, et Sicambris reportârant Drusus et Tiberius, cecinit. Ep. VII. et X. Lib. I. non longè ab hoc tempore absunt.

741	10	54	M. Valer. Messala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi et Tiberii de Vindelicis, Rhætis, et Sicambris victoriæ. Scripta est Ode XV. Lib. IV. quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec meliùs potuit quàm in Augusti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coss., ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti octo annorum præfecit; hâc de re scribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannoniâ versabatur, huic inscribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certè eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744	7	57	Cl. Drusus Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germaniâ moritur.

745	6	58	M. Censorinus Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quòd à Martio vetere anni principio Sextus esset, *è suo cognomine* Augustum *nuncupavit, magis quàm Septembrem* (quod maluerant patres et amici) *quo erat natus; quia hoc sibi et primus Consulatus, et insignes victoriæ obtigissent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam et post paucos dies insecuta est Horatii, mors. Atque hæc sunt, quæ de vitâ, scriptis, et morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plùs partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclarè egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, &c. illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
HORATIO.

OVID. Lib. 4. Trist. Eleg. 10.

ET tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. l. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cùm superare modos.

PETRON. Sat.

Homerus testis et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatii curiosa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati,

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multò est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.... Lyricorum idem Horatius ferè solus legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris et verbis felicissimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata pöëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci et Græc Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus, nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi: *Stylus aut Maronianus,*
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Comment. Vet.

Horatii satira inter Lucilii et Juvenalis satiras media est. Nam et asperitatem habet ut Lucilius, et suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 9.

Horatius in satiris placidus, lenis, quietus, monet sæpiùs quàm castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in eá parte et arte nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poëtis modò judicare aliquid possit, uni inter Latinos omnes Horatio, vel acumine ingenii vel sententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. FAB. Epist. Lib. 1. Cap. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suá elegantiâ et ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. De Re Poët.

Carminum igitur libri vel jucundá inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solùm vituperatione, sed etiam laude: neque solùm dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verùm etiam sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude poëseos, præsertim lyricæ.

MÆCENAS atavis edite regibus,
O, et præsidium, et dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Mæcenas, orte à majoribus proceribus, ô et meum columen, et chara *mea* gloria; sunt *plerique*, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis, et Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere licet:

Mæcē | nās ătăvīs | ēdĭtĕ rē | gĭbŭs;

vel isto modo faciliori,

Mæcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecænas*, ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minùs Agrippâ, Cæsari charus.* Vell. Paterculus. *Vir ingeniosus, et magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervâsset felicitas*, inquit Seneca, Epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur. Plaut. Pers. 1, 2. 5.

Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus.

Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus, quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quam, et quo nixam fundamento seriem contexant; ut Mæcenati pater fuerit Menodorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certè divites quosque et primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infrà Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, et præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed et Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela: Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentiâ atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso cursu, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in

conspergi pulvere Olympico, et *quos* meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria extol-

Collegisse juvat: metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrabantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen: Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palæstra: sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cæstus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores, Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuâque immunitate donabantur; adeò ut Olympionices esse censeretur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemeæi. Annui quidam, ut Pythii; quinquennales Olympici et Isthmii; Nemeæi tertio quoque anno fiebant; plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades ea spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400, ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pisam et Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georg. 3. v. 18. et seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici à Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemeæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemeæâ sylvâ leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemeæâ sylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina; videlicet poëtarum, victores, heroas, et athletas, certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero; qui et in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas et reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metaque.*] *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu è lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid. Metamorph. 10. v. 106.

———Metas imitata cupressus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ; ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. Ψ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat septies. Auson. Epitaph. 35.

Prosphore clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25, v. 25.

Aut priùs infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metam triverit antè rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. δωδεκάγναμπτον τέρμα, et Pyth. Od. 5. ποδαρκέων δυωδεκαδρόμων τέμενος. Non prætermittam hîc veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano et exercitatione assuescebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevì moderari et flectere, et per temonem currere, et in jugo insistere, et inde se in currus recipere citò possent.* Cæsar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit et Juvenal. Sat. 4. v. 126.

5. *Palmaque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemeæa, Isthmia vicissent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modò in conventu stantes cum palmâ et coronâ ferrent laudes*, sed et cùm reverterentur in suas civitates, quadrigis triumphantes inveherentur, atque vectigalibus à Republicâ constitutis totius vitæ spatio fruerentur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quòd ea est ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibusque minimè cedat. Unde est illud Alciati Epigramma:

Nititur in pondus palma, et consurgit in altum:
Quòque magis premitur, hoc magè tollit onus.

Terrarum dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis:
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoüm pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

lit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, si congessit in suum granarium quicquid colligitur ex areis Libyæ: gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deducas *de proposito*, *etiam promissione* opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ *undas* pelagi Myrtoï. Mercator timens Africum *ventum* pugnantem *cum* aquis *maris* Icarii, commendat quietem, et agros sui pagi: paulò pòst *tamen* resarcit naves laceras, paupertatis impatiens.

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum dominos;* nonnulli referunt ad vitam et fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ et in proverbium abiit. Meliùs tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc et lib. 4. Od. 2. v. 18. *Cœlestes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium* leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui post mortem et apotheosin Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti;

Sive quòd hasta Quiris priscis est dicta Sabinis.
Ovid. Fast. 2. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Quæsturâ, Ædilitate, Præturâ, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublatos et congeminatos plausus in theatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius, Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideat Libycas messes, &c.

Apud Pindarum Λίβυα πυροφόρος, *Libya tritici ferax:* Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta secta terantur et arescant.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quasi exaruerit, et non possit quidquam generare.* Hinc et areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus lèviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir,* Angl. A WEEDING-HOOK.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis, vel toto Asiæ regno, ubi Attalus, Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicàrit à se instituendum. Hinc et splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13. v. 22.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Insulâ, de quâ postea fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta est. Festus.

14. *Myrtoüm.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima, sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Mandria,* olim *Myrtos.* Fabulatores volunt sic appellari à Myrtoo quodam in mare istud præcipitato: vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hîc afferri videtur, quia naufragiis infestum, nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas et scopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria,* Ægæi pars ad Samum ac Delum insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapso. Ovid. Fast. 4. v. 283.

Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè SOUTH-WEST, inter meridiem et occasum. Virgil. Æn. 1. 89.

——*Creberque procellis*
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut priùs, lucro inhians.

Est *alius* qui non contemnit cyathos *vini* Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ ac litui mixtus, et bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederæ *verò*, merces doctorum capitum, me collocant inter summos Deos: me sylva frigida et celeres choreæ Nympharum cum Satyris

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus:
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19. *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum. Nominisque et uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arboisier.* Angl. THE STRAWBERRY-TREE.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, et quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ et libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ est et incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. Tuba directa, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus Detestata.*] Per quæ nempe orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*] Cic. Tusc. 2. n. 40. *Consuetudinis magna vis est: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter, quem Græci vocant Aëra, qui ventus est et nubes, imber postea, atque ex imbre frigus, ventus pòst, fit aër denuò, &c.*

27. *Catulis fidelibus*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio—tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quòd sunt quidam venatici canes, qui visu meliùs quàm olfactu feras consectantur. Gall. *Chasseur à vûë,* Ang. GAZE-HOUNDS, THAT RUN AT SIGHT. Sunt porrò fideles ii, qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gall. *Qui ne prennent point le change,* ou *qui gardent le change,* Angl. STAUNCH HOUNDS.

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi sylvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concluduntur. *Teretes.*] Tereti fune confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italiæ populos, Sabinis affines sylvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii et industriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem et immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum et lauri: sive quia Poëtæ Bacchò perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potiùs ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asserit non posse diu placere aut vivere carmina, *quæ scribuntur aquæ potoribus.* Virgil. Eclog. 7. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando et conscribendis versibus aptissimum. Nam

Carmina secessum scribentis, et otia quærunt.

Hinc et in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundæ et eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes et insinuantes.

31. *Satyris.*] De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterùm rerum omnium cognitio-

Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quòd si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quòd si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite.

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Sylvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ et origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysius*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore, ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam et Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longe Dyrrachio vicinâque Apolloniâ, apud Nymphæum, sacrum quemdam locum, colle virenti ac rivulis amœno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino et hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent; interrogatum verò quis esset respondisse; Mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat et colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum à profano segregant lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus et arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum gruis, cervi, &c. et hinc nomen. Vide Scaliger. poëtic. lib. 1. cap. 20. Porrò *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, et à delectando: εὖ *bene*, et τέρπειν *delectare*. Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus et Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. et lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quòd si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poëtas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus, lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra deum, et supra hominem esse.

ODE II. AD AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis et horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit. *Alias etiam* nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita;

JAM satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater: et rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, et duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām să | tīs tĕr | rīs nĭvĭs | ātquĕ | dīræ.

Quartus est Adonicus, è dactylo et spondæo.

Tĕrrŭĭt ūrbĕm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum et iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia, Horatius commemorat: cùm autem solerent prodigia et portenta procurari et expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cùm ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Div. 2. n. 19.

Nam pater altitonans, stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis, atque diræ Grandinis.] Postquam à Cassio et Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis et grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Diod. lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis adulatoriè noster aliique ejus sæculi Poëtæ scripserunt: Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium et causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paternâ susceptâ voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeóque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ Grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres, et prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit sedibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione et aliis. Seneca Quæst. natural. l. 2. cap. 41. *Prima,* inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, et significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet et placata est, soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententiâ: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in concilium Diis quos superiores vocant: et manubia hæc tertia incendit et vastat, mutatque statum privatum et publicum quem invenit, &c.*

4. *Urbem.*] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, et aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco; altera Niliaca unius mensis sub Hercule et Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessaliâ tempore Deucalionis et Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has poëtæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. et seq. Sic et alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter,* inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis largè imbribus, maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interierit, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam, arcâ emissam, Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet: serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ

Omne cùm Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natârunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm querenti
Jactat ultorem; vagus et sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio, qui locus fuerat columbis cognitus, necnon damæ timidi natavërunt *in* mari superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis *Numæ* et ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante; dum *hic* fluvius, Jove indignante, nimiùm indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat, atque in lævum littus

ANNOTATIONES.

Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. et seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cùm Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit poëta, gregem suum, seu vitulos marinos, deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piscium et summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi verò bene palumbes non hìc intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modò æquipararet matrem, sed et obtegeret, *frequentareturque columbarum nidis*.

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit; seu quòd, ut scribit Virgil. Æ. 7. 31.
Vorticibus rapidis, et multâ flavus arenâ.

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versùs aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit; quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus; piscesque innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum regis, Palatium, quod et Curia Pompiliana et Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numâ Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter et Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quòd terra, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentiùs æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiunt, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversùs fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcherrima et religiosissima quæque demolitur, cùm Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis et Pontificis. Ovid. Fast. 3. 705.

At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerunt pontificale caput.

At non probat quòd uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

errat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient *aliquando* Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; discentque bella *civilia*. Quem deorum populus invocet labente Republicâ? quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minimè suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? ô Phœbe fatidice, obsecramus *ut succurras*, albos humeros nube velatos *habens*. Seu vis potiùs *adesse*, ô blanda Venus, circa quam Joci et Amores volitant:

Uxorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ meliùs perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minùs audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolat, et Cupido:

ANNOTATIONES.

sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quòd Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plùs æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. 4. v. 226.

——Pulchramque uxorius urbem
Extruis——

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, et mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quòd Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam ampliùs, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate et summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Et n. 29. *Vesta, quasi focus urbis . . . ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia bene multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quàm annos decem natam, capi fas non esse; patrimam et matrimam esse oportere: neque linguâ debili, sensuve aurium diminutam, aliâve quâvis corporis labe insignitam, nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit, aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minùs audientem.] Præ irâ graviori ac ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sacerdotem violârant, absque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. v. 700. ita Vesta loquitur:

——Meus fuit ille sacerdos.
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem, qui et Trojanis pridem, et pòst Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *Prodigiosus*, inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius penè anni pallore continuo.* Virg. Georg. 1. v. 466.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cùm caput obscurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Iülo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hâc appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quòd Venus Cæsaris dicta sit genitrix; et ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata: in castris denique ejus tessera fuit *Genitrix Venus*; sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus.*

Sive neglectum genus, et nepotes
Respicis, auctor,
Heu nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer et Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus intersis Populo Quirini;
Néve te nostris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat. Hîc magnos potiùs triumphos,
Hîc ames dici pater, atque princeps:
Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

seu abjectam prolem atque posteros respicis, *O Mars Romanæ gentis* parens, eheu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci. Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, *tu* alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem *Julii* Cæsaris: tardè remigres in cœlum: diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum. Ama potiùs hîc ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque: neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impunè in equis vagari.

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeò gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ læves.*] Ardente scilicet bello sæpius contrectantur et poliuntur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hîc aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversùs Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos* . . . . *confirmabat* . . . . *cùm expectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.* Non malè quidam censent reponendum hîc, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ et Romani exercitûs milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quòd valdè ingeniosus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio et fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem esse, assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim, quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. et 29. antea cit. Ovid. Fast. 3. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi:
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 25. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, et rursus post Siculum bellum.*

50. *Hîc ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cùm ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lachrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. Ann. lib. 1. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatûs dictus est sexto Consulatu; eo more, qui, integro etiamnum Populi in Rep. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quòd urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Ita te *salvam* ducant Cypri Domina, et Helenæ fratres, astra fulgentia, et parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Iapyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut *eum* sospitem applices ad littus Atheniense,

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis

ANNOTATIONES:

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo, et pyrrhichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă pŏtēns | Cȳpri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter, constans è spondæo, duobus choriambis, et pyrrhichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră.

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis et elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet et sententias perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hîc triumphat Heroïcus ille spiritus, quem in poëtâ nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis et voventis. Sic te Dii ventique integram servent, precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneïdos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter et Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, et erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An quòd, ut opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, et navis insigne erat et tutela? An quòd Veneris stella navigantibus utilis? An quòd fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus et imperium obtinere? Virgil. Æn. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur,

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist. 16. v. 23.

Illa (Venus) *dedit faciles auras, ventosque secundos.*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor et Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Διόσκουροι. Porrò quòd à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberâssent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti; et hinc *lucida sidera:* in astris nimirum recensentur Castor et Pollux: eorumque stellæ, cùm simul apparent, salutares: cùm solitariæ, graves et noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. et infrà Od. 12. hujus libri Annotat.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus et fluens, adeóque id quod ventum appellamus. Alii meliùs exponunt de Æolo, qui ventorum rex et pater dictus, quòd ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ et Vulcaniæ, Italiam inter et Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8. et 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam legunt *obstructis*, sed malé. Homer. modò cit. Odyss. 10. κατέδησε *ligavit*. Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversùs Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëtâ nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quòd nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroïcorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali et Australi; ubi longè præ-

Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur et æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus; nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

ac tuearis *partem* dimidiam animæ meæ. Is *profectò* circa cor habebat lignum tresque æris *laminas*, qui primus mari sævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Austri; quo nullus *est* dominator in Adriatico *mari* potentior, sive concitare sive placare fluctus velit. Quid mortis genus formidavit,

ANNOTATIONES.

clarissimá et nominatissima civitas caput extollit. *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat. n. 13.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico suo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et ideo mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. et infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur et æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis et ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quòd homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.] Pro quâlibet re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

———*Æternaque ferri*
Robora.

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus, navem primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eâque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. et Libanio primi Corinthii naves concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab ὕειν *pluere* dictæ sunt, quòd pluvias ferant eæ stellæ septem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebulosus et humidus, et hinc nomen: nam Græcè νοτὶς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum situ et naturâ, lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ.* Atqui hypercriticè Jul. Scaliger, *Austrum*, inquit, *præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum rectò excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam crescit Ionio subinvecto Adriaticum. Boreæ quoque subjectum est qui ex alto spirat . . . Auster autem ex devexiore parte flans Apennino frangitur: quamobrem non subruit, sed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hispano, qui rei nauticæ et ventorum rationem luculenter investigavit, egregiè Poëtam nostrum tuetur et vindicat: *Austrum*, inquit, *arbitrûm Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etsi non omnino in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minùs ab Austro quàm à Vulturno possit concitari. Enimvero principales quinque venti duas quartas habent (ita loquuntur Nautæ et ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porrò hujusmodi venti principales et integri octo referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *Non profectò quòd minori spiritu ac vehementiâ ferantur quàm illi, sed quòd in eorum medio describuntur.* Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales, perspicuum fit. Hæc illi.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum mare, hodie sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt; certè parum ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quò simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus submergi,

qui sine lacrymis aspexit *pisces* monstrosos nautes, ac mare intumescens, et Acroceraunias rupes naufragiis famosas? Frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo, si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non veretur, ferturque ad facinora prohibita. Temerarius Iapeti filius populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cœlo subreptum, terras invasit macies et frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis antea dilatæ passum acceleravit.

Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, et
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Post ignem ætherëâ domo
Subductum, macies, et nova febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere et mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur; quo quidem fati genere tantùm non absumpti sunt Orestes et Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde et aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame reflantibus et contrariis diu ventis, nimirum in navigatione longiori: sive cùm aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia et immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quòd crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen* et ἄκρον *summum.* Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Ionio mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera,* aliis *Capo della Linguetta.* In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscidit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi verò illis se ultro committunt. Bene poëta Græcus ait: Quantò est dulcior mater quàm noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agendo patiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo postea Ode 16. et lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus, idcirco dici Prometheum hominibus dedisse ignem cœlo dereptum, quia Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. et aliis, Prometheus Caucaso affixus fingitur, quòd ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quòd exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicâsset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur seu aquila cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis et non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio. . . . . & labor et afflictio spiritûs: et qui addit scientiam, addit et laborem.*

29. *Post ignem ætherëâ, &c.*] Animadverte expressa fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus sæculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipsa desiit.*

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam: et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat et perquam ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolâsse Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipsis inferis non rarò ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipsum petimus.*] Sic Phaëton de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. et 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. AD L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favonî;
Trahuntque siccas machinæ carinas:
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator [igni;
Nec prata canis albicant pruinis.

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri; et machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum; neque prata albescunt pruinis candidis.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, vel spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic
Sŏlvĭtŭr | ācrĭs hy̆ | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | ĕt Fă | vōnī.
Secundus quisque versus est Archilochius, constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes Spondæus vel Iambus: secundus semper Iambus cum syllabâ: tres postea sequuntur Trochæi: sic,
Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchĭ | nææ căr | īnas.
Nonnulli tricolon faciunt Oden hanc, et sic distinguunt versus:
Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris et Favonî;
Trahuntque siccas, &c.
1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ priùs hyeme et frigore constricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato reditu vernæ tempestatis: in quâ et areolæ florum explicant sese; et mare, gelu antè præclusum, jam adiri et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete, Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. et seq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, instrumenta quibus graviores quæque moles faciliùs moventur. Nonius Marcel. palangas vocat, et sic describit: *Palangæ*, inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur quando attrahuntur ad pelagus; vel cùm ad litora subducuntur.*

Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam super lucentem: Charites verò cum Nymphis pulsant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput *unguentis* delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hœdum. Mors pallens æquali pede diruit egenorum casas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, et Inferi celebratissimi,

Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo* Insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneris antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus, imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam et sacra hîc plures notari volunt, sicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri sacras intelligunt, qui mensis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quamquam matronarum iste festus, inquit Marcilius, et nihil pertinebat ad viros austeros quidem et negotiosos, verùm lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco et similibus, paratis semper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas, et gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus et choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt interpretes mox citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeóque nolunt ipsas hîc accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant et saltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia: Sannazar.

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alios aliosque reflexus
Inter se lætæ repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, et alternâ quatiunt vestigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terrâque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adesse ministri dicuntur et ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros et prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. et Virg. Georg. 1. v. 471. et Æn. 8. v. 418. et seq. Nomen, à κύκλος *circulus*, et ὤψ *oculus*, quòd unum haberent oculum in fronte instar circuli. Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum, claudus è casu factus; ubi officinam instituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætnâ monte apud Siciliam: alii in Hierâ, quæ una est è Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum et unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. 1. Cic. de Naturâ Deor. 2. Vide et lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*] Legunt alii *agnâ, &c.* et magis Latinitati et elegantiæ congruum volunt. Certè nodus in scirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.
Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et Consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebrosique Inferi. Infrà Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.] Infernales Dii per antiphrasin *Manes*, id est, boni dicti, sæpius usurpantur pro ipsis Inferis, de quibus tam multa fabulantur et jactantur. Vide Epod. 5. v. 94.

Et domus exilis Plutonia: quò simul meâris,
Nec regna vini sortiere talis: [ventus
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet ju-
Nunc omnis, et mox virgines tepebunt.

et Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus *amore* ardent jam cuncti juvenes, et paulò pòst puellæ fervescent.

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum angustam ob frequentiam animarum eò descendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμένηνα κάρηνα.

Capita mortuorum levia et evanida.

Virg. Æneid. 6. v. 269.

Domos Ditis vacuas et inania regna.

Quò simul meâris.] Cùm illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini sortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem, seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte et talorum jactu. De eo nos ampliùs, lib. 2. Od. 7. 25. ad ea verba, *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cic. in Verrem 5. *Iste Prætor severus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilaum in compotatione magistrum convivii, sorte creatum, requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: *Si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus et rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione factâ, Rex ita jubet: *Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. 3. vers. 48 et 49. dicam et aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accuratè Meursius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formosum puerum quem deperibat Sestius.

20. *Tepebunt.*] Missâ quorundam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescent amore Lycidæ pueri, cùm adoleverit.

ODE V. AD PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrhæ; se ex ejus illecebris velut è naufragio enatâsse.

Quis multâ gracilis te puer in rosâ
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,

Quis adolescens exilis, delibutus unguentis suaveolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter rosas sub jucundâ specu? Cujus gratiâ flavos crines nodo colligis,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quisque est Pherecratius heroïcus trimeter, è spondæo, dactylo, spondæo: sic,

Grātō | Pȳrrhă sŭb | āntrō |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multâ, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obesus. Gallicè *de belle taille.* Angl. Slender-waisted. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student Demissis humeris esse, vincto corpore, ut graciles sient. Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametsi bona est naturâ, reddunt curaturâ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 12. in fine.

ornatu simplex? Eheu, quoties deplorabit *violatam* à te fidem, Deosque inconstantes, et non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confisus *te fore* semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles! O infortunati, quibus haud expertis fulges! Murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, et vestes madidas, affixisse *in æde* Numinis mari dominantis.

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatosque Deos flebit, et aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ,
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificus: sine mundo muliebri. Terent. Phorm. 1. 2. 54. *Virgo pulchra, et quò magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem...... Vestitus turpis, &c.*

Mutatosque Deos.] Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Asin. 1, 2. 8. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepentè mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me quorum sim insolens et ignarus.* Cæsar Bell. Civ. lib. 2. cap. 36. *Erat in oppido multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ*] Pretiosâ velut aurum, [illegible] optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ Fallacis.*] Nondum sciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

—— *Varium et mutabile semper*
Fœmina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulò pòst acerba et immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impunè. Pyrrham deperii quoque; sævam expertus, post multa mala, tantùm non perii.

Tabulâ sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde et in ædibus sacris appendebant tabellam, in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satyr. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

ODE VI. AD AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm et amoribus canendis aptum.

SCRIBERIS Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cunque ferox navibus aut equis

Varius, Homerici cantûs ales, te dicet strenuum, victorem hostium, et quicquid milites, te imperante,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclarè gestas describat summus quisque Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant, cùm per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulsè, ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non è vulgo scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, et alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quà velit ire, sed angusto priùs ore coërcens,
Insultare docet campis fingitque morando.

Item, c. 2.

Ceu canis umbrosam lustrans Cortinia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, et circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verùm hallucinantur. Illìc enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulò antè: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, et hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, et victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa, vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere solitus erat, multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιθας μουσῶν, *aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro pennâ, calamo, stylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroïci carminis Princeps et quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroïcæ, eximiæ Poëseos facultate et spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus aut equis.*] Seu navali seu terrestri prælio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatûs robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat; res præclarè gesserat in Hispaniâ, Thraciâ, Germaniâ; ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio. lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa; virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed uni scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, et per omnia extra dilationes positus, consultisque facta conjungens.* Et postea, *Insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et Virgil. Æneid. 8. v. 682.

Parte aliâ, ventis et Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Siciliâ post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc et pertinet cusus duplex denarius, quorum

fortiter egerunt navibus aut equis. Nos, ô Agrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, et musa citharæ non bellicosæ præses, *me* prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis *poterit* celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum? vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversùs adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus *amore* aliquo, more *nostro* inconstantes.

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulysseï,
Nec sævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, et tuas
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionen? aut ope Palladis
Tydeiden Superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus vacui; sive quid urimur,
Non præter solitum leves.

ANNOTATIONES.

unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ et rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ verò Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prosperé.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. et Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans,* ut ait noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Diis quidem. Nam et Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad. 20.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis,* subdoli, fallacis. Græcis διπλοῦς, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplices* cum Prisciano l. 1 et 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, et mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre, Atreus et Agamemnon ab Ægistho, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hîc Thyesten eximiæ artis tragœdiam à Vario, ut jam antè dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcaïcos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maximè verò 4, 14, 15. lib. 4. &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum
————————————*referre.*

13. *Martem tunicâ, &c.*] Viros militares loricâ armatos forti et durâ instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus æreâ induit loricâ.

14. *Pulvere Troïco Nigrum.*] In acie acriter dimicantem, et non indecoro pulvere Trojani campi coopertum et quasi nigrum.

15. *Merionen.*] Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydeiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut et Mars et Venus ab eo vulnerati referantur: quin et immortalem fecit, et numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11. 276.

—Ferro cœlestia corpora demens
Appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras et tenuiora argumenta tractare duntaxat et canere amamus.

ODE VII. AD MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones: sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ solicitudines.

LAUDABUNT alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenem, vel Ephesum, aut muros Corinthi inter duo maria positæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroïcus: quinque primi pedes sunt vel spondæi vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive Heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; et alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annotat. ad vocem *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, emporium est nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, et inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum, atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem, nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epist. 1. et in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; sed parum pressi et nimis redundantes. Rhodii saniores et Atticorum similiores.* Anno salutis reparatæ 1300. equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servârunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, et exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui et eadem appellatio, viz. *Metelin*, à Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, et situ, et descriptione ædificiorum, et pulchritudine in primis nobiles Mitylenæ; agri jucundi et fertiles, &c.* Vide et Strab. lib. 13. et Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem, *Eleganter et magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In eâ quippe, dum flat auster, incolæ ægrotant; dum Caurus, tussiunt; dum septentrio, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci (qui unus è septem Græciæ Sapientibus), Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ioniâ sita est ad littus maris Ægæi et sinûs Ionii, versùs ostia Caystri fluminis: portum habet valdè commodum, arcemque munitissimam. In eâ celebratum est Concilium generale tertium anno salutis reparatæ 431. sub Cælestino Papâ, adversùs errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo, toto orbe celebri; ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria, Ægæum et Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære et figulinâ celebrabatur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. et Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret, et duo maria navigationi diversa penè conjungeret, cùm pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit, adeò ut Corinthiaci dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, et respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illâ natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotiâ, sed nobilitavit maximè Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Casta-

insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt *Poëtæ*, quorum unicus labor est laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta *illustris ob* patientiam, nec ager Larissæ fertilis tam afficit,

Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, et
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

lius, et præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus, commune omnium oraculum, in alto Parnasso, urbe non mœnibus sed abruptis rupibus munitâ, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu et religione celebratissimum intra urbem non manu extructa, sed nativa præcipitia munivere.* Hæc ille. Admirabilem porrò Gallorum stragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessaliâ locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illîc Peneus fluvius inter Ossam et Olympum decurrebat; colles erant dextrâ lævâque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. l. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum postea Od. 21. et lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas et olivam Palladi sacras, nihilque nôrunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam, quæ præstantior visa et judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes: Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quòd si fabulari juvat, vid. Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen doctè Heinsius intelligit, quod perpetuâ serie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epist. ad Pison. v. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

7. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic et olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat, ita scribens: *Nullius autem agricolæ cultu stirps tam diuturna, quàm Poëtæ versu seminari potest.* Ex vet. Cod. nonnulli hîc legunt; *Undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonsiles coronas, id est, circumcircà detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus; quò videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco et materiâ colligere, quod in Palladis Athenarumque et olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex olivâ sibi coronam texere, eâque frontem exornare. Verùm prima lectio atque interpretatiò magis arridet: eamque sequi doctiores jam assuevere.

8. *Plurimus, in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta pascua urbi circumjecta; vel Mycenas auro et divitiis insignes, Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electrâ, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utrâque urbe istâ Juno præcipuè colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon, nec Larissa, æquè movet et afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi urbs, Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est et Sparta, hodie *Misitra:* servitutis olim impatiens, et malorum tolerantissima; ut *Spartana generositas et patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. n. 77. *Pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem Tuscul. 2. n. 34. *Spartæ verò pueri ad aram sic verberibus accipiuntur, ut multus è visceribus sanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem: quorum non modò nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem.*

11. *Larissæ campus opimæ.*] Urbs Thessaliæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cùm verò proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Larissæus ille sæpius dictus sit.

Quàm domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, et Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque

quàm fons Albuneæ perstrepentis, et Anio cadens, et nemus Tiburni, et pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginosum, nec pluvias parit semper: ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori et vitæ laboribus, *bibendo* vinum suave, seu castra vexillis rutilantia te detinent, sive *te* detinebit densum nemus *villæ* tuæ Tiburtinæ. Teucer fugiens patrem atque Salamina,

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ resonantis.*] Albunea Nympha, quæ et Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum et fontem sacrum habebat. Virgil. Æn. 7. v. 82.

—— *Lucosque sub altâ*
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat.

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conspectu sunt Tibur, Præneste, et Tusculum. Tibur quidem Herculeum, et Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cùm è sublimi in profundam vallem præceps defertur, et per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum et pulchrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda Mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas et Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit et rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*] Non secùs ac Leuconotus (λευκὸς *candidus, et* νότος *notus*). Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert, quamvis sæpe imbres pariat: ita licèt Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, et animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant solicitudines.

18. *Tristitiam.*] Si rei cura privatæ comites habeat ægritudines aliquando magnas; certè Reipublicæ ferè semper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nullâ re autem nobis quidem videatur illustrior, quàm quòd Lugdunum nobilissimam Romanorum in Galliâ coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus esset: sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverent. Is porrò non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore concussum est, atque tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primùm stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, et in villâ tuâ Tiburtinâ. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, signisque, et simulacris Deûm in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. et lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque Cùm fugeret.] Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajacem fratrem non reduxisset. Proficiscentibus enim mandârat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, iratus quòd Achillis arma Ulyssi potiùs quàm sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs et insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illîc regnavit Telamon, Ajacis et Teucri pater.

dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populeâ; sic allocutus mœrentes amicos: O socii et comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu et auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem *in* terrâ novâ. O viri strenui et sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ;
Sic tristes affatus amicos:
Quò nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque:
Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λύω *solvo*, quia metu et curis vinum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

——*Generosum et lene requiro*
Quod curas abigat.——

Ovid. Art. Am. 1. 237.

Vina parant animos——
Tunc dolor, et curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversùs mœrores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quòd Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat.

24. *Tristes* ob exilium, et quòd carendum esset patriâ, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus exterminamur, à Telamone patre. At fortuna spondet nobis èxulibus offertque novas sedes in alienâ regione. Aiunt profectam à Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminem; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cùm duplex erit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in quâ nati sumus, è quâ pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlâstis ærumnas apud Trojam majores quidem et graviores istis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo; certè meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; et cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. l. 1. c. 1. *Teucer non receptus à patre Telamone, ob segnitiem non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulsus cognomen patriæ suæ Salamina constituit.*

ODE VIII. AD LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quòd relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se mancipârit.

LYDIA, dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare *Martium* Campum soli expositum aversetur, *valens* tolerare pulverem et æstum?

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel omnino facere conatus est: at in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quòd si scivisset Choriambicum esse, et habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo et Bacchio constat.*

Lȳdĭă dīc | pĕr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, scilicet clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondæum infarciendo sic,

Tē Dēōs ō | rō . . . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quòd in eâ perseveraverit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic,* &c.] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hâc Ode istam sanè Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut antè, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit: sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: sic et Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinûs olim sita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu. Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 2. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 109.

——*Quisquis amores*
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevì opes absumet, vires corporis animique perdet, et famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone Æneam deperennte, Æneid. 4. v. 86.

Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. etc. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius, lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarratiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primò fuisse affirmat, et his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cujusque ac laborem natando deponeret.* Describit verò Strabo lib. 1. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . Etenim admirabilis magnitudo, cùm Equitia, id est, Ludos Curules, et alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pilâ, Circo, Palæstrâque se exercentibus vacuum relinquit . . . solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè et invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis,* &c.] Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo litteris institutum, deinde verò edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac

Quare nec bellicosus equum agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur *equorum* ora Gallicorum? Quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentiùs fugit, *quàm* viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? Cur *se* abscondit? quemadmodum aiunt *latuisse* filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ

Cur neque militaris
Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis? [olivum
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur
Sanguine viperino
Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco, 11
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

fluvios tranandi, etc. *Pulveris*. Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat?*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maximè convenire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeò facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coërceri opus fuerit. Apuleius, *jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4. 6, 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad natationem non exercet, ut antè? hæc enim valdè utilis, et pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte Sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cùm in mare desiluisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicùs trahens, ne spolio potiretur hostis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est, ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum*. Sic Æneid. 7. v. 31.

——*Multâ flavus arenâ.*

Cur olivum Sanguine viperino Cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejùs odit; adeóque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non ampliùs contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, nec attritu armorum et pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset; et de hâc fit hîc mentio. Sic Iliad. ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, et omnium metas exsuperâsse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco.] Ἀπὸ τοῦ δίσκειν, *jacere.* Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur, à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoriâ, jaculo scilicet et disco trans aliorum finem, seu signum, Græcè σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eò quòd in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevì periturum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, et abduxit eo, quo nôrunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera, ne virilis
Cultus in cædem, et Lycias proriperet catervas.

excidium, ne viri habitus pertraheret *ipsum* ad stragem, et *contra* turmas Lyciorum.

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, et Lycias, &c.*] Adversùs Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero et Strabone; altera est Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ verò Trojani denominentur Lycii; arbiter esto lector: certè dices, non ab hâc, sed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui ferè omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.] Hîc Grammatistæ vulgò monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio verò Gallorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii sensum hîc expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

VIDES, ut altâ stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens; atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat, neque sylvæ fatiscentes ferre ampliùs *queant* pondus, et fluvii acri glacie hæserint? Arce *verò tu* frigus, ligna copiosè congerens ad ignem; et vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino.

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastrophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondæus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius et quartus sunt dactyli.

Vīdĕs | ŭt āl | tā | stĕt nīvĕ | cāndĭdum.

Tertius est Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondæus: secundus et quartus semper Iambi cum syllabâ superstite.

Sylvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que.

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, et totidem Trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūto

1. *Vides, ut altâ, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. 7. et 11. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.

Plin. l. 2. c. 2. *Haud procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille pontifex cùm in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ, recentioribus *Mons sancti Ocdisti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, et nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant et incurventur rami sub pondere nivis et glaciei.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quòd frigus vehemens haud secùs pungat ac ferri acies et acumen: seu quòd acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vase in Sabinis fabricari solito quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota*, διώτη. Quadrantal dicunt octo et quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelligunt, sed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus; θαλίας ἄρχων, *convivio præsidens.*

RemitteDiis reliqua; qui statim ac dejecere ventos, æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi nec orni vetustæ. Cave percontari quid cras eventurum sit; et quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque verò suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à *te* valido procul est senectus difficilis. Jam et Campum Martium et areas *frequenta:* nec non secretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur

Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere; et
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc et campus, et areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc et latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hîc Stoicum agit Horatius, alibi verò sæpius Epicureum; nempe mortalia hæc et infima Diis esse curæ asserit, potentiamque et providentiam videtur stabilire exemplo isto. Cùm primùm illi, inquit, ventos depræliantes retinent, quiescunt; cùm sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeóque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo et curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque et contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quâlibet arbore hîc ponuntur, sicut et *orni.* Cato de re rusticâ cap. 42. et 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupressus natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ et graciles, sylvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis solicitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam mathematici plùs torquent, quàm juvant: et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 4. cap. 1. *Aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, et fallunt, miser fies, frustrà expectando. Si adversa, et mentiuntur, miser fies, frustrà timendo, &c.* Vide annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam antè concessis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, et quot *sors*, seu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epist. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute n. 64. et seq. *Morosi, anxii, iracundi, et difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid .... contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulò pòst: *Quarta restat ratio, quæ maximè angere ac solicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. suprà.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeóque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities; *area* verò est paulò magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*] Colloquia clàm in submissâ voce cum amicâ, quæ blanditias et murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc et latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petunt, et se cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3. 64.

Malo me Galatea petit lasciva puella:
Et fugit ad salices, et se cupit antè videri.

Maximianus Eleg. 1. v. 66.

Erubuit vultus ipsa puella meos.
Et nunc subridens latebras fugitiva petebat:

Gratus puellæ risus ab angulo:
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri;
Lætior hòc multò, quòd malè tecta foret.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum* vel ab amatore, vel à puellâ. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hâc ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Malè quidàm, *direptum.* Nam *diripere* est discerpere et lacerare: quod hîc non convenit. At *deripere* est movere et rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.
Æneid. 1. v. 215.
Tergora diripiunt costis.
Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, et Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simulet retinere vel quod sibi adimi gaudet, maximè, ut repetendi occasio detur, rursumque comessandi.

ODE X. AD MERCURIUM.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâsti catus, et decoræ
More palæstræ:

O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, et ritu pulchræ palæstræ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modò legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere; versu 1. à rebus inventis; v. 4. 6. 7. à rebus gestis; v. 2. 13. ab officio et auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter et homines. Festus à mercibus originem trahit quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenses viso signo per Barnabam et Paulum facto; velut Diis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc verò sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi.* Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ rex, et Astrologiæ inventor, unde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recèns terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. et 1. de Invent. *Feros cultus.*] S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formâsti.*] Nempe orationis inventor pariter et Musices. *Catus.*] Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus. *Prudens, et, ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *Egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ More palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege* non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verùm quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modò, sed amâsse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera et sine arte, quâ solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corporaque agresti nudant prædura palæstrâ.
Altera est artificiosa, et *decora* sanè, quæ partes corporis singulas format ad decorem, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam veluti palæstram orationi et extrema lineamenta confert.* Et postea: *Ut athletas videmus nihil*

te celebrabo summi Jovis *aliorumque* Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ; *necnon* solertem clàm surripere joci gratiâ quodcunque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres;

Te canam magni Jovis et Deorum
Nuncium, curvæque lyræ parentem;
Callidum, quicquid placuit jocoso
Condere furtò.

Te, boves olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci

ANNOTATIONES.

aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aspectum etiam fit venustum; sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis rectè declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deceat intelligit. Quintil. lib. 1. cap. 11. palæstricis vacandum censet, *Quibus gestus motusque formantur . . ne indoctæ, rusticæve manus: ne status indecorus, &c.*

4. *More palæstræ.*] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formâsse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiâ modò et palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græcè πάλη, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quâ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum Nuncium.*] Hesiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium:* Orpheo, Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium:* Hom. Hymn. in Mercur. v. 3:

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.

Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. 356.

. . . *Interpres Divûm Jove missus ab ipso*
. . . . *celeres mandata per auras*
Detulit———

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infrà dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cùm digitis essent pulsi, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulò alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis: ut mox fusiùs explicabo.

Lyræ.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quòd testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram deformavit;* et rursus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porrò inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ* Δ, *cum chordis viginti quatuor, et per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, et eburno verbere pulsus.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem:

Nec pudeat pepulisse lyram———

Ovid. Metamorphos. 10. v. 205.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico: lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, quâ mendicos vicatim stipem quæritare notum est, nam et incurva est, et δελτωτοῦ formam refert propiùs intuenti. Cithara verò testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clàm, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hâc non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicræ; in quâ excelluit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad acuendos furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat ἡδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dicit Mercurium, quòd illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos capiat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, et peritiam jocosè furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: Quum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquamdiu privatus

Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin et Atreidas, duce te, superbos,
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque ignes, et iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces

risit *ipse advertens se* pharetrâ *quoque* spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te, latuit arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, et castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas; atque aureâ virgâ

ANNOTATIONES.

esset, atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret; boves aliquot exerrantes et longiùs progressos abegit Mercurius et occuluit. Ille verò hunc pueri formâ indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante*; ut ait Philostratus Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregiè expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. cap. 11. &c. et Annot. infrà ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrâ.*] Infrà lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni ——

——— *Viduâsset civibus urbem.*

Virgil. Æneid. 8. v. 571.

Quem in locum Servius laudat Virgilium, tanquam propriè locutum, Horatium verò carpit et vellicat tanquam hic malè scripserit *viduum Apollinem.* Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin et Atreidas, &c.*] Præclarè et benignè à Mercurio facta jam ostendit. Nimirum et Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem usque sic deducit, ut nec tentus à quoquam, imò nec visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem et Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit et vibrat. *An dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeò mærens potiùs et inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sanè et pretiosa munera ad Achillem delata à Priamo Trojam deserente; atque, ut est ibid. *Infinita dona è thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lænas, totidem tapetas, totidemque pallia crimia, item et sagula: auri verò talenta decem; duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donârant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis: diurnum, fumus,* inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occultè ingressus, et usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum sit, explicat Homerus, ubi ait: *Cùm ad turres navium et fossam venissent, custodes quidem è cœnâ laborabant: his verò Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci vel ad inferos. Unde *dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeóque *leves* et agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundùm variam bene vel malè factorum ac meritorum rationem: has quidem ad Tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hâc animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitque, et lumina morte resignat.

Coërces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim quâ sedantur et coërcentur homines concitati; et inertes è contrario ignavique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessâ vicissim lyrâ: postquam enim boves, ut antè dictum, hic furatus esset; itademum convenerunt, eâque lege et conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν, quasi λύτραν dictam

caterva̅m exilem summoves, superis æquè numinibus ac inferis gratiosus.

Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

ANNOTATIONES.

esse, quòd eâ se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperisset, hâc inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellârunt: eique duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, qui ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne cupiveris nôsse (nec *enim* licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoë, concesserint Numina terminum *vitæ*; neque experiare Chaldaicos

Tu ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë; nec Babylonios

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Acatalecti, constantque Spondæo, tribus Choriambis et Pyrrhichio, vel Iambo. Sic:

Tū nē | quæsīērīs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ quēm | tĭbī.

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plùs æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa verò præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces; alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quòd si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tuâ (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Nescire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservârunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cùm plus in metuendo mali sit quàm in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cùm id impendeat, in quo non modò dolor nullus, verùm finis etiam doloris futurus sit.* Seneca verò sic paucis vanas eas solicitudines perstringit: *Quod times, aut futurum est, aut secùs. Si secùs: frustrà vexaris. Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cùm adfuerit tribulatio.*

Leuconoë.] Alii legunt *Leucothoë.* Fictum nomen est à poëtâ. Ludunt aliqui in etymologiâ nominis istius, et quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentâris numeros.] Nec Mathematicos adi, et consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregiè tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. 1. et 2. de Divin. Item de Fato. Item 3. de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosiùs auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus. lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. n. 36. *Contemnamus Babylonios, et eos qui è Caucaso cœli signa servantes, numeris, et motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à versu 550. ad 590. ejusmodi studium, in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In Babyloniâ templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè necessaria valdè numerorum cognitio et praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectuumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc

Tentâris numeros: ut melius, quicquid erit, pati;
(Seu plures hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum:) sapias; vina liques, et spatio brevi
Spem longam reseces: dum loquimur, fugerit invida

calculos: ut satius tolerare quodcunque acciderit: sive multas hyemes Jupiter largiatur, sive postremam *det hanc*, quæ modò Etruscum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens sis. Vina fundas: ac limite angusto spem longam rescindas. *En* dum fabulamur, ævum præterit invidum:

ANNOTATIONES.

Arithmetica sæpe usurpatur pro Astrologiâ (ut vocant) Judiciariâ. Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* Auson.

Tu cœli numeros et conscia sidera fati
Callebas.

3. *Ut melius, quicquid erit, pati.*] Quanta hìc apud Interpretes dissensio! Alii jungunt ista cum voce, *sapias;* quæ verò intermedia sunt, parenthesi includunt. Alii sensum finiunt voce *pati*; explicantque sic: Cùm melius sit, vel tanquam melius sit, pati constanter quicquid evenerit, quàm animum distorquere, anxiè quæ sint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quantò melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratìs profectò se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno, posteriori verò pro tempestate hyemali; quandoquidem satis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppositis, &c.*] Synecd. id est, quâ hyeme fluctus Tyrrheni maris, ut fit, procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *qui*, et referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Pumicibus.] Pumex lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab Ovid. *multicavus*, à Virg. Æn. 5. v. 214. et 12. v. 587. *latebrosus* dicitur. De isto lapidum genere, Plin. lib. 36. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuscum, Inferum, quod pars est maris Mediterranei: id verò nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ regis filius, postquam ad vicinas terras cum coloniâ appulisset, Tusciam nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: si sapias scilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quàm optima, liquata, &c. Priscian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potiùs, hilaritatis causâ satage, ut pares tibi vina sacco percolata, defæcata, dulcia sic effecta, adeóque naturæ et palato muliebri accommodatiora. Veteres nempe mustum priusquam ferbuisset, per saccum toties colabant ut defæcaretur; atque sic ademptâ, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, lenius, ac dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur à Theophrast. l. 6. c. 24. ἤθικον, *castratum*, quod nempe sparteis est saccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum et effœminatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum restinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curiositatem: hoc veluti sophismate invento et excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires: et alia irritamenta excogitantur.* l. 19. c. 4. *Ferendum sanè fuerit . . . . . . inveterari vina, saccisque castrari:* al. *castigari*, lib. 23. cap. 1. *Utilissimum vinum omnibus sacco viribus fractis.* Plutarch. Sympos. sive Convival. Quæst. lib. 6. Probl. 7. ait, *Exolescere vinum, cùm tam crebrò diffunditur, esseque ad hilaritatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem solicitat et infestat ejectâ et exclusâ; ipsum verò jucundius effici: neque sicut à ferro acumine decusso; sed potiùs velut rubigine et sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad statum redigit mitem et salubrem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quantò brevius est vitæ nostræ spatium, tantò resecandæ spes longæ: minùs expectandum, minùs fidendum futuro: neque adeò differendum carpere præsentes lætandi occasiones. Od. 4. suprà.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare
longam.

7. *Dum loquimur fugerit invida Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida Ætas.* Dum enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

——Festinat enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas,
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Pers. Sat. 5. 153.

Vive memor lethi: fugit hora: hoc quod loquor inde est.

ergo diem hodiernum, sequenti minimè confisa, arripe.

Ætas: carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ANNOTATIONES

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis et voluptatibus, cùm licet, et dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino et unguentis nos impleamus, non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial. ——*Fugitivaque gaudia carpe.* Pers. mox cit. loco.

——*Carpamus dulcia.*

Multò verò sapientiùs Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut benè viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroëm, quem Deum suscipies laudare citharâ, vel acutâ fistulâ? Eccujus laudes resonabit similitudo ludicra?

Quem virum, aut heroa, lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode: artis quidem eò plus habet, quò apparet minus; elegantias autem, lepores, ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ et pulchritudine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poëtico, dignum ardore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio, lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contrà Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi et moderato, Diis ac heroïbus canendis idoneo; vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 37. et 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis aptè invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur, κλέω, *laudo, celebrem reddo:* κλέος et κλεῖος *fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis:

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago?*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio? Adeóque imago dicta, quasi imitatio. Vide infrà, Od. 20. eandem locutionem ibi fusiùs explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens, *Vetusta nomen imago;* quo enimvero sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit, lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, et conflexa cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum et auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus? qui res hominum ac Deorum,
Qui mare et terras, variisque mundum
Temperat horis:
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Præliis audax, neque te silebo,
Liber, et sævis inimica virgo
Belluis; nec te metuende certâ,
Phœbe, sagittâ.

seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid verò antè canam quàm præconia consueta patris? qui res mortalium et immortalium, qui mare terrasque et orbem diversis temporibus moderatur: Quare nihil ipso majus oritur; imò neque par quidpiam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus strenue: *neque te*, virgo feris crudelibus infesta; neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande.

ANNOTATIONES.

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum sylvæ secutæ sunt, dulcedine cantûs velut animatæ: *temerè*, id est facilè et sine cunctatione; vel confusè per devia et invia. Nota lippis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter et lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ et suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum et auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secùs ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum;* hoc sensu: Quid prius dicam quàm eas Jovis laudes quas majores nostri solent dicere? Alii meliùs *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus, ac passim celebrari solitas, laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majùs, &c.*] Alii interpretantur: à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par et proximè accedens: æquè magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcel. *Proximum dicebant veteres non solùm adhærens et adjunctum: verùm etiam longè remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virgil. Æneid. 5. 320.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quòd in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni solebat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Præliis audax, neque te silebo, Liber.*] Quòd curis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quòd devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. l. 5. item infrà l. 2. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cùm Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu et sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Niobem cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίου, *lux vitæ*.

Canam etiam Herculem, necnon filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primùm nautis illuxit, *statim* concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, et maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos *quem* potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam. *Certè* Regulum, et Scauros, et Paulum generosæ

Dicam et Alciden, puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem : quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor :
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quòd sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quòd esset Alcei nepos: seu ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à *robore*.

Puerosque Ledæ.] Castorem et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. 5. 700.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et suprà Od. 3. v. 2. ad verba hæc, *Lucida sidera.* Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutarias esse stellas geminas, non ita verò solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cùm primùm faventibus Castore et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, et saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cùm oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur *defluit*, fluere et agitari desinit aqua maris, antè in rupes illisa per impulsionem ventorum, et concitationem fluctuum.

31. *Quòd sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes, sic jussere placari omnia antè naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor et Pollux: quibus cùm placuit, redit serenitas, et maris agitatio planè cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde laudat, secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi et armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, et Rempublicam religione justitiâque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18, et seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii, non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus imperium Romanum devictis finitimis populis auxit: circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit, Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum, virum cætera egregium, secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem, ambitio est.* Quidam non absurdè intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendidè gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6. 817.

Vis et Tarquinios reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam et tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propriâ manu se peremit, postquam bis legisset Platonis librum de Animâ, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus posteà fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide et Cic. 1. et 3. de Offic. et in Pisonem, n. 43. sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenses resectis palpebris, illigatum in machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris, et clara virtus extitit in administrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quòd Socios ad arma concitâsset. Ita se verò ille constantiâ plenus et gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs arguit Socios ad arma concitâsse: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Z

Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, et incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

vitæ liberalem, victore Carthaginensi; *quin* et Fabricium *beneficii* memor celebrabo versibus magnificis. Hunc et Curium impexis crinibus bello idoneum *pariter* et Camillum produxit inopia durior, et patrius agellus cum domo conveniente.

ANNOTATIONES.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit; et si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collegâ, quàm cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas pugnâsset. Verùm, ut est apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti.... dum altercationibus magis, quàm consiliis tempus teritur*, miserè ibidem cæsi, pulsi, fugatique sunt: atque Paulus *unus insons* tam horrendæ cladis interiit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nusquam magis insigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem missus, cùm nec ab ipso priùs, quartâ regni parte promissâ solicitari potuisset; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imò perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset; justam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit. *Ille est Fabricius: qui difficiliùs ab honestate quàm Sol à suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. l. 1. c. 14. Vide et seq. Annot.

41. *Hunc, et incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimvero *sæva paupertas*, id est, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam suæ quàm publicæ utilitati studentes: unde et summam laudem consecuti sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem; de quo antè; et Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. *Is honoribus et auctoritate omni civi temporibus suis major; censu verò par unicuique pauperrimo; decem æris et quinque pondo argenti servosque totidem sibi missos à Samnitibus, quos universos in clientelâ habebat, in Samnium remisit; continentiæ suæ beneficio sine pecuniâ prædives; sine usu familiæ abunde comitatus; quia locupletem illum faciebat non multa possidere; sed modica desiderare. Ergo domus ejus, ut ære et mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide et ejusdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus, exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se scamno assidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille eorum divitias contempsit; at paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit; *Malle se locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem; et Curium nec acie vinci nec pecuniâ corrumpi posse, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide et Aurelium Victorem de Viris illustribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano l. 9. c. 3. *intonsis capillis:* scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: et cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptis*: sed non illud, quod sanè ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hos apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numâ:

Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ.

Codices tamen ferè omnes habent: *incomptis Curium capillis:* unde ab eâ lectione temerè discedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit: de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus, ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

Marcelli *porrò* nomen augescit sicut arbor secreto temporis *progressu*. At cæteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O fili Saturni *Jupiter*, humani generis auctor et conservator, commissa tibi *est à* fatis summi Cæsaris tutela: *ergo* tu regna *primus*; Cæsar *autem sit à te* secundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos subegerit; sive Seras Indosque in orientali plagâ domuerit:

Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras et Indos:

ANNOTATIONES.

45. *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo*, labente clàm tempore, progressu mensium et annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *Solent præcoquia subitò flaccescere: sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non planè constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato, suam ille filiam desponderat Juliam. De eo Virg. Æneid. 6. v. 861. et seq. et Seneca ad Marciam c. 2. Verùm cùm is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum antea vinci posse docuit; atque ab eo demum circumventus ac cæsus, etiam coli et observari meruit post mortem. Nam et honorificè cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclusos et coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. l. 23. et seq. Virg. Æn. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam; creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti: et hâc de causâ simulachro ejus in vertice additur stella.* Idem refertur in Epistolis Augusti. Virgil. Eclog. 9. 47.

Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum.

Vide et Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæst. Natural. lib. 7. cap 17. Plin. lib. 2. cap. 35. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porrò cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænunciâsse multò meliùs creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter! ut Augustus sit à te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. c. 21. *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facilè cesserunt: et signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide et infrà Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles, jam eò deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras et Indos.*] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt et alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. c. 17. *Primi sunt hominum qui noscuntur Seres lanificio sylvarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres*, inquit, *armorum*

Te minor, latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

te quidem inferior justè gubernabit *ille hunc* orbem amplum; tu *verò* tremendo curru Cœlum concuties; tu infesta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.

ANNOTATIONES.

experles.........nulli finitimorum molesti .... Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, ventorum commodissimus flatus, et, abunde sylvæ sublucidæ: à quibus arborum fœtus aquarum aspergini lus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter ceteros frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indus.] Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicto: Gange fluvio item rigatur, et scinditur media; ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor, latum reget æquus orbem, &c.*] Sensus est: Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet et æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur: *Et virtutis moderationisque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam;* (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit: attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultrà quàm fas est superbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1. 282.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *lætum*, nimirum ob *æquitatem* Augusti, qui jus summâ lenitate pariter ac diligentiâ dixisse scribitur à Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indéque tonitru in hæc infima, cùm fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur è *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, et *mitti fulmina.*

59. *Tu parum castis, &c.*] Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, et sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde et satagebant expiare locum, et cæsis hostiis Numinis iram placare.

ODE XIII. AD LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

Cùm tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, et cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, et molles lacertos Telephi, væ, meum

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia suprà, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cùm tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quòd rivalem suum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præsentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, et fragrantem, vel rosei coloris. Scaliger hîc Horatium graviter reprehendit, et *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam.* Verùm quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice et rubicundulâ celebretur? Virg. Æn. 1. 406.

———*Roseâ cervice refulsit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, polituła, nitida, pura puta, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *næ, vel,* id est, *certè, hercle.*

hepar turgescit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color statu firmo constat: tum etiam lachrymæ clàm decidunt in malas, patefacientes quantùm intus absumar flammis secretis. Effervesco, sive jurgia ex vino immoderata deformârunt albas tibi scapulas; sive juvenis insaniens memorem cicatricem labellis tuis dente incussit. O si mihi sat auscultes, ne expecta constantem *eum fore, qui* immaniter vulnerat basia suavissima, quibus indulsit Venus quintum suæ dulcedinis gradum.

Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certâ sede manet: humor et in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitus macerer ignibus.
Uror, seu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.
Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quintâ parte sui nectaris imbuit.

ANNOTATIONES.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumescit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia, propriè resident. At Horatius modò libidinem in jecore statuit, ut lib. 4. Od. 1. v. 12.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hîc: pariter et Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ siccum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum Χολὴν οὐκ ἔχεις ἐφ' ἥπατι. *Bilem non habes in hepate.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cùm quod ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso, cutis tingitur, indeque nascitur rubor......gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animoso natura occursu festinat, quam sanguis comitando, quasi alacritate integritatis suæ compotem, tingit cutem; et inde similis color nascitur. Contrà qui metuunt, pallescunt. Natura enim, cùm quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque, cùm timemus, latebras quærimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc verò demerso, humor dilutior cuti remanet, et inde pallescit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lachrymæ propter vim indignationis et zelotypiæ. Hanc describit Tullius, Tuscul. 4. n. 28. *Ægritudinem ex eo quòd alter potiatur eo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer.*

9. *Uror, seu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cùm video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, et post epotum vinum petulco, sine modo lascivienti, rusticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demereatur, suum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus persentiat, illumque opponit sævæ rivalis libidini, quæ, ut se expleat, amicæ haud parcit: sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et malignè interpretatur comessationes illas, necnon morsiunculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morsus traducit, ut Lydiam à Telepho quâcumque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrænatâ et impotenti abreptus libidine, ac propè furiosus momorderit labia tua, ad relinquendam qualemcunque sui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum....ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne populus Romanus aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia libidinis atque nequitiæ.*

13. *Non speres perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera illum fore, qui sic abutitur amore tuo, ut osculando vulnera infligat, œstro velut percitus. Nam, ut aiunt, *Omne violentum non est durabile.*

16. *Quintâ parte sui nectaris.*] Missâ plurium interpretatione in putidis et obscœnis plùs æquo sagacium, ego cum paucis sentio, et *oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris imbuit,* intelligo valdè fragrantia, nectaris instar suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse dulcissimum, ait, mel nonam esse partem ambrosiæ: id est, habere nonam partem suavitatis quæ est in ambrosiâ.

Felices ter et ampliùs
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citiùs solvet amor die.

O ter et plùs beati, quos nectit stabilis conjunctio, nec amor improbis querelis divisus separabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eam fore, si se Horatium constanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desiderium: malæ verò ob inconstantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs solvet, &c.*] Non antè desinam te amare, Lydia, si me ames, quàm desiero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. 3.
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O NAVIS, referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

O navis, novi fluctus in mare te reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis, quòd latus tuum est remis destitutum,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius in hâc Ode, quam ferè omnes allegoricam agnoscunt totam, ipseque Quintilian. lib. 8. c. 6. In eâ certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ apertè nequaquam dici fas fuisset: vel rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non nisi ingenti suo malo Respublica concutienda sit.

Porrò sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus: *portus*, pax; *nudum remigio latus*, Cassius cum sinistro cornu, cui præerat, militibus cæsis ac fugatis, fractus: *malus Africo saucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti rege, nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carina sine funibus*, ærarium sine pecuniâ, quæ nervus belli est: *lintea non integra*, vexilla et legiones dissipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfusa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorundam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ: quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis prætextu, rebus suis student; atque ut militaria imperia, dignitates ac magistratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut Pompeianæ partes navi designantur apud Cic. lib. 2. Epist. 2. et lib. 12. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum exarsit Cæsarem inter et Magnum Pompeium: alterum inter Augustum Antoniumque, et Cæsaris percussores Cassium et Brutum: tertium inter Sextum Pompeium, Magni filium, et Augustum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoste Patriæ judicato, literisque per senatum datis ad Julii Cæsaris interfectores de recuperandâ libertate, quid aliud quàm incenditur grave bellum, ac Romanum pessundatur imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio est, compone pacem cum Octav. Augusto, cui nisi summam defers rerum, nunquam sanè conquiesces. Conjecturam audaciorem quorundam retundere videtur iste locus. Nec est quòd aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epist. 54. alterque ei adstipulatus sibi plaudant et acclament velut invento Api, exultantes, εὑρήκαμεν, συγχαίρωμεν. Enimvero si, quod volunt illi, citra metaphoram aut allegoriam scribit ad eam navim, quâ sui amici iratum Augustum metuentem fugere properabant, sique hâc Ode secundam ei navigationem apprecetur, non secùs ac navi Athenas Virgilium transvehenti, Od. 3. quo sensu diceret hîc: *fortiter occupa portum?* Imò verò debuisset inclamare ad immorantes, *Solvite protinus;* ad navim autem; *Portum hunc citò desere, non tutum: statione malè fidâ statim cede, in quâ periculosiùs quàm in alto mari versabere.*

et malus Austro præcipiti labefactus, atque antennæ strideant? et vix carina sine rudentibus valeat sustinere mare violentius? Non adsunt tibi vela salva; neque Numina, quæ invoces rursus ærumnis obruta: licèt Ponti *sis* pinus orta è sylvâ celebri, atque originem ostentes, vanamque famam. Nauta meticulosus haud confidit pictæ puppi. Tibi prospice, nisi ventis *in* jocum sis destinata. *Tu* quæ mihi nuper molestum *creabas* tædium,

Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum pressa voces malo;
Quamvis Pontica pinus,
Sylvæ filia nobilis,
Jactes et genus, et nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

———*Creberque procellis*
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant necesse est: sic et Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompeio, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alias diffluxere provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ,* trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

8. *Imperiosius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Augusti manifestè prevalentes.

10. *Non Dii, quos iterum pressa voces.*] Cùm enim fatis destinatum Augusto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quòd *frustrà Neptunum invocat, qui secundum patitur naufragium.*

Dii.] Castor et Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, solebat esse et vocari tutela in insigne navis: et sacrarium in puppi collocabatur, vel in prorâ. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quâdam navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. 6. 29.

Jacet ipse in littore, et unà
Ingentes de puppe Dii.

Quidam sic interpretantur locum hunc: *Tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo;* jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultrá?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adversùs tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum è quibus compacta est navis, minimè quoque picta et ornata puppis: sic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipsius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitûs generositas. Hæc enim quid juvant? præsertim si desint præsidia sat firma; ærarium locuples, &c.

12. *Sylvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat sylva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne splendori tui nominis fide, O Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus.* Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens, et hîc maximé. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio et Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus, veniam obtinuerat; hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, et antequam Brutus adversùs Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus, quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores, nunc autem solicitudinem et curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem; nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cùm præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, pone arma, neve tam periculosæ plenos aleæ labores incassùm subi; imò conciliandæ pacis consilia et rationes ini. Vide lib. 2. Ode 7. et Epist. 2. lib. 2.

Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

jam verò desiderium ac solicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas micantes interfluentia.

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli propè formam dispositæ; quæ quidem ob frequentes scopulos, et maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Pastor cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
  Nereus fata. Malâ ducis avi domum,

Cùm pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, *sic.* Infaustis auspiciis domum ducis eam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 6.

1. *Pastor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeóque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est: Cùm Paris Helenam raperet hospitis Menelai uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem ob violatum jus et incestas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à pastore, et ipse aliquando pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit, quo territa et conjectorum impulsa responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quàm frænari, et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænunciaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eò quòd apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quis meliùs vaticinans inducatur quàm marinus Deus? Adde quòd Apollonii Rhodii Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, et rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio: id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibique assumis, rapis enim uxorem alienam.

quam numeroso exercitu reposcet Græcia, conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor instat! Quantas cædes Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem et clypeum, et currus, et furorem. Frustrà superbus ob Veneris favorem pectes comam: et lyrâ molli jucundas mulieribus cantilenas distribues. Frustrà fugies lanceas *nuptiali* thoro molestas, et acumen telorum Cretensium, sonitumque, et acrem in sequendo Ajacem. Attamen, heu, tardè mœchos

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas, et ægida,
Currusque, et rabiem parat.
Nequicquam Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem; grataque fœminis
Imbelli citharâ carmina divides:
Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum et equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electrâ filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troë postea Trojana dicta est. Ab eâ ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas, et ægida.*] Pallas et Juno pro Græcis pugnabant nempe, tum quòd manebat altâ mente repôstum judicium Paridis, spretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porrò bellicosæ Palladi sueta aptantur hîc arma. Ovid. Met. 6. 79.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. 8. 435.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma.

Quem in locum Servius ita scribit: *Ægis pectoris est munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum statuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Currusque, et rabiem.*] Bigas et quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur; et apud Hom. è curru, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem, et impetum animi, quæ quidem vix absunt à quocunque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præsidium Veneris minimè bellicosæ, multò minùs decebit illa tua venustas et cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita verò adversùs hostem. Vide suprà Od. 12. v. 41. Apud Homer. 3. Iliad. idem Paris sic admonetur, objurgaturque: *Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò istos carpendo nervos: non malè sic: meliùs tamen, modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierosum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infrà Od. 39. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ.] Hâc quidem valebat Paris, sed quàm bellicoso viro parum conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hâc heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.*] Licèt illicito amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, et seras licèt pœnas exsolves, cùm humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnossii.*] Gnossus urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebant. Adde quòd ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porrò inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Merionis comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verùm Oileusne, an Telamonius? Hic certè, si Daréti Phrygio fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*]

Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydëides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere consperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Nestorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effœminatus, graviter anhelans: quod *quidem* tuæ nequaquam promisisti.

ANNOTATIONES.

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cùm vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuisse vulneribus: alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. *Laërtiaden.*] Ulyssem filium Laërtis Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentiâ solertiâque super æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. *Pylium Nestora.*] Hic sapientiâ, et vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevì expugnandum Ilium, si decem Nestores adessent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide suprà, Od. 7. ver. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Nosces.*] Tuo quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo suprà, Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydeidem superis parem* vocat Horatius, sanè qui Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulnerâsse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hîc Tydeo patre, quanquam bono et forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu et pavore, quàm cervus lupum aspiciens. Mecum verò, lector, mirare, quò ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus.* Verùm enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur, copiosè, et ex alto pectore anhelare cervum, vel potiùs, elato, et sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, et Menelao totique Græciæ parem te unum ostentâras. At facile est apud amasiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfidè, et ultionem justam *multo milite repetentes.* Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires: et mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit
Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certè victus occubuisset, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi exprobrans ignaviam, et Menelai, quem priùs ille contempserat, virtutem experto insultans.

Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis, *fatale* tempus differet: *ut* post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei:
Post certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam sibi Briseïden iratus, à pugnâ et bello suam classem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, et amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Iliensium defensorem unicum prosternat. Virg. Æn. 2. 324.

Venit summa dies et ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troës, fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio cujus pars est Troas, ac Metropolis Troja.

Achilleï.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur è passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaïcus Ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA AD AMATAM PUELLAM.

O formosâ genitrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis; seu igne,

O Matre pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones Iambis; sive flammâ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. suprà.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversùs ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. Fatetur se peccâsse: 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit: 3. Vindictam offert. Porrò quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat: Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptum dicaciter antè ab Horatio fuisse:

O matre turpi filia turpior!

Quicquid sit: jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quàm formâ et pulchritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cùm Helenam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis Oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Crimen se admisisse, pœnamque subire quamlibet paratum profitetur; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi et longâ constat, ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis insectari.* Horat. ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, Sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquæ, ut placuerit. Tibul. l. 1. Eleg. 9. v. 49.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat: et liquidâ deleat amnis aquâ.

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ; quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator, animum sacrificulorum in sacrariis ita commovet, nec Bacchus, neque Corybantes tam crebrò pulsant cymbala acuta, sicut mœsta indignatio; quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario luto

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ describit vim et impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium et contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omnino abfuisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula responsaque edituras, nec Bacchus Mænadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus et celebris; vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, insessor, invadens et afflans mentem Pythiæ tripodi insidentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta, jamque enthea, divinà loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, insaniâ, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. et seq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes aerea cymbala, cùm furiosi discurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes*, Rheæ sacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. et Lucret. lib. 2. dicti vel à κόρυς, *galea*, vel à κορύττω, *cornibus peto*; item *caput jacto*: vel à κρύβειν, vel κρύβαζειν: quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel à κρούειν *pulsare*, et strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *Pulsabant æribus æra*, et ex Apollod. lib. 1. τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον, *Hastis clypeos percutiebant*:—sic nimirum *Jovis illum vagitum in Cretâ quondam occultâsse feruntur, ne Saturnus eum malis manderet adeptus*, Lucret. 2. 636, et paulò antè:

Tympana tenta sonant palmis, et cymbala circùm
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origines parum satisfaciunt, et longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem est quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos à Cybeles filio Corybante, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit: quique ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbebant.

9. *Tristes ut iræ.*] Nihil æquè violentum est ac iratus amor, aut tristis, quòd se sperni sentiat, aliumque præferri; tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Neque Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis.*] Optimi scilicet enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. 34. c. 14. s. 41. *Alibi vena bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: alibi fractura, ut Sulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur et properat; nec ullâ unquam reverentiâ, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem: unde nempe homini sic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus.*] qui cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum è singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur, ac mœnibus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime: me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
 Iræ Thyesten exitio gravi
Stravere; et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
 Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem: me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ

ANNOTATIONES.

Principi Limo.] Homini, qui licèt ex argillâ et limo non secùs ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyesten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita et consumpta interiit *exitio gravi*: seu cùm Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere causæ, cur perirent Funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quâdam eas tenendi cupiditate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solùm urbes aliquando demolitur, sed et excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est, ubi Troja fuit.

Manilius, l. 4. v. 555. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram et victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet
Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitanis irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeóque ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν, *aratrum in eam immissurum.* Seneca de Clementiâ, lib. 1. 26. *Injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere potentiam putat.* Quem in locum J. Lipsius citat Horatii locum, quem explicamus, atque, mos erat iste in evertendis olim urbibus; et sicut aratro condebantur, ita aratro pariter significabant exscindi; affert quoque Modestinum Juriscons. *Si ususfructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usumfructum.* Vide Isidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modò urbibus, sed et funditus evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotaretur. Imò quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandam. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in Scripturis urbes quasdam irâ victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9, Abimelec Sichemitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque destructâ, ita ut salem in eâ dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox et impotens ira est, ut ad ultima quæque præter jus et fas adigat; quæso obtestorque, ne ei indulgeas; sed *compescas mentem iracundam.* Nam et ego malè me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde et *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapsus sum: nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 17. *Si quidem ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum et eosdem placabiles; et esse hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas; facilè hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatis avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur ea ad quæ anhelat, vehementiúsque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore et irâ *furentem.* At nunc laudes

Fervor, et in celeres Iambos
  Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò cupio vertere dira suavibus, modò, retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

et encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia priùs et acerba scripserat. Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albescens animos capillus,
Litium et rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Pisones: seu quòd facilè incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id est, modò tu quoque desinas me lacerare conviciis et dictis probrosis. Vel potiùs, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cùm me videris palinodiam canere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam, quam velit reparari; proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis et dicteriis abalienatam intelligere oportere.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem et commoda.

VELOX amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; et igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
  Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, et thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis. Fœminæ masculi fœtentis, citra periculum errantes per sylvam, securæ investigant arbutos occultos ac thy-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis saxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teïa. Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Malè dispar. Immerita vestis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus porrò Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.*] Æstum arcet à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis nocet æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tempore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autùmno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7. 47.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes, et thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *frutices odoratos appeti* quærique à capellis, testatur. Virg. Eclog. 3. v. 47.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis.

Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, Gall. *arboisier*, Angl. STRAWBERRY-TREE, pridem fuit in deliciis, quòd ἀείφυλλος frondes lauro, fructus cerasis non absimiles, profert. Vide Columell. cit.

mum, hœdi verò non timent lupos Martios, neque colubros virides; quandocunque, ó Tyndari, suavi *ejus* tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ *montis* Usticæ declivis. Numina me protegunt; pietas mea, poësisque placent Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugiès ardorem Caniculæ; chordâque Teiâ cantabis

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos;
Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, et Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et Musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hìc in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, et fide Teïâ
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde et proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7. v. 6.

——Dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æn. 9. v. 566.

——————————Agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.

Alludit fortasse Poëta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœdulci.* Nam inquiunt, ab *hœdus, hœdulus* et *hœduleus:* sicut ab *hinnus, hinnulus* et *hinnuleus.* Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ* ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile, is,* sic et *hœdilia, æ,* dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgatâ lectione, ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certè ἰσόχρονος. Itaque, de metro non ampliùs soliciti, dicamus *hœdilia,* hœdorum septa vel stabula, synecdochicè poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque,* ubicunque, quandocunque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.

Hinc verò potestatem ac præsidium Numinis ostendit, quòd vel levis ejus fistulæ sonus fugat et avertat noxia quæque, et securitatem præbeat.

Tyndari.] Hanc esse eandem quidam volunt quam in Epodis Canidiam vocat, et salsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc verò sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applaudens infert: Sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis piè celebro, ipsis non ingratas. Contrà verò, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licèt *attenuat Deus.* Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœnâ hâc villâ meâ, cùm adfueris, O dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu Fortunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porrò ex Eustath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ et commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores vitabis sideris istius, ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgò, indeque morbi frequentes et acerrimi. Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13. et 29.

18. *Fide Teïâ Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus et amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vid. lib. 4. Od. 9. et Epod. 14. *Dices laborantes in uno,* recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, et Circes

Penelopen, vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ: nec Semeleïus
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum; ne malè dispari
Incontinentes injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

Penelopen, et Circen fulgidam pro eodem solicitas. Illîc innoxii Lesbii scyphos hauries in umbrâ: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ANNOTATIONES.

amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum et eundem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes. Vide Lil. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hîc innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter et jucundè; bibes nempe vinum innocuum è Lesbo Ægei maris insulâ, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeò impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum saccatum hîc aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cùm tale sit per se Lesbium, quo *nullum potu suavius*; cui ἀτέλειαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*: quod νεκταροσταγῆ, *manans nectare, ambrosiæque propius quàm vino*, veteres illi passim vocârunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22 et 23, &c. Vide, si vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum è Lesbo.

22. *Nec Semeleïus Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: ea porrò etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneum* hîc appellari credas, cum pluribus: aliàs idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potiùs à θύω *ferveo, insanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τοῦ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum eâ consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Malè dispari.*] Viribus impari ad resistendum, ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus, ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est, ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse, iudicari videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis et impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amicâ suâ alium amari intellexerit: quique sibi temperare, seque continere haud queat, cùm epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocunque modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit vestis mœchæ vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

ODE XVIII. AD QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

O Vare, nullam arborem potiùs quàm vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina epota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?

NULLAM, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem
Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. Inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut et Epod. 5. et 17. Adde quòd abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem.*] Metrum pariter et sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. *Sacrâ vite*, Baccho nempe consecratâ; vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla: tenera temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *Optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. et lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De eâ urbe jam antè ad Od. 7. hodie *Tivoli*: sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie. Hinc fortasse *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellârunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quòd bis idem perperam dixisset Horatius; tum quòd ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui et Tiburnus et Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrà, sobrii res penitus considerant, atque hinc soliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* et gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, et contrà; sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persâ, *Jamdiu factum est, cùm bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu, *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?* Pers. Sat. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mustum Deo et hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non ampliùs recordentur.* Psalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι, *Cùm Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibul. lib. 1. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus et agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus et afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est; cùm quis se plusculùm vino exhilaravit, tum nec meminit laborum,

Quis non te potiùs, Bacche pater, teque, decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius;
Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, *laudat*: teque, ô decora Venus? Verùm enimvero pugna Centaurorum adversùs Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur; docet et Bacchus Thracibus gravis, quando voluptatum cupidi licitum et illicitum parvo discrimine separant. O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:

ANNOTATIONES.

nec ægritudines sentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, et cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilâsse; quòd existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At verò servandum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis:* Item, quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius;* nec *aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Androcydes, sapientiâ clarus, ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, rex, memento, te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperâsset, profectò amicos in temulentiâ non interemisset. Hactenus Plinius. Bellè suo more Apuleius Flor. 20. *Prima cratera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. 1. et 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus faceta historia: quam quidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem Mnesitheus, *Vinum rectè utentibus Dii monstrârunt summum bonum, intemperantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Thessaliæ populi cùm venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, prope montem Olympum in Thessaliâ pariter degentium: vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentârunt. Unde gravis pugna, cædesque Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem, c. 10. meminit: *Istius in illis Reipublicæ luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Met. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus et ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infrà Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem: *Tria ergo pocula tantùm misceo illis qui sapiunt; unum sanitatis; alterum voluptatis; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea verò si quartum additur, non est id ampliùs nostrum, sed proterviæ; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum maculárum et vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ, vel potiùs ex eo quòd eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: εὖ υἱὲ, *euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum, &c.*] Per fas et nefas voluptates quærit et consectatur temulentus, accensâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6. v. 299.

——*Quid enim Venus ebria curat?*

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces et Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cùm celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; et ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull. 3. 6. 8.

Candide Liber, ades.

Item, 1. 7. 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpinâ, vel à calceamento, quæ Βασσάρα dicuntur; vel à talari veste apud Bassaram Lydiæ locum confici solitâ: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur. Tibull. 1. 7. 46.

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturque allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cùm furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulacrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, et fides secretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam: nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor
sui,
Et tollens vacuum plùs nimio gloria verticem
Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita sacris
Thyas ubi audito stimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. 62, 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

——— *Lymphatâ mente furebant;*
Evöe bacchantes, Evöe capita inflectentes.
.... *Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.*

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederâque et pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur. Catull. cit. v. 259.

Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis;
Orgia, quæ frustrà cupiunt audire profani.

Tibull. 1. 48.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro *sub dio*, vel *sub dium*, id est, sub cœlo, quod Græci δία vocant. Varro. Ascon. in Verr. 1. id est, ex arculis et cistis non extraham tua sacra, quæ foras et in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala et cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur sacerdotes. Porrò illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut et suprà Od. 16. v. 5. et seq. Sensus est: à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. cit. 261.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:
Multi raucisonis efflabant cornua bombis,
Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit: hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cujusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit: quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *sui amor.* Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Nisi fortè me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur* ...... *cùm homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plùs, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter se extollit prudentiâ *vacuus.* Quod plerisque passim, et nemini frequentiùs accidit, quàm vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat, adeóque fidem labefacit ac violat, cùm religiosæ taciturnitati commissa et credita temerè profert et propalam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

Mater sæva Cupidinum,
  Thebanæque jubet me Semeles puer,
Et lasciva licentia,
  Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
  Splendentis Pario marmore puriús:
Urit grata protervitas,

Crudelis Amorum genitrix, et filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clariùs refulgentis: inflammat *me* jucunda *ejus* procacitas,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irritamenta libidinis præcipua, humorum crasis et temperies, vinum, familiaritas et comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lascivâ licentiâ.* Cæterùm versiculus iste non temerè scriptus, qui rursum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva,* Venus. Nam

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virg. Eclog. 3. v. 110. et Eclog. 8. 47.

Sævus amor docuit, &c.

et Eclog. 8. v. 50, *improbus ille puer, &c.*

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι·
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι·
Χαλεπώτατον δὲ πάντων,
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum est non amare:
Durum est etiam amare:
Durissimum verò omnium,
Non frui re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Naturâ Deorum, n. 58. *Venus prima,* inquit, *Cœlo et Die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera spumâ procreata.......... Tertia Jove nata et Dione.... Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num. 60. *Cupido primus, Mercurio, et Dianâ primâ natus dicitur: secundus, Mercurio, et Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte, et Venere tertiâ.* Quid ergo hîc? Certè Poëtis solenne est, uni tribuere quod plurium est, præsertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast. 4. v. 1. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hîc *mater Cupidinum.* Sic et à Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios et multiplices affectus, qui eam et amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modò spe recreantur, aut gaudio fruuntur: sæpius autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversùs rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium, &c. Minùs placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filiâ: ibique ipse colebatur. Vino autem accendi Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æstuans facilè despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi,* πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas ei catenas injecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

......Uritque videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore puriús.*] Paros insula maris Ægæi, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκοτέραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam et severitas saltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plùs accendit: qui quod negari videtur, eò ferventiùs appetunt, eóque jucundiùs prosequuntur.

et facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque sinit *me* referre Scytharum *bella*, neque Parthos equis conversis strenuos, nec quæcunque *ad ipsam* nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem,

Et vultus nimiùm lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hìc vivum mihi cespitem, hìc

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimiùm lubricus aspici.*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit. Metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Eclog. 8. 48.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait. *Naturam dedisse tauris cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam, at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis et lanceis fortior ferrum flammamque vincit, et domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Adeò nempe me Venus obsidet et occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, et colitur. Virg. Æneid. 1. v. 722.

.... Inscia Dido
Insideat quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur alii vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prælia, nec alia bella, nec verò ea quæ ad Romanam Rempublicam et gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, et aduletur Augusto, cui inquit tunc fortè remissa fuerint ultro à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine l. 42. infrà citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, et latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. Tria de illis notatu digna memorantur à Justino lib. 2. cap. 1. antiquitas, virtus bellica, et quòd Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quàm fœminarum virtutibus claruere. Quippe cùm ipsi Parthos Bactrianosque, fœminæ autem eorum Amazonum regna condiderint:* et cap. 3. *Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuò ab alieno imperio aut intacti, aut invicti, mansere. Darium regem Persarum turpi ab Scythiâ summoverunt fugâ, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri Magni ducem Zopyriona cum copiis universis deleverunt. Romanorum audivere, non sensere arma .... Gens laboribus et bellis aspera. Vires corporum immensæ. Nihil parare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georg. 3. v. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fugâ Parthum, versisque sagittis.

Justin. lib. 41. 2. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversùm vulnera insequentes habeant..... Intolerandi forent, si quantus impetus est, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulò pòst pugnam ex fugâ repetunt, ut cùm maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animosum:* adeò virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere, sub Mithridate præsertim illo, cui *res gestæ Magni cognomen dedêre*, ut ait Justin. lib. 42. imò sæpe illorum fuderunt exercitus ducesque. Justin. lib. 41. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solùm, verùm etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollectos, signaque cum his militaria remiserunt Unde et cusi nummi cum hâc epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. Vide et Flor. lib. 3. cap. 11. et lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem è Barbaris: *Ite, et bene valete, Romani; meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis.*

Vide et suprà Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hìc vivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum placatâ Venere demereatur. Sui verò ardorem amoris et impatientiam denotat, vel ex eo quòd aram è cespite extruat brevi quidem et expeditâ ratione; quod fieri solitum duntaxat in subitis rebus et moram haud ferentibus.

Verbenas, pueri, ponite, thuraque
Bimi cum paterâ meri.
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

istic verbenas, et thura mihi afferte, cum cratere vini bimi. *Post* immolatam victimam mitior fiet *Glycera*.

ANNOTATIONES.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parate. Propriè verbena est herba quædam, Gal. *De la Vervene*, Angl. VERVAIN; ANY HOLY HERBS. De hâc Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet quàm hierabotane; nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hâc Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper virent. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbenæ nomine significatur gramen ex arce* (al. areâ) *cum suâ terrâ evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8. 65.

Verbenasque adole pingues, et mascula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent. And. 4. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit et verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino, aliæque felices herbæ religioni et sacris servientes: his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant; postea vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum; *du vin de deux feuilles*, Angl. WINE OF TWO YEARS OLD. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum; item *merum*, et purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant;* ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*] An Venus sæva Cupidinum mater; an Glycera proterva? Hanc ego potiùs, quàm illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum et immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit et sibi conciliare nititur. At enim quod illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *Hostia* quidem et victima differunt, quòd hæc minor sit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosto mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari, nec cæsâ victimâ pridem solitam contendant: eò quòd genitrix passim vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. 419. ubi in templo Veneris Paphiæ thus et serta duntaxat memorantur:

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hinc et Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quàm sit hostia mactata. Dormitâsse verò ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contrà sentiunt, hostiam hîc ab Horatio verè mactandam significari seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam, Cruquius, Turnebus. Certè *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotarit historia*, Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari*, refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem sæculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati spondet convivium, sed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, *apud me quidem* mediocribus *in* poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illivi Græco fictili reclusum, quando in amphitheatro acclamationes tibi sublatæ *fuerunt tantæ*, ut applausum iterarent tibi litora patrii fluvii, pariter et lu-

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
Conditum levi, datus in theatro
Cùm tibi plausus,
Care Mæcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, simul et jocosa

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejusdem est metri, ut suprà 2. *Jam satis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu quovis aliò: antea verò se Horatio pro summâ inter eos familiaritate convivam fore significârat. Hâc Ode rescribit Horatius Mæcenati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcil.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis, generosum bibes apud me: sed tantummodo *vile* et modicum: nempe vinum vel ex *uvâ Bituricâ, quæ in eligendo solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. 2. vel è *vinaciolâ, quam soli novere Sabini ac Laurenti:* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *Inter Italica vina levissimum esse Sabinum, potuique tempestivum ab anno septimo usque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits brocs,* Angl. IN LITTLE CUPS. Pro quolibet vase hîc ponitur *cantharus,* quì quidem non parvum est vas, cùm Sileno attribuatur perquam ebrioso, gravisque appelletur. Virg. Eclog. 6. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6. *Ne effunde, O puer, in argenteum poculum; sed potiùs in profundum cantharum.* Ibid. Epigenes. *At cántharos nunc non fingunt amplos illos et capaces, sed humilia pocula, &c.*

2. *Græcâ quod ego ipse testâ Conditum levi.*] Vinum alioqui non exquisitum ex eo commendat Horatius, quòd ipse studiosè condiderit, obturârit, notârit. Quatuor ista nempe veteres vinum servaturi faciebant: diffundebant in vasa: deinde condiebant *admistâ calce, sale, croco, resinâ, pice, &c. ut odor vino contingeret et saporis acumen,* ex Plin. lib. 14. cap. 19, 20, et 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypso, limo. Docet Columella lib. ult. et Plin. cit. *Picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut salsâ; postea cinere sarmenti aspergi.* Et paulò pòst, *Sic opercula doliorum medicanda, additâ mastiche ac pice.* Pers. verò Sat. 4. v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit.

Denique notabant quale vinum et quo tempore conditum fuisset. Id passim observare est: et postea notabimus pluribus locis. Hîc ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum sequentibus. *Græcâ testâ conditum levi,* inquit, *datus in theatro cùm tibi plausus.* Quasi diceret, condidi, seu in vasa infudi: *Græcâ testâ,* vel super fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertiò *levi,* seu pice, seu gypso. Demum tempus notat, addendo: *Cùm datus tibi plausus, &c.*

Testâ Græcâ.] Cado testaceo, quod vasis genus è Græciâ ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *Circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt.* Quibus verbis ostendit Romæ ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. *Datus in theatro Cùm tibi plausus.*] Jucundè simul et honorificè refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plausûs, cùm ad spectacula venisset; (solebant enim viri graves ac de Republicâ bene meriti acclamationibus excipi); seu cùm ludos ipse exhibuisset pro suâ liberalitate magnificos; seu ob lætitiam recuperatæ à Mæcenate valetudinis; varias enim varii plausûs hujus causas comminiscuntur.

5. *Eques.*] Modestia hîc Mæcenatis celebratur, qui cùm summos quosque capessere magistratus potuisset, ultro delatos recusavit, et Equestri dignitate contentus vixit. Propert. l. 3. Ecl. 9.

Mæcenas Eques Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porrò fuit ille plausus, ut inde personarent ripæ Tibe-

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, et prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

dicta species collis Vaticani. Tu *domi* potabis Cæcubum, atque uvam *in* torculari Caleno pressam. *Nam certè* mea vasa neque Falerni condiunt racemi, nec montes Formiani.

ANNOTATIONES.

ris scaturientis in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, sicut et fluvius Tiberis.

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus è collibus in quibus Roma inædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, et Palatium Pontificium. Dictus est à vaticiniis illîc edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, et acclamationum populi repercussio facta in monte. 6. *Jocosa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantùm verba repetit atque ingeminat. Suprà Od. 12. 3.

Recinat jocosa Nomen imago.

Virg. Geor. 4. 50.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. lib. 3. n. 2. simile quid habet ubi scribit: *Popularem gloriam in summâ inanitate versari*, neque hanc esse *eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Est enim gloria, solida quædam res, et expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquisita certè vina sectatum esse Mæcenatem indicat, quòd ejus nomine quædam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem refert et inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad sinum Cajetanum, Fundis vicinus et Amyclis, optimi vini ferax, Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis et in Mediâ nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. l. c. 22. ex Galeno scribit, *Cæcubum generosum, firmum, infestum capiti non nisi post annos plures vetustum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet et ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris, à Calâ Boreæ filio, Argonautâ, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoso: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quàm Falernum stomacho placet.* ὁ Καληνὸς κοῦφος τοῦ Φαλέρνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non sunt è nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini è monte et agro Falerno in Campaniâ? De eâ Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum est potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. verò 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut et aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campaniâ, non procul Cajetâ. Athen. cit. *Formianum statim viget.*

ODE XXI. IN DIANAM ET APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam, adolescentuli canite Apollinem crinitum, et Latonam omnino charam summo Jovi. Vos celebrate gaudentem fluminibus, et sylvarum *densis* frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe,

DIANAM teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, et nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi.
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus: Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos; alia duo (ut volunt quidam), hoc scilicet, et Ode 6. libri quarti, ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè disserit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini et Dianæ, Diis averruncis et ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo verò Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant; Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortasse priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur. *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*] Pindaro ἀκειρεκόμην, *non raso capillo.* Nimirum ob radios solares: Vide Macr. antè cit. et ob perpetuam juventutem. Tibull. 1. 4. 36.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani, per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus Histor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illustres, totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus Aurelian. *Patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthium montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter et Dianam præcipuè celebrat, quòd eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. et 381. Æneid. 4. v. 385. Æneid. 6. v. 67. ubi sic precatur Æneas:

.... Da Latio considere Teucros;
Tum Phœbo et Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

In carmine Seculari postea Horatius ad Apollinem et Dianam:

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis et Dianæ mater ab Horatio jungitur hìc iis numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tantâ Junonis zelotypiâ, ut eàm pellicem ejusque fœtus omni conatu perdere tentârit, immisso adversùs prægnantem Pythone serpente; incassùm tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ et Delos nominata: ubi ex Jove Dianam et Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, et nemorum comâ.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *sylvis* ac venatione, ut virorum fugiat consortium: *fluviis* autem, in quibus abstergeret sudorem in sectando feras contractum. Ovid. Metam. 3. v. 163.

Hic Dea sylvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000, sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari jactatur Diana Carmine Seculari, sub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortu, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. n. 47. et seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illi-ne tu templo*

Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque à populo, et principe Cæsare, in
Persas, atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

et Delum Phœbi natalibus inclytam; et scapulam *ejus* exornatam pharetrâ, et fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, à plebe, et Augusto Imperatore, luctuosum bellum ac famem ærumnosam, atque luem propulsabit ad Persas, et Britannos.

ANNOTATIONES.

tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es?.... proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore, et fugâ gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis et est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam et Olympum nemorosâ convalle...... Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, et fermè sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dexterâ lævâque leniter convexis jugis: intus suâ luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. modò cit. cap. 12. *Longè clarissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem...... hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit enata...... Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant...... cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ,* ut est Od. 12. suprà: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quòd radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternâque humerum lyrâ.*] Insignem etiam lyræ inventione et melodiâ ipsi à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. suprà. *Fraternâ.*] Apollo et Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut suprà jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem,* quâ nihil miserabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique è fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

14. *In Persas, atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani. *Persas,* qui pro Parthis hîc positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos,* hodie *Anglos,* de quibus Virgil. Eclog. 1. v. 97.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

O Fusce, *quisquis* innocenter vivit et sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis; seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu *per* regiones, quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero *nuper* in Sabinâ sylvâ, dum canerem Lalagen meam *amicam*, atque præ-

INTEGER vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ;
Sive per Syrtes iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me sylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, et ultra

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat; amico declinatum à se vitæ periculum significat; Philologo dictionum et verborum elegantiâ studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremissenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos et sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus.... à nullo animalium præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hîc agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æstuantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit, nisi ex siderum observatione, et cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris, venenosisque animalibus, tum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. 4. adversùs Judæos.

> *Nec responsa refert Libycis in Syrtibus Ammon.*

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquilâ perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitatum, item ob scopulos, unde Virgil. Æneid. 4. v. 366.

> .... *Cautibus horrens*
> *Caucasus* ....

Mons ille inter duo maria Casphum et Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. Ejus pars à quibusdam creditur mons Ararath versùs Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asiâ: Alter Medos alluit, et hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes:* alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem; unde à Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes.* Hic porrò nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quòd arenam volvat auream, quòd gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur, quòd tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul adspiciatur; atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6. paulò post initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiæ regio, pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam, adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor et compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem;
Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ;
Quod latus mundi nebulæ, malusque
Jupiter urget:

ter limites exerratem liber ab *omni* solicitudine, armis licèt destitutum vitavit me lupus; quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ, sicca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infestant nubila et malignus Jupiter:

ANNOTATIONES.

versus et carmen: *et ultra terminum vagor:* dum œstro poëtico et amatorio abreptus in sylvam aliquantò longiùs progredior, non advertens incidi in lupum ingentem et magnitudine portentosum, qui tamen non modò non læsit, sed sponte me, licèt *inermem, fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus, ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. 1. contra Julianum: *Omnes bestiæ,* inquit, *ante peccatum homini erant subjectæ. Quòd autem nunc nocent, pœna primi est peccati. A principatu decidimus; à fiduciâ, et honore.* Ille quidem principatus utcumque est restitutus, post diluvium Deo Noë et filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros. Epist. 38. *Feræ suos morsus sæpe suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultârit, prædam dimittere: pardos et ursos incitari ac revocari vocibus.* At cùm sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plenè et ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrit bellua sive in Apuliæ sylvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est, olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata:* alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. et alibi. *Militaris,* aptos habens militiæ viros bene multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus sylvis, quæ consitæ sunt esculis, arboribus glandiferis: Plin. lib. 19. *Jovi sacris.* Lib. 12. c. 1. *Arborum genera Numinibus dicata .... Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primùm acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est. Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africâ, cujus est pars versùs Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat et arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capitis: *Leoni præcipua generositas, tunc cùm colla armosque vestiunt jubæ.... Africam hæc maximè spectant, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animalium partus ..... unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide et Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. et 19. ubi de leonum naturâ quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum, Arcticum et Antarcticum, ubi assiduum propè gelu terras facit steriles: longioreque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent *campi, arborque nulla* crescit, ubi *non æstivâ recreatur aurâ:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ,* quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget,* id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum, seu aër nunquam serenus et clemens. Ovid. Met. 3. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque,
Et jejuna Fames.

constitue *me* sub curru Solis nimis vicini, in regione ædificiis carente, *ubicumque* diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter et verba facientem.

Pone sub curru nimiùm propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

ANNOTATIONES.

21. *Pone sub curru nimiùm, &c.*] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi sol *nimiùm propinquus* terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. 1. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim existimavere. Neque est immodicus illîc æstus quem valdè temperari constat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cùm primùm incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generâsse: sed et arborum atque frugum pro regionum conditione aptè genera variata.* Compertum itaque modò est, et salubrem satis aërem, et frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: v. g. in insulis Javâ, Sumatrâ, Borneo, Maldivis, Delphinâ, seu Madagascariâ, &c. In continentibus verò terris, apud Malacam in Asiâ, Guineam in Africa; in Americâ verò, apud Castellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. AD CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud sine inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit, sive fron-

VITAS hinnuleo me similis, Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silüæ metu.
Nam seu mobilibus vitis inhorruit

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. Nam lasciviens queritur quòd illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*] Quibusdam placet *vitat*. Verùm, ut bene monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet, cùm subjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo similis.] Tam meticulosa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præsertim abstractus.

Chloë.] Nomen adolescentulæ conveniens, nam χλοὴ est herba virens.

2. *Quærenti pavidam Matrem.*] A quâ aberraverat. *Pavidam.*] Cerva enim semper timet, ejusque in fugâ securitatem natura constituit, tum à venatoribus, tum à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempe viâ declinare amant feræ.

4. *Silüæ.*] Diæresis. Sic Tibull. 1. 19. 946.

Sit satis ornatas dissolüisse comas.

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quanquam non satisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgò: *Nam seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis:* ut sit hypallage; pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si feratur ad vocem antecedentem, *silüæ;* legamusque, planiori certè sensu ac sententiâ: *Seu mobilibus veris inhorruit Ad ventum foliis:* id est, Seu motis foliis sylva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem: Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit Adventus foliis:* id est, Seu tremuit sylva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum?

Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovêre lacertæ;
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

des vitis leves aurâ concutiuntur; sive lacerti virides dûmum commovent. Verùm ego te nequaquam insequor, ut dilacerem quasi tigris violenta, aut leo è Gætuliâ. Ergo viro matura, desine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovêre lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, discurrendo strepitum edidere, tantulùm commoventes fruticem et spinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, et genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. et alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aspera, &c.*] Ego non nocendi, sed amandi, cupiditate persequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid. Met. 1. 504. Apollo Daphnen insequens:

Nympha, precor, Peneia, mane: non insequor hostis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante columbæ.

Tigris ut aspera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut sponte hominem petat, cùm reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultro fugiant. Plin. lib. 8. cap. 11. *Tigrin Hyrcani et Indi ferunt animal ferocitatis tremendæ, &c.*

10. *Gætulusve leo.*] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. Lib. verò 8. c. 16. *Leoni tantùm ex feris clementia in supplices; prostratis parcit: et ubi sævit, in viros priùs quàm in fœminas fremit: infantes non nisi magnâ fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætuliæ reducem audivi, multorum in sylvis impetum à se mitigatum alloquio, ausam dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

ODE XXIV. AD VIRGILIUM.

De morte Quintilii Vari.

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam cari capitis? Præcipe lugubres

Quæ sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeò dilecti? Doce querulum carmen,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis et querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis: ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopœiam esse et dialogum Virgilii et Melpomenes, quos Horatius inducit; illum à Musâ consilium opemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps et consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam caro capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis et dolendi decor: hic sapienti servandus est: et quemadmodum in cæteris rebus, ita et in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Cari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse a.

Τοίην κεφαλὴν ποθέω. Τεῦκρε φίλη κεφαλή.

Tale caput desidero. Teucer carum caput.

Hanc et Latini usurpârunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, et subaudiunt, *Dea;* hoc sensu; O Melpomene, lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem, Auson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mæsta boatu.

ó Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. *An* igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia atque integra fides justitiæ germana, et veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is *certè* plurimis occubuit probis lugendus; at nemini magis quàm tibi, Maro. Tu religiosus incassùm, eheu, Quintilium repetis à Numinibus, haud sic concessum. Etiamsi dulciùs, *quàm* Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minimè *tamen* vita reddatur inani simulacro,

Cantus, Melpomene, cui liquidam pater,
Vocem cum citharâ dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui Pudor, et Justitiæ soror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit;
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgili.
Tu frustrà pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quòd si Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini,

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis et Mnemosynæ. Melpomene à cantûs suavitate dicta: à *μέλπομαι, cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hostio poëtâ:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatæ.

Pers. Sat. 1. v. 35.

———*Plorabile si quid*
Eliquat.

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic et illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solatium faciliùs admittat, imò et aliquantulam objurgationem. Sic bene utitur Poëta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum rege. Dio l. 56. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic et *longus somnus*, pro morte, l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui Pudor, &c.*] Breve sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de Finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc et de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror Incorrupta Fides.] Ex Platone, justitia cùm in Deos observatur vocatur pietas: fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum justitiæ fides.* Et partit. Orat. n. 78. *Justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgò autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentiâ nominatur.*

7. *Nudaque Veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem et solertiam se per se ipsa defendat*, ut ait Tull. pro Cœlio; et Offic. 1. n. 109. *Sunt alii simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quàm tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustrà pius, &c.*] Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci: at quæ credita et commissa sunt, cùm libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem sine injuriâ eripitur: imò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cùm poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius, heu! frustrà, sed et præposterè; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. v. 984.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quòd si Threïcio.*] Alii legunt, *Quid si*; Alii, *Qui si.* Et pro *Non*, interrogativè *Num. Threïcio blandiùs Orpheo, &c.*] Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est; nôsti Orpheum arboribus cantûs suavitate pertractis, à se demulcendum etiam sperâsse Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet, sed irrito et inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanæ redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cavâ sub imagine formæ.

Sanguis.] Vita, Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomit ille animam, &c.

Quam virgâ semel horridâ
Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientiâ
Quicquid corrigere est nefas.

quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregârit Mercurius nequaquam facilis exorari, *ut* fata rescindat. Grave *quidem est illud:* at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.

ANNOTATIONES.

16. *Quam virgâ semel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide suprà Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

.... *Manesque adiit, regemque tremendum,*
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.
Æneid. 6. v. 376.
Desine fata Deûm flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregârit, et ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientiâ Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniss. Δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν. Senec. *Optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Capt. 2. 1, 1. *Decet id pati æquo animo: si id facietis, levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5. 710.

Superanda omnis fortuna ferendo est.
Ovid. Metamorph. 1, 633.
.... *Paupertatemque ferendo*
Effecere levem———

Contrà verò, quisquis mala necessaria impatienter et iniquè fert, quid aliud, quàm novum sibi dolorem creat, et malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregiè sugillat Juvenalis, et *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

PARCIUS junctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amatque
Janua limen,
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

Fenestras *tuas* clausas rariùs *modò* verberibus impetunt adolescentes procaces, neque tibi soporem auferunt, *jamque* limini adhærent fores, quæ antea valdè volubiles agebant cardines. Infrequentiùs deinceps et infrequentiùs audis: *Dum ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Parciùs junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. et 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur rarò januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ priùs multùm faciles movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel bene unctus haud strepebat, atque, ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes festivissimæ;* et paulò antea, *Bellissimum hercle et taciturnissimum ostium*, quod *nunquam ullum verbum mutit; quum aperitur, tacet; cùmque illa noctu clanculum exit* meretricula, *tacet.* Curcul. 1, 1. Item, *Placidè egredere, sonitum prohibe forum, et crepitum cardinum......suffundam aqulam.* Ibid. 1, 3. init.

6. *Audis minùs et minùs jam, &c.*] Minùs minúsque indies ad te mœchi ventitant; pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant, qualis est Ode 10, lib. 3. qualis et hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, Me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altùm dormis: tu quieta valdè stertis longas noctes, dum inquietum me solicitumque tui desiderium excitat et vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum et desideranti longum semper videtur tempus.

Jam vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus sævit graviùs circa Lunæ inter*menstruum;* quando libidinosus ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar *tuum* ulceribus plenum; haud sine luctu, eò quòd juventus hilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ lætetur ampliùs,

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in solò levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento;
Cùm tibi flagrans amor, et libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Læta quòd pubes hederâ virenti
Gaudeat, pullâ magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventârunt; olim flore juventutis ac formæ superba, depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustrà lucrum et mœchos quæres: hi verò te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. 3. v. 70.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* solitario et à paucissimis frequentata.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum; et sicut olim tui amatores eo algentes vidisti, et contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio vento:* hic, respectu Græciæ, Septentrionalis est: adde quòd regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata: atque in eâ regnâsse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam impropriè et καταχρηστικῶς· quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thraciâ venit. Epod. 13. 3.

.... Nunc mare, nunc siluæ
Threïcio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cùm Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χειμεριώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. *Interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur et congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii silentia Lunæ appellant*, et lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod interlunium vocant, cùm apparere desierit.* Hoc porrò Virgil. Lunæ silentium; Apul. Metam. 9. Illunium, Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. 1. de Saturn. v. 15.

Advena quos profugus gignens et equina libido
Intulit Italiæ: Thuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit, simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius, n. 69. *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantoperè laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equinus, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum discruciabere. *Jecur,* in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone et aliis. *Ulcerosum,* intus libidine multâ saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus,* inquit, *tecta est et clausa malignitas.* Et Servius ex Varrone, *Vitium obscœnæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu: Læta quòd pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti Gaudeat, atque myrto.*] Appositè comparat juvenculas cum *hederâ* quæ facilè adhærescit, et *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans et constans est, et id quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëtâ in Epist. ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

sicca verò folia consecret Hebro hyemis socio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ et rugosâ arescentes non pluris faciat, quàm aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non secùs ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut antè dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delâbitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longè abesse à senili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt *Euro:* ut indicetur vilitas ac levitas scorti veteli, per folia Euro vento seu quovis alio, velut ad ludibrium, volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni;* multaque in hâc Ode carpit: at profectò κακοζῆλος toties litâsse videtur. Judex sit literator quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est. Illa duo membra sine copulâ non cohærent:*

Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?

Neque satis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *nisi addas* effectos.

Levem pro nudâ videtur posuisse, satis durè.

Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento, *videntur esse unum epithetum Boreæ: alioqui ipso Boreâ frigidiora sunt.*

Ulcerosum, *non servit potiùs jecori indicando quàm metro sustinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum; intelligisque quàm Censoriâ dignus interdum virgâ sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ;

Ego Musis charus, ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam solicitus, quis ad *polum* Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*] Pulchram iniit Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum consuetudine longè recedat. Illi, si laudum quidem acervum congesserint, bellè se fecisse existimant. At ingeniosus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum se ab omni jubet esse; tum se convertit ad Musam, quasi minùs idoneum tanto se operi intelligit: illamque obtestatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius, Horatii adversùs maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.] Nimirum quisquis Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet: nemo verò iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi solicitudinem antea deposuerit. Ovid. Trist. 1, 1. 14.

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis sub Arcto.*] Quis dominetur et regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Ursâ: quod cœleste sidus Septentrionale duplex est, Ursa Major et Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi et Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3. 107.

Esse duas Arctos, quorum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. suprà Od. 22. v. 17. et seq. Terræ Arcticæ versùs Boream sunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Estotilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius; sed potiùs magis cognitas ipsius ævo, et paulò minùs Septentrionales, nempe Britanniam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germaniâ acceptas (de quibus Sueton. Octav. cap. 23.) poëtam respicere falsò suspicatur non nemo.

quidve Tiridati formidinem incutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores collige, corollam texe meo Lamiæ. Absque tē nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum est consecrari cùm à te, tum à tuis sororibus.

Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. O quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Teque tuasque decet sorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is, ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: et cùm audîsset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum, relictâ Parthiâ, fugerit. Hæc fusè Justin. lib. 42. sub finem. Dio lib. 51. et 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat:* alii jungunt cum hâc voce, *securus:* id est, Singulariter ego et maximè abjeci magnas curas de republicâ, et Imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes,* &c.] O Musá, tuum est laudare meum Lamiám; meos conatus parùm valere intelligo; virum immórtali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U.C. 755. Corn. Tacit. Ann. lib. 6. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum; vivida senectus, et non permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter et fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleæ et Pimpleides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium Μετὰ μουσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis,* &c.] Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico et Alcaico: vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi et Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris insulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritiâ, et ædificandi ratione speciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. 5. cùm nempe lex ad mores accommodatur, non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contrà. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. et Annot. ad Od. 17. v. 21. suprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite immanem consuetudinem;

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Thracum est.*] Hi enim non solùm bibacitatis infamiâ, sed et inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόται et ἀκρατοπόται dicti, Athen. l. 10. Ibidem et ὡρμηκότες ἐπιεικῶς, &c. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide suprà Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non solùm hianti ore affatim vinum bibere, ea

Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

et cruentas contentiones à Baccho modestoremovete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero et candelis. O socii, cohibete vociferationes execrandas: cubitoque innixi consistite. *An* jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo

ANNOTATIONES.

Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. sed etiam ferro accincti epulabantur, et quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ et moderatione tractandum: alias enim ulciscitur vino abutentes et immodicè haurientes, furore aliisque malis percutiendo. Suprà Ode 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureâ cum Lapithis rixâ super mero, suprà Ode 18. et Virgil. Georgic. 2. v. 456.

........*Ille furentes*
Centauros leto domuit, Rhætumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino et lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate et epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. et Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vesperè incipiebant, et in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quòd autem veteres largiùs cœnarent, quàm pranderent, idque rectè et ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persæque vicini, uni Cyro paruere: hinc promiscuè ponuntur, maximè à Poëtis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter et ensis ex Hesychio et Suidâ. *Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλέουσι*, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant, παρὰ τὴν ἀκὴν*, ob mucronem scilicet et cuspidem. Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. i. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum*, et de Oratore, n. 87. *Mirum quantum.* Tacit. Hist. 3. 62. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Græci θαυμαστὸν ὅσον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, et convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quòd sic violatur silentium mensæ et Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ*, silentii Deæ, *sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinatâ supremâ parte corporis in cubitum sinistrum, inferâ in longum porrectâ et jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicè suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos. Sat. 1. 4. 86.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos,

Et Sat. 2. 4. 39.

......*In cubitum jam se conviva reponet.*

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis: vel meri, ut placet Theod. Marcilio, alii, veteris. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum à conviviis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem:

Dominam si quis habessit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, inquit, *merum sumere in symposiis, et nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, et pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe et cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. 2. 8. 31.

Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicat,
Nomen et absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial. 1. 72.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntiæ Frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

felix ictu, quo telo intereat. *Scilicet* renuis? *At* ego non aliâ conditione potabo. *Certè* quisquis te amor tenet, haud pudendâ incendit flammâ; atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quàm pravâ cum voragine luctaris! O adolescens, clementiores amores meritus *fuisti*. Ecqua venefica, quis incantator herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te queat expedire? *Ipse* Pegasus implicitum te vix li-

Vulnere, quâ pereat sagittâ.
  Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuoque semper
  Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
  Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: qua Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, si quidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clàm tamen, et in aurem declarat.

Non aliâ bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. et hæc convivii lex habetur; à *summo ad imum more majorum bibunto*. Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sanè amor, utpote ingenuæ, et honestus sit, et gloriosus; quantùm ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fideli arcanorum custodi: clàm saltem aperi, si non vis palàm: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, et amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm si cum Charybdi luctareris. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profectò sorte et amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. n. 67. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cùm Herculis abduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

> *Dextram Scylla latus, lævum implacata Charybdis*
> *Obsidet; atque imo barathri ter gurgite vastos*
> *Sorbet in abruptum fluctus, &c.*

Senecæ Epist. 79. *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero... Fac nos certiores utrùm uno tantùm vento agatur in vortices, an omnis tempestas æquè illud mare contorqueat: et an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cùm videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, quis et Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliâ copiosè crescentibus. Aiunt nimirum Poëtæ, Medeam illàc fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficiis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulâsse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de Asino Aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam*. Vide Plin. lib. 30 cap. 1. ubi et refert *Menandrum Thessalam cognominâsse fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infrá.

Pegasus expediet Chimærâ.

berabit ex istâ Chimærâ triformi.

ANNOTATIONES.

24. *Pegasus.*] Apud Strab. et Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis-longa et citissima, hoc ideo nomine insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimærâ triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit et inhabitabilem priùs exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πρόσθε λέων ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius, lib. 5. 903:

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. 9. 646. . . . *Mediis in partibus hircum, Pectus et ora leæ, caudam serpentis habebat.* Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minimè sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse; verùm putare illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia et quæ ad sidera pertinent meditantem, in cœlum ascendisse, non equo sed monte. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 9. Porrò bene Horatius meretricem cum Chimærâ confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem; impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quòd amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem, finis autem doloris morsus velut serpentis ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæra, tanquam rei quæ nunquam fuerit aut esse potuerit, meminit Tullius de Naturâ Deorum, l. 1. n. 180. et ad Attic. l. 2. Epist. 16. ubi et citat versiculum Græcum, qui suprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem, ne se insepultum relinquat.

Te maris et terræ numeroque carentis arenæ
Mensorem cohibent, Archyta,

O Archyta, te qui mare terramque et sabulum innumerabile dimensus es,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul et irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quòd miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitârit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem stylum interruptaque orationis membra culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret? At insurgit ille porró: *quid quòd sibi Poëta contradicit?* &c. Vide infrà v. 23.

Te maris et terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam; Siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque et in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cùm enim singulis annis exundaret Nilus, et limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas et mensuras agri notati sunt; curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porrò scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Mensorem.] Ecclesiastici cap. 1. *Arenam maris quis dinumerabit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine, ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Mensorem.* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipse numerare potuit. An respicit Horatius ad Oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notam esse gloriatur: οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compositum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus eâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. 16. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si eâ repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quendam Archytam Firmanum Horatio coævum,

modici pulveris donum tenue coërcet juxta oram Matinam. Nil *ergo* proficit tibi mortali, *quòd* cœlestes regiones lustrâsti, ambitumque orbis mente circuisti. *Sic* et Pelopis obiit pater, Numinum conviva, Tithonus etiam in cœlum sublatus,

Pulveris exigui prope littus parva Matinum
 Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentâsse domos, animoque rotundum
 Percurrisse polum, morituro.
Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
 Tithonusque remotus in auras,

ANNOTATIONES.

Geometricis et Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *O vim magnam erroris! &c.* Juvat cum cæteris omnibus accipere hîc Archytam Tarentinum, Platonis familiarem et à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberiùs prolata neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. l. 3. et 8. Is præfuit septies suæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute, c. 12. *Virumque magnum in primis et præclarum* nominat, dicere quidem egregiè solitum: *Capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temerè et effrænatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pythagorica in Philosophis, Platonica in Geometricis præcepta bauserat. Mathematicis et Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam, et aurâ spiritûs inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulvisculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ: ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt, et saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9. v. 185.

...... *Calidi lucent buxeta Matini.*

4. *Nec prodest Aërias tentâsse domos.*] Quî factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeres, eruditus apprimè astronomiâ et mathesi? Quin præscîsti et eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologos futura præcidere et prædicere tentantes datâ semper occasione sugillat Horatius. *Aërias tentâsse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus contemplatum fuisse: *Animoque rotundum Percurrisse polum.*] Sphæram, sphæræque inclinationes; orbis varia climata diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus è grege Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de Placitis Philosophorum, lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit et Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam et sequentia usque ad ista, *Me quoque devexi, &c.* nautæ esse continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: Quid miraris quòd interierim, cùm nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorârunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis et Menelai proavus, Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis et gloriâ insignem, regnâsse apud Asiæ partemque quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem; postea verò felicitate insolentiorem evulgâsse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione et consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos detrusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, et ad labia usque poma dependeant: et tamen in magnâ siti et fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. modò cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin et Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras.*] Ab Aurorâ adamatus, et hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeò transformatum in aëre suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. et lib. 12. cap. 12.

Et Jovis arcanis Minos admissus; habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti concesserat atræ;
Judice te, non sordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox;
Et calcanda semel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti;
Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum ac juvenum densantur funera; nullum
Sæva caput Proserpina fugit.

nec non Minos secretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rursum ad inferos trusus ibidem tenetur; quanquam detracto scuto res Trojanas testificatus, præter nervos et pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis testis naturæ et veritatis. Verùm nox eadem cunctos expectat; semelque mortis iter peragendum *est*. Quosdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare est nautis cupidis. Confusæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proserpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*] Pariter et Minos Jovis familiaritate insignis, tamen mortuus est. Is apud Homer. Odyss. 12. Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, scribitque Minoëm à Jove eruditum et nono quoque anno cum eo versari solitum et colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretensibus dare leges volentem in antro sese condidisse, ubi se cum Jove sermocinatum prædicavit, atque ex ejus consilio cuncta statuisse: porrò justitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone constitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hîc significari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur. Æneid. 4. v. 638.

Habentque Tartara Panthoïden.] Ex hâc etiam vitâ denuò cessit, jamque in Inferis degit celebratissimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui se fuisse jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, subinde revixisse, ac factum Pythagoram; idque intellexisse agnito clypeo quem gestârat olim in Trojano bello, dum Euphorbus esset. Clypeus autem ille repertus in templo sive Apollinis apud Cariæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc verò posterius Ovid. Metamorph. 15. fab. 3. Ex his habes explicata quæ sequuntur, *Iterum Orco Demissum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora testatus.* Ovid. cit. 158. sic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ: semperque, priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoïdes Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo semper vivens, corpore duntaxat mortuus, non semel. Sic palingenesiam et metempsychosin Pythagoræ explodit noster poëta. Vide Pers. Sat. 6. v. 11. ubi et annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes perinde mortales seriùs ocyùs hinc migrare debent et vitam exuere. Catull. 5. 5.

Nobis, cùm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

16. *Calcanda semel via lethi.*] Apostolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum est omnibus hominibus semel mori.* I. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam universæ terræ:* pariter et Josuë, c. 23. art. 14. Propertius, 3, 18, 22.

Sed tamen huc omnes; huc primus et ultimus ordo:
Et mala, sed cunctis ista terenda via est.

17. *Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti.*] Quosdam Furiæ mactant, et quasi ludum Marti dant: id est, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum Sæva caput Proserpina fugit.*] Nullum caput fugit sævam Proserpinam; id est, Mortem eluctatur nemo. Proserpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos resecare; ac velut primitias inferis sacras præmittere; nec aliàs potuisse animam corpore exsolvi. Ad hanc superstitionem respicit Horatius hîc: pariter et Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Allusit et Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proserpina canum,
Personam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abscindendi ritu.

Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis assecla præceps. Tu verò nauta, ne improbus *mihi sis*, *neve te* pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus et capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari,

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur
Eurus

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quòd interii, inquit Archytas: sicut illi suo quisque modo obiere mortem; ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quòd Australis est Orion adeóque in parte cœli devexâ, sicut opposita Borealis est subvexa et superior; seu quòd Orionis figura statuitur prona in phænomenis: unde et *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris: quod ad rem certè magis videtur. Nam tempestates tunc maximè excitat Orion, cùm oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valdè nebulosus: νότις, *humor;* unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur quæ ad rem præsentem non attinent. De sidere agitur stellas continente plurimas; quæ dum refulgent serenitatem; sin minùs, tempestates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in sinu Illyrico (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempestatem cientibus Austro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cùm subitò assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus
Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10. v. 9.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.

Epod. 15. v. 7.

.... *Nautis infestus Orion.*

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter et Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinûs fauces Ionium vocatum est: Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hîc gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam sibi terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait?* *Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, et corpus uteunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sepultura? Talem porrò poscit Archytas.

...*Qui solus honos Acheronte sub imo est.* ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Et porrò qui carebant, annos centum errare veterum superstitio existimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque
turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quas vehit unda,
sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare priùs, quàm sedibus ossa quiêrunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora
circum:
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum Seculares dicti, qui singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola.... Proditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere velit, et an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri, aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: atque si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hîc *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eóque amoto cætera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quæ

Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan:
Debita jura vicesque superbæ
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas (non est mora longa), licebit,
Injecto ter pulvere, curras.

luant sylvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex, undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, et à Neptuno sacrati Tarenti defensore. *Quòd si* fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum: ipsi tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego destituar votis inutilibus: te verò nullæ purgabunt expiationes. *Itaque* licèt properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.

ANNOTATIONES.

justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem, mari, quod navigas, minantium, in sylvas propinquas depellant; insuper autem et quæstum lucrumque tuum promoveant: adeóque exigui laboris pro me sit tibi *merces multa Ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Syneed. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἐω ῥέων ab *oriente fluens;* alio nomine ἀπηλιώτης. Romanis autem nautis Subsolanus Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum: hos imitati poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stellâ quæ Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. l. 1. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quòd occasui subjecta sit.*

Venusinæ sylvæ.] Metonym. Venusia et Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicatâ Neapolitani regni provinciâ: ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venosa.*

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porrò sacrum illi Tarentum dicitur, quòd in ejus sit tutelâ, eumque præcipuè colat: sive quòd aiunt Phalantum Herculi et Neptuno templa ibi erexisse: vel quòd ea urbs à Tarente Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis: hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque et principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est, Si mihi suprema et justa persolvere parùm curas, sique per socordiam admittis piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit,* vel *forset:* alii *fors et,* junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ et socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.*] Passeratius legit, *superbè.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient justi justas; nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, 2. 63.

Et profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque et videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*] Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneâ porcâ expiari consueverat, qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere, curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 16. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, et ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et n. 57. *Siti dicuntur ii, qui conditi sunt. Nec tamen eorum antè sepulchrum est, quàm justa facta et corpus*

incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus humati dicantur: id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis. Injectâ glebâ tum et illic humatus est, et gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur. Igitur hoc est quod istic Archytas deposcere putandus est, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutiùs arceatur, quemadmodum antè annotavi. Sic et Palinurus item insepultus rogat Æneam, apud Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. AD ICCIUM.

Miratur illum relicto Philosophiæ studio militiam sectari.

O Icci, jam *ergo* felices Arabum thesauros æmularis, atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum subactis, et Medo formidabili vincula fabricas. Quæ *verò* puellarum barbararum, occiso *suo* sponso, obsequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfusis ad pocula præficietur,

Icci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non antè devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet?
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum statuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quòd familia sit Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Siciliâ Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licèt et falsi cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cùm plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria. . . . Verùm Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimâque computatione millies centena millia sestertiûm annis omnibus India, et Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ et fœminæ constant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

2. *Gazis.*] Persica vox. Virgil. Æneid. 1. et 2. *Troïa gaza.* Tull. pro Leg. Manil. c. 23. *Qui ab auro gazâque regiâ manus cohibere possit.*

Acrem militiam paras Non antè devictis Sabææ Regibus.] Acer habendi ardor, ac ditescendi, acrem militandi animum creat scilicet. *Non antè devictis:* victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 28. sub finem: *Romana,* inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantùm Arabiam. Gallus oppida diruit. . . . retulit Sabæos ditissimos sylvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum rivis, mellis ceræque proventu.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla, et regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infrà Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribili Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide suprà Od. 2. v. 51. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Στράτον ὑβριστὴν Μήδων.

7. *Puer quis ex aulâ, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis.*] Ad majorem lasciviam et luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annotat.

8. *Ad cyathum statuetur.*] Pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum et vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.*

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti:
Cùm tu coëmptos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis?

àrcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, et familiam Socratis *universam* permutare studes thoracibus Hispanicis? *certè* laudabiliora promiseras.

ANNOTATIONES.

9. *Doctus sagittas tendere Sericas Arcu paterno?*] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide suprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seres*.

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.*] Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versûs Euripidis in Medeâ: qui sic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί. *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid. Ep. 5. 31.

Xanthe, retro propera; versæque recurrite lymphæ.

13. *Cùm tu coëmptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempe, viam ineas.

14. *Panæti.*] Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 27. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis et *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversùs injurias semper esse paratam, *erectam*, *arduam*, *septam*, *solidam*, *expeditam*.

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. et Plinius auctor est lib. 34. cap. 14. ubi ita scribit: *Ferri metalla ubique propemodum experiuntur* .... *differentia ferri numerosa* .... *fornacum maxima* .... *summa autem in aquâ est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispaniâ, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midiâ Messenio. Porrò nomen à loris, è quibus primùm confecta, quod postmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone et Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castellâ veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem sanè de te spem concitaveras. Certè militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium multò melius fuit.

Tendis.] Quidam legunt *temnis*.

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerâ ipsi dedicatum.

O Venus, Cnidi et Paphi domina, contemne caram Cyprum, et migra in exornatum Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans *tuus* filius, et Charites cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, et solutis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceram se amore torreri scribebat suprà Od. 29. ejusque animum reddere mitiorem mactatâ hostiâ satagebat. Jam voti reus Veneri *μέλος ἐπιβώμιον* canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glycera ei consecrârat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα τὸν πάντα κλῆρον.

Scilicet in istis urbibus sanctiùs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli: Agatharchidis, tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Ctesiæ rerum Syriacarum et Persicarum scriptoris, ex Strabone l. 14. at maximè Veneris statuâ: quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum navigârant. Auctor est Plin. lib. 36. cap. 5. ubi et addit; *Voluit eam à Cnidis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum dissolvere promittens. Omnia perpeti maluere, nec immeritò: illo enim signo Praxiteles nobilitavit Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsâ, ut creditur, facto. Nec minor ex quâcunque parte admiratio est.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, et templa egregiè structa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Histor. lib. 2. c. 2. idem refert. *Vespasianum cupido incessit adeundi visendique templum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas advenasque.... &c.* 3. *Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum, precibus et igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licèt tot nominibus dilecta, præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; et apud Glyceram quoque domineris; novamque possidebis ædem, quam magnâ curâ, summo studio exornavit, et tibi paravit. Illuc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide et suprà Od. 16. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim et thure, potiùs quàm victimis, placari Venus et coli amabat. Virg. Æneid. 1. 419.

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. *Transfer.*] Propria vox, et solemnis, è Jure Pontificio accersita, cùm ædes sacratur. At contrà, cùm locus è sacro privatus redditur, *evocari sacra dicuntur*. Plin. lib. 10. Epist. 58. Trajano Pontif. Max. sic ait; *Ego quum quærerem num aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos, esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes ædem salvâ religione posse transferri, &c.* Vide et Epist. 73. et 74, ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycerâ sacellum invitatur; imprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus.*] quia *πυροφόρος*, et facem gestat, quâ indicatur ea, quâ pollet, vis accendendi animos et amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut significetur stulta et puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio turpia consectantium, quo pueri solent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias et Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur*. Apul. Met. 2. p. 44. *Venus omni Gratiarum choro stipata.*

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ
Et parùm comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

laxatis, et Nymphæ, et Juventas absque te minimùm suavis, et Mercurius.

ANNOTATIONES.

Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter et Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi et ait: *Per eas omnibus mortalibus fieri dulcia, si quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos sine Charitibus in cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ. *Omnium dispensatrices in cœlo operum.* Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes et virgines, solutâque ac pellucidâ veste.* Et paulò pòst: *Hesiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit: Pasitheam appellavit* (nempe Iliad. 14.) *Mercurius unà stat.* Gratiæ porrò *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invicem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de nuptiis Honor. et Mar. v. 73.

.... Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea solùm Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naïades, sylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur et cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parùm comis sine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe, etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyss. Ἥβη τε Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parùm comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parùm comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, et Venus, aut ego fallor.

Juventas.] Tit. Liv. lib. 2. cap. 54. *Cùm augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quòd amor disertos faciat, seu quia per disertam et facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. 2. 123.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος et σύνεδρος celebratur ille, et ejusdem cum eâ sedis, sedis, ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocâsse Mercurium συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. subjungit, eò quòd sermone blando, non jurgiis aut contentione à se mutuò, quod cupiant conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

Quid dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum

Quid Poëta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur re-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9.

Longè se alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hàc Ode, cùm summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 10. 356. Vide Pers. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëtâ consecratum Phœbo sacellum suis in sedibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum fundens liquorem.*] Tunc cùm vini primitias libat et sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam suprà notavimus id observatum ab Antiquis, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem.

cens vinum effundens è craterâ? Haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lentè *fluentibus* lambit Liris silens fluvius. *Ii* quibus sors donavit Calenas vineas, *eas* cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro,

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta; non aurum, aut ebur Indicum;
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives et aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur. Vide J. Lips. antiq. lect. lib. 5. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modò Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque: *Ergo aut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis et Apollini studiorum præsidi ritè libemus nos eorum alumni?* vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar;* quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. *Seges est quod aratum et satum est: arvum, quod aratum necdum satum.*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum et Ionium, ubi olim Brutii populi et magna Græcia; hodie pars est regni Neapolitani versùs austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valdè expositæ et æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; sicut et in Apuliâ quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem et pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum, aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio; auri et argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. Geor. 1. 57. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura, quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus,* supra Soram scaturit, et ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno suprà Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando luxuriantem coërceant. Vel, uvas à Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 156.

.... *Ruris opaci*
Falce premes umbras.

10. *Dives et aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii suâ felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego verò tenui meâ sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. Significatur hîc quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, et inde culullus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, et reges in conviviis. De his rursum ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus è Syriâ advectis, nardo, balsamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie *la Saurie,* continet Palæstinam, Phœniciam, et Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul. Pandect. 18. ter. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundùm necessitatem, utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facilè concurrebat, ut cùm tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia formâ publicâ percussa, &c.*

Diis carus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum
Impune. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levesque malvæ.
Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones; et precor, integrâ

ipsis Numinibus gratiosus; siquidem ter et quater annis *singulis* sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, et malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, et potiri acquisitis;

ANNOTATIONES.

13. *Diis carus ipsis.*] Castori et Polluci, et Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. 480.

Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impune.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus et avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non secùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. At cùm iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, et admonet* parum solerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim et lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ: fatebor ego quod res est candidi semper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimvero illîc Juvenalis non modò significare vult Marium impunem ferre furta, et raptis frui, ut ibidem annotâram, sed et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octavâ horâ*, suaviter *bibit*, otiosè epulatur, atque adeò ex infensis Diis capit emolumentum, ex irâ Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445, ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus existimem, modico et parabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 13. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exiguum: in Syriâ parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur: et in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ et Sidicinæ. Sale illæ primùm condiuntur, et ut reliquæ, amurcâ*, (muriâ) *sapâve: necnon aliquæ oleo suo* .... *herbarumque viridium sapore condiuntur*, præcipuè fœniculi in Narbonensi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρια, et κιχόρεια; pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut et *malva*, inter cibos et edulia veterum, pariter et *olivæ*, recensentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 2. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit Τῶν γοῦν κιχορείων οὐκ ἔπραξά σ' οὐδὲ ἕν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera ista pararent et condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id. Casaub. ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, et intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. 120.

Quòque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placentâ, *Rustici edunt libenter atros intybos.*

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi: arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum et vesicæ irritationibus prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ,

neque nôrunt quàm magnum sit bonum in malvâ et asphodelo.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur parte suâ, et lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous et Latonius dictus, sicut et Diana ejus soror, et eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii, *Adprecor integrâ cum mente:* Sicut Ode 4. 15. 28. *Ritè Deos priùs apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

necnon cum sanâ mente senectutem ducere haud fœdam, quæso, et lyrâ non destitutam.

Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem senectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem et molestam; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. c. 8. ex Cæcilio: *Tum equidem in senectâ hoc deputo miserrimum, sentire eâ ætate esse se odiosum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *In senectute,* inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide et cap. 41. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgiâ Leontino, qui centum et septem complevit annos: interrogatus autem quâ ratione tamdiu esset robusto corpore, sensibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, prosperâ denique valetudine, respondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας. *Nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus; præceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. et alibi. Philostrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëseos facultate, quæ solet in senibus senescere; vel suavitate musicæ et cantûs, quâ Solon narratur senectutis mala temperâsse ac levâsse; et Socrates ætate provectus citharæ operam dedisse. Sic et Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Deposcimus, si quidpiam privatìm otiosi tecum cecinimus, quod vigeat et hunc in annum, et in *alios* multos: heus recita poëma Latinum, ô testudo, *quæ* Lesbio primùm civi modulos dedisti:

Poscimus, si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.*] Suam ipse lyram compellat: quod Poëtis familiare est. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.

Sic et Pindar. Olymp. Ode 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, et Pyth. Od. 1. χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Psaltes Ps. 107. *Exurge, psalterium et cithara.*

Poscimus.] Placet sanè quorundam lectio, *poscimur.* Hoc sensu; à Mæcenate poscimur, si quid dignum memoriâ *sub umbrâ,* in secessu et inter privatos parietes scripsimus, ut id in lucem edamus et in publicum; utque palam omnibus fiant nostri versus, solis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, et Lyricos versus conscribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina sua, studio quamvis et arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus et voce simul canebant veteres: modò alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammian. Marcel. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitârunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4. 39.

Hanc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidit hæc tristi dulcia verba modo.

Quod et hunc in annum Vivat, et plures.] Non *metuentia scombros carmina, nec thus;* sed *digna cedro,* id est, immortali hominum memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος musicum instrumentum pluribus intentum chordis: unde Theocrit. πολύχορδον. Suprà Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primùm modulate civi.*] Celebrate imprimis ab Alcæo, duce poëtâque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbio insulâ, de quâ antè.

Modulate.] In modulis obsecute, id est, Qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hîc significationem notant; sicut in Arte Poët. v. 263. *Immodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, *primùm,* videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verùm ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat,

Qui ferox bello, tamen inter arma
Sive jactatam religârat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

qui militiâ *licèt* efferatus, tamen *seu* in bello, seu navem agitatam *in* humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O lyra, Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen suave,

ANNOTATIONES.

vel quòd primus Odas Alcaïcas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poëta si quis alius, musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu à bello et navigatione quiesceret, citharæ studium et oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas et ornatas ostentat et gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit; aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque et Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro meritò donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, et magnificus, et diligens, Homero similis; sed et in lusus et in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halicarnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, et brevitatem, et suavitatem cum vehementiâ: præterea figuratam orationem cum perspicuitate.... ante omnia verò politicorum negotiorum affectus*, lib. de Structurâ orationis. Vide et lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 10. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, &c. *Riga pulmones vino*, et alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλῳ, *nullam aliam plantaveris arborem priùs vite.* Quod imitatus Horatius, Od. 18. suprá. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largiùs invitat, quòd *vinum inducat dolorum oblivionem, quòd sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed et in lusus et in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: θέλω τίνα εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondet Sappho; Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupâsset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi, semper, et comitem addi solitum, notavimus antè, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* et de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *Nobis, qui concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis, nigroque Crine decorum.] Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλοκάμων. Apud eundem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἑλικῶπις· quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram verò sibi concessam à Mercurio velut propriam usurpâsse. Quod fusiùs suprà monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summâ lætitiâ, adeóque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quòd temulentorum petulantiam mitiget et cohibeat: tum quòd tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulò pòst subjungit; Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

mihi quandocunque bene advocanti.

Dulce lenimen, mihi cunque salve
Ritè vocanti.

ANNOTATIONES.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibiâ sub signis sunt; Cretenses cum lyrâ, cum fistulis et tibiis Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis et citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. histor. tradit Getarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti mœstitiam: patet ex sacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul, malo vexatus spiritu, citharam pulsante Davide, recreatur ac leviùs habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva solùm et inanis videtur quibusdam ista vox: sed non vacat ornatu, eamque non rarò adhibere amavit noster Poëta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum*, pro *ades*. Sic πῶς neque Græcis, nec aliis hactenus παρέλκον existimatum est.

Salve.] Videtur hîc significare, saluti sis, fave, lenimen et auxilium præsta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerâ non redametur.

Tibulle, ne plus quàm decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram; neve lugubres elegias recites, quòd fractâ fide, præ te fulgeat adolescentior. *Ecce* amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrus *autem* fertur erga Pholoën immitem. At capræ

Albi, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *Tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *Te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, et in ejus proterviam impegerat haud secùs ac Albius Tibullus. Vide infrà lib. 3. Od. 19. v. 28. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hîc poni velint, pro Deliâ vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nominare verò noluerat Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ; de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. et Sat. 2. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἐλέη *miseratione*, vel ἒ ἒ dolentis particulâ, factum nomen. Ad Pisones v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primùm, &c.

4. *Læsâ præniteat fide.*] Pulchrior videatur, in amore præferatur junior amasius, non habitâ ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita verò scribit, lib. 3. 7. 17.

Nulla fides inerit; perjuria ridet amantum
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet, &c.
. . . .
Perfida, sed quamvis perfida, cara tamen.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic verò illam spernit, et aliam amore prosequitur, à quâ redamari nulla spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem et pellucidam cutem in fronte. Alii angustam et parvam frontem in pulchritudine commendari asserunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more Noster lib. 1. Epist. 7. 25.

. . . . *Reddes*
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1, 60.

Antè leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.

Jungentur capreæ lupis
Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahenéa
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

lupis Apuliæ antea sociabuntur quàm Pholoë amatori fœdo *morem gerens* delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cùm requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Et Eclog. 8. 27.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione jam antè non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quòd sine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quòd Pholoë nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quòd fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omnino disparem ætate, naturâ, moribus, conditione, neque adeò frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* Τὰ μῶρα παρέχει Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro et insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 1.160.

.... *Hic murus aheneus esto.*

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licèt quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere, sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infrà lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3. 68.

Parta meæ Veneri munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris et Cupidinis mancipia, licèt duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, et in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, et Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie THE GULF OF VENICE.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinus famâ super æthera notus, Ionii maris undas amplo ac sinuoso inflexu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quòd Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus et remissus venerator *fui quidem*, dum vesanâ philosophiâ eruditus aberro; jam *verò* contrà velificari adigor et dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter fulguribus nubes findens plerumque

PARCUS Deorum cultor et infrequens
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Namque Diespiter
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione et cultu numinum agit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit et cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, et consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. n. 5. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei, lib. 17. cap. 13. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplinâ, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cùm Diis immortalibus et opem et gratiam sustulit. . . . . . Tollit id, quod maximè proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate et beneficentiâ? Quâ cùm carere Deum vultis. . . . . neminem ab eo amari, neminem diligi vultis. . . . Quantò Stoici meliùs, qui à vobis reprehenduntur!* Et n. 124. *At etiam liber est Epicuri de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quàm ad scribendi licentiam libero. Quæ enim sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. à nautis qui à recto se aberrâsse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeóque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solùm coactis et collisis nubibus fulgura et tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cùm præter naturam sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. et 44. Lucret. lib. 6. paulò post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro de L. L. 4. A. Gell. lib. 4. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde et Lucetium Salii in carmine canunt: et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν vocant: ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. lib. 2. n. 42. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem.* n. 44. *Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cùm fluere cœperint, ventos esse: cùm autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere, idque crebriùs facere et vehementiùs; tum fulgura et tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, et tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa et à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. 20. 123. ex eo quòd stellis micante cœlo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur et infertur:

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος,
Οὐδέ ποθι νέφος ἐστι, τέρας νυ τέῳ τόδε φαίνεις.

Jupiter, graviter è cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certè
alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1. 487.

Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura.———

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cùm terribili perculsus fulmine civis,
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Egit equos volucremque currum;
Quo bruta tellus, et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlanteüsque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hîc posuisse gaudet.

tonantes equos et velocem currum per purum impulit; quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odiosi Tænari aspera domicilia, terminusque Atlantis quassantur. Potest numen infima supremis commutare; excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida sors culmen aufert, cum strepitu resonante; hîc verò deposuisse delectatur.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquantò tristior, quòd sacrificanti hostia aufugerat: quódque tempestate serenâ tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. et Turneb. lib. 9. c. 9. et 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundùm vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aërem agente. Suprà Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταβάτης *descensor;* et Latinis Elicius: quòd putaretur curru suo invectus in nubes descendere, unde gravi sonitu fulgura et tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove summa et infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. 6. *Et tremefacta solo tellus, &c.* ita scribit; Loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit; et contrà terra movetur quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos priùs hebetari. Potest igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, iners.

10. *Styx, et invisi horrida Tænari Sedes.*] Ipsi quoque inferi, tonante Jove, obstupescunt. *Styx.*] Palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] Laconiæ promontorium, ubi per specum et hiatum ingentem descensus est ad inferos, si Poëtis fides.

11. *Atlanteüs finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide suprà Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis Mutare.*] Stoicum planè agit. Apud Laërt. lib. 1. Chilon interrogatus, quid egerit Jupiter: respondit: *Deprimit excelsa, attollit abjecta.* Senec. Thyest. 598.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*] Ex Hesiod. Op.

iuit. per Jovem mortales sunt obscuri clarique, nobiles et ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, &c.

Βριάει, βριάοντα χαλέπτει,
Ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀέξει, &c.

14. *Obscura promens.*] Eos qui latebant ignoti et abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Psalm. 75. *Hunc humiliat, et hunc exaltat.* Senec. Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.

. . . .

Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

Apicem.] Propriè est insigne sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpicio inter sacrificandum apex capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit.* Ovid. ex Pont. 4. 3. 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus.
Item, 36.
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. et seq. Item Sat. 10. v. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. AD FORTUNAM.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola: te maris potentem *orat* quisquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet, ut ait Juvenalis in Sat. 10. 365. et Sat. 14. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cum conviciis colitur; volubilis, et cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in totâ ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adeòque obnoxiæ sumus sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, et valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerant et Sortes Antianæ, ut à Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 23. *Vidimus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeò secessum, ut eò cogitârit Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens; nam cùm interdictum mari esset Antiati populo sæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quò pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. Liv. 6. cap. 9. *Animus Camilli, rei majori, Antio imminebat .... sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversùs Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens et parata derepentè ac subitò *ima summis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere:* ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide et Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, et soli decreto, quam μοῖραν vocat, omnia regenda committit; adeò ut hoc vocabulum τύχη in nullâ parte Homerici voluminis nominetur. Contrà Virgilius non solùm novit et meminit, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Philosophi, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed dec. 'i sive providentiæ ministram esse voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olym. Od. 12. ubi Σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κ'ἀγοραὶ βουλαφόροι. *O servatrix fortuna, à te in mari gubernantur celeres naves, in terrâ verò rapida bella, et conciones consilium ferentes.*

7. *Bithynâ.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quòd Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτικώτατοι, apud Eustath. in Dionys. seu quòd frequens erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium*, dictum ab Insulâ Carpatho, Cretam inter et Rhodum, hodie *Scarpanto.*

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni :
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam : neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva Necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ; nec severus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam et nationes; nec non Latium bellicosum, et matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura necessitas æreâ manu ferens clavos prægrandes, et cuneos;

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustris vagantes, nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. 48. 7. de illis: *Ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago, nec tantùm pecuniæ, sed etiam sedis inope.* Infrà lib. 3. Od. 24. 9.

Campestres meliùs Scythæ,
Quorum plaustra vagos ritè trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium et Orbis dominâ superbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

. . . . Gens dura atque aspera cultu
Debellanda tibi Latio est.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *Bella matribus detestata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et bene quidem, memores hunc esse fortunæ ludum alta deturbare, humilia sublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. 16. v. 112.

Ad generum Cereris sine cæde ac vulnere pauci
Descendunt reges, et siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eant ea quæ videbantur modò firma et ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva Necessitas.*] Quidam legunt *serva necessitas*, quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim et lib. 3. Od. 29. *Fortuna sævo læta negotio.* Et Od. 24. v. 6. ejusdem libri, *Dira necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. Necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis:

Necessitas, cujus cursûs transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quò me detrusit penè extremis sensibus?
. . . .
Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo.
. . . .
Nunc me quò dejicis?

Huc et facit quòd Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, Naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales et cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis, ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro *firmiter stabilire.* Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculanus nodus*, et noster cit. lib. 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem sensu, *figi* à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modò apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita discissa quorundam*, nimirum ut ait paulò antè, *cùm flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebant.* Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena* item *cuneus* ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur: his etiam rei velut clavis affinguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. n. 23. Prometheus à Vulcano se affixum Caucaso queritur.

adest etiam uncus, et liquefactum plumbum. Te reveretur spes, et fides infrequens, candido panno cooperta: neque recusat *tibi* adhærere, quandocunque mutato pallio ædes magnatum adversa deseris: plebs autem instabilis, et meretrix perfida contrà fugit: amici *quoque* falsi jugum simul portare nolentes abscedunt, *post* exhausta ad fæcem *usque* dolia. *O Fortuna* incolumem præsta Cæsarem proficisci meditantem adversùs ultimos terræ Britannos; *serves* etiam novum agmen adolescentium,

Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes, et albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcunque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis:
At vulgus infidum, et meretrix retro
Perjura cedit; diffugiunt, cadis
Cum fæce siccatis, amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos, et juvenum recens

ANNOTATIONES.

Jovisque numen Mulcibri ascivit manus.
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inserens,
Perrupit artus: &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam: inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est et affuso cruciatos aliquando reos; et ferreas manus, uncos, cuneos arctiùs alligari, tenaciúsque adhærere. Arnob. 6. contra gentes: *Quid miserius aut infelicius his esse poterit, quàm si eos in basibus ita unci retinent, et plumbeæ unctiones?*

21. *Te Spes, &c.*] Hæc solet afflictos sustentare, et solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore, præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara Fides colit Velata panno.] Licèt enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles usquequaque. Sic *Fides colit* Fortunam, *nec* adversanti refragantique *se comitem negat.* Et ob hoc fortasse dicitur *albo velata panno;* id est, simplex, sincera, non fallax; vel quòd albo velabant panno caput, qui Fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adeptâ dignitate parum curantibus ea persolvere, quæ tum maximè promiserant, cùm magistratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax et erudite. Virgil. Æn. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutatâ, &c.*] Id est, Non deserit fides amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum vestibus mente: quando miseros reddit èos, qui beati erant; et facta jam *inimica linquit domos potentium,* et aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, et juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim è multis et è vulgo, amicum fovent quamdiu felix est: reflante verò Fortunâ protinus avolant: in primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit: et quanquam utriusque statûs, calamitosi nimirum et fortunati, *jugum ferre pariter* spoponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum fæce cadis,* ubi quæstûs nulla spes ampliùs; atque ut est in proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Ecclesiastici cap. 6. *Est amicus socius mensæ: et non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves iturum Cæsarem, &c.*] Antii fortasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illîc meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio. lib. 53. *Ultimos Orbis.*] Virgil. Eclog. 1. 67.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Vide infrà, lib. 3. Od. 4. 33.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appositè Marcilius observat duplicem hîc ac diversum Augusti consulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius Augusti: alterum in Arabiam Felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. et 16. &c. Sensus est: Conscriptum in illâ priori expeditione *juvenum examen,* seu *novum exercitum,* ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus,* ac paulò pòst terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceanoque rubro,* Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit:* ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis solis rubescentem radiis: accipe verò sinum Arabicum, seu ipsum Mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς vel

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanoque rubro.
  Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
  Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabasque ferrum.

formidandum *quidem* orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminisque, et fratrum *à fratribus interfectorum*. Ecquid exhorruimus nos homines sævi? Quid impii dimisimus non violatum? A quo manum cohibuerunt adolescentes *ob* reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt? *O Fortuna* hebetatos *malè nostros* enses, utinam novâ incude fabrices contra Massagetas et Arabas, *bene*.

ANNOTATIONES.

ἐρυθραῖος rubrum significat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus; unde Sole affulgente species rubra præbetur mari: aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum et sceleris pudet.*] Inhonesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta: et quicquid adversùs cives perpetratur, flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur et *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita sæpius à consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hâc ætate ferreâ odiisque plusquam civilibus infestâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac scelesti patrare detrectavimus? quid infandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, conscelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæque augur injusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit, irrita, infestaque sunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo scelere, à violandis sacris, à templis atque aris violandis, impiéque diruendis?

38. *O utinam novâ Incude diffingas retusum, &c.*] Quidam legunt *distringas*, et *recusum*. Sensus est: O Fortuna, finge de novo et fabrica nobis gladios, gloriosè quidem in hostes Imperii Romani stringendos: nam illi priùs à nobis malè *retusi* sunt adversùs fratres, cives, propinquos: civiles discordias extingue semper funestas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, signaque Romana cum decore et gloriâ inferamus in Scythiæ populos, (ubi nunc pars Australis Tartariæ:) Paludem Mæoticam incolentes, *Massagetas* quasi *graves Getas* appellatos: *massa* enim Scythicâ linguâ, grave significat, ex Isidoro Origin. 9. Priscianus in Perieg. 718.

. . . . Massagetæ————
Hospitibus sævi cunctis, belloque feroces.

Item in Arabes gazis ac divitiis famosos. Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, et fluvium Euphratem; ab Oriente sinum Persicum, ab Occidente sinum Arabicum, à Meridie mare Arabicum, sive partem Indici Oceani. Porrò ad rem præsentem facit quod habet Strab. l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebistas Getarum tenebat Imperium, adversùs quem Cæsar instruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum desertum*.

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

Et thure, et fidibus juvat
  Placare, et vituli sanguine debito

Et thure, et lyricis *carminibus*, et debito cruore vituli expedit litare Numinibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illâ regione Africæ Libyæ interiori et Mauritaniæ finitimâ, in quâ militaverat.

1. *Et thure, et fidibus juvat, &c.*] Æquum

servatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extremâ *rediens* Hispaniâ dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quàm suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, et mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense; neve prolato cado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum.

Custodes Numidæ Deos;
 Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ
Caris multa sodalibus,
 Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
 Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque simul togæ.
 Cressâ ne careat pulchra dies notâ:
Neu promptæ modus amphoræ,
 Neu morem in Saliûm sit requies pedum:

ANNOTATIONES.

est sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, et musicâ, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem et Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine ἐνοδίου colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali proximâ, ab Augusti ducibus gestum est non semel, nec valdè feliciter bellum. Quò magis mirum, inde sospitem Numidam rediisse. *Hesperiâ ab ultimâ.*] Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: aliàs enim Italia quoque Hesperia dicitur; ut suprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hispani ad occidentem vergunt maximè, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. 16. 27. ita scribit Tironi suo: *Oculos tuos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic et sacræ literæ; *Salutate invicem in osculo sancto,* D. Paul. Rom. cap. 16. v. 7. 1. ad Cor. cap. 16. D. Petr. 1. Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamiâ suprà, Od. 26.

Memor Actæ non alio rege puertiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc solent. Lamia et Numida eodem Pædagogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unà sumpserant, tum ex more, *tandem custode remoto;* ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui *pueritiæ regem* interpretantur patronum potentem; sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in βασιλίνδα, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, et nos postea Epist. 1. 1. 59. ubi

.... *At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, &c.*

Meliùs certè alii intelligunt magistrum, sive inspectorem et curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: παιδώναξ, quasi παίδων ἄναξ.

8. *Puertiæ.*] Syncope. Sic *lamnæ* pro *laminæ*. Sic *porgite* pro *porrigite:* Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite:* infrà lib. 2. Sat. 3. et lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; et Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo vel cretâ, albo nempe lapillo, seu Cretensi, ex more apud Thracas instituto lætos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressâ;* sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hîc agitur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic postea Sat. 3. l. 2. v. 346.

.... *Cretâ an carbone notandi?*

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, largè bibendum ait: simul et veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numâ Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere; à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes; unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, et symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud

Neu multi Damalis meri
  Bassum Threïciâ vincat amystide;
Neu desint epulis rosæ,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalin putres
  Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
  Lascivis hederis ambitiosior.

neve Damalis plurimi vini *bibax* certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos: *at* Damalis *ab* novo non abstrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

Liv. lib. 5. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. 2. sic habet: *Hi autem Salii omnes saltatores sunt, et laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii à saltando, quod facere in comitio quotannis in sacris solent et delent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non ampliùs cum eo certet bibacitate vinosa mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. 9. 26. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur. Bassus et Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. et Eleg. 10. lib. 4. Trist. Ovidii. At malè, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threïciâ amystide.] Vel poculo valdè capaci, vel bibendi genere apud Thracas et Scythas usitato *ἀπνευστὶ*, sine respiratione, *ἀμυστὶ*, hiante et patenti ore et rictu: unde *ἀμυστίζειν* dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo haustu, ductim, confertim et confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cœl. lib. 4. cap. 26. et lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coërcendæ causâ, ut notavi jam alibi, et mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque *μένειν* propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevì durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos, Pers. Sat. v. 58.

.... Hunc alea decoquit: ille
In venerem est putris.

18. *Deponent.*] Timentium et languentium oculi dejecti ac depositi; contrà securorum elati et recti. Propert. lib. 1. v. 3.

Tum mihi constantis dejecit lumina fastûs,
Et caput impositis pressit amor pedibus.

Nec Damalis novo Divelletur, &c.] Damalis in amore constans et fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenaciùs adhærens quàm hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

Jam compotandum est, O socii; jam plantâ levi terra percutienda *est:* jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum *vinum* proferre è cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, et exitium imperio *Romano* moliebatur regina insaniens cum turmâ fœdâ homi-

NUNC est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus; nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
 Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus et imperio parabat,
 Contaminato cum grege turpium

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 6.

1. *Nunc est bibendum, &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari stultè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. et 133. Plutarch. in vitâ Antonii. Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriosè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hâc Ode, ut et Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro *tempus est:* vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas et epulas, quales Saliis consuetæ et solennes, ut locum dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide suprà Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis; *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possent mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea republicâ, et fœminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epig. 115. *Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.*

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas, Funus et imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hîc Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat: tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, luxu et libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cùm exosus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petit, et promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè: sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque, et cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est, rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porrò *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2. 50.

Hispo subit juvenes, et morbo pallet utroque.

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
  Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar ab Italiâ volantem,
  Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ) daret ut catenis
  Fatale monstrum; quæ generosiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.

num lue inquinatorum, nihil non *sibi* temerè promittens, fortunâ favente dementata. Verùm fastum *ejus* imminuit unica navicula vix ab incendio salva: et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa verò strenuè mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requisivit.

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretantur, valdè potens: sed alii meliùs; impar et impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens: quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imò ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitrea est: cùm splendet, frangitur.* Itaque spes insanas, superbos fastus, et arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hîc à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus quibus deflagrârant Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum aureâ puppe, veloque purpureo, se in altum dedit. Mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar.... propè manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis, frustrà. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. et meminit Virgilius Georgic. 2. 91.

Sunt Thasiæ vites, sunt et Mareotides albæ.

Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimiùm confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cùm jam sibi arrogârat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret; quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem Remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porrò illa abhorrebat, ob timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: sic dictæ ab Æmo, seu Æmone nivoso monte, vel potiùs, Thessalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem et exitiosam, vel suæ gloriæ ac triumpho fatis reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosiùs Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, sed virilem potiùs gerens in corpore muliebri, nequaquam more fœminarum ensis aciem expavit. Nimirum cùm Augustus Alexandriam, obsessosque ibi Antonium et Cleopatram redegisset in suam potestatem; se quidem interemit Antonius: arripuit et Cleopatra gladium, quo sibi mortem inferret: sed prohibita est à Proculeio, intra sepulchrorum claustra, misso à Cæsare, qui vivam servare ad sui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clàm aufugit, aut usquam latere voluit, sed Alexandriam recto cursu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occultè latet, ut recondita est?* Suum tamen postea damnavit errorem: intellexitque satius futurum fuisse cedere tempori, et in tutum aliquem locum se recipere,

Sed fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non verita est; et constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte constitutâ audacior. Nempe fœmina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus *velut* privata devehi abhorrebat.

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet: conspirante præsertim in ejus auxilium toto Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. et seq. et Servium in eum locum. Vide et Plutarch. Dionemque, tentatam ab eâ fugam per sinum Arabicum, contrà narrantes.

25. *Ausa et jacentem visere regiam, &c.*] Desperatum licèt regnum ingressa nihil de superbiâ remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur; teste Plutarcho.

26. *Fortis, et asperas Tractare serpentes.*] Cùm in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. 4. 11. 10. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vitâ, quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit à Principe, servarique se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, induta cultus; in differto odoribus solio, juxta suum se collocavit Antonium: admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta.* Similiter Plutarchus refert: omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quæ citò extinguerent, quæ crearent dolorem: quæ verò sine dolore essent, quæ celeritate carerent: tandem verò deprehendisse aspidis morsum et citò et sine dolore enecare, gravato ex somno capite, et leni sudore per vultum diffuso. Cæterùm nemini compertum est, quo mortis genere Cleopatra obierit; puncturas tantùm in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. 10. 53.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quòd mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum: ut hinc victori accedat et crescat gloria. Aliàs enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4. 93.

Egregiam verò laudem....
....Si fœmina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverant Augustum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrici populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas et constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm triremes formâ. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportâssent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita scribit; *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine et ornamentis ejus retentis mori, quàm privatâ vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quàm triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam et vinctam scilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Augusto clementiùs de industriâ tractaretur, quâ verò mente et consilio satis intelligeret, dicere solitam: *Non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

Persicos odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ:
Mitte sectari, rosa quo locorum

O famule, aversor Persarum sumptus; non placent corollæ philyrâ colligatæ: omitte persectari quibus in regionibus durent rosæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. quòd unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. quòd obsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarcho, novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ et Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere:* et paulò pòst, *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ* referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. et lib. 4. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effœminati ingentem pecuniæ sumptum per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitârint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edant; ubi et quomodo suaviter dormiant. Neque est facile dictu, quàm anxiè talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat, sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minùs certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore et apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter et lignum tiliæ arboris succrescit. Hâc utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore.* et lib. 21. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt et lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat.... Claudius Pulcher bracteas etiam philyræ dedit.* Ang. Politian. Miscel. cap. 72. ita scribit: *Philyræ usus percelebris olim in texendis coronis: è philyris etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, et capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multi disputant: ait verò *Hederâ crapulam restingui...... amethysto herbâ sicut et gemmâ vinolentiam retundi.... vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, et munire adversùs crapulam; eò quòd flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi verò modicè stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola et corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuò coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem è vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quòd eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatûs et oblectamenti gratiâ, coronas in compotationibus excogitâsse.* Et paulò pòst ait: *Capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu et vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnestheus et Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illas venenatas coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5. 337.

Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
Saltat, et imprudens vertitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendasve è raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adhibeas *ad* myrtum solam: neque *erit* tibi famulo myrtus indecora, nec mihi subter densam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arctâ
Vite bibentem.

ANNOTATIONES.

viviis roseas coronas commendat. At eas, cùm natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca, Epist. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, et calorum aptâ mutatione (vel potiùs *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ, lilium, florem vernum, exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultrà quærere ad convivii hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympos. et Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scribit: *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumve manu tenebant: laurum, qui versus Homericos recitarent: myrtum qui Æschyli, Simonidis, Stesichori.* Vel implexam simpliciter è myrti surculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim quâ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoque et narium delectatione expetiverunt: ac tum maximè coronam myrteam, quæ astringit, et vini arcet exhalationes; tum etiam è rosis, quæ gravitatem capitis sedat, et æstuantes potione refrigerat, usurpârunt.* et cap. 6. *Herostratus myrtos extemplò virentes consecravit in æde Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque singulos coronâ donavit myrteâ, quam Naucratiten appellârunt.* Additque nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: verumque se arbitrari, quod prodidit Philænides: è myrto coronam meri vapores prohibere; è rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te ministrum Dedecet myrtus.*] Tu quoque satis decorus et ornatus mihi videbere simplici myrto, cùm mihi potanti ministrabis. Persæ contrà, more suo luxuriosi, pueros seu ministros in conviviis optabant succinctos et lemniscatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *Festis diebus coronatos cum lemniscis veteres epulari consuevisse; fercula quoque lautiora à coronatis item ministris afferri solita cum cantu et tibicine.* Athenæus autem lib. 5. cap. 10. ex Philoxeno sic refert: *Aqua lavandis manibus allata est: molliusculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, effudit; deinde coronas advexit tenues è puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arctâ Vite bibentem.*] Mihi pariter sufficiet myrtus simplex considenti quidem, et hilariter bibenti, non ut Persæ sub lacunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub humili et arctâ vite, id est, sub palmitibus et pampinis pergulâ intextis et suffultis: *Sous la treille.* *Angl.* UNDER AN ARBOUR MADE OF A VINE.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ut bella civilia describere intermittat: tum laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, et vitia, et modos,

Bella civilia à Metelli consulatu, et discordiarum origines, criminaque, et rationes,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis cùm fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo potissimum loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio anno ab urbe conditâ 690; vel ut aliis placet 698. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter et Pompeium, ut fusè narrat Florus, lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi, tempore, ad suum usque consulatum Pollio persequebatur. Sed Pollionis historiam altiùs repetitam volunt alii, nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, an. U. C. 641, vel 644, secundùm alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *Ex Metello*, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui, Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertiùm Consule in Collegam adscitum anno U. C. 701, quoniam lata est tunc ea lex, quâ à petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 26. nam et cap. seq. *Commotum his Cæsarem*, et paulò post, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 678. quem afferunt quidam nullo certè, aut levi admodum fundamento.

2. *Belliqque causas.*] Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ: hæ profectò erant odium et invidia partium, ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. 1. 126.

Nec quenquam jam ferre potest Cæsarvè priorem,
Pompeiusve parem.

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ: Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. et l. 4. c. 2. et seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsar. etiam de Bell. Civil. lib. 1. c. 4. ubi sic habet: *Ipse Pompeius ab inimicis Cæsaris incitatus, et quòd neminem dignitate secum exæquari volebat, totum se ejus amicitiâ averterat, et cum communibus inimicis in gratiam redierat; simul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c.* De seipso verò scribens, c. 7. ita queritur: *Novum*

et fortunæ jocum, et ducum consensiones reipublicæ damnosas, et arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum sanè periculosum et lubricum:

Ludumque fortunæ, gravesque
Principum amicitias, et arma
Nondum expiatis uncta cruoribus;
Periculosæ plenum opus aleæ

ANNOTATIONES.

in republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis esset restituta. et c. 9. *sibi semper reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluisse se quòd populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio in urbem retraheretur,* &c.

2. *Et vitia, et modos.*] Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri,* quod ait Lucanus 1, 2. Florus cit. 4. 2. Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem; Cæsaris furorem atque Pompeii vocat. Et paulò pòst: *Non rectè tantùm civile, nec sociale aut externum* dici bellum oportere ait, *sed commune quoddam ex omnibus, et plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totus senatus in partibus: si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem et octo, flos omnis et robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes,* &c. .... *si moram belli, quatuor anni, et pro clade rerum breve tempus; si locum et spatium ubi commissum est; intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc Ægyptum subitò transiliit: inde respexit Asiam: inde Africæ incubuit: postremò in Hispaniam remigravit, et ibi aliquando defecit. Sed non et odia partium finita cum bello. Non enim priùs quievere quàm in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia victoris sese cæde satiarent,* &c. et hi quidem *modi,* hæc belli *vitia.* Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. 4, 2, 14. *Pompeio suspectæ Cæsaris opes, Cæsari verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet,* &c. et 4, 2, 21. *Pompeius ab Italiâ, quàm Senatus ab urbe, fugatur prior. Quam penè vacuam metu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardiùs aperiebant Tribuni, jussit effringi: censumque et patrimonium Populi Romani antè rapuit quàm Imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris speciem prætexebat Cæsar de Bell. Civil. lib. 1. 22. scribens: *Se non maleficii causâ ex provinciâ egressum, sed uti se à contumeliis inimicorum defenderet, ut Tribunos plebis ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret: ut se et Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Asinius ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalicâ cæsos acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miscere: hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide suprà lib. 1. Ode 34. et 35. et Flor. antè cit. *Turpe dictu: modò princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à se mare, lacerâ et inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæsaris et Pompeii, sed ex ipsorum et Crassi societate et amicitiâ provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Augustum, Lepidum, et Antonium: qui certè omnes rem suam, non publicam, quærentes, Imperii Populique Romani libertatem pessundedere. Lucan. 1. 98.

Tempus ad Augusti mansit concordia discors:
Paxque fuit non sponte ducum.

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum bene sopita, recrudescentes quotidie dissensiones, *nec finita cum bello partium odia,* ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armilustrio nondum expiatos, nondum acto censu, nec lustro condito; tunc nimirum cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique sacrificiis, sive suovetaurilibus lustrabantur. Dionys. Halicarn. lib. 4. Antiq. Rom. scribit: *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire jussos, et in suis quosque ordinibus constitutos expiâsse, tauro, ariete, et hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque censu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus observatam ab iis, qui sacratissimum obtinent magistratum, Lustrumque appellatam.* Hæc verò jam potitus rerum Augustus religiosè præstitit anno sui regni 16, cùm anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingressus, Cleopatræ liberos ante currum duxisset: atque Nicopoli juxta Actium conditâ, ibidem agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. et 44. Festum in Armilustrio; Asconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2, 29.

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter?

6. *Periculosæ plenum opus aleæ Tractas.*] Ma-

Tractas: et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ;
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

et ambulas per ignes sub fallaci latentes favillâ. A scenâ tantisper absit austeræ Musa Tragœdiæ: deinde cùm belli civilis descripseris historiam, resumes stylum Tragicum, ô præclarum solatium tristibus reis et Senatui consilium exposcenti, Pollio; cui laurea immortale paravit decus *in* triumpho Dalmatico.

ANNOTATIONES.

net Pollionem Horatius, ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poëma, seu historiam evulgare; sed potiùs exspectet donec compositæ res sint, cùm metuenda non erit ampliùs cujusdam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempe injuriarum memoriâ flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res ex fide historiæ narrare et persequi, citra plurimorum offensionem. Certè ut è scintillis sub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulùm severæ Musa Tragœdiæ Desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate et diligentiâ res turbatas pacaveris, tum verò edes quæ à te gravi stylo scripta sunt. Certè Pollionem Tragœdias scripsisse, et bellè quidem, satis indicat Virg. Ecl. 8. v. 9. ubi ait:

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed de Pollionis Tragœdiis: sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum notant apertè quæ sequuntur et præcedunt.

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . .
———*hanc sine tempora circum*
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Horat. Sat. 1, 10, 42.

————*Pollio regum*
Facta canit pede ter percusso:

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 87. *Pollio et ipse facit nova carmina,* citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus et sublimis calceus poni solet pro excelsâ et magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops: claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quòd dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat; seu quòd Senatores aliique proceres, qui contra Augustum steterant ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant: quibus ille opitulari, ut et Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detrectabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat; tum verò maximè quòd ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis à Patribus anxiè consulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, et historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U.C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæsare, cap. 30. et 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio lib. 37, 49, 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub finem; et Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. et alibi: Plut. in vitâ Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem et gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cùm lauro, ex more coronatus, triumphâsti de Salonâ Dalmatiæ urbe à te expugnatâ. Inde Saloninum vocavit illi natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, et ad hunc Horatii locum?

Jamjam aures verberas minaci tubarum sonitu: jam clangunt litui: jam splendor armorum percellit equos fugientes, et equitum faciem. Jam videor audire summos principes glorioso pulvere squalidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos jam videor duces,
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii strepitum, clangentium et increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, O Pollio, ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposin, quam et hîc Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quòd ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perstringis aures.] Cæsar Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque frustrà antiquitùs constitutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus et hostes terreri, et suos incitari existimaverunt.* Contrà tamen alii sensere, teste Gell. Noc. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contràne institutum fiebat antiquæ disciplinæ tam probabile? An tum etiam gradu clementi et silentio est opus, cùm ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem. Cùm verò propè ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis et impetu propulsandus, et clamore terrendus est? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.*] Cæsar de Bell. Civil. lib. 3. cap. 49. *Cùm recentes atque integri defessis successissent, alii autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque universi terga verterunt...... Primùm equitatus est pulsus...... Pompeius ut equitatum suum pulsum vidit, cui maximè confidebat...... protinùs se in castra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hîc Cæsar suum illud stratagema, quo maximè hostium fuga, et strages, sibique victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 1. *Obequitantis Cæsaris exceptæ voces, altera cruenta, sed docta, et ad victoriam efficax:* MILES, FACIEM FERI: *altera ad jactationem posita;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certè Cæsarem non fefellit callida mens. Enimvero sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimiùm quantum affectos, nunquam laturos impetum et ignominiam istam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatûs levis armaturæ ruina comitata est. Tunc terrore latiùs dato, turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi unâ manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriusque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam et obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. 33. *Pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis subactam deflentes causam meliorem, atque pessundatam libertatem et Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharsalicâ profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, et hinc in Asiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*] In ipso conflictu, mediâque acie per singulos ordines discurrunt interdum duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur, non verbis solùm, sed et exemplo, glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Pharsalico certamine: *Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem et militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar, *ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare: per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel si referas ad posteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patriâ et libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quàm hostis patriæ, qui jam vicerat atque omnia pænè

Juno, et Deorum quisquis amicior
Afris, inultâ cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

Juno aliique Dii Africanis faventes demigrârant impares, terrâ illâ non vindicatâ; at modò victorum posteros Jugurthæ immolârunt inferias.

ANNOTATIONES.

tenebat, faciem videre. Plutarch. De eo Cæsar dixisse narratur; *Tuum ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.* Lucan. 1. 28.

Victrix causa Diis placuit sed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africâ cum civibus multò atrociùs quàm in Pharsaliâ...... satis amplè sonabant in Pompeiani nominis locum Cato et Scipio. Accessit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam et Thapson, nisi quòd amplior, eòque acrior, Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium, crevisse bellum........ Cato non interfuit bello: positisque apud Bagradam castris Uticam velut altera Africæ claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit...... perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululùm quievit: tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit, &c.* Bene ergo Poëta ait *cuncta terrarum subacta,* sed non subactum Catonis animum *atrocem,* id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portiâ gente ac severitate superbum.

25. *Juno, et Deorum quisquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cùm t[illegible] eos defendere non possent, urgentibus nim[illegible], cùmque amicam ulcisci terram ac gentem non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos, aut eorum nepotes velut hostias mactârunt, atque inferias Jugurthæ et Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempe cùm ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adnitente quidem Asinio Pollione, unâ die tribus exercitibus superatis, consularibus ac prætoriis viris compluribus, aut captis, aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Jubâ, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit his verbis:

Carthago—— ——————
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo. Hîc illius arma,
Hîc currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quà fata sinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Cesserat.*] Demigrârat inde, velut resistere fatis impotens. Ex veteri porrò consuetudine Romanorum evocabantur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutelâ; teque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor veneror que, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem deseratis; loca, templa sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis: proditique Romam ad me, meosque veniatis: nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatiorque sit: mihi quoque, populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæsarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut antè dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes: postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæsus esset, capti ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

..........Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri vir impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, magnum et atrox variâque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus; ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, à quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique trusus in carcerem, illic mœrore contabuit. Sallust.

Quis ager pinguior Latinorum cruore non exhibet tumulis infanda certamina, et cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas? Et cujus maris colorem non mutârunt Italicæ strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verùm, ô Musa audacior, ne dimissis jocis, Ceïos luctus reponas: meecum potiùs sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori.

Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulchris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis, Musa procax, jocis,
Ceæ retractes munera næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus.*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades et ærumnas transitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insignes Poëtæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quàm ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, et tam famosam, ut remotissimis usque ad orientem populis audita sit. De *Medis* et *Hesperiâ* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius, eò quòd per Adriaticum mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar. de Bell. Civil. lib. cap. 27. et seq. et lib. 3. cap. 2. et seq. ubi hoc habetur: *Dictaturâ se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eò legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c.......gravis autumnus in Apuliâ circumque Brundusium.......&c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus 2, 714.

Hic primùm rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vide suprà Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit; reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremò in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis, Musa procax, jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: Quò verò progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, et cantilenis facetis et amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus: Ergo tenuiores potiùs modulos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certè leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuosos versus velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Ceâ insulâ oriundus, quæ una è Cycladibus est. Ovid. Ep. 20, 222.

Cingitur Ægeo nomine Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, et jucunditate quâdam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovendâ miseratione virtus, ut quidam in hâc eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnas. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicerten cognominatum ob suavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias, e[illegible]ae, &c. Meminit et alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, et scripserit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Næniæ.] Ex Non. Marcello carmen est inconditum, quod mulier, dicta præfica, exhibet his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vitâ populi Romani, ad tibias et fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum,* inquit, *virorum laudes in concione memorantur; easque ad cantus et tibicinem prosequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id est, Amatoria et Venerea, ut dixi, vel fortassè in honorem Augusti, qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. 5.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem sublimi, et heroico versu, Tragica describit: nos autem leviori decet canere Lyrica.

ODE II. AD C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

NULLUS argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.
Latiùs regnes, avidum domando

O Sallusti Crispe, qui aversaris laminas terris avaris conditas, certè pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conspicuus *ob* animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ dissolvi refugiente. Ampliùs dominaberis, cupidam vincendo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur à recto usu. Quapropter, O Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt et abscondunt, auro et argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. Ὁ πλοῦτος δ' ἐστι τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora diffodi, cùm quisque diem obierit.* Cassiod. lib. 4. Epist. 34. *Divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdita.* Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque sensus exoriatur? *Abditæ* verò seu in fodinis à naturâ, seu in cavernis et terræ latebris, ab hominibus avaris, thesauros ut plurimùm defossos custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, et per Syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo; ponitur hîc pro pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *Æs Sallustianum in Centronum Alpino tractu* à Sallustio primùm effossum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum innuit Seneca de Vitâ Beatâ, cap. 21. scribens; *Sæculum illud, in quo Censorium crimen erat, paucæ argenti lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanorum scriptorem intellexere hactenus omnes ferè post Acronem interpretes: verùm bene Torrentius temporum rationem haud convenire subodoratus est. Enimvero de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum,* teste Eusebio in Chron. Quem igitur hîc compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quòd avaritiæ sordes aversetur; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lucro, popino, et decoctor notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murænam, qui Pompeianas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis sese velut patrem exhibens, divisâ, quæ sua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper et veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii, Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros; *Pennâ metuente solvi*, nunquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *In ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Apollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos et Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latiùs regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos triumphalium consulariumque potentiâ anteiit: diversus à veterum instituto, per cultum et munditias copiâque et affluentiâ luxu propior, &c.*

mentem, quàm si Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec è venis origo mali, et aquea ægritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo dissentiens è numero felicium expungit Phraatem

Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem,

ANNOTATIONES.

Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quàm dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, et Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: etsi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica quam Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadiz*, insula et urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyris condita. Ferrar. Γάδειρα, quasi *γᾶς δεῖρα Terræ cervix*. Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

Gadir prima fretum solidà supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa priùs fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua frequentat;
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. et Hesych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant *τὰ περιφράγματα, septa.*

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibet Poëta, at sine apodosi, ut aliàs sæpe. Hanc verò sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imò irritatur aquarum potu: sic avaritia et cupiditas augescit, nedum satiatur, opum accessione. Juvenal. Sat. 14. 193.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fast. 1. 211.

Creverunt et opes, et opum furiosa cupido:
Et, cùm possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffusâ venter ab undâ,
Quò plùs sunt potæ, plùs sitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen à Græco *ὕδωρ, aqua*; *ὕδρωψ*, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aquosus albo Corpore languor*: quando nempe corrupto jecore, vel splene, non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus*, inquit, &c. ubi et cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fusè juxtà et doctè persequitur. Pariter et Sammonicus ritè canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cùm siccatæ febre medullæ
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lympha intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miserum proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porrò ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præsunt et imperant, affert exemplum Phraatis, qui licèt in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinârat sese, minimè censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculùm fortunæ credat, minùs autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* lib. 2. *Tiberius ancipiti curâ distractus postremò dat negotium Sallustio Crispo*, scilicet coërcendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Sallustius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur; et interficiendi Posthumi Agrippæ conscius; ætate provectâ speciem magis in amicitiâ Principis, quàm vim tenuit. Idque et Mæcenati acciderat fato potentiæ rarò sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori, patrem interfecit: fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cùm infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet .... cùm multa crudeliter consuleret. in exilium à populo*

Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

throno Cyri restitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone, securum principatum, et imperium, atque specialem gloriam attribuens *ei* soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.

ANNOTATIONES.

suo pellitur. Itaque cùm magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigâsset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. et seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba ad sequentem versum pertinet. *Eximit virtus.*] Beatum plebs imperita vocet et dicat Phraatem, quòd regno potitur; at *virtus* aliud omnino decernit, *eximit* enim et expungit è *numero beatorum* sceleratos quosque licèt opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat et satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab eâ existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum verò dogma asserit, *Solum sapientem beatum esse, regem, &c.* ipsa enim virtus *propriam* sibi *laurum* et gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatisque auri argentiqre acervis adeò non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum et Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 2. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeóque non sæpe ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ov. Met. 2. 776. describens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies———

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἐπαρχιῶν: *Multi enim qui limina intrârunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ἑλκυστικὸν provincialis formosula uxor.* Lucil. l. 27. *Nulli me invidere, non strabonem fieri sæpius deliciis me istorum.* Vel, *oculo irretorto*, id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poëtæ planè assequitur, sine tot ambagibus, quibus non rarò interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire et explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præstringatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor, quàm gladii perstringat oculos.*

ODE III. AD DELIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè lætari.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secùs in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;

Inter adversa pariter et prospera stude animum æqualem custodire, à lascivienti gaudio moderatum, O Deli moriture;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος, ad Theod. 1. Euripid. autem monet: Ἔνεστι πάντων πρῶτον εἰδέναι τουτὶ φέρειν, τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως, *Primum omnium scire decet casus adversos non ægrè excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitiâ.*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix; quæ tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. n. 42. *In alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certè non decet eum superbire, qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit: quippe qui humani nihil à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Deli.] Frustrà quidam *Luc. Gellium* hìc comminiscitur. Intelligendus certè est Q. Delius

sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis, *bibens* Falernum reconditioris tituli, recumbens in herbâ semotâ, ubi alta pinus et candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amœnam, et aqua saliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina et unguenta et valdè fluxos rosarum flores, gratos *tamen*, apportari cura: dum sinunt res ac tempus, et nigra stamina trium sororum.

Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni;
Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimiùm breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.

ANNOTATIONES.

vel Dellius, qui primùm sub Cassii militavit signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantâque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram, quòd Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is demum rebus suis maximè studens, paulò ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, à quo benignè exceptus, Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*] Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas et occasio voluptatibus opportuna. Ergo *vina et unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab hominum frequentiâ ac tumultu separato.

Per dies Festos.] Quibus feriari impensiùsque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum amicis, et animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cellâ interiore condi solebat; quod erat autem minoris pretii et quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porrò vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum quóque tempore conditum esset, maximè per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Anicium Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sanè tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. 53.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit multâ veteris fuligine testæ.

Hîc itaque *nota interior* excellentiam vini designat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, et quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima.. Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis, umbram præbent ac velut hospitium parant eò venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas et lapides collisionem et conflictum, quod obliquus et flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare; à strepitu pedum subitò currentium: unde significat *metuere*, et *festinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina et unguenta, &c.*] Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fusè docuimus lib. 1. Ode 36, 38. et alibi.

Nimiùm breves Flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quàm modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc radians sero vespere vidit anum.

15. *Dum res, et ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortalium vitam et fata regere superstitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare, pensumque velut materiam vitæ hominum; altera nere, ac stamen ducere

Cedes coëmptis saltibus, et domo,
Villâque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes; et extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eódem cogimur: omnium
Versatur urnâ, seriùs ocyùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques *enimvero tandem* nemora pretio comparata, et ædes, et villam quam rigat flavus Tiberis, hinc demigrabis; hæres autem fruetur opibus in acervum *à te* congestis. Nullum discrimen *est;* sive opulentus *fueris* antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub *Jove frigido* maneas; *perinde fies* victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti *locum* in eundem compellimur. Communis agitatur sors, tardè *vel* citò, ex urnâ proditura, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.

ANNOTATIONES.

seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur; tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partiendâ vitâ, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quòd *atra* dicat fila, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potiùs, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin 246. de Clotho,

Nevit et infestâ stamina pulla manu.

Ego verò *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo et Nocte videlicet natæ, ex Tullio 4. de Naturâ Deorum, n. 44.

17. *Cedes coëmptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano pro, *lavat.* Dixere passim veteres *lavere* et *lavare.* Non. Marcell. Ennius. *Lavere lachrymis vestem sordidam.* Virgil. Georgic. 3. 221.

Lavit ater corpora sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ et Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno, si prima domûs repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio et aperto cœlo maneas et cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciet: à morte victus, O Deli, victima Plutoni mactaberis: *Victis hostibus victima propriè cæditur.* Festus. Ovid. Fast. 1. 335.

Victima, quòd dextrâ cecidit victrice, vocatur;
Hostibus amotis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porrò, Jovem, et Neptunum, Deos numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphlegeton; tum Charon, tum Cerberus, Dii putandi.* Quem verò nihil miserantem hîc appellat, illachrymabilem dicit Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est et Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eódem cogimur.*] Ovid. ad Liviam 359.

Tendimus huc omnes; metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Omnium Versatur urnâ.] Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina et sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cujusque nomen et sors educitur, ita et mortis præda existit, fatique legem, volens nolens, subit. Lib. 3. Od. 1. v. 16. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. 432.

Nec verò hæ sine sorte datæ, sine judice sedes,
Quæsitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum Exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ naviculâ, de quâ Propertius, 3. 18. 24.

Scandenda est torvi publica cymba senis.

Vide lib. 1. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium.* Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virgil. Georgic. 3. 225.

—Longéque ignotis exulat oris.

Et pòst v. 228.

. . . . Regnis excessit avitis.

ODE IV. AD XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

Ne pudeat te servum diligere, Xanthia Phoceu; ante *te* Achillem superbum Briseïs ancilla perculit candore *suo:* perculit *etiam* Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmessæ, *licèt ejus* dominum: Agamemnon *pariter* inter ipsam victoriam adamavit puellam *aris* abstractam;

Ne sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: priùs insolentem
Serva Briseïs niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ:
Arsit Atrides medio in triumpho
Virgine raptâ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit:* et Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor; at ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

2. *Priùs insolentem,*] Interpretari quibusdam placuit: non antea suetum amare: quasi non meminissent Deïdamiæ Lycomedis filiæ susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, *ferocem;* siquidem ad Pisones scribens Horatius 121. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseïs, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quod Trojæ fatum remoratum est, ut fusè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeóque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi ereptam à bello recesserit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseïdis ad Achillem. Vide et Dictyn Cretensem lib. 2. ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: et properè inde expugnatum Pedasum, Lelegum urbem, ubi rex Brises; abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus et magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseïdem porrò *formosam, altâ staturâ, candidam, capillo flavo et molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax,* inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et postea, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt,* Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hostem atrocem.* Ovid. de Arte Amandi: lib. 3. v. 517.

Odimus et mœstas: Tecmessam diligat Ajax.

et v. 523.

Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Aërope, vel Plisthene, ut scribunt alii, filius, Mycenarum et Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ summus Imperator, in ipso urbis excidio, mediâ in victoriâ, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo et vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ.

Dictys Cretensis, lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa.... Cæterùm Cas-*

Barbaræ postquam cecidere turmæ
Thessalo victore, et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes:
Regium certè genus, et Penates
Mœret iniquos.

posteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Thessalico victore *fuerant*, Hectorque interemptus pertæsis Græcis dimisit Trojam everti facilem. Quid si genero tibi aureæ Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profectò regia *est*; et *quidem* infestos Penates lamentatur.

ANNOTATIONES.

sandram Ajax Oilei è sacro Minervæ captivam abstrahit.... Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus formâ captus, quin palàm desiderium fateretur, dissimulare nequiverat. Dares jam cit. refert *Cassandram mediocri staturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præsciam:* et paulò pòst, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ postquam cecidere turmæ, &c.*] Post victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maximè verò ab Achille è Larissâ urbe Thessaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur à Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges et Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poëtis, disparitatem Græcorum et Trojanorum commemorans, ait: *Probatam esse Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum vitiosam:* et paulò pòst: in potestatem hostium Trojanos vivos complures venisse, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycaonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepulturâ exoravit: horum verò neminem: *Quòd Barbarorum sit supplices esse in conflictibus, et summittere se ad pedes; Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud sonat quàm extraneus et peregrinus. Vide Turneb. lib. 6. cap. 18. ubi è Tuscul. 1. n. 85, verba ista, *Astante ope barbaricâ*, de Priamo, et regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Thessalo victore.*] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen rectè victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector tradidit fessis, &c.] Postquam ab Achille peremptus Hector, adeòque Trojanis ademptus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo stetit stante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et postea chorus ejus sic luget interitum: *Columen patriæ, mora fatorum, tu præsidium Phrygibus, tu murus eras, humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit: summusque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja facilè potuit à Græcis decennali quamvis obsidione fessis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, et longo fessi discedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

.... Decimum quos distulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Translatum ex ultimo Iliados, v. 243. ubi Priamus sic alloquitur Trojanos de amisso Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem; quod et vos sentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli eo mortuo.* Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε κείνου τεθνειῶτος ἐναιρέμεν.

12. *Pergama.*] Arces erant Trojanæ ex Servio: synecdochicωs Trojam ipsam significant.

13. *Nescias an te generum, &c.*] Per Prolepsin ingeniosè occupat Horatius id quod objici poterat, puellas antè memoratas licèt captivas, è regiâ tamen stirpe: non ita verò Phyllida: respondet igitur; An verò quis eam humili sorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

15. *Regium certè genus.*] Hinc igitur honos tibi et decus accedat, si talem tibi despondeas; ejusque parentes familiam tuam illustrabunt potiùs quàm dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo sensu: Phyllis certè cùm suam dolet vicem, regio se ortam genere lamentatur ad servitutem redactam, indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ fidentem tam miserum in statum labi permiserint. Placuit tamen interpungere, atque sententias separare, non sine aliquâ venustate, ut visum est. Suus tamen sit honos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domûs litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter.

Sic habe non eam infelici de plebiculâ tibi electam; nec ita fidam, ita quæstûs aspernatricem turpi matre gigni potuisse. *Cæterùm* intactus laudo brachia, et faciem, et tibias rotundas *illius*. Noli suspectum habere *me*, cujus ætas properavit octavum lustrum finire.

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.
Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda est è fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro sese vendunt ultrò ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri verò perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum et meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæstui et *lucro aversa*. Honestam igitur educationem generosus animus, nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certè et arguit.

De scelestâ Plebe.] Vel impurâ et sceleri pravisque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ; vel, infortunatâ, et paupertatis incommodis ac ludibriis damnatâ velut et conspurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Mostell. 3. 1. 1. scribit:

Scelestiorem ego annum argento fænori (locando)
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam.*

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

19. *Aversam.*] Alii *adversam*, perinde est, et par utrobique sensus.

20. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpificatâ; vel inope, et abjectâ, cujus nomen ac memoria pudorem et verecundiam facere queat. Ex moribus natales posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm, O Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa et candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias neque suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, et aliis dictum à luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium: adeóque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. ad Attic. 26. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin v. 1. sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coërcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis.

NONDUM subactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Nondum subactâ.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, planè incertum est. Rem verò cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac propè honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ; nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur (currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos) jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;
Dilecta, quantùm non Pholoë fugax,
Non Chloris; albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis molestos *solis* ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret, amata plùs quàm Pholoë *viros* abhorrens, vel Chloris splendens humero candido, non secùs ac Luna clara noctu micat

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriore, quàm ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent. Eunuch. 4. 7. 46.

Animus est in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11. v. 9.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, et Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noster, metaphorâ, ab uvâ immiti ductâ. Exspecta donec illam ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primò est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos Distinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplici diversitate utilis pariter et jucundus, liventes antè immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulò pòst maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imò ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem et uvam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες. *Cùm incipiunt uvæ nigrescere, seu nigris distingui maculis.* Propert. 4. 2. 13.

Prima mihi variat liventibus uva racemis:

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, quæ te sequentem nunc fugit, postmodo vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter, imò *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, nisi libidinis stimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, et impotens. Apage verò Cruquium dubitantem numquid transposita sint Epitheta ista, ut legendum sit: *Ætas fugax*, et *Pholoë ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempserit, Apponet annos.*] Dum tu annis decresces, et imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta, quantùm, &c.*] Cùm verò Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certè multos amatores habebit, quos nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eò diligitur ampliùs, quò magis amantes fugit aspera et repellit. De hâc Cyro adamatâ, ipsumque spernente, lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuscata nebu-

in mari, aut Gyges Cnidius; quem si misceas cœtui virginum, advenas maximè perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiâque facie.

Luna mari, Cnidiusve Gyges;
Quem si puellarum insereres choro,
Mirè sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ANNOTATIONES.

lis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Vel ut formosus ille puer Gyges, virgineâ specie inclytus, oriundus à Cnido, urbe Cariæ maritimâ, hodie *Calo di Chio:* ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. 1. Od. 30. Formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgil. notum. Bucol. Eclog. 2. 1.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini.

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeò virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *si puellarum choro inseratur:* puellam etenim non puerum Gygen affirmaverit hospes.

22. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, fortasse non falleret Gyges: hospites autem et peregrini nequaquam à puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen.*

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis et passis more scilicet virginum; at contrà nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 136. de pupillo à tutore defraudato,

. . . . . . Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. 323.

Talis erat cultus: facies quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 6. 711.

Cultus erat pueri: facies quam sive puellæ,
Sive dares pueri, fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 107.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam,
Factus es, O pulcher, penè puella, puer.

ODE VI. AD TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum, tandem cum eo quietam degere senectutem exoptat.

O Septimi, perrecture mecum ad Gades et Cantabros nobis servire nescios, atque ad Syrtes

SEPTIMI, Gades aditure mecum, et
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poëta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò et commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. Fertur et Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc usque ferè omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium et Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrabit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* superare non vereatur, et *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *cùm Augustus esset in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quò Septimius Eques invitabat Horatium,* inquit ille; non malè quidem ariolatus: credo tamen hæc scripta esse cùm Cæsar expeditionem illam moliretur, et ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. De *Gadibus* suprà, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui et inde Cantabricus vocatur: *Biscaia.*

Indoctum juga ferre nostra.] *Serâ* nempe *domitum catenâ,* ut ait Od. 8. lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippâ Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap. 20. et 21. Dio. lib. 51. et seq. Strab. lib. 3. &c. Flor.

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argæo positum colono
Sit meæ sedes utinam senectæ;
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiæque.
Unde si Parcæ prohibent iniquæ;
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, et regnata petam Laconi

feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur *ab* Argivo colono conditum, meæ sit domicilium senectutis: sit requies pertæso maris, itinerumque, et belli. Hinc *verò* si Parcæ me arceut improbæ; adibo fluvium Galesum ovibus pelle coopertis jucundum, agrosque ubi rex fuit

ANNOTATIONES.

lib. 4. cap. 12. *Duæ validissimæ gentes, Cantabri et Astures, immunes Imperii agitabant. Cantabrorum et pejor, et altior, et magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c.* Cæsi verò fugiunt *in eminentissimum Vinnium montem, quò maria priùs Oceani, quàm arma Rom. ascensura esse crediderant.* Et paulò póst: *Ipse præsens hos deduxit montibus: hos obsidibus astrinxit: hos sub coronâ jure belli venumdedit, &c.* Sil. Ital.

Cantaber ante omnes hyemisque, æstûsque, famisque
Invictus———

Observandum porrò, sic sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, tertiâ superimpositâ atque hinc et inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes et discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

8. *Barbaras Syrtes.*] Inhospitas, inaccessas, sævas, ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ceu Africæ crebris æstuariis fervet, vadosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. et Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis, itinerum, ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. et 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, et viarum, Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode sequenti: ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat: Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantlârit.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quòd si fatis ita volentibus, non liceat apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galæsus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in quâ pascuntur oves exquisito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus habentibus, per antonomasiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversùs aëris injurias integuntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro et noster *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod et Tarentinum plerique nominant, nisi cùm domini præsentia est, vix expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum, &c.* Polybius μαλακὰ πρόβατα similiter appellat. Varro Rei Rust. lib. 2. cap. 2. 18. *Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut sunt Tarentinæ et Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quò minùs vel infici rectè possit, vel lavari ac parari. Harum præsepia ac stabula, ut sint pura, majorem adhibent diligentiam, quàm hirtis;* id est, cæteris ovibus, quæ, et hirtæ, et montanæ, et salaces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium summa genera duo, tectum et colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius; quippe cùm tectum rubis vescatur:* (colonicum verò solo gramine) *operimenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galesi Flumen.] Quidam legunt *Galæsum.* Sic et lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen,* ubi plures tamen, *Metaurum flumen.* Galæsus vel Galesus hodie *Galaso,* Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in sinum defluit lento cursu; umbris arborum, et pascuorum copiâ circùm amœnus. Hinc Propert. lib. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georg. 4. 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galesus.*

11. *Regnata petam Laconi Rura Phalanto.*] Virgil. Æneid. v. 14.

———*Acri quondam regnata Lycurgo.*

Et Æneid. 6. 793.

———*Regnata per arva Saturno.*

Sic Tull. pro Muræna, *Pugna cum rege com-*

Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in quâ mel cum Hymetto, et olivæ cum Venafranis *bonitate* contendunt. Illic ver diuturnum, et hyemes temperatas dat Jupiter; atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunatæ arces me teque exoptant. Illic tu cineres

Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas; et amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, et beatæ
Postulant arces; ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

missa, est summâ contentione pugnata. Porrò sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat. Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Spartâ profectis et sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Partheniæ vocati, cùm ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum assumunt, filium Araci . . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur . . . tandem in Italiam delati, occupatâ arce Tarentinorum, et expugnatis veteribus incolis sedes ibi constituunt, &c.* Vide et Pausan. lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extremâ peninsulâ sita est ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit, qui honorem alicui defert, et primas fatetur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeò non deteriores, ut cum eis de excellentiâ contendant et certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, &c.* Martial. Epigram. 12. 94. 1.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Et lib. 13. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia. *Bruma,* solstitium hybernum, quod sic Ovid. explicat, Fast. 1. 163.

Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est et proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius, proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verùm et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, et Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis et lanis, et felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit. Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potiùs promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic est: Aulon fertili Baccho amicus minimùm Falernis, &c. Sic apud Tibull. 1. 9. 34. dicitur.

———*Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus et amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii, *editi colles optimis uvis beati:* quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* verò *arces,* et felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam et Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, cùm magnitudine, et muris portuque nobilis, tum mirabili situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debitâ, &c.*] Ibi tu mihi

Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poëtæ justo luctu persequeris.

ANNOTATIONES.

justa et extrema persolves officia, cùm fatis et vitâ functus fuero: cremato nempe cadavere calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis: mortuum recèns amicum luctu prosequeris, vatem vates, et decorabis. Ennius verò contrà, et arrogantiùs pauló:

Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si sine lachrymis humatio fieret, et funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc et præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imò et exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ ferali inserebant, sepulchroque inferebant: ut bene Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O SÆPE mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei, meorum prime sodalium?

O Vare, meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Academico præceptore, cùm ad militiam est pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. 2. v. 43. et seq. Deinde et Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus cæsus tandem ac fusus est. In eâ verò militiâ sodalem habuit Pompeium Varum, qui post cladem Philippicam, non, ut Horatius, armis valedixit, sed Brutianis reliquiis novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hâc Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Cæsaris interfectores adversùs Augustum atque Antonium pro libertate publicâ dimicârunt: sicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens et gratiosus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximie: ut Mars Romæ; Athenis Apollo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Bœotiis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Fortasse Horatius hîc Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quòd redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre, et climate poni constat, vel ex hoc Horatii, Epist. 1. 11. 26.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel amicissime; patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi

Cum quo non semel *bibendo* vino interrupi tardantem diem, redimitos *habens* crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus sum Philippos, et fugam præcipitem, abjecto indecorè clypeo; quando virtus debilitata est, et terræ mentum fœdè ap-

Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, et celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ;
Cùm fracta virtus, et minaces

ANNOTATIONES.

primùm: sic et condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, et cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. 2. 2. 47.

Civilisque rudèm belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æstivum, reipsâ longiorem; vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum Musarumque otium magis quàm ad strepitus militares nato, graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, transegi; atque ita solicitudines ac dolorem fefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres ostendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudisse caput, notum ferè, et ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad fœminas Rom. delicatiores translatus iste mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod et foliatum dicebatur: testis Galenus. Observa porrò corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautissimum,* inquit, *dari coronas è nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, sive malabathrum, unguentum erat exquisitum è folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, et vernaculè *bathrum* vel *bethrum* vocant Indi. Nomen hinc factum satis apparet. In Syriam apportabatur ex Indiâ: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioscorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathron Syria arborem, folio convoluto, arido colore: ex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejusdem Ægypto. Laudatius tamen ex Indiâ venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ palustris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans scabrumque, quodam salis gustu....... ejus sapor nardo similis esse debet sub linguâ: odor autem in vino subfervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est,* &c.

9. *Tecum Philippos,* &c.] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus atque Antonius Cassii et Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam et pugnam cecinerant. Vide infrà.

10. *Relictâ non bene parmulâ.*] In eâ clade fugam suam non dissimulat hîc Horatius, insuper et clypei projectionem. Quod ad primum attinet non semper caret excusatione. Nam fortis est non modò resistere, sed et sapienter cedere ac fugere. Sic Homerus Ænean laudat velut metuendi fugiendique peritum: et hanc ei laudem justè dari agnoscit Plato in Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum est ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. Apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 12. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulò post initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam saucius, reversus ex acie, scutum solicitè conquirebat: quod cùm vidisset propiùs, lætior vi vulneris interiit; et qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, cur dedecus, et probrum sit clypeum abjicere, non ita verò galeam aut gladium, respondit, quia hæc suâ ipsorum causâ sumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cùm fracta virtus.*] Cùm Bruti pars et virtus victa est, fatis adversantibus et Augusto imperium orbis destinantibus. Tum enim in summâ rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *Frustrà coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, et fortunæ serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio. lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv.

Turpe solum tetigere mento.
Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.

plicuerunt qui minas jactabant. At velox Mercurius tremebundum me per hostes aëre spisso rapuit: te mare fremens et æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.

ANNOTATIONES.

Epitome lib. 124. *C. Cæsar et Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum et Cassium pugnaverunt: ita ut utriusque partis cornua dextra vincerent...... Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cùm in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertâsset, et Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti scilicet ac eorum duces arrogantiùs jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris et Antonii, quæque in castris erant, omnia capta sint: ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco modò cit. item ex Appiano lib. 4. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit: *Hi ut defessos nos provocantes minimè experiri ausi sunt.* Cùm autem Cæsarianos intelligeret inediâ et fame propè enectos, ac morando citra suorum periculum conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more intra vallum se contineri: excandescebant etiam eorum duces.... hostesque ab exercitu prompto et parato facillimè vinci posse existimabant.... tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertiùs conqueritur: Quid tandem Imperator noster meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus?...... Instantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solum tetigere mento.*] Id est, victi procubuere, non sine gravi turpitudinis notâ, ob priorem arrogantiam ac minas: at enim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 4. *Armorum exitus incertos esse semper:* atque *Ancipitem fortunam belli,* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicùs premere; seu dolore et irâ adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, suâ virtute et existimatione indignam.

Tetigere mento.] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.

Et v. 669, ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò fuso exercitu nostro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur et furti Deus. Ode 10. l. 1. in hujus etiam tutelâ sunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur Ode 17. libri hujus. Ingeniosè porrò suæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempe fingens sibi accedisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Ode 10. v. 14. quodque Paridi; Ode 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat ἤερι πολλῇ Iliad. 20. Sic et Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

.... Pelidæ tunc ego forti
Congressum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,
Nube cavâ eripui.

14. *Denso aëre.*] Nube, quâ densatus est aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἤερι πολλῇ.

15. *Te rursus in bellum resorbens, &c.*] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit æstuosis.] Sicut in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: sic bellum, cæsis Cassio Brutoque, quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secùs ac me, et modò non liberum fecerat: verùm exardescens porrò tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commissum: adeóque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam: unde tandem salvus ille Romam redierit, et Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: et corpus diuturno fatigatum bello reclina sub meâ lauro: neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem *malorum* afferente; et unguenta de amplis vasis effunde. Quis *verò*

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus
Depone sub lauru meâ, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores et pericula, tu, Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificium inter discrimina promissum ac votum à Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longâque fessum militiâ.*] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius; nempe sub Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Siciliâ, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauro meâ* tutus; patrocinio meo confisus, adeóque omni depositâ solicitudine. Spondet nempe Varo Horatius fortasse nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cùm enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2. 2. 49.

Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris et fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.

Itaque Mæcenatis primùm animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est: et quod scribit ad Pisones v. 404. quanquam alio ibi proposito:

. . . . Gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Mæcenatem autem potentem fuisse et idoneam laurum ad avertendum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit: *Mæcenati titulum à Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse priùs legere posset, et ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementiùs irascebatur, quòd ejus iram leniebat: et quòd in multos alioqui mortis dicturus sententiam, à Mæcenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Largè pota vinum è Campaniâ melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat et discutiat. De *Massico* Ode 1. lib. 1. *Exple*, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Vide Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. et l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor et nomen, etsi potest videri derivatum, unde et κιβωτός. Sed constat in Ægypto primùm cœpta fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboriis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eâdem. Hesychius disertè,* Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομά ἐστι ποτηρίου. *Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια et κιβώτια, id est, arculos in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hîc attexere non pigebit. *In Ægypti lacubus et stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinsecùs pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quàm papaveris, rosæ color. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici: quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta et copiosè quidem. Vide suprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase ex alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta:* quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum l. 15. c. 13. nempe quòd *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto quasi diluere-*

Deproperare apio coronas
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego saniùs
Bacchabor Edonis: recepto

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Quem potandi magistrum creabit Venus? Ego *certè* non moderatiùs agam quàm Edoni:

ANNOTATIONES.

tur, *&c.* De unguentorum luxu et mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit, *Unguentariis aditum Spartæ præclusum à Lycurgo, unguentaque velut corruptelam et perniciem omnino proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte et Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta, profligatis congrua moribus atque impudicis.

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis crescit affatim et colligitur. De *myrto*, lib. 1. Ode 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgò inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, et in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipsi in Achaiâ coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui malvam intueris, hyacinthum spiras, melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandalum incedis, vinum affunde, et acclama tertium Pæana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in conviviis. At repugnant botanici doctores; id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit et fiet convivii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Ode 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis.* Vide et quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa, 1. in compotationibus veterum creari solitum regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porrò Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγόν: Latinis autem convivii Dictatorem. Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgò Convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum, etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id fortè fieri, et quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui *Venus* dicebatur; eratque cùm tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebant. De his ludis plura ad Persii Sat. v. annotavimus. Vetus interpres hîc ita scribit; ἀρχιποσίαν *significat, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem, *tricenarium*, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis, et aliorum. Quod optimè sensit pridem et correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρὶς ἓξ νικητήριος βόλος. Quò pertinent etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus et meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem sonat interdum quod μονὰς, sive κύων, et χῖος: quod fefellit nonnullos malè feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in Amor. Μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Il. 22. et Odyss. 1. Cic. de Divinat. 1. et 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65. et 66. &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum juris.

Arbitrum bibendi.] Is Convivii Moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde et multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo et hæc accipe. Quindecim illîc statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum putum, puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decumum Apollini libanto.
Dominam si quis habessit, indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Ablegantor: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Musæum proferunto, &c.

Non ego saniùs Bacchabor Edonis, &c.] Adeò me afficit, ac quasi extra me rapit, ingens lætitia ob receptum præter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissimè illius præsentiâ fruens totum me hilaritati tradam. Hinc et bibam largiùs, et saltabo, discurram instar Bacchantium; et quamvis *furere*, et insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ à quo Thraces

Nam et mihi suave est insanire amico recuperato.

Dulce mihi furere est amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides et Edonæ cognominantur. Propert. 1. 3, 5.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis
Qualis in herboso concidit Apidano.

Porrò cùm Edoni, tum Thraces universi bibacitate ac petulantiâ famosi noscuntur. De quibus et suprà ad Od. 27. lib. 1.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est.

ODE VIII. AD BARINEN.

Juranti licèt ei non esse cur credatur, quoniam amantium perjuria à Diis non plectuntur.

O Barine, siqua tibi punitio aliquando contigisset, *ob* fidem violatam: si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verùm simul ac promissis fallacibus caput obstrinxisti, longè formosior splendes, fisque adolescentium communis sollicitudo. *Ergo* juvat fraudare sepultos cineres genitricis,

Ulla si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. Sed tu simul obligâsti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Ulla si juris.*] Si non impunè toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam, (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo); tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirum formidaturam ne deinceps ulteriùs mulceris si iterum pejerâris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio, mentientes quâdam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso, aut linguâ, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

Μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσης.

Nec ampliùs in linguâ extremâ pustulam produxeris.
Et Idyll. 12.

—Ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
Ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀναφυσοῦ.

Ego verò te pulchrum prædicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edam. Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amicâ quæ pejeraverat quasi admirans ait:

Esse Deos credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit antè, manet.
Quàm longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos, postquam Numina læsit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Antè fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma,
Longa decensque fuit, longa decensque manet.
Argutos habuit, radios ut sidus, ocellos,
Per quos mentita est perfida sæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non absurdè igitur *Earine*, legendum suspicantur viri certè eruditi, ab ἔαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo nescit.

Vel uno Turpior ungui.] Vel parte minimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu simul obligâsti, &c.*] At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil ferens: imò verò pulchrior evadis, pluresque nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater antè solebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo si è perjuriis enascuntur emolumenta, nedum incom-

Fallere, et toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidâque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus et Cupido
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,

astraque noctu silentia, Olympumque universum, atque Numina frigidæ mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus; rident faciles Nymphæ, *imò* et sævus Cupido, ignitas assiduè sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adolescit, totidemque captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati *licèt*, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus,

ANNOTATIONES.

moda vel pœnæ subeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere; adeóque promissa matri jam sepultæ non valdè refert implere, imò juvat non persolvere, et *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cœlo, &c.*] Expèdit, inquam, fallere, mentiri, perfidè testari ac jurare sidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

——Per sidera juro,
Per Superos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar lib. 7. de Bello Gall. *Id silentio noctis conati.* Et postea: *Silentio noctis Cæsar è castris egressus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

.... Cùm medio volvuntur sidera lapsu;
Cùm tacet omnis ager,——
....
.... sub nocte silenti
Lenibant curas, et corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare veró? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν νοῦν οὐδὲ τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. *Voluptates*, id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut pueri minimum rationis possident*, adeóque vix intelligunt quid agant; quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. Amor. 2. 3, 11.

Scilicet æterni falsum jurare puellis
Dii quoque concedunt.

Et Art. Am. 1. 633.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibul. 1, 4, 21.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras et freta summa ferunt.

Hinc et Proverb. *Aphrodisium juramentum*, pro vano et futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] Asseclæ comitesque Veneris, Jocus, Risus, Gratiæ, &c.

Ferus et Cupido.] Necnon ipse, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque *ardentes* et *acutas cote cruentâ*. Nimirum quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere, adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum.

18. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licèt experti perfidiam tuam, quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel antè *minati* fuerint. Verùm *fixus hìc est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. 1, 3, 4. Tibull. 2, 6, 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. 2, 3, 49.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti post hæc æqua et iniqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi, pessundato pudore, *siccis dedecus obstent cognatis*. Pers. modò cit. 22. *Te senes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscœnum frangant*, ibid. id est, patrimonium dilapident in impurâ consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

te senes avari timent: puellæ quoque recèns matrimonio junctæ *metuunt*, ne viros *suos* removetur fulgor tuus.

Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miseræque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recèns nuptæ metuunt, ne maritos suos à se abalienet, abducat, ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicque *miseræ* ipsæ fiant, parùm dilectæ, spretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

ODE IX. AD VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuò fluunt è nebulis pluviæ in campos asperos; nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium; nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus; nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus *ventis*, et frondibus spoliantur fraxini.

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset, Sat. 1. 10. 81.

Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat, lib. 4. Eleg. 1. v. 179.

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus,
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi mulctralia lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hispidos agros*, vel spicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos; vel potiùs hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. 37.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.

2. *Mare Caspium.*] Hoc et Hyrcanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut et Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel *Mer de Baccu*, &c. *Hoc sævum et procellis undique expositum* Mela refert: et proinde nominari illud potissimum hîc dixeris. Adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *Mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus, querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte: quâ non mediocris carmini venustas et elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modò tollentes, modò deprimentes.

4. *Armeniis oris.*] Hæc Asiæ regio duplex est, utraque Turcis nunc paret: Major, quæ hodie *Turcistan* et *Turcomania*; et Minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum et Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirum congelata cursum non habet, vel quòd pigros et inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, et dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5. 380.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troïlon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum; et potiùs nova
Cantemus Augusti trophæa

Tu *verò* modulis tristibus ereptum *tibi* Mysten continuò prosequeris; neque tuî desinunt amores exorto Vespere, neque cedente *illo* Soli rapidè *exurgenti*. Atqui *Nestor* vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indesinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanæ. Aliquando cessa in teneris querimoniis; magis autem celebremus recentes Augusti Cæsaris victorias;

ANNOTATIONES.

9. *Tu semper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. n. 106. *Hæc cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris mæstitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Mysten.*] Alicujus numinis initiatum sacris, è nomine conjiciunt et augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sanè fuisse indicare videntur exempla modò allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespero Surgente, &c.] Nec cessas desideria et lamenta iterare, sive cùm stella Veneris exoritur, serò nempe, et Vesper appellatur; sive cùm occidit, et surgentem Solem fugit, manè scilicet, et Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima est quinque errantium, terræque proxima, stella Veneris, quæ* φωσφόρος *Græce, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur Solem; cùm subsequitur autem, Hesperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contrà ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2. 112.

.. Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, et plena rosarum
Atria: diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, et cœli statione novissimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O Valgi, considera Nestorem senio et annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem possuisse fletibus et lachrymis: pariter et Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Nestore, in Catone Majore, n. 31. Porrò trecentis licèt annis illum vixisse Poetæ narrent, tresque ætates totidem seculis definiant: meliùs tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, et Nestor annos vixisse nonaginta dicatur; ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone seniore: ubi is Servilium Galbam accusâsse nonaginta annos natus refertur, suæque patriæ, non secùs ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navâsse. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. et seq. Plin. lib. 7. cap. 38. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Nestor ter senex, ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum; seu quòd saucio parenti et in acie periclitanti adversùs Memnonem impigram opem tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Ode 6. 13. *Ploravit Antilochum*, ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum sine modo *flevere parentes*, Priamus et Hecuba; *aut Phrygiæ sorores*, Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creüsa, Ilione, &c. Virgil. Æneid. 1. 478.

Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium Tandem querelarum.*] Phrasis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potiùs nova Cantemus Augusti trophæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quàm si statim celebrandas ejus victorias assumeret et exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta à τρέπειν, *vertere in fugam.* Olim enim eo in loco quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta

dicamus et algentem Niphaten, fluviumque Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis *jam* agris nec ultra definitos *limites* excurrere.

Cæsaris, et rigidum Niphaten, 20
Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intráque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

illis arma et spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea verò in montibus et locis eminentioribus trophæa constituta sunt ad posteritatis documentum. Sallust. victis Hispanis trophæa in jugis Pyrenæi Montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphaten.*] Vel fluvium, vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri Montis, inter Armeniam Majorem et Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde et manat fluvius ejusdem nominis, Armenios rigans, Medos, et Mesopotamios; dein in Tigrin allabitur. Lucan. lib. 3. 445.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, à quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. 560.

...... Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

21. *Gentibus additum Victis.*] Armeniis, Parthis. Ovid. Trist. 227.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.

Vide Virg. Æneid. 1. in fine. Et quæ annotavi, lib. 1. Ode 12. sub finem: Ode 19, v. 12. et Ode 35, in fine.... Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit; et signa militaria quæ à Crasso ademerat. Quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recuperâsset ea, quæ alii magnis præliis amisissent. Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est.... Cùm esset in Asiâ, regnaque et principatus partim aliis confirmâsset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis et in amicitiam receptis, quàm plurimæ legationes ad eum venerunt. Nam et Indi, qui antea quoque legatos miserunt, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et postea, *Phraates, Parthorum rex, de Armeniâ jussus decedere, Augusto sine regis nomine rescribenti paruit.* Ibid. Vide et Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. sub finem; ubi Armenios subactos, Parthos rapta clade Cassianâ signa referentes ultro, tandemque clausum tertiò Jani templum ab Augusto Cæsare observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium est. Niphates et Medus minores jam æstus agunt, non ita fluctus tollunt, id est, minùs superbire didicerunt: quo fracta populorum audacia et arrogantia designatur. Sic Virgil. Æneid. 8. v. 726.

...... Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intráque præscriptum, &c.*] Referamus etiam et canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europæ populos; id est, Scythas Armeniæ vicinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præscriptum* sibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, et prædas agere. Virgil. Æneid. 8. 725.

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos.

ODE X. AD LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utrâque fortunâ.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu

O Licini, meliùs ages, neque semper altum petendo, neque ripam plùs quàm decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus et immunis est à squalore domûs vetustæ, *pariter* temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, et turres editæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quâdam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur; nimirum præstat ipse quod in Arte Poëticâ præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur: v. 128. *Propriè dicit communia.* Hìc allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt, qui cùm ad Consulatum aspiraret, tum spei frustrationem impatienter et ægrè ferens, ritè ab Horatio sit monitus. Is verò postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron, Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Muræнam: optimum esse medium vitæ statum.* Quæ cùm ita sint, cum Torrentio et aliis intelligo Licinium Varronem Muræнam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, et cupiditati frænum laxans adversùs Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide suprà Od. 2. v. 5. Annot. Bene itaque, licèt frustrà, Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic et cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer, et avidè prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, et adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos et vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum;* quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. Fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo: ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, et magnitudine negotii sinas: contràque erigas, ac resistas, etiamquè ultro occurras negotiis.* Vide suprà, Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.*] Medii statûs ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quòd nec paupertatis malum habeat, e. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam: ac proinde curas et labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια *mediocria,* quòd καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος. *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Horat. Epist. 2. 2, 99.

Pauperies immunda domûs procul absit.

7. *Invidendâ aulâ.*] Martial. *Invidiosa regis atria,* dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala et incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit *in* adversis, *in* prosperis *autem* contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò *res se habent* malè, non etiam pòst ita se habebunt. Musas dudum silentes *aliquando* lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te et constantem exhibe: aurâ *verò* propitiâ, ipse prudenter constringes vela plusculùm inflata.

Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet: non, si malè nunc, et olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

....Numerosa parabat
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian. in Ruf. 22... *Tolluntur in altum,*
Ut lapsu graviore ruant.

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utrâque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimiùm credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam servâsset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *In die malorum, ne immemor sis bonorum:* et, vice versâ, *In die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.
Ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In spe decet sapientes agere vitam,
Vir infelix servatur spe.

Hinc et apud Pindar. spes γηροτρόφος dicitur.

Metuit secundis.] Horatius, Lib. 1. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamâsse fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum Pectus.*] Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt: summovetque tandem *Jupiter hyemes,* et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse,* inquiebat.

17. *Non, si malè nunc, et olim Sic erit.*] Sophocl. in Electrâ: *fortasse cras erit melius:* Τάχ᾽ αὔριον ἔσσεται ἄμεινον. Tibull. 2. 6. 19.

......Credula vitam
Spes fovet, et melius cras fore semper ait.

18. *Quondam citharâ tacentem Suscitat Musam, &c.*] Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pæan à παίειν, *ferire,* dictus; ex Festo. 19. *Neque semper arcum tendit:* non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. cap. 17. *Apollinem adoramus,* inquit, *cognominibus, modò sospitatem, modò pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ sagittas et arcum tenens: quòd modò radiis et calore Naturam recreat ac beet universam: modò æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimiùm secundo Turgida vela.*] Si prospero fortunæ utaris statu, ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper et ulteriora prosequere: imò et ambitionem coërce et arrogantiam, unde tibi sit ruinæ causa. Quemadmodum nautæ, cùm remittit ventus, expansis velis captant auram: at si vehementior evadat, vela contrahunt: ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Trist. 3. 4. 31.

Tu quoque formida nimiùm sublimia semper:
Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum, Οὔτ᾽ εὐτυχῶν περιχαρὴς, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος ἔσῃ. Neque beatus supra modum exultes; neque infortunatus sine modo mœreas et contristeris.

ODE XI. AD Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

QUID bellicosus Cantaber, et Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere, nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas et decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito *mari* Adriatico: neque solicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulchritudo, siccâ senectute amovente amores luxuriosos ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias sempiternis propositis inferiorem?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Ode 9. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Ode 35. v. 9. Hîc verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut et omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde et Crispinum pro Hirpino hîc legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quòd inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur; quod acutè suo more Torrentius indicat. Verùm enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulò pòst. Vide et Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adriâ.*] Sinus est ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Ode 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus suprà memoratis, si in Apuliam venirent; ubi fortasse et sita erant illa, et ipse fortasse natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quòd, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, et parvo contenta est. Unde postea rectè infert Poëta, præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hîc interpretantur parcos et miserè victitantes. Parùm enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: cùm nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor: nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid. Art. Am. 2. 115.

Nec semper violæ, nec hiantia lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Propert. 1. 10. 8.

Et mediis cœlo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quàm nitida, et rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevì prætereat, morsque advolans hominum consiliis finem citò imponat, cur æterna struis, et infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis et curis; cùm mens humana sit imbecillior quàm ut valeat consulere, providere, statuere

Quin sub hâc procerâ vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quamdiu *per vitam* licet, albescentibus capillis odoriferâ rosâ, et nardo Syriâ delibutis. Bacchus sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quàm primùm refrigerabit aquâ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburneâ citharâ *huc* festinet, capillos *habens* incomptos, sicut Laconica *mulier*, nodo collectos.

Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Assyriâque nardo,
Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomptam Lacænæ
More comam religata nodo.

ANNOTATIONES.

aliquid æternum: *Vel*, quàm ut æterna Dei consilia possit comprehendere: quod minùs placet. Aristot. Θνατὰ χρὴ τὸν θνατὸν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgeamus, posthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Temerè.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *sans façons, à la negligence.* Angl. AT RANDOM, WITHOUT ORDER, CARELESSLY.

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem et læta veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Ode ult. et alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumque tum senes fuisse, cùm hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriâque nardo.*] Nardino unguento, de quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrhâ, balsamo.*

Assyriâ.] Pro Syrâ: non quòd in Syriâ nardus crescat; sed quòd ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex Indiâ, ubi copiosè provenit. Sic et malobathrum Syrium vocatur suprà Ode 7. v. 8. Plin. cit. mox loco *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulò pòst: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassâ radice, sed brevi et nigrâ, fragilique quamvis pingui... folio parvo densoque, cacumina in aristas se spargunt, ideoque geminâ dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum et foliatum appelletur nardinum unguentum, Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. et 13. Cœl. Rhodig. lib. 50. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, vid. Annot. lib. 1. Ode 18. v. 9. quòd animo pellat curas et solicitudines, lib. 1. Ode 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dici aiunt.

Quis puer ocyùs.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potiùs, quis lagenas, pocula, vasa, refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte qui frigidus præterit, ac in rivos defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden fidicinam, citharâ canendo quæstum facere solitam; quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec libet. Addam tamen fortasse commissatum vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam religata nodo.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parùm verò comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, et alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne dum crines nodarentur in aurum, ac studiosè comerentur, expectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomptam*, et *nodo;* alii *in comptum*, et *nodum;* alii *incomptum*. Variéque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verùm cùm eòdem recidat sensus utrobique non obscurus; non est ita de cætero laborandum.

ODE XII. AD MÆCENATEM.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bella scribat, dum à se cantabuntur Liciniæ laudes.

Nolis longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas à me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel sævum Hannibalem, vel mare Siciliæ Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, et Hylæum vino immoderatum, et subactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, solutis narrationibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè meliùs exequêris, O Mæcenas: perge Augusti bella describere, et quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego verò Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quæ per annos tot exarsêre; Strabo 20. Polyb. 18. Florus et Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit: imò fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine ac honoris par omnibus; summumque, si vires æstimes, Hispaniæ decus. Quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò, sed sæviùs aliquando perculit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* Et postea, *exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi .. duces suos, seque, patriamque ferro et veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorant Oros. lib. 5. cap. 6. Vide et Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. August. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infestissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum.* Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. .... virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.] C. Duilius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginienses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti a cœnâ tibicines præcinerent, et funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil. Georg. 2. 557.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit*, cùm illi bellum moverunt; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. et postea Ode 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc et Virgil. Æn. 7. 180.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certè ipse tu, Mæcenas, meliùs et ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora et triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contrà Poësim ἔποχον, orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *è curru, è plaustro*

referes convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos *domitâ* cervice per vias *Romæ* tractos. *At* Musa me celebrare jussit amicæ *tuæ* Liciniæ suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amori *tuo* æquè et fideliter respondentem; quam decuit et choris interesse, et facetiis contendere, et saltantem *cum* puellis ornatis brachia ungere, in religioso celebratæ Dianæ festo. *Enimvero*

Mæcenas, meliùs, ductaque per vias
    Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ
Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et bene mutuis
    Fidum pectus amoribus;
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
    Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

et quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctum fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitando, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum verò (quoniam scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poëtices, &c.* Pindar. Ἀναγεῖσθαι ἐν μοισᾶν δίφρῳ. *Tolli in curru Musarum.* Porrò Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. *Nam et Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi et affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut possèt triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. 12. 53. Adde quod ait Eutrop. 7. 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella et Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè et ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ.* Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò, cùm scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quòd virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quòd *bene mutuis fidum pectus amoribus* hìc laudatur: at longè aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert, *Mæcenati amoribus anxio, et morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti, somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lenè resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenatem dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Addítque: Cæsarem Augustum eâ suspicione aspergit Dio lib. 54. *Quòd creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberiùs et procul à vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cùm unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potiùs, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves et salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim eum coronari institutum fuit.

19. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. 1. Ode 21. 1. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. I. 1. et alibi.

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ,
Plenas aut Arabum domos?
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suaveolentia, vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripit.

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem et opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ et auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5, &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupâsse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus et aromatibus exquisitis. Vide suprà lib. 1. Ode 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*] Fictâ nimirum sævitiâ, quæ facilè vincatur: et postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedat: interdum etiam ultro occurrat et occupet. Terent. Eunuch. 4. 7. 43,

Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt ultro.
Ovid. Art. Amat. 3. 579.

Quod datur ex facili, longum malè nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes et Lapithas, Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes ab Hercule verò domitos, intellige Brutum et Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalantâ interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus et immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi insuper nomen et insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes et Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt; ita Brutus et Cassius, atque Antonius, totam commoverunt Italiam, ipsamque Romam, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno, postquam à Jove pulsus est, eò confugiente. Hæc recens auctor et Gallicus interpres ingeniosè, ut cætera sagaciter et eruditè.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu pænè est oppressus.

Ille et nefasto te posuit die,
Quicunque primùm, et sacrilegâ manu

O arbos, quisquis ille fuit qui olim plantavit te, et infausto die et impiâ dextrâ protulit ad

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ille et nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatò ferè oppressit arbos: atque, ut ait Ode 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levâsset.* Hinc illius beneficii memor, et quòd *propè funeratus arboris ictu*, ac tantùm non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Ode 8. lib. 3. Hîc autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat execratur; ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè disserit. Denique velut ἐν παρέργῳ et παρόδῳ, occasionem arripit Alcæi et Sapphonis versus extollendi: et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui et in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*, Ang. NO COURT DAY, docet Ovid. Fast. 1. 47.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur,

ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur præfocâsse crediderim, atque *domûs* interiora sanguine hospitis noctu polluisse. Is toxica Colchidis, et quodcunque uspiam flagitium *animo* volvitur, præparavit, qui *in* agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere *potest*, quid horis singulis sibi fugiendum sit. Nauta Carthaginiensis Bosphorum formidat, nec ampliùs occulta fata aliunde metuit.

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi;
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit, neque ultrà
Cæca timet aliunde fata.

ANNOTATIONES.

Scilicet, do, dico, addico. Contrà dies fastus, Gall. *Jour d'Audience*, Angl. A COURT-DAY, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut et hoc Horatii loco, significat infortunatum et malè ominatum; Græci ἀποφράδας ἡμέρας *dies infandos et consceleratos*, dixere. Romani pariter, quosdam atros et nefastos habuere, eò quòd in iis clades acceperant; inprimis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putârunt: quos etiam atros velut infaustâ appellatione damnârunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosos seu tristi omine infames* nuncupat: additque, *Quos vulgus pravè, perperam, et imperitè nefastos dicit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendæ, hodie ater dies.* Claudet scenam Cicero ita scribens, 2. de Leg. 8. n. 21. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum et parentis, &c.*] Epod. 3. 1.

Parentis olim siquis impiâ manu
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia Sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus hospitale violâsse, hospite noctu interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quòd *nascantur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. et lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum et ruinam: hîc verò significat quod jam cecidit; quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis et casibus improvisis, quibus ut plurimùm ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina: uterque verò quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur: Thracius inter Pontum Euxinum et Propontidem, seu Thraciam inter et Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: et Cimmerius, inter Mæotidem Paludem et Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nautâ ponitur per synechdochen; vel antonomasticôs *Pœnum* dicit: tum quòd emporium orbe toto celeberrimum erat Carthago: tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ clari. Quàm inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet Mela, lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam, vel tribrachyn pro dactylo.

Miles sagittas et celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ;
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedesque discretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

Miles Parthorum spicula et fugam velocem; Parthi vincula et potentiam Romanorum *reformidant*. At mortis inopinatæ violentia populos abstulit, et auferet. Quàm propè aspexi imperium nigræ Proserpinæ: et judicem Æacum; et bonorum domicilia separata; et Sappho chordis Æoliis expostulan-

ANNOTATIONES.

18. *Parthus.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Ode 19. ad v. 12.

21. *Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantulum à morte abfui!

Furvæ.] Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quòd *furvum* atrum appellàrint, et fures atrâ nocte faciliùs furentur. Nonius Marcellus. Contrà tamen de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce φὼρ: quanquam aptiùs fortasse, furem à furvo, id est, nigro, dici putârit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille, ibid.

Proserpinæ.] De eâ lib. 1. Ode 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamanthum Asianorum, Europæorum verò Judicem Æacum scribit; inde convenientiùs hunc quàm illum ab Horatio quidem Europæo nominari, eruditè nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potiùs nostrum Poëtam ad id quod lib. de Luctu, Lucianus refert: *In Orci aditu portâque adamantinâ fuisse custodem Æacum Regis patruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait se propè salutâsse Æacum, Orci Janitorem, perinde ac Judicem cum Minoë ac Rhadamantho, ob insignem justitiæ famam, à Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*] Elysios campos, quos describit et laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *descriptas*, id est assignatas ac notatas: *discretas* habent tamen optimi codices: et vox illa pulchrum sanè ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur à reliquis, et à vulgo segregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 733.

. . . . . Non me impia namque
Tartara habent, tristesque umbræ; sed amœna piorum
Concilia, Elysiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat, Sappho conquerentem, quòd in amore sibi non responderent. Tres verò potissimum Suidas recenset ab eâ dilectas, Atthin, Telesillam, Megaram; plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis suis querebatur, quòd Phaoni, quem ipsa deperibat, adhærerent, ejusque amorem retardarent. Ovid. Epist. 15. 15. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades, Methymniadesve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno;
Non oculis grata est Atthis, ut antè, meis.
Atque aliæ centum quas non sine crimine amavi,
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidisse per herbam, centum capita, nuncupatam, cujus radix, rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porrò ex Suidâ, item ex Æliano, duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo insulâ: prior Eresia, Alcæi, Stesichori, et Pittaci coætanea, quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas antè memoratas, plectrum invenisse, scripsisse verò Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, et Monodias. Posterior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula Sappho*. Utut sit, quemadmodum unum Herculem, etsi plures extiterunt, nominant; et quod multorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis auctorem, tam venustam et elegantem, ut decimæ Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam lusciniam*, vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit cum Alcæo et Stesichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poëmatum reliquias duntaxat veneramur: et mirè laudant Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum LII. quod est ad Lesbiam, transtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, sic habet:

Φαίνεταί μοι 'κεῖνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὅστις ἐναντίον τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἁδὺ φωνού-
σας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempe dialecto usa est

tem de virginibus patriæ suæ; necnon te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altiùs molesta navigationis, mœsta exilii, gravia militiæ incommoda! Manes *autem* admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio: verùm turbæ scapulis confertæ libentiùs excipiunt auribus prælia et expulsos tyrannos. Quid mirum? Ubi attonita cantilenis istis bestia centum capitum nigras

Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro, dura navis
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere; sed magis
Pugnas et exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æoles Græciæ populi, cùm eam Asiæ Minoris regionem, quæ antè Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mitylenem Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epistolâ Sapphonis antè citatâ, v. 200.

Lesbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem pleniùs aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, consors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvis grandius ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Ode 32. v. 5. et seq. Item, lib. 4. Ode 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli!*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus est, eò quòd civibus, ut aiunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum et Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* silentûm concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna sacrariis, quæ asserit idem Virgil, Æneid. 12. v. 199. vel auscultari digna cum eo *silentio*, quod adhibetur in sacris. Vel denique, *Sacro digna silentio*, id est, non profanis revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Huc facit *μυστηριῶδες ἡ σιγὴ*, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas et exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, et ab ore utriusque penderent umbræ; hoc tamen erat discrimen, quòd amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret: at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas, et quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagyrum insectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè et certatim appropinquans, auresque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, et de restitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Persius, Sat. 4. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, &c.*] Neque verò mirandum, quòd ita curiosè umbræ affluant, audiantque versus Alcæi et Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam præ se fert *demissis auriculis*, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt *sublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Irâ Dei, 7. *Risus homini proprius est*, inquit, *et tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quædam lætitiæ, cùm ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam resolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabulosus*, ut ait Suidas: *immanis trifauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla exerens*: Virgil. Æneid. 6. v. 417. et seq. *Plutonis canem æreâ voce πεντηκοντακάρηνον quinquaginta capitum, crudivorum, impudentemque fortemque* appellat Hesiodus in Theogoniâ: *τρίκρανον ᾅδου σκύλακα, tricipitem orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi *κρεωβόρος, carnivorus*, Mythol. terram designat cadavera consumentem. Quoniam verò mortales universi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, et fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta,

Aures; et intorti capillis
  Eumenidum recreantur angues.
Quin et Prometheus, et Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;
  Nec curat Orion leones,

deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imò etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu *captus*, ærumnas obliviscitur, nec Orion satagit venari leones,

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphrasin dictæ, quia nequaquam benignæ, tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales illæ Furiæ ejusmodi carminibus placari, imò et serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virg. Georg. 4. v. 482.

...... *Cæruleosque implexæ crinibus angues*
Eumenides.

Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientiæ stimulos, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes aiunt: et Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin et Prometheus, &c.*] Prometheus quoque item Tantalus suum uterque laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, et deceptus amœnitate carminum Alcæi et Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis excruciari Caucaso affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Aristot. Poëtices cap. 17. quod idem facit hîc Horat. De Prometheo jam lib. 1. Ode 3. et 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Ode 28. v. 7. quid sciant ac possint numina, ausu temerario expertus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnas luit apud Inferos detrusus, ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenùs immersus, et poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tusc. 1. n. 10. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. 458.

———————*Tibi, Tantale, nullæ*
Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio ἐπιλανθάνεται πόνων. Sic et suprà Ode 9. *Desine querelarum.* Ode seq. 14. *Damnatus longi laboris Sisyphus.* Lib. 3. Ode 27. *Abstineto irarum calidæque rixæ.* Ode ult. ejusdem libri: *Regnavit populorum.* Nec Horatius verò solus ejusmodi locutionibus atque Hellenismis usus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. 1, 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.

Et Æneid. 11, 126.

Justitiæne priùs mirer, belline laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros impulit, ut aut lectionem comprobatam, aut sensum perverterent? Porphyrione duce quidam legunt *laborem*, et *decipitur* accipiunt pro *decipit.* Quorsum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit, ut sit sensus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivisci pœnas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu et narratione laborum Alcæi: de quibus suprá. Verùm de Promethei Tantalique laboribus hîc sermo est apertus quidem et manifestus; sensusque est: *Prometheus et Pelopis parens dulci sono* et modulatione Alcæi carminum et Sapphûs uterque adeò *capitur* et fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat *laborum* et cruciatuum suorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectâque venandi curâ, quâ solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repôstos.

Ovid. Metamorph. 4. 433.

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ:
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
Pars aliquas artes, antiquæ imitamina vitæ,
Exercent.

Vide et Odyss. 11. et Macrob. in Somn. Scip. l. 1. cap. 9, &c. In Horatium verò bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone, vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an illîc diversatus aliquando singula otiosè tamque luculenter indagâsti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc à te tibi minimè visa aut reperta; quæ tamen, ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ego credam; teque exploso credent alii?

Orion.] De eo variè fabulantur: illum constat acrem et strenuum venatorem extitisse. Homer. Odyss. λ., paulò ante finem, narrat hunc *apud inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

vel lyncas meticulosos.

Aut timidos agitare lyncas.

ANNOTATIONES.

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. AD POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni citò prætereunt. Neque religio rugas, et urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Ge-

EHEU, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni; nec pietas moram
Rugis et instanti senectæ
Afferet indomitæque morti:
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virg. Georg. 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ovid. Met. 15. 383. *Tempora sic fugiunt.* Pers. 5. 151. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hoc cognomen est, ut volunt quidam, parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. et secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cùm certi nihil aliunde suppetat. Virgil. Æneid. 6. v. 763. Aul. Gell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etsi Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falsó. At sacris nos codicibus instructi multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. et Deuteron. cap. 5. *Honora patrem et matrem, ut longo vivas tempore, ac bene tibi sit in terrâ, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lachrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lachrymas tuas: ecce servavi te: et addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis et instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, et cutis in rugis contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, et mortem frustrà deprecabere. Æschyl. Μονὸς Θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, οὐδὲ θύων, οὔτ' ἐπισπένδων ναοῖς, &c. *Sola Deorum Mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui *tricenis*, cujus prima syllaba, cùm sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facilè moventur per lacrymas et preces: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Erasm. *ἄδακρυς implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisêre. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium; et cùm inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupâsse. Neptunus insulas habuit, unde et Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, secùs inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait: et quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, Divitiarum Deus existimatus est, et Dis et Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum modò vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10. 172.

.... *Mors sola fatetur*
Quantula sint hominum corpuscula.

Ter amplum Geryonem vocat Horatius; *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æn. 6. 219.

.... *Forma tricorporis umbræ.*

Geryonem, Tityonque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Enavigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustrà cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ;
Frustrà per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

ryonem et Tityum coërcet fluvio lethali, nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinebimus incassùm sanguinolento Marte, et illisâ undâ *maris* Adriatici frementis. Incassùm cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali *tempestate.*

ANNOTATIONES.

Fingendi porrò ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potiùs trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valdè arridet sententia Palæphati asserentis, è Tricareniâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeóque Tricarenum; et ex ambiguâ vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Gigantæâ fertur, et quòd Latonæ vim inferre tentâsset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vulture jecur perpetuò renascens exedente et laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. 595.

Necnon et Tityon, terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

Tristi Compescit undâ.] Detinet in Inferis, et coërcet *undâ* Stygiâ, seu palude illâ horridâ et irremeabili, de quâ Virgil. Æn. 6, 436.

..........*Quàm vellent æthere in alto*
Nunc et pauperiem et duros perferre labores.
Fata obstant, tristique palus inamabilis undâ
Alligat, et novies Styx interfusa coërcet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei, nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper .... sola quæ nunquam irascitur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, usúsque mortalium semper ancilla. Quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quàm bonâ fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. l. 1. Styx tranauda et *enavigan*da vectore et portitore Charonte, qui *ferrugineâ subvectat corpora cymbâ.* Virgil. Æn. 6. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive reges, Sive inopes.] Vide lib. 1. Ode 4. et 28.

13. *Frustrà cruento Marte carebimus, &c.*] Nihil seciùs moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. Frustrà cavebimus pericula militiæ et navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit rapietque gentes:* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn. 1. 165.

........*Omnis ab alto*
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Suprà Ode 11. v. 2.

Rauci. Horrendùm frementis, quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur ingenti sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Austrum.*] *Autumno* quidem morbi semper acutissimi et exitiales, ex Hippocrat. lib. 5. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: et Sat. 10. v. 221.

Quot Themison ægros Autumno occiderit uno.

In causâ sunt inæqualitas caloris et frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstati successio; in quâ biliosi humores accumulati dein facilè computrescunt. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intùs, et morbos creant. Denique debilitatæ per æstatem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum verè θηριώδην *ferinum* ab Hippocrate dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cùm calida sit et humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas et enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorismo 3. *Auster auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros et languidos facit.*

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaïque stirps conscelerata, et Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata conjux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos.

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, et Danaï genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, et domus, et placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, migrare tandem ad Inferos oportebit; illîcque visere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Ode 26.

Flumine languido.] Virgil. antè cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen à κωκύω, *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic et ipsas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiæ indefessâ sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danaï genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. Hujus filiæ quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obsequentes; quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Ode 11. Virgil. Æn. 10. 497.

...... Unâ sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœdè, thalamique cruenti.

Tibull. 1, 3, 79.

Et Danai proles, Veneris quæ numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis, supp. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; et cùm immortalitatem sibi parare attentâsset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. 460.

Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.

Virgil. Georgic. 3. 39.

...... Non exsuperabile saxum.

Lucret. lib. 3. 1013.

...... Nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, &c. ......

Vid. et Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Suprà Ode 3. 17.

Cedes coëmptis saltibus, et domo,
Villâque, &c.

Et placens Uxor.] Vel decora et pulchra, vel *bene conveniens,* ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. et hinc viro dilecta et omnino placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigâsse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, et Luc. Crasso altercantibus: *Uter luxuriosior?* inquit Crassus: *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi, an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertiûm summâ compensas.* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres arbores, ideoque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacra, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita scriptum reliquit: *Natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequetur,* foribus tuis ex more apposita, cùm vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 166. et quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus,* inquit, *Diti sacra, et ideo funebri signo ad domos posita;* adde *nobilium,* ex Lucano:

Et non plebeios luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, et subacta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur: Servius. Rogis adhibetur, et cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas et sacrorum ritus ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; et mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

Hæres dignior consumet *vina* Cæcuba centenis clavibus custodita; superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES.

25. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, et sciens uti iis quæ ad usum sunt facta, quibus improbè avari velut sacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis servâsti vina exquisita, hæc ille absumet, et sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Ode 20. Vinum optimum profundet disperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omnino calicem, sed arte quâdam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more et joco à Siculis invento, Hesychio teste. Suidas paulò aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux, lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.*] *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. et Cic. Parad. 6. de pavimentis arte et picturâ elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis, Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem *mero;* ut per Hypallagen significetur hæres superbus vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* aiunt, quòd non ampliùs clavibus inclusum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque cordatus injurato, quàm juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretiosiore, quàm illud quod adhibetur in sumptuosis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, et in eorum collegium admittebantur. Varro, lib. 3. cap. 9. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Ode 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

Jam pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent; undique latiùs
Extenta visentur Lucrino

Regales deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus: sed perperam, ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus ferè omnià ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Insanas substructiones.* Et postea, *Substructionum insanas moles* vocat.

2. *Undique latiùs Extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens et spatiosus. V. Max. lib. 1. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciúmque diversos greges separatos, molibus includendo; ut nulla tam sæva tempestas incideret, quâ non Oratæ mensæ varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam spatiosis et excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacûs pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic et Baianus appellabatur, inter Puteolos et Baias situs, ac inter Avernum lacum et Mare Tyrrhenum: maximè piscosus, et proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538, terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit è Lacu Lucrino præter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo lib. 5, stadiis octo longum fuisse refert. Suet. Aug. cap. 11. *Portum Julium apud Baias, immisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georg. 2. 161.

An memorem portus Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis stridoribus æquor, &c.

spatiosa *quàm sit* lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, et uberes odoratûs opes afflabunt suavitatem per loca oleis *antè* consita, *quæ* priori possessori fructum dabant. *Mox* densa laurus ardentes *Solis* radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Ca-

Stagna lacu: platanusque cœlebs
Evincet ulmos; tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum, et intonsi Catonis

ANNOTATIONES.

4. *Platanusque cœlebs Evincet ulmos.*] Arbores ad umbrarum delicias, sed ad mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantùm ex alio petitam orbe? Platanus hæc est, per Mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratiâ primùm invecta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ....in tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso enutriatur. Compertum id maximè prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare.* Platani folia latissima, umbramque peramœnam alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 4. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum è Persicâ militiâ, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. 3. Porrò platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ suprà memoratam exprimeret, ejusque leniret desiderium, et regiæ mentis ob ejus absentiam æstuationem. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide suprà Ode 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. Lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis et ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque et omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hîc *myrtus* 4. declin. esse, et num. plural. adeóque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum et odorum, qui sunt odoratûs opes quasi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui *dormitâsse* hîc Horatium cavilletur, nec satis *intendisse animum.* Quasi verò temerè quidquam scribere soleat tantus Poëta. Imò feliciter *intendebat animum*, forsan *vivos et rosebat ungues, et in versu faciendo sæpe caput* jam *scaberat*, atque, ut ait etiam Persius, *Pluteum ceciderat;* cùm scripsit; *Omnis copia narium:* dictio sanè tam grandis quàm insolens, tam pulchra et dives, quàm audax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivis consita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quòd adversùs fulmen ejusque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio, lib. 15. cap. ultimo Sueton. Tiber. cap. 69, &c. Sive quòd arte quâdam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam altè latéque extendebat, ut spissam et opacam umbram prætexeret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos;* qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, et cancellatim pingi possunt, inquit hîc Cruq.

10. *Non ita Romuli Præscriptum, &c.*] Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli:* qui singulis civibus duo tantùm agri jugera distribuit, aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator præclarus, frugalitate et continentiâ longè clarior, quater et quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe conditâ 454. *antea* verò *intonsi fuere:* quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quòd si Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. 2, 372.

Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton;
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, et Deorum

tonis criniti, vel priscorum instituto. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem dives. Nemini privato porticus mensa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem umbrosam. Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impensis, ac

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam sancto dimovit ab ore
Cæsariem, duroque admisit gaudia vultu:
Ut primùm tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstamque genis increscere barbam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives esse quisquam satagebat: at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere et amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuo lectus funebris et rogus defuit: exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ sunt.* Agrippæ Menenii, *qui publicæ salutis arbiter ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset, nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset.* Et paulò pòst, idem sic scribit: *Imò verò quos pericula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebat.* Et postea: *Quid Ælia familia, quàm locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc sunt Mariana munimenta: et unus in Agro Veiente fundus minùs multos cultores desiderans, quàm dominos habebat,* &c.

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Sensus est, magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco n. 28. *In privatis rebus minimo contenti erant majores nostri: in imperio et publicâ dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeòque valdè longa, ex arte, et magno proinde sumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, et ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Ursa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem septentrionalem designat, unde frigidæ et salubriores spirant auræ. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gall. *une Galerie;* Ang. A CLOISTER. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine et numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. et 23. ubi et multiplex porticus recensetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ subdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Augusti, in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per symmetriam extructa, &c. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, et algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespitem Leges sinebant,* &c.] Legum pœnis erat obnoxius, quisquis operosas ædes sibi molitus esset è saxo quadrato: quæ quidem structura templorum erat. At privatis vel crudo cespititio solo, aut coctis tantùm lateribus ædificare licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo spernebat casam hæreditate sibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis et tuguri congestum cespite culmen.

Virg. Eclog. 1. 69. vel, passim, et sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque fors tulerat. Ovid. Fast. 1. 205.

Nec pudor, in stipulâ placidam cepisse quietem,
Nec fœnum capiti supposuisse, fuit.

Tibull. 2, 5, 99.

At sibi quisque dapes et festas extruet altè
Cespitibus mensas, cespitibusque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet; sæpe etiam sine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hìc verò productam vides, à *fortunâ* et *ire*. Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jubentes, et Deorum Templa,* &c.] Hinc Ædiles, seu publicarum ædium, totiusque urbis curatores. Hoc et ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. August. cap. 30. *Spatium urbis in regiones*

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum *erat.*

Templa novo decorare saxo.

ANNOTATIONES.

vicosque divisit: instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur.... Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit: easque et cætera opulentissimis donis exornavit, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, et polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armeniâ, Paro, Chio, Ægypto, Numidiâ, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. et seq.

Ædificator erat Centronius............
.............Alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longéque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coërcendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto *mari* Ægæo deprehensus, simul atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem *po-*

Otium Divos rogat in patenti
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem et Magistratibus perfunctum innuit, quòd in fine hujus Odes purpurâ vestiri scribit. Siciliensem aiunt nonnulli, eò quòd ibidem Horatius Siculis gregibus et armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 1. 12. 22.

Utere Pompeio Grospho; et si quid petet ultro
Defer: nil Grosphus, nisi verum orabit, et æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, et tamen omnes avaritiam et ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus et periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstûs causâ currens mercator, cùm se jactatum tempestatibus, et mortis discrimini proximum sentit, tum mare et navigationem detestatur, otiumque rogat à Castore et Polluce: at ultrà pergit tamen, urgente avaritiâ, cùm primum periculum præteriit. Ode 1. 1. 15.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium et oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum et scopulosum, et multis adeò naufragiis infestum. Unde proverb. Τὸ Αἰγαῖον πλεῖν. Ab Ægâ insulâ, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter et Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cùm atris nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, et tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. 92.

Eripiunt subitò nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

....Miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis et ærumnis, fatigatæ gentes etiam maximè bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quòd atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quòd terribili specie? Sic apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Erant nempe in acie primâ, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses et rectos à dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Ode 12. et 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono.

Grosphe, non gemmis, neque purpurâ venale, nec auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, et curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

scunt nec lapillis, nec purpurâ, nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi turbas, ac solicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Is felix *est* è modicâ vitâ, cui majorum salinum rutilat in frugali mensâ, neque tranquillum soporem metus adimit vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas sole? Ecquis

ANNOTATIONES.

8. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax et tranquillitas, imò generosa virtus, quam movere aut concutere nihil potest. Eam verò sibi parat, quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere et obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem à curis et solicitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante Consulem aliosque magistratus tum honoris causâ, tum summovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique insignia, fasces et secures, præferens. Tit.Liv. lib.3. cap.48. *I, lictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus Mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo afficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, et discruciari. Tumultus, quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obsidentur: et quò majores adsunt opes, eò plures et graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia censûs.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, et laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] Φροντίδες πτερὰ ἔχουσαι, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contrà verò lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem et mensam satis habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.] Egregiè locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quondam in mensâ religionem fuisse, unde ἱεροὺς ἅλας Græci dicunt: et appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis mensas salinorum apposita, et simulacris Deorum.* Sed tamen potissimùm tenuem et parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius, tum quia primo loco solet apponi; tum præsertim quòd veteres poculo et salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet* et *paternum.*

15. *Leves somnos.*] Dulces, molles, placidos, et tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido Sordidus.] Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti censûs.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cùm sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa et magna prosequimur et captamus? Lib. 1. Ode 4.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare
longam.

Et Ode 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patriâ relictâ, pergimus in alia planè climata, remotasque valdè regiones, alio veluti sole calescentes: Virg. Georg. 2. v. 511.

Exilioque domos et dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub sole jacentem.

Contrà Juvenalis, Sat. 12. 103.

Nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit?*]

extorris à patriâ, procul est etiam à seipso? Naves ære munitas ingreditur prava solicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, et Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius; molesta verò quâdam lætitiâ moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numerosi et

Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultrà est
Oderit curare; et amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negârit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum

ANNOTATIONES.

Translata sententia è Græco: Τίς πατρίδος φυγὰς ὢν καὶ ἑαυτὸν ἔφυγε; id est, Quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? Imò se quisque secum defert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit: sequitur seipsum, et urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem:

Hoc se quisque modo fugit. At quòd scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret et angit.

Varro et Petronius *longè fugit, qui suos* (id est se) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navem seu equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facilè consequetur, utpote cervis pernicior et ventis. Horat. lib. 3. Ode 1.

Sed timor et minæ
Scandunt eòdem quò dominus, neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, et radiis juga subdita matutinis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*] In diem vive: *Dona præsentis rape lætus horæ*, lib. 3. Ode 8. Utere præsenti fortunâ; quod ultra præsens tempus est, ne cura, neque futuro te distorque.

26. *Amara lento Temperet risu.*] Si quid ingruit adversi et amari, id animo læto perfer, nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Ode 24.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ᾽ ἐστι πανόλβιος, *Nemo per omnia felix et beatus.*

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*] Quod modò protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illustris *Achilles*, et paucis annis inclaruit, et cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii persensit adeò, ut vitæ pertæsus fuerit, optâritque in cicadam mutari, quod et à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Ode 28. De Achille verò eodem lib. 1. Ode 6. v. 6. Ode 8. sub finem, Ode 15. ad finem: lib. 2. Ode 4. v. 3.: lib. 4. Ode 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan, tibi quod negârit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel tempus: sic Pers. Sat. 5. v. 14. *Fugit hora.* Vel horoscopus: Idem Pers. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus et armentis abundans, et optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans et contentus, poëticâ gaudens facultate, et vulgi spernens rumores. Divites Homero πολύῤῥηνες καὶ πολυβοῦται, *agnis et bobus affluentes;* Hesiodo πολύμηλοι, *ovibus abundantes*, nuncupantur.

Siculæ vaccæ.] Opimis è Siciliæ pascuis valdè pingues.

Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, et
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è lanâ semel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi Parca verax largita est agellum, et aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, necnon contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt, hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 8. v. 672. *Clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus et circensibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Ode 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt et decorant vestes ex optimâ purpurâ, seu è panno sanguine muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus, præsertim cùm murex est è mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices et purpuræ*, inquit, *colorem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candidâ venâ, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens. .. Præcipuus hic in Meninge Africæ et Getulo littore Oceani .... Huic fasces et secures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majestate pueritiæ est. Distinguit ab equite Curiam, in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi .. dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epist. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëseos ab Alcæo aliisque Poëtis Græcis desumptæ facultatem, quâ *sublimi feriam sidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quasi Canenæ à canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vide lib. 4. Ode 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit Poëtæ.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur: quòd eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, quâ fortunâ futurus quis esset. Tertullianus; *Dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultimâ die fata scribenda advocantur:* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde verò septimo, à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam et applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

ODE XVII. AD MÆCENATEM ægrotum.

Superstitem ei se non futurum.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Diis amicum est, nec mihi, te priùs

Quare mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix à pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Oden hanc ei scribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant et interimunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Diis amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eundem Mæcenatem:

ut prior moriaris, ó Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego restabo *dimidium* alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi: pergemus *unà*, quocunque modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam *à te* Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti et Fatis. Sive Libra, sive Scorpius ti-

Obire, Mæcenas, mearum
 Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
 Nec carus æquè, nec superstes
 Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
 Utcunque præcedes, supremum
 Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
 Divellet unquam: sic potenti
 Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contrà gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec carus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego*, inquit, *animam meam et animam illius* (amici) *unam fuisse .... ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem et amicitiam συμψυχίαν vocat, *eandem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies vivis auferet, is et me videbit morientem. Hoc ferè ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio. Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, sed ex animo et sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. 5. cap. 23. *Aliâ ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderint: si quid eis per vim accidat, aut eundem casum unà ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio. lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, et post eos vitam recusant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cùm is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum à vitâ hâc ad inferas regiones, mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæræ, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimærâ lib. 1. Ode 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel occidentis ad usque ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis Cœlo Terrâque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges;* alii *Gigas.* In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certè Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 565.

———*Centum cui brachia dicunt,*
Centenasque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ, placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeò id comprobant eventa nobis paria. Enimvero tu emergis vix è periculosâ ægritudine; ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci,

Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ;
Utrumque nostrûm incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens

mendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostrî amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius: atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs

ANNOTATIONES.

quæ nostræ geniture tempore in hemisphærium nostrum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quarum tamen vanitatem suggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. et seq.

Libra.] Septimum hoc est è duodecim Zodiaci signis, quod sol ingressus circa diem 20 Septembris, equinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quosque dabunt Chelæ (Libræ) *et quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel æquali suspendit tempora Librâ,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactaret, quam conficere non posset. Ejus verò superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. 6. de Sign. Cœlest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe sidus hoc ad Martem pertinet, qui et inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de quâ suprà Ode 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georgic. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuspide caudâ,
In bellum ardentes animos, et Martia castra
Efficit, &c.

Hinc et Arat.

Scorpius infestus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *Lethalis horæ.* Sed apage. Aiunt porrò sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere, quod, cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. 1. cit. et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid sub sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus et Hesperiâ quod Capricornus aquâ?

Decimum hoc signum Zodiaci solstitium Decembri mense facit hybernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cùm perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrûm incredibili modo Consentit astrum.*] Sensus est: Etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certè magna et incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo; quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum, istâ quidem efficiente cœlestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator hoc loco videatur superâsse, Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contrà fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unà.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorâsse filios: hinc et aiunt sub ejus sidere genitos sævos et impios effici. Propertius et Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cùm populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu, quando te post morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Ode 20.

numerosa alacrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu casum avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, et promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextrâ levâsset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit, cùm *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est in Ode 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum Dextrâ levâsset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, et secundùm aliquos, idem Deus: certè literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò suprà Od. 7. Porrò quod ruri beneficium, servatam nempe salutem, accepit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quòd studiosi secessum et quietem, ac liberale otium ruri conquirunt, et captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus, obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eò quòd illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimvero disciplinarum et artium repertor asseritur à Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. et lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. et lib. 15. cap. 1. statuis Mercurii tanquam orationis et facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod et testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalesceres, jam voti reus, Saluti ædifica et persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opulentiâ tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more majorum et ex solenni instituto scribit, et spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Ode 4.

Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui et avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum splendet in laqueari ædium mearum:

Non ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar;

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab auctore; vel Euripideum, quòd eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat Amphimacro, et duobus Iambis; hâc ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis et unâ syllabâ: admisso locis imparibus Spondæo; et sic scanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes et divitias non possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ paucorum sunt habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento et præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. sub init.

Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides et ingenî

Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africâ excisis. Neque Attali hæres incognitus regalem *potentiam* invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verùm fidelitas adest et copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens, auroque renidens?
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit; *L. Crassus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit, quòd columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porrò lis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam et ex lapide trabes extitisse clarè docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet: *Circa Syenem verò Thebaidis Syenites, quem antè Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratas.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas et densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, et maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullâve fraude et arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regnique hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, et principatum ac dominationem Asiæ obtinuit, Crassi à Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate. Post annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, moxque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justin. lib. 36. sub finem: *In Asiâ Rex Attalus florentissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus fœdabat...... morbum ex solis fervore contraxit, et septimâ die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus,* inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim solicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum.... mox à Perpennâ domitus et captus.... Aquillus Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeò clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valdè exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque et Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *Et liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum...... laudatur Laconicum unde pretiosissimæ purpuræ.* Vide suprà Ode 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides et ingenî Benigna vena est.*] Quòd si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

nii fons: et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus admodum agro tantùm Sabino. Urgetur dies die: et novæ Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora pacisceris: et tumuli oblitus ædificas: atque satagis extendere littus maris ad Baias

Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. Nihil suprà
Deos lacesso, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora
Locas sub ipsum funus, et sepulchri
Immemor struis domos;
Marisque Baiis obstrepentis urges

ANNOTATIONES.

10. *Benigna vena.*] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optimè discendi scribendique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invitis Apolline ac Musis literarum studium capessit, hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium.

Pauperemque dives Me petit.] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones, v. 404. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties verò Doctores et Sapientes à Principibus viris sunt honorati ac accersiti?

11. *Nihil suprà Deos lacesso.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego lacesso, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus et contentus. Sic cupiditatem adversatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædo. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. 9. Epist. 9. ad Varronem: ubi sic scribit; *Metuo ne te fortè flagitent; ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus sum à Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. Ode 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, et dies noctem.

Senec. Epist. 24. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit, dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat; quæ Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. 1. *Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. 5. v. 66. et seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses annique: novæ Lunæ complentur: tum decrescunt, ac intereunt, rursumque renascuntur, et crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas et vita nostra. Tu tamen, O superbe et ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas, et immunitas à morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] Mercede conducis sectores marmoris et sculptores: vel redemptori negotium das secandorum marmorum, ad extruendas domos superbas.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt et obstrepunt vehementer: quasi non sufficiat continens terra ad construendas ædes. Sallust. *Divitias profundunt in extruendo mari, et montibus æquandis.* Senec. Controvers. 5. *Maria summoventur projectis molibus.* Vide suprà Ode 15. init. ibique Annot. Item postea, lib. 3. Ode 1. v. 33. et Ode 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter et Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuolo* et *di Napoli*: calentibus aquis ad sanitatem valdè utilibus, cœli temperie, amœno secessu, Romanorum Procerum nitidas illîc ædes habentium frequentiâ, perquam felix; ut etiam vitanda, velut occasio luxuriæ dicatur à Senecâ ad Lucil. Epist. 52. *Illîc*, inquit, *tanquam loci debeatur licentia, magis luxuria solvitur. Non tantùm corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

Summovere littora,
Parum locuples continente ripâ.
Quid, quòd usque proximos
Revellis agri terminos, et ultra
Limites clientium
Salis avarus? Pellitur paternos
In sinu ferens Deos
Et uxor et vir, sordidosque natos:
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris; nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non sat dives stabili terrâ. Quid *dicam*, quòd vicinos etiam agri limites removes, et clientium terminos transilis, *per* avaritiam? Ejicitur et maritus, et conjux portans in gremio Penates, et pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior paratâ sede Inferorum *omnia* absorbentium. Quid ampliùs quæris? Terra pariter inopi *sinum* aperit, atque principum filiis: neque Inferorum custos, auro corruptus, astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum superbum

ANNOTATIONES.

23. *Quid, quòd usque proximos, &c.*] Quin-etiam sacrilegâ ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eò constat graviorem esse, quòd post parentes et pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtinent locum clientes, qui sese pariter in fidem patrocinfumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius, lib. 5. cap. 13. et lex 22. xii. Tab. Hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, et sacrilegum quidem, ex istâ Numæ Pompilii lege, quæ jubebat ut qui terminum exarâsset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eòdem pertinet, quòd Terminum Deum consecrabant colebantque veteres. Translator etiam terminorum damnatus lege divinâ noscitur, Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, et ad inopiam redactus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat *in sinu Deos* familiares, pueros que ob egestatem *sordidos*.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quòd quo jure, quâ injuriâ, divitias accumules. Verùm non ita se res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendis*, quàm sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Ode 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum
tabernas,
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit. Æschyl. Μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, *Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: Ὄυτις ἄποινα δίδους θάνατον φύγοι. *Nemo pretium offerens sese à morte redemit.* Vide suprà Ode 3. et 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo suprà Ode 3. ad v. ult. et alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo, Lib. 1. Ode 3. v. 27. et Ode 16. v. 13. Sensus est: nec Charòn oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus, quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui cœlestem ignem ferulâ ad Solis currum extensâ callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

Metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbos veretur, imò domat, et in Inferis coërcet. De Tantalo suprà Ode 12. ad finem.

37. *Tantali Genus.*] Pelopem, Atreum, Agememnonem, Orestem.

Tantalique posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus auscultat levatque.

Genus coërcet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit.

ANNOTATIONES.

38. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præstò est; atque laboriosâ et ærumnosâ defunctum vitâ ultro sublevat, cymbâ excipit, et transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit, *Mortem à Diis immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatem Naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad Oraculum Lacedæmoniis redditum; Καλούμενος κ' ἄκλητος Θεὸς παρέσται, *Vocatus et non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eò canit aptiùs, quòd ejus Numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, et Nymphas auscultantes, arrectasque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incusso agitatur animus, et ob repletum Baccho pectus, non

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentes: et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis Bacchi diem, epulumque tum poëticum esse, sacrumque celebre, et hymnum solemnem decantari solitum, constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 4. et Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quòd Liber et Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac évincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata; Æschyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις· Euripid. Φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε· sive quòd Bacchus, id est, vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregiè docet, lib. 1. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, et quæ sanè probet *benignam ingenii venam* quâ gloriabatur Poëta Ode superiori. Talis etiam Ode 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longè à strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic et apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit;

Satis est potuisse videri:
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas et formatas: tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ὦτα μέγαλα ὄρθια, dicit habuisse unum è Bacchici exercitûs ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem: et
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; et attonito non taceare sono.

Vid. lib. 1. Ode 1. De Satyris plura ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë; ut doctiores aliqui volunt, quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt. Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cùm dicit Horatius, Euhoë.

Vid. lib. 1. Ode 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitùs afflata, extra se posita et alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine insidente correptus de divino gaudet

Lætatur. Evœ: parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Pentheï
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.

sine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, et vinum defluens, et lac copiosè manans, et mel ex cavatis arboribus stillans, celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum astris insertum; Pentheique domum gravi deturbatam casu, et Lycurgi Thracii mortem.

ANNOTATIONES.

consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali se visitatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi Numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur et vehementiorem Dei agitationem, quâ de suâ sede mens omnino dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quo tot adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis et pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vimque Numinis sentiens, rectè ait, fas sibi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes et protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, esse hanc prædicas: ego pervicaciam aio ....Tu addis quod vitio est: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A Θύω, *sacrifico, feror impetu quodam furibundo*, Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis et uberes, &c.*] Licet mihi referre et cantare patrata Baccho prodigia et miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hîc aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in spelæis sacrificandi vino, lacte, et melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act. 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberâsse, et mox inde prosiluisse aquæ fons; aliâ ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisisse; quæ verò candidi potûs cupidæ fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim eliciisse: è thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillâsse.*

13. *Fas et beatæ conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam et Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo verò desertam à Theseo Ariadnem sibi in uxorem adoptârit Liber, coronamque in cœlum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertæ et multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptum de fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est anguemque tenentis.

14. *Tectaque Pentheï Disjecta.*] Et hîc alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevì subvertendum minatur Bacchus: Διατινάξαντος Βακχίου δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, unde et ab ipsâ matre suâ Agave sociisque Bacchantibus discerptus, miserè periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniâ et furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. et seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii, *non leni ruinâ*, id est, sævâ. Alii *non lēvi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Thracis et exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi Numen prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt: quales Pentheus, de quo mox; et Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam pravè committi videns, excidi vineta jussit omnia, vinamque aboleri: hinc porrò fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputâsse, falce vinitoriâ. Hygin. et Plutarchus, aliter paulò, quòd nimirum in carcerem Bacchas et Satyros

Tu domas fluvios, et mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum *mulierum* capillos nodo serpentino citra periculum constringis, *vino* madens. Cùm *verò* scelerata Gigantum turma per sublime appeteret imperium *Jovis* patris *tui*, tu Rhœcum dejecisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: veruntamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit

Tu flectis amnes, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique malâ;
Quanquam choreis aptior et jocis
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjecisset. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus, lib. 3. et Euripides antea citatus, Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sic sint malè pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque novâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangem et Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen et Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primùm reluctati, postea verò domiti à Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten,
Persidaque, et latè spatiantem flumina Gangem,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes tractâsse; volunt alii alludi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberint.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii et Bistones Thraciæ populi; et Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est et Bistonia urbs prope mare, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu, cùm parentis, &c.*] Quin et præclarè à te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navâsti, quando impiè tentârunt Gigantes cœlum scandere montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, unguibus et dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligâsti. Leonis pelle indutum pugnâsse Bacchum aiunt alii, leoninâque audaciâ: quod quidem minùs fabulosum. Diodor. verò pardorum pellibus usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior, &c.*] Duo extitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissâ barbâ, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, et deliciosus. Is Satyrorum saltatione, risu, et joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum et delicatorum hominum tripudiis et cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysius.* Diodor. cit. &c.

Aptior et jocis Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgò circumfertur adagium: *Sine Cerere et Baccho friget Venus.*

27. *Idem Pacis eras mediusque belli.*] Ad utrumque pariter seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum parâtus et accommodatus. Diodor. cit. loco; *Quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas et iracundos efficiat et hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, Cerberus ultro tuum Numen reveritus est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde et tauro similem faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces sint iracundi, petulci: teste Athenæo, lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuisse olim; nec

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, et recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

aureo cornu insignem, movens caudam leviter, et regredientis pedes cruraque triplici linguâ et ore delinxit.

ANNOTATIONES.

quòd, ex Diodoro lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis Numinibus et heroibus suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cùm id abundè probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otiosiùs inspiciamus et perscrutemur. Enimvero quanta et quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis! Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occupâruntque. Bacchus inventor vini, vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè veriùs Noacho vindicatur, Genes. cap. 9. v. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur; quæ ad Bacchum transtulere ferè omnia.

Bacchus in sylvis et rupibus Satyris et Musis, sic documenta varia tradidit Noachus post diluvium, devastatâ ac in solitudinem redactâ terrâ, et de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes et mare flexit; Noachus aquarum eluvionem arcâ evasit, superavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius et arbiter extitit: Noachus sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit: *Non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum universam carnem:* item, *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me et inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quòd si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnoscemus. Moyses in Monte Sinâ acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros et Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud quàm virga Moysis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, *lactis rivos*, *mel stillans*, quis non intelligat ficta, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte et melle manante; vel ex erutis è silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, et sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* et anguibus Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem et *coërcendi?* Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse et Josue. *Disjecta* verò *Penthei tecta*, *Lycurgi*que fatale *exitium*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante et opitulante. Denique Gigantes et potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. 6. et monstra filiorum Enochi de genere giganteo, Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabulosam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. et seq. legitur de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini, quam Israëlitæ non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moysis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cùm rursus viderunt Israëlitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

ODE XX. AD MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Nec solitâ nec levi per aëra fluentem alâ vehar *ego* Poëta duplici formâ pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiâque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, Charissime, O Mæcenas, haud moriar, nec Stygiâ palude coërcebor. En modò tibiis increscunt pelles scabræ, atque in avem candidam transformor *secundùm* superiores *partes;* et plumæ tenues exoriuntur in brachiis et scapulis.

Non usitatâ nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
  Vates: neque in terris morabor
    Longiús: invidiâque major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
  Dilecte, Mæcenas, obibo,
    Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jamjam residunt cruribus asperæ
Pelles, et album mutor in alitem
  Supernè, nascunturque læves
    Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. lib. 1.

1. *Non usitatâ, &c.*] Scaliger, lib. 9. Poët. Oden hanc ait *magni spiritûs, et tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine et famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omnino sine causâ, jactare solitis, succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat et vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar Pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevì cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alæ naturam, commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædo.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ præditus, humanâ et cycneâ.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ et Odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge sedulò: id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione, O Mæcenas, quâ me ignobilem et humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mî candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coërcebor. Ovid. cit.

Quâque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia secula famâ,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide suprà Ode 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Ode 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis, humanâ carne et cute spoliatis, succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum ac cycnorum animas Poëtis immitti. Porrò cycnos, ut et Poëtas, in tutelâ esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causâ Apollini dicati sunt; sed quòd ab eo divinationem habere videantur, quâ providentes quid in morte boni sit, cum cantu et voluptate moriantur.* Virg. Eclog. 9.

.. Vare, tuum nomen....
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infrà noster de Pindaro, Ode lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Visam gementis littora Bosphori,
Syrtesque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreosque campos.
Me Colchus, et qui dissimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, et ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, et querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

Nunc ad littus Bosphori frementis, et Libycas Syrtes, regionesque Boreales pergam, *factus* avis canens suaviter, velocior *autem* Icaro Dædali filio. Me Colchus, Dacusque Italum exercitum simulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit *aquas* Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

13. *Dædalo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas assumam fictitias et adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dædalo*, lib. 1. Ode 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, &c.*] Barbaris etiam populis, et regionibus innotescam; meaque poësis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, suprà Ode 13. v. 14.

Gementis.] Illîc enim horrendum stridet ac fremit mare, angusto coarctatum spatio, et ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Ode 12. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes; de quâ lib. 1. Ode 23. v. 10.

Canorus Ales.] Cycni more, canens dulciter. Sitne verò fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimumque Septentrionem, quasi ultra Boreæ flatus et originem. Vide lib. 1. Ode 12. ad penultimam strophen annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini Maris orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mingrelia.*

Qui dissimulat metum.] Istâ periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide annot. lib. 1. Ode 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus.*

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per Synecdochen Marsos pro Italis ponit: vel potiùs illos præ cæteris nominat, quòd in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virg. Georg. 2. v. 167. Marsi Italiæ populi fuere, ubi nunc est pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi ducatûs titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam suprà Ode 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. 1. Ode 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero, seu rege, seu fluvio, dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variâque instructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenses Gallos innuit et designat, apud quos facundiæ certamen erat: cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut suas non coïnquinet aut permisceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudiâ, Delphinatum à Bressiâ discernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram autem ad Valentiam et Vivarium; Occitaniam inter et Provinciam, ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demum ostiis quinque Mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, apud Aul. Gell. lib. 10. cap. 7.

21. *Absint inani funere næniæ, &c.*] Funus, velut inane; nænias, luctus et querimonias, ut turpes viris; denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati:

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his suprà Ode 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia:

Nec tumulum curo: sepelit Natura relictos.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperitum vulgus aversor atque amoveo. Obsecundate ore: Musarum ego antistes in-

ODI profanum vulgus, et arceo:
Favete linguis: carmina non priùs

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, et quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut procemium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus et sequentis libri carminibus potissimùm enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas.* Audiatur hîc Scaliger. hypercritic. Tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est.* Et postea; *Sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua.* Secunda Ode pariter altiloqua: tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις, *Loquar quibus fas est, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum et rude, utpote Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacrorum formula, quam habet Virgil. Æn. 6. v. 258.

. . . . *Procul, ô procul este, profani.*

Callimach. Ἑκὰς, ἑκὰς ἔστε βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: et sumendæ voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, et arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum,* bene monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult. sic ait; *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profestum et profanum vulgus à ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac *velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certè nihil est, quo reverentiam numinis aptiùs aut ampliùs liceat declarare, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Psal. 64. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi silentium laus, Deus, in Sion.* Aristophanes, *Linguis faveat omnis populus ore clauso: ædes enim ingressus est Musarum cœtus.* Senec. de Vitâ Beat. c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis; non, ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi sacrum possit, nullâ voce malâ obstrepente.* Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur; bene precamini; cavete ne quidquam loquamini infaustum, et mali ominis. Cicero 1. De Divin. n. 102. *Non solùm Deorum voces Pythagoræi observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant, omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur: rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis, imperabatur.* Festus: *Faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non priùs Audita.] Nova, Lyrica scilicet, à nemine Latinorum hactenus, saltem ex-

Audita Musarum Sacerdos
Virginibus puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium

auditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi potestatem habent suos in populos, ipsos *autem* in reges *potestatem habet* Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosiùs disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum *Martium* nobilior veniat. Iste virtutibus et existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus.

ANNOTATIONES.

actè facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos duxisse modos.*

3. *Musarum Sacerdos.*] Bonus omnis Poëta Musarum et Apollinis antistes et Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo:

Necnon Threïcius longâ cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos,
Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Velut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine sæculari ait à Sibyllis moneri, *Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Ode 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: et quàm aberrent, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quòd ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimvero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cùm supra se Deos habeat æqui et iniqui vindices, et regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. 25, 26. *Quasi tu nescias repentè, ut emoriantur humani Joves*, id est, Reges et Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis et Aaron.* Et Psal. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Suetòn. Jul. Cæsar. cap. 6. *Est in genere et sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; et ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide l. 1. Ode 11. et 19; et Ode 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: et totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio: ex Homeri Iliad. 1. 'Επ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Superciliis annuit Saturnius*, id est, Jupiter; hinc et concussis comis cœlum concussisse ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis se Olympii simulachrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib. 2. cap. 37. ita scribit: *Superciliis negamus, annuimus. Hæc maximè fastum indicant.* Ibid. *Frons severitatis index ut et clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædiis, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, at nemini propterea mors parcit: omnes æquat, et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Ode 1. &c.

Latiùs ordinet Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

11. *Descendat.*] Erat campus ille inferior urbe in collibus ædificatâ. Adde quòd in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fusè de comitiis, et de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ Contendat.*] Alius accedat minùs fortasse domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; et de eodem honore et magistratu capessendo adversùs alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

At pari jure magnos et parvos regit mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendit, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ: nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata. Qui cupit *duntaxat* quod sufficit, *hunc* nec angit mare procellosum, nec violentia occidentis Arcturi, vel

Sit major. Æquâ lege Necessitas
 Sortitur insignes et imos;
  Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
 Dulcem elaborabunt saporem,
  Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
 Fastidit, umbrosamque ripam,
  Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare,
 Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æquâ lege Necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Bene apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim et vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur et traduntur. Vide lib. 2. Ode 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quòd si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multò minùs tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est. Aderant unguenta et coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de Finibus, et Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contrà viris somnus adest ultro suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, et amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. 2. v. 467.

At secura quies................
Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe
....mollesque sub arbore somni
Non absunt.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessaliâ, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossâ, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Ode 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latinis à favendo vel fovendo: *Zephyrus Græcis nominatus, quasi* ζωηφόρος, *vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras,* ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, et necessaria tantùm desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minimè suscipit, adeóque maris pericula declinat; nec ille angitur valdè, si quando calamitatem grando, aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29, hujus libri *Ægæos tumultus,* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quòd Ursam sequatur ac

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærataâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

Caprorum surgentium; neque vineæ per grandinem percussæ, vel ager fallax, arboribus modò pluvias accusantibus, modò constellationes arva exurentes, modò frigoris sævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, necnon possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta solicitudo, imò equitanti assidet.

ANNOTATIONES.

velut custodiat, dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. v. 69. ubi sic loquens inducitur illud sidus:

Increpui hybernum, et fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum omnium sum acerrimum;
Vehemens sum exoriens; cùm occido, vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hædorum.* Sunt enim duæ stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare: tum scilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hædorumque dies servandi, &c.

30. *Fundùsque mendax.*] Ager infructuosus, spemque et laborem agricolæ destituens, *Spem mentita seges,* ut ait Epist. ad Mæcen. Petronius ait similiter, *Fundos mendaces.* Et Psal. 32. *Fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus afferente causas, culpamque derivante vel in *aquas* et imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros sidera,* æstus nimirum et calores immoderatos, qui succum et humorem absumunt omnem; nam calor, qui ex humido et calido attemperatus est, fructum ac fœtum quemlibet producit et procreat: vel in asperitatem denique *hyemis,* et immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucret. 5, 214.

Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cùm jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] Invehitur modò in insanas substructiones, inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Ode 14. et 18. Item postea Ode 24. hujus libri. Petronius in Satyrico: c. 120.

..........*Aspice latè*
Luxuriam spoliorum, et censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. c. 13. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui vidère, nemini credibilia sunt? à privatis compluribus subversos montes, maria constrata,* alii legunt, *constructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabitâ, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisæ rupes durissimi silicis: et campi montibus aggere æquati: et complanata fossuris montium juga incredibili quidem celeritate; cùm moræ culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frustis et fragmentis materiam in mare dejicit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. item *redemptor,* qui nempe quodlibet opus suo periculo, certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ Fastidiosus.*] Superbus et ambitiosus dominus fastidiens sedes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor et minæ Scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et triremes; sive equum inscendat, non effugiat usquam solicitudines et metus. Vide lib. 2. Ode 16.

Quòd si malè se habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec *vestis* purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum et unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, et ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus nimiùm laboriosis?

Quòd si dolentem nec Phrygius lapis,
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniumque costum;
Cur invidendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quòd si dolentem nec, &c.*] Quòd si magnifica palatia, si vestes molles et nitidæ, si lautæ dapes, si odores et unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem, sed tranquillam et felicem, non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores et curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ et exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 13.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum et exquisitum è costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio;* proveniente in Persiâ, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidiæ expositis ob luxum et pompam. Sic lib. 2. Ode 10. dixit *aulam invidendam*. Et Martial. Spectac. Epigr. 2. *invidiosa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem et colam prædiolum meum, in Sabinis, amœnâ situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur; et quo valdè contentus et quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari et vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam

Angustam, amici, pauperiem pati
Robustus acri militiâ puer

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem et propositum in hâc Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solùm interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta: *artes belli, artes pacis, religionem:* in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem:* in secundâ *virtutem*, quam *ad forum et campum refert;* in tertiâ denique *silentium, quod ad religionem.* Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiam adverbialiter, *amicé;* quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur, toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatque in primis ferre *pauperiem*, quâ prisci inclaruere tum Romani cùm Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit, *populo Romano imperium à primordio fundavit.* Et paulò antè, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminondâ strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. et 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vitâ Phocionis; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudus semper fuisse pedibus cùm ruri tum militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum et crudele frigus arguebant, ex eo quòd calceatus esset Phocion. Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges......itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. Πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· αὐτὰ τοῦ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est.* Menander: Πενία γάρ ἐστιν ἡ τρόπων διδάσκαλος.

Condiscat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitamque sub dio, et trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo
Suspiret: Eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patriâ mori.
Mors et fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidoque tergo.
Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus:

inopiam, atque bellicosos Parthos urgeat equitans telo formidabilis. Sub aperto cœlo degat etiam inter pericula. Illum è muris hostium videns uxor regis prœliantis, et grandior puella, ingemat: Heu! ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in *istum* leonem conflictu sævum, quem furor sanguinolentus agit in medias strages. Jucundum atque gloriosum est occumbere pro patriâ. Fugientem etiam hominem mors consectatur: nec indulget ignavis adolescentibus genu trementibus et dorsum *vertentibus*. Virtus turpem repulsam ignorat: puris honoribus decoratur:

ANNOTATIONES.

Paupertas morum est magistra. Paupertatis è contrario incommoda, si vacat et libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. et seq.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus hastâ.*] Equitando jaculandoque se valdè exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus, præcipuè verò Parthis equitandi et sagittandi solertiâ pollentibus. Vide lib. 1. Ode 8. De Parthis autem jam antè sæpius.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, sub imbri, sub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robusto corpore perferat. Lib. 1. Ode 1. *Sub Jove frigido.*

Trepidis agat In rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ex Philosophis, assuetis parum aut nihil movemur et afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.*] Egregiè tractatus per prosopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aspiciens Tyranni contrà pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet; Heu! de viro meo, vel sponso, conclamatum est, si in talem incidat adversarium. Hic enim in prœliis exercitatus: ille *rudis agminum*, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox et sævus quidquid objicitur, dejicit, et vastat: sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

13. *Dulce et decorum est pro patriâ mori.*] Mortis pavorem et metum adimere etiam Poëta solers conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo seciùs instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Ad Attic. lib. 8. Epist. 2. *Pro patriâ mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus carm. de virtute bellicâ non uno loco jactitat: occumbere pro patriâ *pulchrum est*, inquit: Καλὸν ἐστι, *honorabile et splendidum*, τιμῆέν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors et fugacem persequitur virum.*] Per prolepsin diluit quod objici posset: satius esse fugâ saluti consulere, quàm se prædam instanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, stultum est et vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἔφηκε καὶ τὸν φυγόμαχον. Et Tyrtæus modò cit. ait: *Eum qui è prælio telisque sæpe elapsus est, domi à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus, timidoque tergo.*] Huc revocari possunt et debent plures et variæ fugacium et delinquentium in bello punitiones, quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.*] Hæc secunda pars est Odæ, in quâ Stoicè prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in semet ipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contrà honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ sordibus contaminantur: abjectarum prensationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulsæ ignominiâ dehonestantur. Quot et quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulsæ nescia sordidæ.] Cato cùm peteret magistratum, repudiatus, populi judicium contempsit, aiebatque familiaribus perperam et incassum pudibundis, non sibi qui rectè petiisset, sed populo, qui malè judicâsset, ignominiosum

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, semitas init arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam *linquit*, alâ fugaci *assurgens*. Fidæ taciturnitati securum quoque constat præmium. Qui revelârit secreta mysteria Ce-

Nec sumit, aut ponit secures,
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtusque vulgares, et udam
Spernit humum fugiente pennâ.
Est et fideli tuta silentio
Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum

ANNOTATIONES.

illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. n. 54. *Si in virtute satis est præsidii ad bene vivendum, satis est etiam ad beatè. .... Cùm sapiens et bonus vir suffragiis præteritur; populus à bono Consule potiùs, quam ille à vano populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit, aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs fasces et secures extitisse, et pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consulatum, populo blandiri et supplicare noluit, coram socero suo Scævolâ viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minimè plebem palpanti, imò ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delati sunt. Plutarch. cit. &c. Adeò verum est quod canit Claudianus, Carm. xvii.

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secura nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Attamen invitam blandè vestigat, et ultro
Ambit honor. Docuit toties à rure profectus
Lictor, et in mediis Consul quæsitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

..........Jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimiùm gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cùm urgente fati necessitate cedunt hâc vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœlestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Œt. v. 1943. Hercules de se ita jactat:

..........Virtus mihi
In astra, et ipsos facit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cœlum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum æra* subvolat, *in terris non morando*, ut est in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alis à naturâ donatis. Sic lib. 1. Ode 6. dicitur,

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *pennâ*, id est, alto spiritu et generoso, *udam spernit* et fugit *humum*, quasi cœnosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgi mens demersa hærere solet.

25. *Est et fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertia, in quâ silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verùm non tam silentii religio, quàm religionis silentium, et sanctitas hîc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadeat, sacra Eleusinæ Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumque violationem pro quolibet sacrilegio affert. Quæ quidem sagaciter observârunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta observatæ religionis, neglectæ verò pœnas et mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleusinia Valentiniani fecerunt lenocinia sancta silentio magno solâ taciturnitate cœlestia.* Vide S. August. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credidere piaculum, tacenda effutire, seu Reipublicæ arcana, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactârunt. Servius in Georg. 1. sub finem scribit Tribunum in crucem actum, quòd urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciâsset. Euripides ait, κόσμον σιγῆς στέφανον ἀνδρὸς οὐ κακοῦ, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelârit, adeóque sancti silentii religionem violaverit, ejusmodi hominem qui tantum crimen admisit procul arcebo, ne, si contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque sub eodem tecto manere, aut simul navigare, fugiam. Proverb. est: Cum viro scelesto ne viæ comes fueris:

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ὁδοιπόρου.

Vulgârit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede Pœna claudo.

reris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, *neve* cymbam levem impellat mecum. *Etenim* haud rarò Jupiter spretus innocentem scelerato junxit: et vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu *insequens*.

ANNOTATIONES.

Æschyl. in septem ad Thebas:

Ἠ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
Ναύτησι θερμοῖς ἐν κακουργίᾳ τινὶ,
Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.

Ingrediens navim pius quispiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaselum.*] Navis erat oblonga et velox, quæ tam velis quàm remis agi poterat, myoparoni non absimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.] Diei pater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, et quasi participes ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. *Sæpe civitas universa viri improbi pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Judæ abominationes illas.... ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam,* &c.

31. *Rarò antecedentem,* &c.] Pœna licèt *clauda*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira: tarditatem verò supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. 13. v. 100.

Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Trojâ.

Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,

Virum integrum et in sententiâ constantem de firmo proposito non dimovet vehementia

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Justum et tenacem,* &c.] *Non usitatâ* profectò *nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in quâ cæco velut impetu fertur vates, ac certè divino: divino, inquam, ubi graves prorsus ac sublimes sunt cùm res, tum dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri justi laudatione subitò digressus, longiùsque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit; ipse *propositi* parum tenax, ac immemor sui ad Pisones v. 242. moniti, quod ibi præcipit:

.... Tantum series juncturaque pollet!

Quid ergo navus Poëta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò et propositum Odes satis abstrusum, minimè scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis à præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in summâ suâ felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber, non in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omnino vero similem, pulchram sanè protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæsar Ilium migrare, eóque Imperii opes transferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum est; quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque solerter quidem, obliquè et arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites?* verba Tribuni solemnia: *Volumus jubemusque,* populi legem sancientis.

civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici *maris* procellosi, nec potens dextra Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta *compages*, intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux, et errabundus Hercules, sedes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos concilium habentes di-

Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux et vagus Hercules
Innixus arces attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocutâ consiliantibus

ANNOTATIONES.

3. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola truculentiùs sibi minitanti Syllæ; Licèt, inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circumsedisti, ostentes, licèt mortem miniteris, numquam tamen efficies, ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, à quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vide exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 2. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Ode 3.

..Nec timuit præcipitem Africum
....nec rabiem Noti,
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cœlum constare lapidibus, et aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagorâ. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, ne cadente cœlo opprimerentur. Quint. Curt. Est et proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat?*

9. *Hâc arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate, et constantiâ heroës immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Ode 12.

Vagus Hercules.] Qui varias Orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum sideribus micans et ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cùm in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. Antea tamen quoque, sed per adulationem, in Virgilio appellatus deus, Eclogâ 1.

......Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quò respexisse Horatium non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hâc te merentem, Bacche, &c.*] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. *Hâc Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeóque infernales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. l. 1. n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
............Quirites
....
Tura ferant: placentque novum pia turba Quirinum.
....
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocutâ consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum concilio elocutâ rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accenseatur Romulus, quòd graves iras adversùs Trojanos eorumque posteros Paridis causâ dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *Difficili ad consiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *Rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

Juno
Fa

In pu
Merc
Ca

Jam
Fam
P

Nos
Bel
I

Ma

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestusque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ,
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes; nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas

cente rem jucundam: Funestus (*dixit*) et flagitiosus arbiter, et barbara fœmina in favillas redegit Trojam, mihi et pudicæ Palladi cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo *tempore* Laomedon numina defraudavit promisso stipendio. Non ampliùs mœchæ Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. *Ergo* etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porrò sicut à Troë rege Troja et Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium et Ilienses nomen sortiti sunt; cùm hic eam ampliâsset urbem, quam priores condiderant reges, aut exornâraat.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo suo patriæque *fato, judex* electus, cùm, Junone et Minervâ posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violatâ hospitii sanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Ode 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pulverem.*] Helena Spartana, à Paride è Græciâ in Phrygiam abducta, causa fuit, cur Græci injuriam ulturi conjurârint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammâque devastârint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hìc declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni et Apollinis operâ usus eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem et ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quòd rex ille, cùm extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen postea minimè præstitit. Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi Castæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. *Cum populo et duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modò cit. Neptunus Apollini exprobrat, quòd pro Trojanis fœdifragis militat, immemor superbiæ et injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minas sibi et Diis intendisset. Virg. Æneid. 5, v. 810.

Cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*] Non vivit ampliùs Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. 3. Ode 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Ode 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris erat discordiis ad annos decem productum et dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertiâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinus et graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus verò *nepos* eò mihi *invisus* quòd è

splendens, bibere nectaris liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dummodo Trojam inter et Romam ingens mare fremat, quâcumque in regione imperent fortunati extorres. Modò super sepulchrum Priami et Paridis greges lasciviant, et belluæ illæsæ fœtus *suos* abscondant, stabile floreat Capitolium, et Roma bellicosa leges imponat victis Medis. *Illa* formidabilis procul ad extremas *orbis* partes famam propaget; *sive* ubi mare interfusum separat Europam ab Africâ; *sive* ubi Nilus intumescens agros perfundit:

Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romamque pontus; quâlibet exules
In parte regnanto beati.
Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quà tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

stirpe Trojanâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rheâ Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . . Donec Regina Sacerdos
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris
Fata Phrygum.

At cit. modò Æneid. 1. v. 218. Veneri prædicit Jupiter meliora, et sic spondet:

. . . . Quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœlesti cibo potuque, adeóque immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum concilium:* ubi facetè et lepidè nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam constet sextarius: unde et statuitur animadvertendum in falsò ascriptos, et nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis Ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta moveri.* Virg. Æneid. 4, 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Solicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter et Romam magnum interfluat mare, quo Romani à restituendâ Trojâ repetendâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque: *quâlibet in* orbis *parte* sint *beati;* quin et *regnent,* ac dominentur; at *exulent* procul à regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum; sit et lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti et educare queant sine ullo metu. Eâ conditione *stet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen,* famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis;* ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris, *quà tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, ut jam non semel annotavi.

46. *Quà medius liquor Secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occasu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; scissis Calpe et Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur et Hispaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. de Nat. Deorum 1. n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, et, cùm totâ æstate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta et ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans . . observatum est, prout in Mauritaniâ nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere . . . . Africam ab Æthiopiâ dispescens, feris et belluis frequens . . medios Æthiopas secat . . . Insulas innumeras*

Aurum irrepertum, et sic meliùs situm,
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores,
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne nimiùm pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renascens alite lugubri

generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra contegit; quàm addicendo *illud* usui hominum, manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila et imbres sæviant. Verùm fata sancio Romanis militiâ inclytis, eâ conditione, ut, non pliùs quàm fas est pii, neve opibus innixi satagant antiquæ Trojæ domos instaurare. *Namque* sors Trojæ resurgens

ANNOTATIONES.

spargit.... certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Causas incrementi varias prodidere.... incipit crescere Lunâ novâ, quæcunque post solstitium est, sensim modicéque, Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virgine, iisdem quibus accrevit modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardiùs recedendo.... in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus: in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Arist. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. A. Gell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est: Roma fortior spernendo aurum, quod è fodinis nondum erutum est, quàm illud inde eruendo, et ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. et alibi.

Sic meliùs situm Cùm terra celat.] Seu quòd raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potiùs, quòd tunc avaritiam et cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat et facultatem. Ovid. Metam. 1, 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi: vel quòd à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines; vel quòd ipsi Romani, prisci nempe, fortiores et nobiliores aurum contemnendo se præbuerint, quàm posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam è templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum et jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quòd æstate gravius, hyeme frigidius esset. Val. Maxim. 1. 1. ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*] Si quis antè orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eóque victricia inferant arma; seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus: seu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Ode 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus et aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, et tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantùm lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros et *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis et *alite lugubri* faxint: enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris aheneis, auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum coloniâ, *Ilium in Italiam portans victosque Penates*, Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt non semel: nam deletum à C. Fimbriâ, Cinnæ legato, Ilium restaurârunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit, recitatâ vetere epistolâ Græcâ Senatûs Populique Romani Seleuco Regi amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ ave*, lib. 1. Ode 15.

infaustis auspiciis, repetetur, casu iterum luctuoso, triumphantis exercitûs ductrice me Jovis uxore et sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur favente Apolline, ter quoque diruta prosternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minimè congruunt. Quò pergis, ô Musa? Cessa audax Deorum verba narrare, atque humili carmine diminuere grandia.

Fortuna, tristi clade iterabitur,
 Ducente victrices catervas
  Conjuge me Jovis et sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
 Excisus Argivis; ter uxor
  Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
 Referre sermones Deorum, et
  Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis et sorore.*] Virgil. Æneid. 1. v. 50.

Ast ego, quæ Divûm incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem, id est, ignem volunt intelligi, Junonem verò aërem: et quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: et quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen traditum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare et cœlum Junonis nomine consecratur; quæ est soror et conjux Jovis; quòd et similitudo est ætheris, et cum eo summa conjunctio. Effœminârunt autem eum, Junonique tribuerunt, quòd nihil est eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud,*

Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ sunt mutuati ab Arato, qui de sideribus locuturus à Cœlo, in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno et soror ejus et conjux vocatur. Est autem Juno aër, diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impenseè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam, *ductore.*

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis, postea à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quòd ipsa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps et caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux et Imperator. Virg. Æneid. 1. v. 27.

......Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant et ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc Astyanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius tum desinit, cùm ultrà vix sine offensione Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper et ubique fuisse, gratus profitetur.

Descende cœlo, et dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

O Princeps Calliope, veni ex Olympo; et cantionem longiorem cane fistulâ, sive placet magis, voce clarâ, vel chordis vel lyrâ Apollinis. *An* auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire et *cernere illam* ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defessum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imò et continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque, id verò potissimum, quòd redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hanc ejus Principis moderationem et clementiam extollit egregiè: eòque duntaxat spectâsse non immeritò videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis et solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cœlo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*; pariter et Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere scribit:

῞Εσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι, ᾿Ολύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter:

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Vide et Macrob. in Som. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. ῾Απάσων προφερεστάτη, *Omnium excellentissima*, Βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ, *Reges comitatur*. Diod. Sicul. lib. 3. cap. 1. *Musis nomina, cuique à proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c.... Calliopen quòd cantûs suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis nempe constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Ode 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sanè maximam præstat ardor poëticus iis, qui divinâ illâ facultate sunt donati.

6. *Audire, et videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra statuebant veteres; ibique Deos credebant libentiùs habitare, ubi quies et silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent; ubi *Sapientiæ Gymnasium, ubi mores bene instituuntur, et animi virorum diriguntur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos et aquæ subeunt et auræ.*] Perfluentes aquæ, et aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Etenim quò referenda vox *fabulosæ?* Deinde, quid ait Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat: sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texunt. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur, nec cudere se anile figmentum advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poëta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, lib. 1. Ode 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus:* nimirum quòd de illis valdè multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim verò poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum et Venusia Horatii patria et *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique obdormivit puer; extra

ludendo, somnoque *oppressum* celebratæ palumbes recentibus foliis coöperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis *meæ:* quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiæ domos incolunt, et Bantiæ campos, agrosque opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: quâ *etiam* ratione contectus essem sacratâ lauro et myrto congestâ, puerulus *ego* non sine numinum *tutelâ* impavidus. Vester, ó Musæ, vester *sum;* seu vehor ad Sabinos asperos; sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus *in* mari Siciliæ. Quandocunque mihi vos aderitis, ultro Bosphorum æstu-

Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo fatigatumque somno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauroque collatâque myrto,
Non sine Diis animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens

ANNOTATIONES.

fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente et pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texêre.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abundè expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit, inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, quî fieret, ut puer ego dormirem tutus illîc cùm à viperarum venenis, tum et ab ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illinc autem ostensum est Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*] Pindar. Pyth. Ode 5. οὐ θεῶν ἄτερ. Virg. *Non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repentè mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigidas habens et salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. et 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, Lib. 2. Ode 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti et Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, Lib. 2. Ode 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro propè illapsa,* de quâ lib. 2. Od. 13. et 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cùm à Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen nón feci, ad promontorium Lucaniæ, nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illîc merso, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope et præsidio.

Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, et arentes arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium et datis, et dato

osum navigabo, et peragrabo sicca sabula finium Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini *potu* gaudentes: Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis *in* specu Pierio, quando fatigatas bello turmas *in* urbibus collocavit. Vos mansuetum animum et donatis, et donato

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias, Lib. 2. Ode 13. v. 14. Virgil. Eclog, 9. v. 43.

Huc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes.* Intellige Syriæ seu Assyriæ vel fines extremos; nam veteribus quælibet regionum et agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas et ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quòd si placet Assyriam poni pro Syriâ, hæc certè ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxtà Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, et pluribus distincta nominibus... Assyria antè dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt; sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus et Scythis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, et crudâ etiam farinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

——————Inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial. Spectac. 3. n. 4.

Venit et epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3. 360.

Nec, qui Massagetem monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Ode 9. et 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*), inter Europam et Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3. v. 272.

——Vertice lapsus
Riphæo, Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque et terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poëticis; *in antro Pierio*, secessu et otio liberali.

Militiâ simul Fessas cohortes reddidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optâsse et vacationem à Republicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potiùs notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate primâ et cupidè et laboriosissimè exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit.. Poëticam summatim attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum et titulus est,* Sicilia. *Extat alter æquè modicus Epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, et quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Naturâ Deorum, à Pierio patre nomen desumit: at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amœnitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem et lenitatem insti-

benignæ lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem misso fulmine profligârit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœstasque regiones, Deosque et homines solus gubernat potestate legitimâ. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes, lacertis confisi, et fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
 Titanas, immanemque turmam
  Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
 Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
 Divosque, mortalesque turmas
  Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi
 Fidens juventus, horrida brachiis,
 Fratresque tendentes opaco
  Pelion imposuisse Olympo.

ANNOTATIONES.

tuant, dictæ. Sueton. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui seculi modis omnibus fovit. Recitantes et benignè et patienter audivit, &c.*

41. *Consilium.*] Adverte duas breves pro unâ longâ: sic et postea Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modò citatus.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus sublatis ac virtute domitis, rerum potitus est. Mirè verò Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò et Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigantes qui Deos lacessere ausi, Jovemque cœlo pellere môliti sunt; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cœli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. et 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

—Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. scribit Cœlum è Titæâ uxore decem et septem filios procreâsse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes à matre Titanas appellâsse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem; et ideo existimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant, quod significabat nihil eos rectum, nihil superbum cogitâsse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Ode 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi verò jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia.* Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, et orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divosque mortalesque turmas regit unus*, scilicet Jupiter. Virgil. Æn. 1. 65.

—Divum pater, atque hominum rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac *periculum* inde *fulgens contremuit domus Saturni veteris:* ut est lib. 2. Ode 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. 5. v. 321.

Emissumque imâ de sede Typhoëa terræ
Cœlitibus fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus, horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

——Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum et Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox. cit. Sed Gigantes omnes eodem patre, vel eâdem matre genitos, adeóque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter Pater extructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo et Ossæ

Sed quid Typhoëus, et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consilî expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: idem odere vires
Omne nefas animo moventes.

Verùm quid Typhon, et fortis Mimas, vel quid Porphyrion staturâ terribili, quid Rhœcus, et Enceladus eradicatas arbores torquere nisus, valent adversùs crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hâc parte certabat ardens Vulcanus, et domina Juno, necnon Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii *fontis* aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora et silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius *hinc dictus*. Robur sine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius; vires *autem*, quodlibet scelus machinantes aversantur.

ANNOTATIONES.

contiguus. *Olympus* Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro cœlo ponitur sæpius apud Poëtas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid Gigantum vis, insolentia, temeritas, adversùs Deos? Ne leges cum vulgo *Typhœus*. Τυφωεύς, qui et Τυφὼς vel Τυφὼν, à τῦφος *arrogantia*, duplici fuisse naturâ, humanâ et ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. 1. et à Jove percussus, eminùs quidem fulmine, cominùs autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos solitus dicitur apud Claudianum: et ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. 12. v. 147.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ingenti staturâ insolens et minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is et *Rhœtus*, Lib. 2. Ode 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret; omnium Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea ad voces, *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comitem et præsidium, sine quo ipsa parùm valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Ode 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*; *avidus*, seu, quòd ignis omnia corripiat et depascatur; seu quòd ille pugnæ avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastor. 6. v. 33.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis.

Et Nunquam humeris positurus arcum, &c.] Apollo pharetrâ semper et arcu instructus, quæ sunt ejus arma et insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. Lib. 4. Ode 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ Minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in quâ et ille præcipuè colebatur, et oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Apud Delum insulam et Cynthi montis nemora, natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. de Arte Amandi, 2. v. 80.

.... *Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis consilî expers mole ruit suâ.*] Robur quantum fuerit, nisi consilio et prudentiâ temperetur et regatur, parùm juvat aut proficit; quin potiùs ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.

Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu et robore quamvis stipata ad irritum cecidit, quia consilio caruere, suâque illi clade et ruinâ totam propè rempublicam implicuere. Contrà Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, et ad orbis universi dominationem. Ipsi

Dicta mea manifestè comprobat Gyas centum manus habens, *pariter* et Orion oppugnator castæ Dianæ *hujus* Virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægrè fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam; neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex oppositus: amantem verò Pirithoum trecenta coërcent vincula.

Testis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris Terra dolet suis;
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Ode 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Ode 28. v. 21. et lib. 2. Ode 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris Terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, Terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde et in ultionem suique doloris qualecunque solatium, Famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti: Otus Cretâ: Prochytâ Mimas ex Silio antè cit. vel Typhoëus, ut aliis placet: insulâ Co Polybœtes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoëus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hâc: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. 346.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: et magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe.
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quo resupinus arenas,
Ejectat, flammasque fero vomit ore Typhoëus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum, pallore et nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeóque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quòd Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Ode 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis et nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere et sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas à fruge.. nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur*, Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἀκόλαστον, libidinosum; vel μιαρὸν, scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CŒLO tonantem credidimus Jovem
Regnare: præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi conjuge barbarâ

Non dubitavimus Jovem cœlo dominari, quando intonuit; et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio *Romano* Britannis, et Persis terribilibus. *Ergone* Crassi miles uxoris peregrinæ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in cœlo regnare; sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitavit inter numina recensere, et colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam et infractam. Porrò quas gentes et quot Augustus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem consecravit liberatus periculo, cùm expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque prælucentem exanimâsset.* Lucan. lib. 3. v. 319.

.... Per fulmina tantùm
Sciret adhuc solum cœlo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm sed et ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Pleræque provinciarum templa et aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio, lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram,
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse *Intactus Britannus,* Epod. 7. et *post Divum Julium nulli tentatus,* nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos,* legatos de pace miserunt: quâ impetratâ Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam propè totam addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. Οἰκείαν σχεδὸν παρεσκευάσαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quòd per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Ode 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: meliùs alii ob Crassi gravissimam certè cladem, de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur sine dubio, dicuntur subacti, quòd *Armeniam vindicanti Augusto facilè cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi regis permiserunt: adempta denique M. Crasso et M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Ode 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, et signa militaria, quæ à Crasso acceperat: quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recuperâsset ea, quæ alii magnis præliis amisissent: ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quòd sibi nihil prœterea acquirendum esse putaret.. cùm esset autem in Asiâ, regnaque et principatus partim aliis confirmâsset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quàm plurimæ legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem paret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterserit, eos vincendo qui antea victores, et *clade Crassianâ altiùs animos erexerant,* ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Oden 19. cit.

Crassi.] Luc. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro, undecim strage legionum et ipsius capite mulc-*

vir infamis extitit? Etiamne Marsus et Appulus in agris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, et perennis Vestæ immemor, stante Jove et civitate Romanâ? O Senatus, et corrupti mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cùm refragatus est ignominiosis legibus et exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire *sinerentur* sine miseratione.

Turpis maritus vixit? Et hostium
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum;
Si non periret immiserabilis

ANNOTATIONES.

tata est.. Filium ducis penè in conspectu patris telis operuere hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextrâ manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirum clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti, turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò et consueverunt cum hostibus soceris, et in eorum castris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico: Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, sic Jurisc. In eo præterea turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi: quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam et cùm M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia, inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas consulis turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus; Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum præstare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, et togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra et religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancisu, quòd ea arma ab utrâque parte, ac peltæ Thracum, incisa,* ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore imperium spondebat; quod ne dignosceretur ac surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi et servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus, *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4. v. 200.

.... Vigilemque sacraverat ignem
Excubias Divûm æternas....

12. *Incolumi Jove et urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem et familiam figerent. At stante Urbe et Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli gloria cladesque maxima,* ut ait Valer. Maxim. lib. 5. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit: timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeóque remissiùs in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam duntaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos, qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem sanxerat et Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent, à Paulo et Varrone Consulibus: eos Senatus non censuit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri potuisset; ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fractus animus Hannibalis, quòd Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelso animo fuisset.*

Captiva pubes. Signa ego Punicis
  Affixa delubris, et arma
    Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
  Portasque non clausas, et arva
    Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
  Damnum. Neque amissos colores
    Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
  Si pugnat extricata densis
    Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
  Qui lora restrictis lacertis
    Sensit iners, timuitque mortem.

Ego, inquit *ille*, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla *Romana*, atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium *Romanorum* conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; et portas apertas: et agros arari nostris armis *paulò antè* devastatos. Nimirum redemptus auro miles animosior fiet? *Imò* crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, satagit restitui depravatis. Si *quidem* cerva strictis retibus expedita dimicat, erit *etiam* strenuus is qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginienses conculcabit, qui ligatis retrò brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit.

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, ullum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu: ostensâque militum inertium indignitate et honoris Romani labe, omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quæ tamen vitam servare et tueri debuissent; vidi cives Romanos vinctis post tergum manibus fœdam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi et Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pace; adeò procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitûs, agrosque liberè arari, coli: quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Atilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum.... ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur .... nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est.... Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis sui latè circumtulisset,...... Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus scilicet miles in altero certamine fortior et acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore! et pretium disperdere est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimvero sicut *lana fuco medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contrà scribit Æn. 2. v. 367.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repensus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, sed pendebatur.

28. *Fuco.*] Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria sunt genera: latum, et alterum longius, quadantenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretâ vestes tinguntur; omnia ejusdem usûs;* cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticulosior: sic et miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. et Horat. lib. 2. Sat. 7. v. 70.

.... Quæ bellua ruptis
Cùm semel effugit, reddit se prava catenis?

33. *Perfidis hostibus.*] Adag. *Punica fides,* pro perfidiâ. Pœnos etiam Tit. Liv. hâc aspergit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! *Regulus* velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, et faciem generosam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmarêt monitione haud unquam datâ;

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] Iners et ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam: *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda: et in ardentissimo conflictu segnis fuit: seque tum hosti dedidit, cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: in Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa et *finita est:* ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs deleta sit,* inquit ille ibid. *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. ubi et sic habetur: *Tam fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset* Dio. Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6. v. 403.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem et tristes lacerabat amictus,
. . . .
Atque ea postquam habitu juxtà et velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.
. . . .
. . . . me voce quietâ
Afflatus, jubet et vestros, et conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte et conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator; scilicet factus è libero servus, ex Imperatore et Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris statûs mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit*, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt*, inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm hæc amittimus, maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, et libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem et civitatem retinemus, familia verò sola putatur*, (putà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerent Senatores ipse *firmavit auctor*, et compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Consul in Africâ ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. . . . Is cùm Romam venisset. . . . in Senatum venit: mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem; reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse et bonos duces; esse se jam confectum senectute. Cujus cùm valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem rediit. . . .* n. 110. *Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent; incolumis in patriâ Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem et captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

et per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ sibi statueret immanis carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secùs ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius sanè et singularis exul, qui patriâ carere consenserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro sua omnia desereret, salutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illustre postea decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, re non impetratâ reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse: unum verò per fraudem et stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse: quem deinde senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est; nec legatione susceptâ. Quippe diversa quàm mandaverant hostes, censuit; ne pax fieret, ne commutatio captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non cesserat, de fortunâ triumphavit?*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.*] Cic. Epist. ad Famil. lib. 6. epist. 6. de seipso ita scribit: *Ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens de peste ante oculos positâ sum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *Neque verò tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus...... Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm crudeles, quàmque etiam meritò sibi infestos Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ resectis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in quâ undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter et continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyras, cap. 4. *Maluit hostibus reddi, et in arcæ genus stipatus, undique extrinsecùs clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Vict. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis, vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in caveâ stimulos undique habente. Sen. de Tranquil. Animi, lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intùs crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cùm nec immotus stare posset, et quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras et profundas tenebras Regulum includebant: ac diu pòst, ubi erat visus sol ardentissimus, repentè educebant: et adversùs ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset, sursum ac deorsum diductas insuebant.* Ex Tuberone hæc. Tuditanus autem, *somno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum,* refert: *idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, et ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. et Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti sos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patriæ caritas retinuit, nec suorum.* Suidas. *Lacrymis et lamentationibus suorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quasi post forenses strepitus, post litium et negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum, in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Ode 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Ode 28. sub finem, et lib. 2. Ode 6. v. 12.

ODE VI. AD ROMANOS.

E religionis contemptu, et depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves *pœnas* quas non es meritus, *ob* peccata patrum, donec resarcieris fana et delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quòd geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plató. Quod dubio procul hauserat è notitiâ sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. et Deuteronom. cap. 5, &c. Posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui vitam rectam relinquit, et à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezekiel. cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris.... Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò antè: *Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, et filii vapulant.* Sic et Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultrà, Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate suâ morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta; quin et victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hîc, itemque sub finem Odes 15. l. 1. dixit Horatius; totum vergit in laudem et commendationem Augusti, qui non modò sacras ædes ipse multas exstruxit, sed cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28. et 29.

5. *Diis te minorem quòd geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas et colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Ode 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Respons. n. 18. et 19. *Ego verò primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros...... Quis tam vecors, qui aut cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat;...... aut cùm Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, et auctum, et retentum? Quàm volumus licèt ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos; sed pietate ac religione atque hâc unâ sapientiâ, quòd Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà Ode 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis et amplificationis incrementa, et felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut à religione imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ antè neglecta aut pravè culta.

Dii multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
Nostros, et adjecisse prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pænè occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses et Pacori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque *nostra* spolia addidisse torquibus *suis* minoribus. Civitatem dissensionibus detentam propemodum extinxit Dacus et Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Ode 1. Plurima tum observatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis Monæses, &c.*] Jam bis victi sumus à Parthis, contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentiâ et opibus, qui fortasse idem ac Surena, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati sumus à Pacoro Orodis Parthorum regis majore natu filio: quem tamen paulò pòst Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide et Dion. lib. 48. et 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. et 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicatò, nec privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant......* Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit, vidimus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Harusp. resp. cit. *Majorés nostri rerum bene gerendarum auctoritatem, augurio......... contineri putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. et seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus, plurimis et evidentissimis ante ruinam monstrorum pulsatus ictibus .... Sic Dii spreti excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.* De Crasso vide et Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. et quæ annotavi superiori Ode v. 5.

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxere Parthi suos torques, majoresque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirum colli erant ornamenta, seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navârant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splendet: meliùs alii gestit, lætitiam præ se fert.

13. *Pænè occupatam seditionibus, &c.*] Bellis civilibus distractam ac laceram urbem et Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Ex illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; ex Ægyptiis verò Cleopatræ navales et maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cùm ad Cæsarem missis legatis non impetrâssent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio. lib. 51. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla, duplex est: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem seculo detecta Lusitanis et perlustrata. De hâc itaque non agitur nunc; sed de alterâ, quæ superior, et sub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam sumitur: Abyssiniam continet ad sinum Arabicum porrectam.

15. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem auditâ celeritate Antonii et magnitudine exercitûs, vehementer trepidâsse; nimirum Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas et quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, easque tam firmas et ligneis turribus instructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi essent; atque una earum tres et quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum et*

Ævum delictis fertile primò fœdavit conjugia, et stirpem, et familias. *Ex istâ* origine manans calamitas in patriam et populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum, et jam formatur membris: atque flagitiosos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adolescentiores sectatur

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavere, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, et incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros

ANNOTATIONES.

urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit.... Nec ullâ re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quàm post victoriam. Quippe immensa classis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabumque et Sabæorum, et mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assiduè mota ventis maria removebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*] In depravatis istis sæculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin et inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati sunt degeneres, imbellesque homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsus alieni. Hinc vitia grassata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm defloruit. Hinc denique violatâ sanctitate nuptiarum, et Pronubâ Junone illarum præside, aliisque numinibus graviter læsis, *in populum derivatæ clades*, calamitates, pestilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primùm inquinavere.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri oportuerit. Vide lib. 4. Ode 5. ver. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia et pravitas? Nimirum quòd nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter et corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequam nubat; nupta mœchos sectatur: demum lenocinante marito palàm servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, et choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera, et motus Ionicos ediscere Romanam juventutem aliquando mos fuit,* inquit: *siquidem Iones psallendi normam, et molles saltus primi invenisse traduntur.* Plaut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere posset?* Apud Aristophan. ἰωνικῶς, ponitur pro ἁβρῶς, *molliter, delicatè, festivè.* Athen. lib. 2. cap. 3. *Iones, molles, delicatis amicti vestibus, voluptate diffluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad suum usque seculum, lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus à vetusto longè diversus, harmonia remissior* nuncupatur. cap. 7. ἦν δέ τις καὶ Ἰωνικὴ ὄρχησις παροίνιος, *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis et Cariæ mediam, cœli clementiâ et bonitate, soli etiam amœnitate et ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii *artibus*: eodem certè recidit sententia; id est, secundùm artem moveri et saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus.* Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curiosa et usque ad artis perfectionem. Quid enim Sallustius; psallere, saltare elegantiùs quàm necesse est probæ?* nimirum matronæ, aut virgini. Addit ille; *Nobilium verò filios, et (quod dictu nefas est) filias quoque virgines inter studia numerâsse saltandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi sic ait: docentur præstigias inhonestas: cum cinædulis.... discunt cantare: cum sambucâ et psalterio eunt, &c. quæ majores nostri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui.... In eo ludo vidi plus pueris et virginibus quingentis: in his verò unum (quo me maximè Reipublicæ misertum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus servulus honestè saltare non posset, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta est, marito suo juniores mœchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *ingurgitavit sese in cœnâ plusculum, atque appotus probè est,* quod ait Plaut. Amphitr.

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed jussa coràm non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhumque, et ingentem cecidit
Antiochum, Hannibalemque dirum:

inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente et consentiente viro pergit vocata, sive petit negociator, sive dominus navis Hispanicæ, flagitia remunerans *ingenti* mercede. Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium; et profligavere Pyrrhum, magnumque Antiochum, et sævum Hannibalem:

ANNOTATIONES.

26. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò tandem impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, adulteria perpetret, mœchisque indulgeat; sed palàm, et quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secùs ac publicum et vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito.*] Vidente et sciente marito, surgit è triclinio, et ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat et mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

...... Doctus spectare lacunar,
Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso.

Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coërcere. Juv. Sat. 6. v. 135. et seq. Item v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor.
....
————olim convenerat, inquit,
Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
Indulgere mihi. Clames licèt, et mare cœlo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos à crimine sumunt.

30. *Institor.*] Gall. *Facteur de Marchand.* dictus quòd instet gerendo negotio. Angl. A FACTOR.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant et navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Ode 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effœminatis et corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt; qui navali certamine vicerunt Carthaginienses, et *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Ode 12. lib. 2. Vide ibi Annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consuluit, delususque est ancipiti responso: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversùs Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Consulibus profligatus est. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui, omnium in manibus enses: et relictæ in vultibus minæ, et in ipsâ morte ira vivebat. Quod adeò miratus est Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hîc apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus et profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio; *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex.... cùm omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 31. T. Liv. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Ode 12.

[illegible]

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severae
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes: Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

ANNOTATIONES.

[illegible]

Ambo sonum, quo referunt ... juvenci;
Et ... umbras.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*] Advesperam tempus optimum et jucundum post laborum quieti destinatum, *Sol se convertens ...* ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2. v. 8.

——— *Et jam nox humida cælo*
Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 1. v. 238.

[illegible] (Sol) *altum petit* [illegible]

[illegible]

sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, et ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cùm montium vertit umbras et juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum avis deterius produxit nos pejores, deinde prolem edituros etiam improbiorem.

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
  Versare glebas, et severæ
    Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
  Bobus fatigatis, amicum
    Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
  Nos nequiores, mox daturos
    Progeniem vitiosiorem.

ANNOTATIONES.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.*] Sed filii virorum rustico labore et militiâ robustorum, et ipsi pariter agresti vitâ indurati, diuturnoque operi assueti; proindeque virili animo juxtà et forti corpore, non molles et voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos et Samnites, qui et Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. et Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui et matris imperio et severâ disciplinâ facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque in usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Vesperi, cùm vergens Sol ad occasum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1. v. 84.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.
Eclog. 2. v. 67.
Et sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum, n. 68. *Sol dictus, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cùm est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. modò cit.

Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ et jucundæ post laborem quieti destinatum, *Sol se convolvens elabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de Divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2. v. 9.

——————*Et jam nox humida cœlo*
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cùm invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cùm*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] Quid non absumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Marc. *Nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat et consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores
sunt.

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis absentiâ, et ad fidem hortatur.

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Post insana Capræ sidera, frigidas
Noctes non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, et abundè plorans.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 5. Lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*] Accommodata valdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, et ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. l. 2. Eleg. 20.

Quid fles abductâ graviùs Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristiùs Andromache? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòst frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem et ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ab occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii*: *candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hybernum molliunt cœlum.* Vid. lib. 1. Ode 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. 5. 2. 35. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Ode 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio est in næniolâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γεροντοδιδάσκαλῳ: fortasse et thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen, ut placet quibusdam. Pers. Sat. v. 183.

——*Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiere, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò pòst: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est, &c.* ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Ode 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hâc lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur: leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei* nimirum: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius lib. 9. c. 14. Virgil. Georgic. 1. v. 208.

Libra die (id est, diei) *somnique pares ubi*
fecerit horas.

5. *Ille Notis actus ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Oricum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter et Hœdi: de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra et Hœdi jactatas in mari naves, et pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ congestas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò et ad excitandam fidem?

Verùm internuntius hospitæ anxiæ declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis *illum* rationibus astutè solicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prœtum injustis calumniis excitârit mortem accelerare Bellerophonti nimiùm pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cùm temperans eluctatur Hippolytam è Magnesiâ. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes. *Sed* incassum. Etenim rupibus Icarii *maris* durior *ista* verba excipit hucusque incorruptus. Tibi verò cave ne, plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus.

Atqui solicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem refert.
Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustrá. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

ANNOTATIONES.

6. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ, &c.*] Interea verò Chloë, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum solicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.*] Χλόη, *viriditas*, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis Dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeóque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris et flagras ipsa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prœtum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloës nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ et occasione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prœtum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prœtum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ et cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Ode 27. in fine.

17. *Narrat pænè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè sit vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo acceptо Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. et 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parùm valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert historias et exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, et aliarum amores consectatum, &c. Fortasse addit Paridem et Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quàm exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam et facilem, atque à notâ criminis propè immunem. Apud Cicer. *Historia Magistra Vitæ.* Sunt qui legunt, *Historias movet*, nec absurdé.

21. *Scopulis surdior Icari Voces audit, &c.*] At Gyges, *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloës solicitantis *audit* immotus, veluti scopulis maris surdior. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*; pars est Ægæi, versùs Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentâsset. De eo lib. 1. Ode 1. v. 15. lib. 2. Ode 20. v. 13. lib. 4. Ode 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò, Asterie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habet undè amari possit.

Quamvis non alius flectere equum sciens
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

Tametsi nemo tam peritus equum regendi *in* Campo Martio spectatur: nullusque tam expeditè flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ: et crudelem frequenter appellanti, crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi et agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Ode 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbriâ, Sabinis, et Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ et silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ despice tibiæ.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Ode 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei et ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti duram, difficilis mane.*] Licèt ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parùm movearis; inexorabilis tamen et inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

AD MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

Martiis cœlebs quid agam Calendis,
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.

O *Mæcenas*, callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, et vasculum thure refertum, atque prunæ constitutæ in gramine virenti.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Calendæ, præcipuè verò Martiæ, Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quòd eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugio præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur. Ovid. Fastor. 3. Hinc *fœmineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et unde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 32. et 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam ageret in terris cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. 1. Ode 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quàm Latinos cognitos habes. Cic. Offic. initio. *Et ipse ad meam uti-*

Scilicet arboris ego lapsu ferè exanimatus lautas dapes et hœdum candidum Baccho promiseram. *En* dies iste lætus anno vertente *recurrens* corticem pice affixum auferet dolio quod fumum contrahere cœpit *sub* Consulatu Tulli. O Mæcenas, accipe centenos scyphos, *ob* amicum incolumem, et lychnos

Voveram dulces epulas, et album
Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

litatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantùm, at etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut par sis utriusque orationis facultate.

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde et sacrificium vovi et sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur; Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris Cæditur.

Ovid. Fastor. lib. 1. v. 357.

Rode, caper, vitem; tamen hinc cùm stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus et extinctus. Vide l. 2. Ode 13. et 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum*, ait. Cic. *Vertentem annum*, Somn. Scip. 17. *Cùm ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cœli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, et corticem oppicato.* Tibull. l. 2. Eleg. 1. v. 28.

——— Chio solvite vincla cado.

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum et lene prorsus.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massilianis.

Idem lib. 10. Epigram. 35.

Improba fumaria dicit; *et,*
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum Consulis.

Columell. l. 1. cap. 6. apothecæ superponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 23. cap. 1. *Minùs infestat nervos, quod vetustate dulcescit.... Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus.* Meminit et Cœl. Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. 1. Ode 20. et l. 2. Ode 3. Hîc certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quòd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, qui Consul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno. Urb. Conditæ 687, prolatum verò est ab Horatio paulò post subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734, ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Interea meminisse oportet, quod scribit Plin. modò cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimiâ vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas à 15 anno incipit.... Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitavere. Jam et patresfamilias ætatem ademere his, quæ per se cariem traxere. Quo certè vocabulo satis consilii dedere prisci:* nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici sospitis incolumitate, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures et plures, et totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maximè, non

Perfer in lucem: procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, serâ domitus catenâ;
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne quà populus laboret

accensos produc *usque* ad diem. Longè absit vociferatio quælibet et rixa. Dimitte solicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci. Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines *incolens*, antiquus *noster* inimicus, subactus est, *quamvis* tardâ profligatus victoriâ. Jam Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere.

ANNOTATIONES.

quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos et lucernas, producebant usque ad lucem posteram, pergræcando, id est, ritu Græcorum totâ nocte compotando. Plaut. Menæch. 1, 2, 62. *Inde usque ad diurnam stellam crastinam potabimus.* Horat. Ode 3. 21, 23.

Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

Propert. lib. 4. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam ôlim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut ampliùs exponam, Epist. 19. ad hæc verba, *Nocturno certare mero.* Nocturnas autem cœnas utiliores esse corpori, ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeóque cibos concoquendi; crede, si lubet, asserenti Athenæo, l. 7. c. 1. Quin potiùs ausculta Casaubono eò loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque Philologiæ quàm Philosophiæ sacris auspicatiùs initiatum, bene doctéque redarguenti.

15. *Procul omnis esto Clamor et ira.*] Ebrietatis incommoda et vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortasse etiam notat bonitatem et lenitatem vini sui, cujus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Ode 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par est, et illîc explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omitte paululùm curas et solicitudines, quibus civitati provides sedulus: en hostes populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent: Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citràque præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud verò postea factum est. Sueton. Octav. cap. 21. *Coërcuit et Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis,* &c. cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petisset.* De *Dacis* jam lib. 2. Ode 10. Hos porrò eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis.... Porrò eam gentem Dacos appello. Nam ita se ipsi nominant: eodemque nomine à Romanis appellantur: etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nec semel de iis annotavi lib. 1. Ode 29. v. 5. et alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabri ab Agrippâ, serò licèt, fracti et subacti sunt. Vide lib. 2. Ode 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Ode 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 22. *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modò cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultrò per legatos petendam.*

25. *Negligens, ne quà populus, &c.*] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut si privatus esses. Ergo paululùm abjice omnem curam urbis, et solicitudines de Republicâ.

Tu quasi privatus omitte curare, et plusculùm consulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, et molesta abjice.

Parce privatus nimiùm cavere: et
Dona præsentis rape lætus horæ, ac
Linque severa.

ANNOTATIONES.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolutè: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum ....præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, i. e. serias et graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona*, seu gaudia *rape*, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge et cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydiæ.

Hor. Quamdiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo *tuo* candido, felicior *ego* vixi Rege Persarum. *Lyd.* Quamdiu non alteram plùs dilexisti, nec Lydia posthabita est Chloë; *ego* Lydia magnæ famæ illustrior florui quàm Ilia Romana. *Hor.* Mihi jam dominatur Chloë è Cretâ,

Hor. DONEC gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porrò hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. 6. Poët. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut et mihi, et aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter cæteras verò, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri:* Quem tu, Melpomene, semel, &c. *Altera est nona tertii:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3, et 7. Hîc zelotypiam uterque suam bellè exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedêre. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin et Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. 1. 1, 14.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam*. Æquè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.
Virgil. Ecl. 2. v. 1.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amâsti Chloën præ Lydiâ. De hâc jam, lib. 1. Ode 8, 13, 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Ego me fortunatiorem existimabam, quàm fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib. 1. Ode 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis et Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thraciâ; verùm lectioni nostræ favet quòd Cretes Musicæ valdè studiosos refert Ælianus.

Dulces docta modos et citharæ sciens;
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutuâ
Thurini Calaïs filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,
Diductosque jugo cogit aheneo;
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adriâ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyræ: pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. *Lyd.* Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant. *Hor.* Quid si vetus amor reviviscat, et divulsos copulet æreo vinculo; si formosa Chloë rejicitur, et ostium *meum* aperitur pulsæ Lydiæ? *Lyd.* Tametsi est ille astro splendidior; tu verò es levior subere, atque Adriatico *mari* procelloso ferocior; tecum vivere cupiam, tecum gaudeam mori.

ANNOTATIONES.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mutuo me amore detinet Calaïs adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaïdis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calaï bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, O Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiùsque jungat quàm olim, imò constringat *jugo aheneo*, seu ære firmiori et nunquam dissolvendo. Vide lib. 1. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice:* pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior;* suber enim naturali suâ levitate super aquas fertur et natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. 1. 20, 25.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adriâ.] De eo lib. 1. Ode 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andriâ 3, 3. 23.

Amantium iræ amoris integratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3, 2. 59.

Iræ interveniunt: redeunt rursum in gratiam;
Verùm iræ, si quæ fortè eveniunt hujusmodi,
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm priùs.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm mansuescat erga se.

O Lyce, si potares ultimum Tanaïm marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam *tuam* duram extensum exponere ventis Septentrionalibus *illic* habitantibus. *Nonne* audis quo murmure *tuæ* fores, quo nemus in ædibus magnificis consitum resonet ventis *perflantibus?* utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum,

EXTREMUM Tanaïm si biberes, Lyce,
Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra situm tecta remugiat
Ventis? et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. Lib. 1.

2. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones et querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annot. l. 1. Ode 25. Plura verò dixi ad Pers. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur:

Limen ad obscœnum...dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaïm si biberes.] Si nata in Scythiâ in remotissimis illis et frigidissimis partibus ubi scaturit Tanaïs: si barbaro proinde, et *sævo* quoque *viro nupta* esses, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cùm ante fores tuas excubantem cerneres in istâ aëris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, et qui Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tamen tam dura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ et molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid. A. Am. 2, 237.

Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægrè sineres me objici noctu ventis istis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Met. 1. 64.

......*Scythiam septemque trionem*
Horrifer invasit Boreas.......

4. *Plorares objicere.*] Sic et locutus Plaut. Aul. 2, 4, 29. *Aquam hercle plorat, cùm lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quàm vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, et è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus Inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sit*, inquit, *inter duas Porticus situs, et in his perficiantur inter arbores deambulationes,* &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis et nemoribus excoluit,* &c. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem, l. 5. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item suprà l. 2. Ode 3. et Epist. 1. 10. 20.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt et constringuntur; quia tunc facilè diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contrà nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas] E cœlo delapsas et humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè poni solet, pro *coalescit, concrescit.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 26. *Tum aquæ declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinâve concresceret, nisi eadem se admisto calore, liquefacta et dilapsa diffunderet. Itaque et Aquilonibus, reliquisque frigoribus adjectis durescit humor,* &c.

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene sic legito: alii, *Puro lumine*, vel *limine;* sed perperam. Jovem pro æthere non raró usurpari, notum: huic ergo respondet vox *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, quâ Lyces januam occentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, lib. 1. Ode 2. v. 33.

.......*Erycina ridens,*
Quam Jocus circumvolat et Cupido.

Ne currente retrò funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retrorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. O licèt te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore *tabescentium*, neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulneratus, indulge supplicantibus tibi, *quæ hactenus es* durâ quercu non flexibilior, neque mansuetior serpentibus Mauritaniæ.

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retrò funis eat rotâ.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibul. lib. 1. Eleg. 5. v. 67.

Heu canimus frustrà: nec verbis victa patescit
Janua, sed plenâ est percutienda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto:
Versatur celeri sors levis orbe rotæ.

Isto tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili et instabili: sed potiùs à rotis et trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat et trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, et rota et funis et pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro et pessum eant ac dissolvantur. Virg. Ecl. 8. 78.

.... *Veneris, dic, vincula necto.*

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope Spartana, nec educata instructaque duris moribus austerâque vivendi ratione; imò venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit, ut refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque à Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem eluctata est. Homer. Odyss. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. 14. v. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porro synecdochicôs illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus instar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt etiam aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. c. 26. Quanquam duo tantùm genera violarum agnoscit Nicander, pallidum et luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid. Art. Amat. lib. 1. v. 729.

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, et quoniam intensior in amantibus est, utpote spiritus vitales magis dissipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*] Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ, ad me amandum non inclinaris. Hoc certè est irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minùs gravatè fert uxor; at si marito fallitur, quicquid est in vitâ jucundi perdit. Ovid. Art. Amat. lib. 2. v. 373.

Sed neque fulvus aper mediâ tam sævus in irâ est,
....
Nec lea,..........................
Fœmina quàm socii deprensâ pellice lecti
Ardet, &c.

Pieriâ.] Vel nomen factum à solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrinâ, et ex eâ Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum; cujusmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis Parcas.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbè repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententiâ veterum, qui talem hominem velut execrabilem adversabantur: cùm et natura supplicibus parcere doceat.

17. *Æsculo.*] Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 16. et nos jam lib. 1. Ode 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum penuriâ et Solis æstu arentia et fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviæ.

Non hoc semper erit liminis, aut aquæ
Cœlestis, patiens latus.

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec enim ero semper eâ robustâ et ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim et velim pernoctare ante januam, et cubare super durum limen ædium tuarum. Epod. 11. v. 30.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura quibus
Lumbos et infregi latus.

19. *Aquæ Cœlestis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certè contrà in Lycen jam vetulam acriter scripsit Od. 13. lib. 4. Ovid. A. Am. 2. 237.

Sæpe feres imbrem cœlesti nube solutum
Frigidus, inque udâ sæpe jacebis humo.

ODE XI. AD MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) et tu, lyra, chordis septenis resonare perita; neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis *Deorum*, numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde:

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque, testudo, resonare septem
Callida nervis;
Nec loquax olim, neque grata, nunc et
Divitum mensis et amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut, ipsis inter se compositis et superstructis, Thebarum muri atque urbs ædificata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, ver. 394. Plutarch. de Musicâ. Propert. Lib. 3. Eleg. 2. v. 5.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte suâ muri membra coïsse ferunt.

3. *Testudo, resonare septem Callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Ode 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, ἑπτάφωνον, vocat. Virg. Eclog. 2. v. 36.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porrò septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Priùs muta et sine ullo pretio; at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita et adhibita sit in divitum conviviis et Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quòd vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideo prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: et Homer. Odyss. ubi Cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum soleter revocatis historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas Applicet aures.*] Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat et emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ, et pruritûs aurium datam, sed ut animi motiones improbè lascivientes decenter reducat.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitesque silvas
Ducere, et rivos celeres morari:
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniesque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityusque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ

quæ sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque attrectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem gessit Cerberus crudelis aulæ janitor; licèt caput illius furiale stipent serpentes multi, et ex ore tres linguas habente halitus pestilens et tabum fluat. Quinetiam Ixion et Tityus facie prætulerunt hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen et supplicia famosa puellarum, et vacuum aquâ

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis, Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit et ludit per campos discurrendo et exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Ode 5. v. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon.

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δή με
. . . .
Νηλεῶς φεύγεις;
. . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι,
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threïcia, quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota est Orphei fabula feras et arbores trahentis ad lyræ dulces modos; Vide lib. 1. Ode 12. et Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8. v. 3.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requiêrunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Ode 13. et Virgil. Georg. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus, atque intima lethi
Tartara, cæruleosque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora;
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin et Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante citharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, et rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3, v. 73.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Ode 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πάντα κυλινδόμενον. *Ixionem in alatâ rotâ circumquaque versatum.*

Stetit urna paulùm Sicca, &c.] Danai Argivorum Regis filiarum diri cessaverunt cruciatus paululùm, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Ode 14. Lucret. lib. 3. v. 1021.

Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. 1. 3. 135. *In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi dura esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide suprà.

vas evanescente ex imo fundo, perennemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) sceleratæ, *inquam, illæ* sævo gladio perimere sponsos valuerunt. *At* è pluribus una, tædis nuptialibus idonea, egregiè fraudulenta erga patrem fallacem, et in cuncta secula illustris virgo extitit: quæ ait adolescenti sponso, Exurge, ne diuturnus tibi sopor, unde non metuis, comparetur; socerum et impias sorores effuge; quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem, (heu!) discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat,

Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas
Falle sorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa et diuturna; vel tardè venientia, eóque graviora.

33. *Una de multis,* &c.] Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire et fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponsos nefariè jugulârunt; at ipsa noluit exequi impiè præscripta; unde et nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerunt, Hypermnestram et Bebrycen. Eustath. in Dionys. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quòd noctu seu vesperi nuptæ deducebantur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis,* inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, et aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem et aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendidè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiâ et cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quòd ex Oraculo accepisset à genero sibi mortem inferendam. At cùm instaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipsâ nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriâque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captâ horâ viros enecârunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò postea Danao interempto Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Ode 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus,* &c.] Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis: Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurârunt. Ovid. Epist. 14. 73.

Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus;
Nox tibi, ni properas, una perennis erit.

Apud Hesiod. *Somnus mortis frater;* apud Virg. *Consanguineus lethi sopor,* dicitur. Catull. Eleg. 5. v. 6.

Nox est perpetuò una dormienda.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia elude.

45. *Me sævis oneret catenis,* &c.] Observa quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. 14. v. 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, gravibusque coërcita vinclis,
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
. . . .
Me pater igne licèt, quem non violavimus, urat,
. . . .
Aut illo jugulet, quem non bene tradidit ense,
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quòd viro clemens misero peperci :
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus: i secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benigna servavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quò te ferunt pedes et venti, dum nox et Venus obsecundant: abi faustis auspiciis, et tumulo inscribe querimoniam, *quâ* nostri recordatio *permaneat.*

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Algerii. Hîc verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor et feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantùm clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et auræ.*] Seu terrâ seu mari fuge quamprimùm: *dum favet Nox et Venus, i. e.* amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te pietatem Danai crudelitate malè pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam à patre, quòd Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. Epist. 14.

Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa;
Scriptaque sint titulo nostra sepulchra brevi;
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. AD NEOBULEN

Hebri amore contabescentem.

Miserarum est neque amori dare ludum

Ærumnosarum est, nec amori

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quòd sæpe à Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor: hoc modo:

Misĕrārum ĕst | nĕque ămōrī | dărĕ lūdūm.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetrastrophon; ut duo priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus: quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut ex-
animari metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine et proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quod velit Poëta, et quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversùs patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentiâ desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella et mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem et gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones et castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profectò exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur, et corrigatur, ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. 4. 10. 7.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto: sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum.

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant?* &c. Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit,* &c.

indulgere, nec mœrores diluere vino suevi, vel discruciari, metuentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas et laboriosæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparensis; *qui* eques solertior ipso Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo cursu superatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor
Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno neque segni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum alibi sæpius, eóque exhilarari animum testis etiam sacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis;* et *sonere* pro *sonare,* &c.

Exanimari metuentes.] Metu reprehensionis propè mori.

3. *Metuentes patruæ verbera linguæ.*] Pater filio semper indulgens, at patruus severior: et hinc proverbio locus, *Patrua lingua, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. v. 11. *Cùm sapimus patruos.* Noster postea l. 2. Sat. 3. *Ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio; *Qui in reliquâ vitâ mitis esset.. fuit in hâc causâ pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cœlium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, Lib. 10. Epist. 6. *Vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens, quicquid ego astrinxi, relaxat. Si sine illo possem, regerem: quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ,* &c.] Et tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita, sponte obtemperas: ipsi tota vacas, lanificio et quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum, filum, stamen, fusos, forficulas.

Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido; vel potiùs à Cytheris insulâ, hodie *Cerigo,* contra Cretam, in mari Ægæo ipsius numini sacrâ; in quam et dicitur primùm advecta marinâ conchâ. Ovid. Fast. 4. v. 286.

——— *Veneri sacra Cythera petit.*

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt et appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus planè lepidos. Eubulus quidem hoc ferè sensu ibi scribit: *Quisquis mortalium primus alatum Amorem pinxit aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minimè est aut facilis: imò gravis supra modum. Quorsum ergo illi pennæ?* &c. Alexis ibid. *Aiunt vulgò non volare Deum Amorem, sed illos qui amant; aliâ verò de causâ alas affingi.* Arist. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, à Deorum est ejectus concilio, et huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem et petulanti præcisæ alæ ne revolare in cœlum posset: ablatas verò pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia,* &c.

5. *Operosæ Minervæ Studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier. v. 63.

'Αθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
Minervam
Opera docere, ingeniosam telam texere.

Virgil. Æneid. 5. v. 284.

——*Operum haud ignara Minervæ.*

Æneid. 7. v. 105.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœmineas assueta manus.

6. *Studium aufert,* &c.] Sic amor die noctuque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem et curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μᾶτερ, οὔ τοι
Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater, haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. iv. 86. Vide lib. 1. Ode 8. ibique annot.

Neobule]. Νέη βουλὴ, *juvenile consilium:* vel νέος βῶλος, *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species et decor adolescentis Hebri è Liparâ oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno; hodie *Lipari;* pendet à Siciliâ; nunc bene culta, et arce munita est.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte,* &c.] In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Ode 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus,* &c.] Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Ode 8.

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

simul humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti *campo*, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verùm præterquam quòd repugnat carminis lex, et instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe et pedibus, postque luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem: quod Horatius bellè hîc expressit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantùm campestri victoriâ insignis, sed et venandi solertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

——*Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. 11. circa medium, *de apro.*

Ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille verò prodit è profundo fruticeto, seu loco arboribus condenso.

Excipere.] Incautum et ex insidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O FONS Blandusiæ, splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et Venerem, et prælia destinat
Frustrá: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

O fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; *quique* lasciviam et certamina incassùm præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprà Ode 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hîc fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, et aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut et Horatius præstat Lib. 1. Ode 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo l. 2. Ode 18. v. 14. et Ep. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. 2. 528.

——*Socii cratera coronant,*
Te libans, Lenææ, vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

——*Coronatus stabit et ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quòd floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustrà meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Fastor. 5. v. 300.

——*Fonti Rex Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem, et prælia destinat.*] Lascivum et petulans animal hœdus. Sic et Ode 22. seq. v. 7.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te minimè attingit asperum tempus ardentis Caniculæ: Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cùm prædicavero ilicem extensam super rupibus excavatis, è quibus defluunt aquæ tuæ *leniter* strepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis; tuque vel tuam umbram et frigus præbes, cùm Sol primam partem Leonis ingreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula et siccas messes coquit*; ut ait Pers. Sat. 5. v. 5. Vide lib. 1. Ode 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terrâ sentiuntur. Fervent eo exoriente maria, fluctuant in cellis vina, moventur stagna.....* Eodem lib. cap. 47. *ardentissimo æstatis tempore exortum Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 13 ante Augusti Cal. est.... Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem lib. 9. cap. 17. *totum mare sentit exortum hujus sideris........* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium* xxiii. *die. Sentiunt id maria et terra.... accenditque Solem; et magnam æstûs obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatissimis me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis*, innatam saxis quercum: et ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

——Quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
....
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Epist. 1, 16, 9.

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

O popule *Romane*, Augustus quem paulò antè dicebamus quæsivisse lauream morte emendam, instar Herculis, *jam* ex Hispanâ regione domum redit triumphans. *Ergo* fœmina singulari

HERCULIS ritu, modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hâc Ode Augusto gratulatur incolumi tùm è morbo sat diuturno, tum è periculis belli difficillimis. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gesta: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam,* &c. Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaluit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellârunt. Vide lib. 2. Ode 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum et gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Impe-

Prodeat, justis operata divis;
Et soror clari ducis, et decoræ
Supplice vittâ
Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si quà potuit vagantem
Fallere testa.

læta viro procedat sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatæ tæniâ supplicanti. Vos ô juvenes et adolescentulæ marito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim *hostilem*, Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si *fortè* aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti.

ANNOTATIONES.

ratoris optimi, præ cæteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, et formâ ac pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio lib. 53. v. 9. illam obvios fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hîc observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Unicè.*

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata divis.] Facto priùs ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis, *Justis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolumitatem præstitere. Quidam pro *divis*, legunt *sacris*.

7. *Et soror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplice vittâ;* qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes*.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis.*

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potiùs et mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuam, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. 4. Ode 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Ode 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitiæ signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Ode 9. 38, &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce et auctore belli discursante Popedio*, qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populos, et urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum si quà potuit vagantem Fallere testa.*] O puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo super-

Jube quoque Neæræ canoræ *ut* festinet in nodum colligere capillos myrrheos. *Quòd* si impediaris ab importuno januæ custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id *verò* minimè tolerâssem juventute fervidus, sub Munatii consulatu.

Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, et effugit Spartaci vastationem et depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 30. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio,* inquit, *quippe cùm servi militaverint, gladiatores imperaverint,* &c.... *Spartacus, Crixus, Oenomaus, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut ampliùs ejusdem fortunæ viris eruperunt Capuâ: servisque ad vexillum et ad auxilium vocatis, cùm statim decem amplius millia coïssent hominum, non modò effugisse contenti, jam vindicari volebant...... totam pervagantur Campaniam......... terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cùm jam esset justus exercitus, è viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt,* &c. .... *Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator........ Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Româ deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit............ Spartacus, in primo agmine fortissimè dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vitâ Crassi. Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oros. lib. 5. cap. 26. &c.

21. *Dic et argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, et Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, et collectis tantùm in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus est:* repentinum verò gaudium nostrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Ode 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino unguento delibutum; vel, subflavum et myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrteum*, id est, medium inter flavum et nigrum.

23. *Si per invisam mora janitorem Fiet, abito.*] Redi verò quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

> *Janitor, indignum, durâ religate catenâ,*
> *Difficilem moto cardine pande forem!*
> ....
> *Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.*
> ....
> *Non te formosæ decuit servare puellæ*
> *Limina: solicito carcere dignus eras.*

Et lib. 2. Eleg. 2.

> *Quem penès est dominum servandi cura, Bagoë.*
> ....
> ....
> *Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri*
> *Desine.*

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas et ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuò exarsissem irâ, et mox vecte, armis, vi, effractum fores properâssem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Ode 26. v. 7. Annotat.

ODE XV.

In Chlorin jam vetulam.

Uxor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas utì concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

Tu conjux Ibyci egeni, impone finem aliquando tuæ libidini et infami operæ. Jam propinqua morti festinanti cessa colludere cum adolescentulis, atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tua aptiùs aggreditur ædes adolescentium velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minimè verò lyra, aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ et lasciviæ. Vide annot. suprà Ode 4. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plura comminisci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosas vetuit me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3. 15. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsus ita scribit. *Anus cùm ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cùm omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd et ipse senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν. Unde et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Ode 12. v. 6. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Ode 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri existimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ.. villo breves, penulis celebres,* &c. Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ, ex Strab. l. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. preced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorin minùs jam bibacitati aptam: meretricum porrò id proprium fuisse constat. Vide lib. 1. Ode 36. v. 13. et seq. Contrà honestis mulieribus, et quidem *matronis Romanis usus vini*

pridem ignotus; ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit: inquit Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. Athen. l. 10.

16. *Vetulam fæce tenùs*, &c.] Quidam legunt *vetulâ fæce tenùs*, voluntque designari vetus vinum: sed O nugæ; tu lector adverte potiùs expressam Theocriti sententiam Idyl. 7. 70.

Πίομαι,———
———κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.

Bibam,
——*Calicibus ad fæcem labrum infigens.*

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, et validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter et Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam opertamque numini in aurum mutato. Aurum solet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæstum.

INCLUSAM Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 6. Lib. 1.

1. *Inclusam Danaën*, &c.] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, et gravia adversùs avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusam. At Prœtus Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eâque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus abducebantur, præsertim è Laconicâ et Arcadicâ regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium*, &c.] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob oraculi responsum, de quo antè.

9. *Aurum per medios ire satellites*, &c.]

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, κ' ἀΐδου πύλας.

Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.

Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur Homer. Odyss. ν. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus*, &c.] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illum frustrà conatus est; ipse verò fugit, et latuit, unâ consciâ Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ, quod olim summâ arte Vulcanus fabricârat gemmisque exor-

Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
  Reges muneribus: Munera návium
    Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
  Latè conspicuum tollere verticem,
    Mæcenas equitum decus.
Quantò quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
  Nudus castra peto: et transfuga divitum
    Partes linquere gestio;

Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, et cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit, eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atque opulentiorum castra fugitivus deserere aveo;

ANNOTATIONES.

nárat. Tractus itaque est Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porrò cùm didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demersa exitio;* vel, ut legunt alii, *excidio.* Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii saluti, cùm ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut cùm vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

......Mæstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ, et Valer. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè fuisse quàm victorem;* à Juvenale Satyr. lib. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,
Argenteis hastis pugna, et omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certè, cùm infirmiores juvaret semper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8. et 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, et *majorum fames,* seu desiderium et cupiditas, quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde et ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem,* non πέρας *terminum,* Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantùm ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ, quia noveram in his curas et solicitudines certas esse et molestas; contrà, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quantò paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit; tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere, seu omnibus nudari et nihil cupere, quàm dives esse et solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum spretorum possessor magis illustris, quàm si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus, *ego interim* egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura, est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur, *ejusque* fortunâ melior *est*. Licèt mihi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum *apud me* senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis; at gravis egestas non adest: sique majora cuperem, tu donare minimè recusares. Exigua tributa solvam faciliùs refrœnatâ cupiditate,

Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si, quidquid arat impiger Appulus,
  Occultare meis dicerer horreis,
    Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
  Fulgentem imperio fertilis Africæ
    Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ
  Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
    Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest:
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
  Contractâ meliùs parva cupidine
    Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihique ipsi ea denego: hinc splendidè me ostento. Contrà dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidéque vivit: estque *inter opes inops*. Senec. Epist. 73. *occurrunt (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes.* Nam *deest avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian. in Ruf. lib. 1. v. 200.

Semper inops quicunque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum, ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo suprà Ode 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est *seges certa* et fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, et *condit horreo Quidquid de Libycis verritur areis*, lib. 1. Ode 1. Mea tamen felicitas illum *fallit:* id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quòd et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione sunt flores apibus gratissimi; unde et optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo necessarias ad victum: neque mala paupertatis sanè importuna experior.

34. *Nec Læstrygoniâ Bacchus in amphorâ Languescit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reservem donec vetustate pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem, incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 10. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Ode 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis Crescunt vellera pascuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis scribit: *generis eximii Calabras Appulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuè Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
  Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; additque *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta, accepti beneficii memor et toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. et Epod. 1. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
  Ditavit.

39. *Contractâ meliùs parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quàm si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

Quàm si Mygdoniis regnum Alyatteï
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parcâ, quod satis est, manu.

quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattei.] Alyattes Crœsi pater fuit: uterque rex fuit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo. lib. 9. 14, 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est,* inquit, *quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere eum qui multa habeat......et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias et paupertatem ne dederis mihi; sed tantùm victui meo tribue necessaria.*

ODE XVII.

AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut diem crastinum hilariter agat.

Æli vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirim,

O Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et circa Lirin, Maricæ ripas alluentem,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. scripserit *quædam Lamiarum,* pro unâ matronarum vetustâ nobilitate superbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Ode 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. Has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiqua Læstrigonum sedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, et res egregiè confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mosa pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirim.*] Liris fluvius, qui et Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio et Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marcia Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Ode 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe, ut Quirinus antè Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æ-*

longè regnásse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si *me* non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens. Sicca ligna congere, dum licet: cras genium placabis vino et porcello duorum mensium, cum servis à labore vacantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus
Multis, et algâ litus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

ternam gloriam Dii indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, et novis cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta...... Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine...... species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quòd Tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.* Herba est marina ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. 2. cap. 47. *flat ab Oriente brumali Vulturnus,* quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

........Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maximè cornix.

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiamque ex aëris intemperie nasci solitam, hilari convivio propulsa. Certè cœlo malè affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non rarò experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, et *lætitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, et porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hîc. Imò verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium et placere sibi existimabant. Unde manârunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum à naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quæ servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 14. vocat

....Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die.

ODE XVIII.

AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque soli expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum in paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties nonæ Decembres tibi sacræ recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis; vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quòd *soleat fari in silvestribus locis:* unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret: et Nonis Decembribus, cùm jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, et in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Ode 4. et 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 23. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellæ:
Munera vestra cano....

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere; etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide, Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanes.

Abeasque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustrà nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. 23. *Septimo die cessabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

Lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter plantâ ferire lætatur.

Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agrestes tibi silva frondes:
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5. v. 40.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere et culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti, et hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. v. 1393. rusticam festivitatem et saltationem ita describit:

Non magnis opibus jucundè corpora habebant.
. . . .
. . . .
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuêrant: agrestis enim tum musa vigebat.
Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus, et foliis lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, et duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. 2. lib. 6. v. 293.

Hi ludunt: hos somnus habet; pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX. AD TELEPHUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Voluptatem verò negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci,

QUANTUM distet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Æaci,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantùm distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, et ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. Lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè et prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco et tempori magis congruos; invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantùm distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regum ultimum: verùm nunc quærendum est potiùs unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Bedâ ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multò secùs.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Atheniensium, cùm ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod* 381 *annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et pugnata sacro bella sub Ilio.
Quo Chium pretio cadum
Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, et quotâ
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis.
Qui Musas amat impares
Ternos ter cyathos attonitus petet

et certamina commissa ad Trojam sacratam. Siles *autem* quo pretio emamus amphoram *vini* Chii; quis calefaciat aquam, quis domum suppeditet, et quâ *horâ* frigus Pelignum repellam. Da citò, famule, *poculum* novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ auguris; tribus aut novem scyphis aptè pocula miscentur. Qui colit Musas impari *numero*, poëta stupescens novem poscet scyphos.

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Pelea, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollodor. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primùm ab Hercule: deinde à Græcis, quinquaginta pòst annis.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à Diis sunt ædificati. Suprà Ode 3. v. 21. Vel quòd multa illîc erant templa. Vel potiùs ex Homeri sententiâ, apud quem non semel ἱερὸν Ἴλιον leg. Alii *sacrum* pro execrabili hîc sumunt, ut existimo, absurdé.

5. *Chium.*] In Græcis vinis, Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eò erant percecturi, vel ibi jam erant, cùm hæc Horatius scribebat: vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, et cum quibus: in cujus domo luculentus accendetur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, estque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imò traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiosè, ipseque prior arripit scyphum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quòd oriente Lunâ et vesperi convivia adibant veteres: vel quia festivæ erant Calendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis accessionem optimo et amico viro factam, impensè lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris, præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi et inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges et Augures, ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari: de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare: prodigia procurare et expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Ode 10. Non moror quod somniârunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam: nimirum quia manè Auguria captari consueverant, et sub ortum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit; qui verò colit Musas novenas Poëta, is novies bibet in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.

12. *Commodis.*] Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contrà, minoribus et ebrietatem non inducentibus, optimè convenientibus; ut sit sensus: commodè et convenienter quisque impari numero ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamsi inde fieri debeam attonitus è vino, novies at-

Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquam tria *pocula.* Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas, *puer.* Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minimè idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet suprà
  Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus.
  Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
  Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
  Odi. Sparge rosas. Audiat invidus
Dementem strepitum Lycus,
  Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
  Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë:
  Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

tamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Propter mediam noctem, et novam Lunam, et Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet suprà, &c.*] Charites rixarum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 7. v. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. 1. Ode 27. de insaniâ ex immodicâ compotatione. *Verecundum Bacchum sanguineis prohibete rixis*, et, *impium clamorem lenite, sodales.* De liberiore paulò animi gestientis lasciviâ, Lib. 2. Ode 7. v. 26.

> *Non ego saniùs*
> *Bacchabor Edonis: recepto*
> *Dulce mihi furere est amico.*

18. *Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur et insonant tibiæ et citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in sacris Cybeles, quæ a Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygiâ et Lydiâ; ac propterea Berecynthias hîc vocari, Lydias autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porrò harum modus et numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm sacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Ode 18.) quibusvis epulantibus etiam et compotantibus plusculum excitandis accommodatus. Contrà, Doricus modus gravis ac sedatus, eumque docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æolius, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè vinum ministrantes, vel à cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, O puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

22. *Audiat invidus Dementem strepitum Lycus.*] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24. *Vicina seni nòn habilis.*] Quippe junior adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperam se fecisse non sine dolore agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli juvenem indicant; nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Vespertino.

27. *Chloë.*] Aliàs *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ.*] Contabescere facit, languore afficit, et consumit; *lentis penitùs macerat ignibus*, ut est in Ode 13. lib. 1.

ODE XX.

AD PYRRHUM.

Ne à puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

Non vides quanto moveas periclo,
Pyrrhe, Gætulæ catulos leænæ?
Dura pòst paulò fugies inaudax
Prælia raptor:
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:

O Pyrrhe, *an* non agnoscis quàm periculosè Getulæ leænæ fœtus auferas? Paulò pòst *tu* prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes perget *illa* excellentem Nearchum requirens: magna contentio *utrùm* præda tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu velocia tela educis, illa *verò* dentes formidandos exacuit: dicitur controversiæ judex collocâsse victoriam sub nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hîc commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversùs Romanos bellante, et per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt; explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas metaphoricè hîc notari, perperam dixere; tu, Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem: quem à tali consilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculosè amasium suum puellæ abstrahis quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. l. 8. cap. 16.

2. *Gætulæ.*] Gætulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de quâ jam l. 1. Ode 22. v. 10. et l. 2. Ode 29. v. 15.

3. *Dura pòst paulò fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet. v. 233.

Cruentus fœminas stimulat dolor.

Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
Minùs est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. et seq. ubi, inter alia, hæc scribit:

...... Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et
Ennî
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? licuit semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen, &c.
.... si volet usus
Quem penès arbitrium est, et jus et norma
loquendi.

5. *Cùm per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quàm eleganter in allegoriâ suâ persistat. Sensus est: cùm illa, spretis amatoribus bene multis, unum quæret Nearchum.

6. *Insignem.*] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes insumis ad puerum tibi asserendum: illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo Sub pede.*] Nearchus, citra periculum, imò cui cedat parùm solicitus, vos de se contendentes otiosè, et frigidè spectat, suosque duntaxat curat capillos comere et odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

similis vel Nireo, vel *Ganymedi* ex Idâ aquis abundante subtracto.

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedes Trois regis filius, ob pulchritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cùm in Idâ monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; et Metam. lib. 10. cap. 4. Hâc porrò fabulâ indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis: alter apud Cretam insulam, de quo non mentio est hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ Minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. et lib. 17. cap. 1.

15. *Aquosâ.*] Ex illo Troadis monte dicuntur manâsse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. 15. cap. 1. vocatur ὄρος πολυπιδάκου Ἴδης, *Mons Idæ plures habens fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominatur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. 4.

ODE XXI.

AD AMPHORAM.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O bona amphora, sub Manlii consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis; quocumque titulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino.

O nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*] Vina impleta et condita in horreo tum cùm ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cottâ, anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somniculosi, &c.

5. *Quocunque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide l. 2. Ode 3. v. 8. annot. De Massici bonitate et patriâ, lib. 1. Ode 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato et honorabili, cùm dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innuit frequenter. Vide Oden 28. v. 7. et suprà Oden 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. qui et de Gallis quatuor pòst annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeò celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. et lib. 4. sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende;* alii cum *jubente.* Quicquid sentiat aliqui, parvi refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide suprà Oden 16. v. 35. ibique annot.

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur et prisci Catonis
Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves

Hic, licèt imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes animo

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertus, id est, apprimè instructus est Corvinus Socraticâ et Academicâ Philosophiâ, non te despiciet, O pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republicâ: nam et hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversùs senectutem, ut redire ad juventutem videantur, et mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mirè gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 21. cap. 32. et alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris bene multis, illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. lib. 2. &c. Cic. Tuscul. 3. ait ab eo *omnem, quæ de vitâ et moribus est, Philosophiam manâsse:* Tusc. 5. n. 10. *Primum illum devocâsse Philosophiam è cœlo.... et coëgisse de vitâ, moribus, rebusque bonis et malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur et prisci Catonis, &c.*] Ipse Cato virtute insignis narratur vino liberaliùs hausto sæpe incaluisse. Hìc verò quæri potest, an vino corpus incalescat, ut calido medicamento? Respondit Galenus Constit. 3. non incalescere nisi ut alimoniâ corpori accommodâ. Nam sicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus simile alimentum quæ naturâ calent satis, et robur adjicit, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis et junior? De Uticensi proditur sanè, integras duxisse perpotando noctes. Testis Plutarchus, aliique. Et, cùm Memmius quidam in conventu dixisset, Catonem totas noctes in vino permanere et ebrium esse, suscepto sermone Cicero respondit: Quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca de Tranq. cap. 15. *Cato,* inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipsius de Uticensi disertè explicat, huncque affert Horatii locum: quem jam tractamus. Idem Cato mensam maximè amicorum parentem et procreatricem existimavit, idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. et 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hìc ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur,* quæ nequaquam adhiberetur à Poëtâ, si innueret Catonem illum Uticensem eum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci,* quæ omnino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solidâ, verâ, severâque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè sobrium fuisse constet: et ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis et adversariis objecta est; ad quod allusit Poëta. Adde quòd apud Ciceronem de Senectute, n. 46. ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solùm, qui pauci admodum restant, sed cum vestrâ ætate etiam atque vobiscum; habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mihi sermonis aviditatem auxit, potionis et cibi sustulit. Quòd si quem delectant, (ne omnino bellum indixisse videor voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus) non intelligo, ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me verò delectant et sermo in poculis, et pocula...... conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quàm maximè possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 1. *Catonum ille primus,* inquit, *triumpho, et censurâ insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque... agrum colendi...... de vitibus uvisque ita prodidit; qui locus vino optimus,* &c.

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, et qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minimè sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum et argentum igne probari, et dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas,* et Persæ cujusdam apophthegma, *Nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum*

interdum asperiori: tu sapientum intimas et anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam et robur solicito ingenio; dasque animos inopi post te nec timenti regum diademata nec bellatorum tela. Te expro-ment Bacchus, et Venus si favens adfuerit, necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et, si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ANNOTATIONES.

verum, vino enim rectiùs elici. Vide Erasm. Sunt qui putent hîc alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multò minùs, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd solvit et discutit ægritudines et curas.

17. *Tu spem reducis*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus, cordatis et prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æquè ac suavis, abjectos et humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur libentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide suprà lib. 2. Ode 19. in fine, Ovid. Art. Amat. l. 1. v. 239.

Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam, et petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, *Robur et vires dat animis et corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ ἀνίῃ, *Potens remedium adversùs omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops et timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O testa, amphora, O bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quòd bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas, aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide l. 1. Ode 4. et 30.

ODE XXII.

IN DIANAM.

Ei consecrat pinum villæ suæ.

Montium custos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O virgo præses montium et silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, et eas morti eripis; sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversam morsionem tentantis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix, incola silvarum. Adde quòd herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestivè relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 69. *Adhibetur ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui, quia mensa spatia conficiunt, menses vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux.... parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.] Terent. And. act. 3. sc. 1. v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. 32. v. 13.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. 2. v. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. antè cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quòd videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregiè docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. et seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens: Luna in Cœlo, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æneid. 4. v. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud,

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.

Alii quòd modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo et finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licèt junior jam ex suâ naturâ meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari: alii in ipsam illam pinum dentes intentâsse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur; sed gratis et perperam.

ODE XXIII.

AD PHIDYLEN.

Puris tantùm manibus Deos placari.

O agrestis Phidyle, si manus supplices ad cœlum tollas Lunâ incipiente; si Lares placaveris thure et hornotinis frugibus atque sue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis *causam*, nec teneri fœtus noxium tempestatem anni parte fructiferâ. Etenim hostia *Diis* destinata, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine,

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Lunâ, rustica Phidyle;
 Si thure placâris et hornâ
  Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
 Rubiginem, aut dulces alumni
  Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
 Aut crescit Albanis in herbis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà, Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo supinas, &c.*] Si Deos ritè colueris et piè supplicaveris, licèt modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Versis ad cœlum palmis; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*] In novilunio et Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit à Poëtâ. φειδώλη *parca*. Gall. *Ménagère*. Angl. Thrifty.

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novum optimumque, offerri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hâc utpote fœcundâ placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum et calidum adeóque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Ode 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle*. Ang. Blasting aliàs Smut, quâ nigrescunt spicæ et sterilescunt. Oritur ex pluviâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cœleste frugum vinearumque malum nullo minùs noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque, ac perflatum non habentibus. E diverso carent eâ ventosa, et excelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt* mala, *quæ silente cœlo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cùm facta sunt*..... *Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus: et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui* 11. *quæ nunc aguntur ad* 7. *Calend. Maii, quoniam tunc ferè occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo humescentia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. l. 4. c. 15. et alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces et charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut suprà Ode 11. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensque cœlum: adeóque morbos haud sentient greges eâ anni tempestate quâ fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 55. Vide et suprà l. 2. Ode 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Ode 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Româ distat 12 mill. pass. ortum versùs. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tusculosque colles.

Arnob. Lib. 2. *In Albano antiquitùs monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare*

Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosâ blandior hostiâ
Mollibit aversos Penates
Farre pio et saliente micâ.

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat solicitare plurimo cruore pecudum. Et si manus sine munere tenuerit aram, offensos Penates haud placabit efficaciùs per majorem victimam, quàm per religiosum ador et sal crepitans.

ANNOTATIONES.

candoris; nonne istum morem religionemque mutâstis? &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes; Deos perfectè coles et placabis, nectendo tantùm et adornando serta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat; asserit verò dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Attellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. et Gellium lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem astruunt, contenduntque, *Non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos,*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ* scilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ, majora simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Est et rosmarinum......foliis odor thuris, &c.* De *Myrto,* lib. 1. Ode 38.

17. *Immunis.*] Innocens, à scelere vacua et exempta, ex quibusdam: alii aliter et meliùs, ut existimo, hoc sensu: etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quàm magno et sumptuoso, si modò vitæ innocentiam et pietatem et religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur vilia et parva constituisset sacrificia? respondit; Ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. 2. in fine; ubi

Dicite, Pontifices, in sacris quid facit aurum?
——————farre litabo.

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide et Plin. lib. 2. cap. 7.

20. *Farre pio et saliente micâ.*] Molâ salsâ quæ constabat ex aquâ, farre, et sale. Seneca Epist. 114. *Crepacem molam.*

ODE XXIV.

AD AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentiæ; si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Feliciùs in campis degunt Scythæ; quorum

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum, et divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes
Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres meliùs Scythæ,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hâc Ode proscribit. Animadverte, quæso, Lector studiose, quàm variè quámque feliciter idem sæpius ita retractet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et 240. quæ duo loca spectant eòdem, et egregiè declarant rerum communium ac cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longè præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et sciolos latet, nôrunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. et lib. 2. Ode 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit...... oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo lib. 6. *Recens Romæ expeditio nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimùm Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho,
Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo. lib. 16. &c.

3. *Cæmentis licèt occupes, &c.*] Licèt præclaras ædes habeas maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Oden 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem est quod Thuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrâ ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quòd mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verùm enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos: ut denotetur utrumque Italiæ littus maris: per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque, et habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos et egentes, et in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet; metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, lib. 1. Ode 35. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

Τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις.

9. *Campestres meliùs Scythæ, &c.*] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ;
Immetata quibus jugera liberas
Fruges et Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illîc matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior *uno* anno; atque *alter* vices assumens pari fortunâ quietem tribuit *alteri* laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt: hinc ἁμαξόβιοι et ἁμαξοφόρητοι dicti; *quibus plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide l. 1. Ode 19. v. 10. et Ode 35. v. 9. n. et l. 2. Ode 9. in fine: ibique annot. Justin. lib. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus.... aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus...... pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus...... utinam reliquis mortalibus similis moderatio...... prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. ν. δικαιότατοι, *justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versùs, circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen litori opposita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. 4. *Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ, suis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi rursus invicem anno pòst in armis sunt; illi domi remanent ...... privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longiùs anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illîc matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illîc nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos*, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant et malo et damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Ex Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiùsque matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto, vel, amatori et mœcho potenti non confidit, post flagitia sperans ab eo defendi tum adversùs leges adulterium punientes, tum adversùs maritum suum vindictam meditantem.

Illic maxima dos æstimatur virtus parentum, et pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens. *Illic* non licet delinquere, vel merces est mors. O quicunque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum, *is* infrænatam coërcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (proh scelus!) viventi virtuti adversamur invidentes, ereptam *verò* aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ non crimen amputatur? Quid leges prosunt, absque moribus inutiles; si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ?

Dos est magna parentium
 Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas;
 Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
 Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret pater urbium
 Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
 Clarus pòst genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
 Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
 Vanæ proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
 Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Duratæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur;
Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete modò allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6. v. 169.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur, Lib. 4. Ode 15. v. 9.

......Ordinem
Rectum et vaganti fræna licentiæ
Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse, cui statua erigatur cum hâc epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item postea bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. 51. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus......compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus pòst genitis.*] Quidam legunt *charus*. Lib. 1. Ode 28. *Postmodo te natis.*

Quatenus (heu nefas!)] Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt; mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregiè Vel. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit; sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoscunt, aut ut par est æstimant, quàm ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si culpæ non puniuntur; vel, si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdùm cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*] Quid prosunt leges, si non observentur, sique ad earum amussim mores non finguntur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant,

Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
  Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
  Virtutisque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
  Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
  Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
  Mittamus. Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
  Pravi sunt elementa; et teneræ nimis
Mentes asperioribus
  Formandæ studiis. Nescit equo rudis

et solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre, atque iter asperæ virtutis relinquit. *Ergo* nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus *populi* acclamantis, aut in mare vicinum *projiciamus* gemmas et lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quàm oportet durioribus instituendi *sunt* exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo

ANNOTATIONES.

et ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* sunt instar soli, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Ode 22. sub finem. Et hujus lib. Ode 3. Stroph. 12.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, ad ornatum templi. Ac si minùs movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illuc *vocat* et prosequitur nos *clamor et turba faventium.* Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 50. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos ego mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas et lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tusc. 4. n. 2. 4. *Cùm est concupita pecunia, nec adhibita continuò ratio, quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat tunc in venas, et inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus et ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *pravæ.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Ode 16. v. 15.

Cupido sordidus, et Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia. Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52. *Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ et delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare timetque venari; scit verò et amat

insistere haud assuetus, ac venari fugit, peritior ludere seu jubeas trocho Græco, sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium et hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augescunt opes: veruntamen aliquod semper deest angustis bonis.

Hærere ingenuus puer,
  Venarique timet; ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
  Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
  Consortem socium fallat et hospitem:
Indignoque pecuniam
  Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen
  Curtæ nescio quid semper abest rei.

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Ode 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit;

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris....

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solitum; de quo Virg. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneì impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hìc, ut et ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebaturque legibus Corneliâ, Publiâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. et quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps alea nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus et futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant, explicantque *consortem* cohæredem: *socium* qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt et ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempe consors vocatur, qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors et caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cùm subtrahit quidpiam è lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio; *Rectè majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publio Quinctio. Animadverte porrò quot et quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Nam *multa petentibus desunt multa.* Suprà Ode 16. in fine. Bene Seneca in Hercule Oetæo, v. 625.

Cupit hic gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus; stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Rutaque dives cingat Hydaspes;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE XXV.

AD BACCHUM.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

Quo me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in specus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secùs in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas aut quæ antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, *ut* audiar inserens *illum* sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cùm cernit Hebrum et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi *longè* aberranti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quò me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes; quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Ode 19. ibique Annot. Augusti eulogia persequitur Horatius lib. 1. Ode 12. l. 3. Ode 5. 14. l. 4. Ode 5. 14. 15. l. 2. Ep. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 77.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit [*urbes*
Ritè cliens Bacchi.
Item,
Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turbâ semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus, quibus illum cœlo consociem? Vide suprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quòd primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeóque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secùs in jugis, &c.] Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Ode 18. v. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare è regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta, nec solo*, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Ode 27.

11. *Pede barbaro Lustratam Rhodopen.*] Hìc subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in eâ montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod nostrum etiam Poëtam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

admirari cautes et silvam desertam! O Rex Naïadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

Rupes et vacuum nemus
  Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharumque valentium
  Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
  Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
  Cingentem viridi tempora pampino.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant *ripas;* nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitabundum pertinent.

14. *O Naïadum potens, &c.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naïadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicitùs concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modò.*

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus et arduum; at, duce Deo, non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cognominibus ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. et lib. 5. cap. 1. Donatus perperàm Latinam commentus est originem, à *leniendo*. Cui et refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infrà lib. 4. Ode 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

AD VENEREM.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiâ *istâ* lyram tenebit murus ille, qui stipat latus

Vixi puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ:
  Nunc arma, defunctumque bello
    Barbiton hic paries habebit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Ode 9. lib. 4. Ode 1.

2. *Militavi.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos et amatorios. De hoc instrumento musico, lib. 1. Ode 1.

4. *Paries habebit, Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi, et pars quoque templi dextra: quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc, hîc ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

sinistrum Veneris maritimæ. Istîc, istîc deponite faces accensas, et vectes, et arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloriâ militârat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitæ: ut fabulantur. Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illis, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. 5. v. 166.

Chrysidis........ante fores extinctâ cum face canto.

Vide suprà Od. 10. hujus libri.

Vectes, et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide suprà Od. 14. sub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho. Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede,* inquit, *huc cum vecte.* Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de quâ lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virg. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Memphium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute; fastidium Chloës et superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

ODE XXVII.

AD GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

Impios parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, et canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 3.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotii semper Interpretibus facessivit; multum quoque habet gravitatis et elegantiæ. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis; quæ verò fuerit illa, minimè liquet. Quibusdam *mesange,* aliis *vanneau,* aliis aliter appellatur, Angl. A Jay. Plin. lib. 11. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie......Phasianæ corniculis: prælerea parræ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altùm volantes. Virg. Æneid. 3. v. 361.

Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant

veniens ab agro Lanuvino, et vulpes *catulos* enixa. Anguis quoque viam incœptam remoretur, cùm velut sagitta è transverso equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens *futura*?

Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

ANNOTATIONES.

nullâ aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hîc Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eò quòd per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Ælian. l. 6. hist. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantùm cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hîc intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam et superiorem quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. l. 3. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur surculi, cùm intorti panguntur.... sagittas serere minùs utile, quoniam in transferendo facilè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis et obsequens. Torrentio est gradarius equus, tollutim et sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cùm nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti: sis ubique felix. Quòd si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et continuato sensu et oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quò deterreatur à conscendendâ mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. antè cit. Quam verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeóque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectârunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 61. Æn. 12. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant et auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 1. c. 54. Quæ cùm ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotat. Adde quòd vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contrà. Plaut. Asinar. infrà citand. Item Aulul. Scen. 20. *Non temerè est quòd corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quod augurium à dextrâ corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere jussisset?* Et Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avibus ut ratum auspicium facere possint?* Verùm enimvero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de Divin. 2. n. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem, dixit Ennius:*

Cùm tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homeri Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quod hoc modo nunciat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis et Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt (quod à sinendo dictum putant) *exteraique dextram, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi et distinguendam aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram, cùm Poëta nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scri-

Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentûm,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ, novi, sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

Priusquam avicula pluviæ proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicunque volueris, ô Galatea, et vive nostri memoriam servans: et te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx serenus. Conjuges et filii hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, et tumultus atri maris, ac litora ictibus *fluctuum* concussa.

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis sinistra est secunda?.... Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo sinere. Eam igitur rem quæ sinit avem.. vocat vulgus sinistram. Cur verò? An quòd Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micaret, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani cùm sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligâssent, deinde observârunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potiùs, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram et supremam habent...... An quia terrestria et caduca cœlestibus et divinis cùm sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ ostendere?* Vide et Arnob. l. 4. paulò post init. ubi *læva naturâ esse ulla* negat egregié. Nec omitte quod Non. Marcell. docet aliquando etiam *lævum* in bonam partem, et à levando dici.

9. *Antequam stantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinansque et voce indicans. Suprà Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Pessima corvorum significatio, cùm glutiunt vocem velut strangulati.* Et l. 18. c. ult. *corvi singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.* Contrà si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide suprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus et cornix ab lævâ est: corvus porrò* (aliàs parra) *à dextrâ; consuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *Cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata.* Id. eod. l. c. 18. *Pici* (Gallicè *piverts*, Ang. *Wood-peckers*) *Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis.... Ipsi principales Latio sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondêre Vates, exitium Imperii portendi, si dimitteretur; at, si exanimaretur, Prætori. At ille avem protinus concerpsit; nec multò post implevit prodigium.* C. Cœlio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 23. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ, novi, sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, ac repentè è cœlo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo lib. 1. Ode 3. v. 4.

21. *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur et irruant mala quæque: à Galateâ avertantur.

Cæcos Sentiat motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eò quòd *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior........ et Austro majores fluctus*

Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare bestiis refertum et apertos dolos expavit *antè* imperterrita. Paulò antè flores in pratis colligens, texensque corollas Nymphis meritas, nocte parùm lucidâ, nihil aspexit nisi sidera et aquas. Cùm *verò* pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: O parens, nomen à filiâ neglectum, et pietas *etiam relicta!* Unde et quò deveni? Unica mors *pœna* est minor flagitio virginum. An experrecta fleo crimen fœdum? An scelere immunem *me* decipit species inanis,

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: Pater ô relictum
Filiæ nomen, pietasque! dixit
Victa furore.
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilansne ploro
Turpe commissum? An vitio carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hœdi*. De Hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Ode 1. Stroph. 7. Nunquid verò sagax Poëta junxisset Hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modò attulit? Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò Hœdorum malignitatem?

25. *Sic et Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum et amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit seriùs, cùm se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cùm turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austroque, ventis, et ab Orione Hœdoque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. et Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediasque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inscriptum *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virg. Æn. 3. de Cretensibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus, insignis utriusque linguæ monumentis, et nunquam folia demittens: statimque ei Græciæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ consedisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 60. v. 46.

....*Virgo dum intacta manet, dum cara suis est:*
Cùm castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur; ἐλεφαίρω, inquiunt, est *decipio:* hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virg. cit. illud autem est verum quod è corneâ portâ. Nam à κέρας *cornu* κεραίνω, indeque κραίνω, *effectum reddo*. Alii, quòd ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Aliis

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates!
Impudens Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens,
Quid mori cessas? Potes hâc ab orno
Pendulum zonâ bene te secutâ e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

quæ dilapsa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratæ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci priùs dilecti nimiúm. Sine verecundiâ deserui paternam domum: sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nuda ambulem inter leones. Priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ succus dilabatur, cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat, quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab istâ orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes et scopuli ad mortem expediti; age, committe te celeri tempestati; nisi pensum dominæ trahere vis, tu Regis filia,

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; at incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliúsne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Multùm amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2 Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quàm ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, mororque debitam Orco prædam tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniâsse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens, iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici; fortasse et pœnas luere vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam nempe et pulchritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ, idque citra notam ignoranti, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde ac justum vindicem: eaque me imago urget et torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspendio, vel præcipitio, seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori et ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras *te* esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam sortem sustinere, ut decet: divisus mundus tuam feret appellationem.

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cùm sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto* (*Dixit*) *irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ, qualis sit, aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm ταυρόμορφον τύπωμα, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europâ Tyriâ* (aliàs *Syriâ*) *nomen accepisse regionem antea nomine carentem; illam porrò ex Asiâ certè fuisse*, in hanc verò minimè *commeâsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantùm in Cretam, et è Cretâ in Africam.* Apud Moschum antea cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram et oppositam, de se contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu et habitu; alter similis erat indigenæ, atque, ut quæ filiam magis vindicabat, quòd eam genuisset ac nutrivisset; verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum: et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Proœm. *Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturæ mutâsse faciem.* Et cap. 1. rursum, *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et avido meatu terras, quæcunque venientem expavere, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans,*

ODE XXVIII.

AD LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Festo quid potiùs die
   Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum,
   Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
   Sentis? ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
   Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
Nos cantabimus invicem
   Neptunum et virides Nereïdum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
   Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
   Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon

Quid meliùs agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: et *tamen* cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule *conditum;* quasi consistat tempus fugax. *Age* alternis canemus Neptunum, et cæruleos Nereïdum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu *dicetur Venus*, quæ Cnidum obtinet et Cycladas emicantes, atque junctis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Festo quid potiùs die, &c.*] Quid aptius et convenientius diei festivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. 18. cap. 12. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoque pretiosum et optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprà Ode 11. Stroph. 7. ubi quidem *obstinata*, hìc verò facilis et amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Ode 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio et à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori; mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis?*] Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè ὡρεῖον. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Ode 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub Consulatu Bibuli anno U.C. 694, in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hìc jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. Vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur; hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter *Nereïdes*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereïdum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Ode 10.

12. *Latonam.*] Dianæ et Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, et celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Ode 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Ode 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. 1. Ode 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clarissimâ l. 1. Ode 30.

cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus:
Dicetur meritâ nox quoque næniâ.

ANNOTATIONES.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. 4. Ode 1. *Purpureis ales oloribus:* aliàs columbæ. Propert. lib. 3. Eleg. 3. 31. et Appl. Metam. lib. 6. paulò post initium: interdum passeres. Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἄγον στρουθοί.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ:* vel quòd in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quòd carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniâ* lib. 2. Ode 1.

ODE XXIX.

AD MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam: et opum contemptum laudat.

O Mæcenas, proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, et balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuè spectes humidum Tibur, et pronos agros Esulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem,

Tyrrhena Regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Ne semper udum Tibur, et Esulæ
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poësin, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Ode 1. et 20. ibique annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta et corollas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Ode ult. et alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. et 4. et alibi. Pers. Sat. 4. lib. 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quò minùs apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulùm ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Ode 7. et 11. et lib. 2. Ode 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia: vulgò, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, et palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem propinquam nubibus arduis:
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis et ostro,
Sollicitam explicuere frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis,
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido,
Rivumque fessus quærit, et horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status,
Curas; et urbi sollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro

et ædes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, et potentiam, tumultusque Romæ felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas et nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, sine tapetibus et purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem absconditum. Jam sævit Anticanis, ac sidus Leonis furiosi, Sole reducente dies aridos. Nunc pastor *æstu* fatigatus cum grege languente petit umbras, et amnes, atque densa nemora Silvani hirsuti; et littus silens leves non habet auras. Tu laboras quis urbi status conveniat, ac mentis anxius quid *adversùs* Rempublicam moliantur Seres, et Bactriani Cyro subjecti,

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectâsse dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverso gaudet.

14. *MundæqueCœnæ.*] Paratum *non ampliter, sed munditer* convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas verò solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter sidera relatus cum Cassiope uxore, Andromede filiâ, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei sidus ponè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. l. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quòd antè non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

.... *Geminis est ille sub ipsis*
Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella vesani Leonis.*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod aggrediente Sole incipit sævire, Canicula *insana* dicta Persio Sat. 3. v. 5. Fortasse et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccos.*] Scaliger offensus epitheto *siccos*, in fine versûs, mallet, *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis; æstivos dies et calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æstatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam pastor umbras, &c.*] Priori strophe anni tempestatem æstivam: hâc autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores et greges *umbras et frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas suâ densitate umbram et frigus suppeditantes.

Silvani.] Dei silvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto et villoso. Vide suprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis.] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hâc Mæcenatis Præfecturâ Dio l. 49. et 55. Vid. et Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epist. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noster Ode 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*] Asiæ populi ultra Sinas, à Serâ

atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plus quàm decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii *Tiberis*, modò intra ripas quietè defluentis in mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud sine sonitu montium et silvæ proximæ; quando immanis eluvies solicitat fluvios tranquillos. Is compos sui *est*, vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi:

Bactra parent, Tanaïsque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus: Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpesque raptas, et pecus, et domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ;
Cùm fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætusque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Catay*, serico opere inclyta. Vide lib. 1. Ode 12. sub finem.

27. *Regnata Cyro Bactra.*] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum et Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imò et sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. l. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiæ c. 45. *Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum vertam——Ego ante te ibo——Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel——accinxi te, et non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives interque se frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disterminante jam dixi. Vide Oden 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torquerentur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri monerentur.

31. *Ridetque, si mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Ode 16. v. 25.

Lætus in præsens animus quod ultrà est
Oderit curare.

32. *Quod adest, memento Componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. 11. v. 492. Lucret. l. 1. v. 285.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis
Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. 2. v. 305.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores:
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cùm fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsumque augentes supra modum exundatione suâ: illi sunt Tinia, hodie *Topino*; Nar, vulgò *Nera*, ex Apennino scaturientes; Anio, hod. *Teverone* flu. Sabinorum; Pellia flu. Hetruriæ, hod. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: *Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis altè superfunditur——premit valles, innatat campis——Inde quæ solet flumina accipere et permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas everit atque extulit, &c.*

Dixisse, Vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel sole puro: non tamen irritum
Quodcunque retrò est, efficiet; neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, et votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.

crastinâ die Jupiter cœlo producat vel obscura nubila, vel serenam diem: at nequaquam rescindèt quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem. Quòd si leves alas movet, reddo quæ donavit, et meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, et precibus obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit disertè, suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: et quem dederat cursum natura, peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu; is beatus semperque *lætus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernâque die utetur, futuri et crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque sibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat et manet mecum fortuna, laudo: quòd si recedat et aufugiat, minimè indignor. Istâ instabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit nonnemo) numismata ænea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis, cum hâc epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici magni.

55. *Probamque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem: sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide suprà Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscantur, ne suæ pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam atque divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Oden 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus est, cùm spei nullus est.* Pers. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, insula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. et *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, et paucos habet incolas. Insu-

Tum etiam me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

ANNOTATIONES.

la pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi perditisque omnibus, biremi tantummodo scaphâ vectus, nihilominus pacatâ mente constabo, perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16. v. 2.

64. *Geminusque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò simul propitia sunt et *lucida sidera*. Vide l. 1. Ode 3. v. 2. et Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeóque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, è quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute et innocentiâ subnixus, aspirante *aurâ* et favore *gemini* sideris, Mæcenatis nimirum et Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neque pluvia corrumpens, nec Boreas vi-

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illâ confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam variâ dictione tantùm distinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plùs quàm æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalique situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus et sepulchra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio*, inquit Plin. l. 26. c. 12. Prope Memphim erant sitæ: unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herod. lib. 2. eas describit accuraté: Unam, ait, quinque stadiis longam, decem annis elaboratam, in aliam verò annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ hominibus confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quòd ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem l. 17. et Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio et opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo ampliùs quàm jugera sex tolleret. . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, ampliùs tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit; ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus: eamque tam interiorem quàm exteriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensus est, vix paululùm deformatam; altamque dicit pedes ferè septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut series annorum et lapsus temporum.

Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens,
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

olentus destruere queat, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo; et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quamdiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; *ego* clarus è tenui memorabor Alcaïcos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. *Age*, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultrò laureâ Delphicâ.

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ quàm sui nominis immortalitati et memoriæ velificatur Poëta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superstes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet; quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ et in Problem. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Usque ego posterâ Crescam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à posteris: sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam, aut senescet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virg. Æn. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quamdiu et Vestales ritè silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hîc nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Idulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta: nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina ex Macrob. lib. 7. cap. 9.

10. *Quà violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, suâ nempe patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus, regnavit in Apuliâ, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirum fervent æstus et calor, hincque est arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *siticulosam Apuliam*, vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Ode 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phrasis Græca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum.* Quod referendum erit ad vocem *Daunus.*

Ex humili potens.] Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in summam famæ claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Ode 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*] Vel inde nominabor passim, quòd primus Alcaïcos versus Latinè scripserim, ad imitationem Alcæi è Lesbo insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Ode 13.

14. *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poëta: at semetipsum ostentat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem: mihique texe et impone coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER QUARTUS.

ODE I.

AD VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Venereis haud esse idoneum.

Interrupta dudum, Venus, iterum prœlia indicis? Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce *me* intractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium amore plena. Opportuniùs lascivies in ædibus Pauli Maximi; *illuc* i velox cycnis purpureis,

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram, bonæ
  Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium
Mater sæva Cupidinum,
  Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
  Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestiviùs in domo
  Pauli, purpureis ales oloribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit; *Scripta quidem ejus usque adeò probavit mansuraque perpetuò credidit* Augustus, *ut non modò seculare carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ, quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus fortasse est Suetonius de edito in lucem potiùs, quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem se excusat, abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab eâ diligebatur maximé; illam vocat *protervam* lib. 2. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hìc appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam et perfectam, vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ præmiorum spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit l. 1. Ode 19. Vide ibi annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro annot. l. 2. Ode 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 25. Just. Lips. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julio Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert, *Ad Fabium Maximum*, Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 1.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce, cùm cycni planè sint candidi, non purpurei.

Comissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream sub trabe citreâ.
Illîc plurima naribus
Duces thura: lyræque et Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistulâ.

si cupis aptum hepar inflammare. *Is* enim juvenis et nobilis, et pulcher, et pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industriâ *præditus*, longè portabit vexilla tuæ militiæ. Et, cùm rivalis donis amplis *superior*, *ut* victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effectam locabit sub trabe è citro. Ibi thus multum naso hauries; et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ, et fistulæ.

ANNOTATIONES.

Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis est cycnorum candor; unde et nix purpurea dicitur ab Albinovano; vel quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repositam suum adhuc colorem servâsse; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ semialbam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forsitan et color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρᾶ.

11. *Comissabere.*] Comissari propriè est post cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire: quanquam et significat post cœnam luxuriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas* quadrifariàm dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comissationes.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide l. 1. Ode 13. et 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modò facit, sed propè superat, quòd plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cùm sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 1.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes;
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeóque solicitis: disertè perorans, bonis artibus abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*] Ovid.
Militiæ species amor est,....
....sævique labores
Mollibus his castris et dolor omnis inest.

17. *Et, quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus, si quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plùs valuerit, quàm suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam è marmore in æde constructâ è lignis pretiosis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Veienti bello cùm lacus Albanus præter modum crevisset*, responsum est, dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis et fructifera: altera silvestris et infructuosa, sed grandis; è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Pers. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypriâ*, quòd multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insulâ Cypro Veneri sacrâ, ut dictum est l. 1. Od. 1. et 2.

21. *Illîc plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnusque cantabitur musicis instrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Pane, tibia à Marsyâ fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim, quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Ode 16. et 18. sub finem, et l. 3. Ode 19. v. 18. et seq.

…ris virginibus tuum
…candido
…liûm ter quatient humum.
…mina, nec puer
…c spes animi credula mutui,
…are juvat mero,
…vincire novis tempora floribus.
…cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè et vesperì tuas laudes canent pueri cum *teneris virginibus*. Vide lib. 1. Ode 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Ode 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem et vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas?*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sanè indecorum mihi est. Virg. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1, Ode 8.

Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Nunc me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.

Illîc bis pueri die
  Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
  In morem Saliûm ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
  Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
  Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
  Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
  Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
  Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
  Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè et vesperì tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide lib. 1. Ode 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. 1. Ode 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis et certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur, ô Venus, *rursus bella moves,* post acceptam rudem et vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquagintà natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas?*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sanè indecorum mihi est. Virg. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1, Ode 8.

ODE II.

AD ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum.

PINDARUM quisquis studet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
    Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem super notas aluere ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo
    Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos

O Iule, quicunque vult imitari Pindarum, sublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto sermone volvitur, et rapidè fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluviæ supra consuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert voces insolitas in dithyrambis audacibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius quâ mirè Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *auræ Bœoticæ*, id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. quo tempore Æschylus, et Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea. Ælianus l. 12. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni, nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum; et alibi quinquies in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inscitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint. Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnâsset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 20. Plutarch. in Alexandro, Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44, &c.

Quisquis studet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Ode 3. lib. 2. Ode 20.

2. *Iule.*] Dissyllabam alii faciunt istam vocem, alii cum Passeratio synalœpham ponunt ex primâ vocali vel syllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis versûs: quemadmodum lib. 1. Ode 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. *Immensusque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longè princeps, spiritûs magnificentiâ, sententiis, figuris, beatissimâ rerum verborumque copiâ, et veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laureâ Apollinari.*] Vide l. 3. Ode ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi *δὶς θύρας ἀμείβων*, vel *ἀμβαίνων*, *bis vitæ portas transiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiscantur. Ingeniosè verò Moses, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hâc appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis et morti ereptus ab alterâ, atque educatus, scilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenumque Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces; atque idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æschylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchicum. Ibidemque ille affert Hegesandri Epigramma adversùs Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit:

Ὀφρυανασπάσιδαι, ῥινεγκαταπυξογένειοι, &c.

scribitque metris liberis; sive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, *atque* extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum *eis* tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem *morte* ablatum nuptæ mœstæ, *illiusque* virtutem animumque ac bonos mores extollit *usque* ad cœlum, atrisque inferis eximit.

Verba devolvit, numerisque fertur
    Lege solutis;
Seu Deos, regesque canit, Deorum
Sanguinem; per quos cecidere justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
    Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit
Palma cœlestes, pugilemve equumve
Dicit, et centum potiore signis
    Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, et vires animumque moresque
Aureos educit in astra, nigroque
    Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres, cùm libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. οὐκ ἔστι διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίῃς. *Nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior et divitior fluxit dithyrambus, cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Ode 13. Corinthis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerisque fertur Lege solutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quòd in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimùm sequerentur, magisque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. *Seu Deos, regesque canit, Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hîc Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. v. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Ode 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, et Theseum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem, *Per quos Centauri cecidere.* Vide l. 1. Ode 11. lib. 3. Ode 4. De *Chimærâ* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu, Pindar. Olymp. Ode 7. 10, 11. seu equorum cursu, ibid. Ode 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum mittit palmas Epirus equarum.

Georg. 3. v. 202.

Ad Elei metas et maxima campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas.

Elis, et Pisa quæ et Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Ode 1. v. 3. et seq. annot.

18. *Cœlestes.*] Ode 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equumve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cùm struit et componit Epitaphium sponsi morte præmaturâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores Aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino *monte* maximâ sedulitate colligit, *sic* ingenti labore condo versus, prope silvas et fontes Tiburis humidi. *Tu* vates *eximius* celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem et suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Ode 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenum devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Ode 7. et 18. lib. 2. Ode 6. l. 3. Ode 29. Ode verò seq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Oden ult. lib. 2. et 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quòd inops Latinus sermo multòque inferior ubertate et copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram clivo Capitolino adhærentem, pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Horum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorâsti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversùs eos Augustus profectus sit, et dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Ode 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cœli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino *monte* maximâ sedulitate colligit, *sic* ingenti labore condo versus, prope silvas et fontes Tiburis humidi. *Tu* vates *eximius* celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum:

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem et suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Ode 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius Thebas alluens in Ismenum devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Ode 7. et 18. lib. 2. Ode 6. l. 3. Ode 29. Ode verò seq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Detcrere multa ac recidere, imò et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpe caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istîc Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Oden ult. lib. 2 et 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quòd inops Latinus sermo multóque inferior ubertate et copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram clivo Capitolino adhærentem, pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Horum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorâsti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversùs eos Augùstus profectus sit, et dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Ode 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

quo *Cæsare* grandius aut pretiosius nihil fata et numina propitia terris donaverunt, aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies et communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti à *Diis* concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: et beatus dicam, O læta, O celebris dies, *quâ* Cæsar *nobis* est redditus. Dum verò progrederis, Iö triumphe, sæpius repetemus, Iö triumphe, omnisque urbs *pariter;* et adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri et vaccæ totidem *promissis* liberabunt: me juvencus matri subtractus, qui crescit *in* abundanti gramine propter meum votum *exsolvendum. Is* fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ *ab* ortu *die* ardescentem: eâ *parte insuper* contraxit notam, *quâ* spectatur nive *candidior,* in reliquis rufus.

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Iö triumphe,
Non semel dicemus, Iö triumphe,
Civitas omnis, dabimusque Divis
Thura benignis.
Te decem tauri totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota;
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cætera fulvus.

ANNOTATIONES.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Ode 12. sub finem lib. 3. Ode 5. et 14. hujus etiam libri Ode 15. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cùm Sicambros profligâsset, hîc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset.*

Forum Litibus orbum.] Ferias, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis et à forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeóque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualescunque versus adjungam in tam solemni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non solùm faustis ominibus, sed et modulatis carminibus prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Iö triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis,* sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sanè referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Iö sæpius, Iö, repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu, Antoni, summe vir, pro Cæsaris felici reditu à Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvencum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulò post novilunium similem dicit ob parvula cornua: et in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom. Iliad. ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

AD MELPOMENEN.

Se Poëticâ facultate ab eâ donatum immortalem fore.

Quem tu, Melpomene, semel
  Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
  Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco

O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaico;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Odes 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc ponit. De eâ lib. 1. Ode 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*, εὐμενεστέροις ὄμμασιν. Sic et Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modò me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenal. Sat. 7. v. 195.

——————dictat enim, quæ
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili et benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine: non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm sint illi Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò sibi gloriam à Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.] Certamen et victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmio prope Corinthum, de quo lib. 1. Ode 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plut. in Thesei vitâ. Strab. Geo. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludicrum aderat..........quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur......propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. Lib. 15. cap. 10. Contrà Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuêsse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit:

Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur et pronunciabantur. Illud quoque verbum usurpârunt apud Tull. de Divin. 1. 14. 21. Poëtæ.

Jupiter excelsâ clarabit sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Sic Virgil. Æneid. 11. v. 467, ait,

———Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaïco.] De curuli certamine, lib. 1. Ode 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaiâ sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur: comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. procem. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituerunt, uti non modò in conventu stantes cum palmâ et coronâ ferant laudes, sed et cùm revertantur in suas civitates, cum victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehebantur, éque Republicâ, perpetuâ vitâ, constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit........*tum etiam *in circo maximo......nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariàm, Olympiis etiam decemjugem........sed excussus curru.......nec eò seciùs coronatus est..........Decedens deinde provinciam universam libertate donavit, simulque judices civitate Romanâ, et pecuniâ*

nec militare facinus imperatorem ostentabit Capitolio, frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd superbas Regum minas fregerit: verùm aquæ fœcundum Tibur irrigantes et silvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ, civitatum Reginæ, inter claros Poëtarum cœtus me collocare dignatur; jamque minùs æmulorum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximiæ lyræ *meæ* sonum moderaris! O quæ mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes, si velis! illud omne ex dono tuo est,

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,

ANNOTATIONES.

grandi. *Quæ beneficia è medio stadio, Isthmiorum die, suâ ipse voce pronunciavit.* C. 25. *reversus è Græciâ Neapolin............albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam..................veste purpureâ..........coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laureâ sacrâ Apollini apud Delum insulam nato et eximiè culto. Vide l. 1. Ode 21.

9. *Ostendet Capitolio.*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatum. Illîc Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem et amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo l. 1. Ode 7. l. 3. Ode 29. Quòd eò secedere amaret Poëta l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos versus designat Latinè primùm à se factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. et l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur soboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum posteros, vel Augusti privignos; sed eruditus non nemo sensit dictionem esse à Græcis Hebræisque ductam; ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic noster Romæ sobolem dicit, pro Româ, urbium et orbis dominâ, atque ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*

14. *Amabiles Vatum choros.*] Vel poëtas excellentes et amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè gestis, de vitâ seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma universa judicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeò virtute invidiam superâsse mihi videor. Vide l. 2. Ode ult.

17. *O, testudinis aureæ, &c.*] O musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Musæ dicuntur vel à Pierio Thessaliæ monte illis sacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti sunt pisces. Arist. de animal. Hinc proverb. *Pisce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων, Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni sonum.*] Plato in Phædone testatur Cycnos mortis tempore esse maximè canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *Canentem cycnum pauci audivere, etiamsi vulgatior fama tenet in-*

Quòd monstror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd spiro, et placeo (si placeo) tuum est.

quòd manu prætereuntium ostendor Latinæ lyræ auctor: quòd vivo, et probor, si *tamen* probor, à te est *mihi datum*.

ANNOTATIONES.

gruente fatali momento εὐφωνότατον, καὶ ᾠδικώτατον, *voce cantuque in primis valere*: auctor tamen variæ narrationis Ælianus est, audisse quandoque se canentem cycnum. Sic enim ait, ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De Cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quòd monstror digito prætereuntium.*] Cicero Tusc. 5. n. 103. *Leviculus sanè Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis muliérculæ, ut mos in Græciâ est, insusurrantisque alteri, Hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?* Pers. Sat. 1. v. 29.

At pulchrum est digito monstrari, et dicier,
Hic est.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. scribit, *Periclitari virginitatem, cùm digitis demonstrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps l. 3. Ode ult. jam cit.

24. *Quòd spiro, &c.*] Non tantùm poëseos facultatem, sed et vitæ usuram Musis debere se profitetur. Vide l. 3. Ode 4. Strophe 7.

Quòd placeo.] Quòd Augusto et Mæcenati præcipuè, tum etiam aliis probentur mea carmina, quòd *invidiâ* sim *major*, l. 2. Ode 20. quòd *usque ego posterâ crescam laude recens*, &c. l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modestiæ velificatur Poëta, quasi subdubitans adeò posse se *principibus placuisse viris*, quæ *laus est non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

Qualem ministrum fulminis alitem
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permisit, expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem volucrem fulminis administrum, (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus et paterna virtus ignarum laboris expulit nido; vernique venti, jam transactis imbribus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Cæsaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam ferè totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit accreveritque. Ode perelegans, et regali mandato composita: stylus et dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eò sublimius, quòd videtur aliquantò perturbatius. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici* talem *vidêre, qualem ministrum fulminis........Juventas et patrius vigor nido propulit......mox in ovilia demisit hostem vividus impetus,* &c. *qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem princeps adolescens tantâ vi Rhætos et Vindelicos aggressus est, atque oppressit, quantâ leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis consuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide annot. l. 3. Ode 20. in fine.

timidum docuere conatus insuetos; mox *autem* vis acerrima infestum in ovilia perpulit: deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversùs dracones repugnantes: et qualem leonem jam à lacte et uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis àspexit recenti dente lanianda: *talem* ad Alpes bella facientem Drusum viderunt Rhæti atque Vindelici,

Insolitos docuere nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

8. *Insolitos docuere nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenus et nondum tentatum; hinc ad primos illos *nisus* aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cùm primùm vires suas expertus est, in ovilia devolat agnumque rapit. Plin. modò cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila persequitur, et longè fugat, æmulos scilicet rapinæ; et alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur.........rapta non protinus ferunt; sed primò deponunt; expertæque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 34. *Acrior est cum dracone pugna, multóque magis anceps, etiam si in aëre. Ova hic consectatur aquilæ aviditate maleficâ: ac illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. et Od. ait, tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si confuderis, dissociet sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. μ. v. 201. Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cùm fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, et sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minùs urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. et Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique æquè bellicosi. Hodie Suevi et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. lib. 2. cap. 97. et 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero.........innutritus cœlestium præceptorum disciplinis juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est sperari potuerat, visusque prætulerit Principem; Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam,* &c. Et paulò pòst, *Reversum ex Armeniâ in potestatem Populi Romani redactâ, Neronem Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque diversis partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quàm damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam et Vindelicos.....gentes Inalpinas, coërcuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus, Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U. C. 738. citatus Flor. lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quò bellum non posset ascendere: sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum,*

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ securi
Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Latéque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensere, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,

quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verùm diu latéque victrices turmæ adolescentis superatæ industriâ expertæ sunt, quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis. In juvencis et in equis patrum virtus residet: nec aquilæ producunt columbam minimè bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, et bona disciplina reddit animum fortem: quomodocunque disciplina deest, vitia

ANNOTATIONES.

quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrùm belli magis operibus, an civilibus sufficerit artibus in incerto est. Morum certè dulcedo et suavitas, atque adversùs amicos æqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ ...... fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sanè continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acriùs et perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valdè incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos: atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Justin. l. 2. Oros. l. 1. c. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ solùm, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè, Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, seu unicum habens στόμα, unâ tantùm parte secans; contrà bipennis utrimque. Hesych.

22. *Diu Latéque victrices catervæ.*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo. lib. 4. Luc. Flor. et Vell. Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Drusi, de quo anté.

25. *Sensere quid, &c.*] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit *animum* et affectum erga pueros *Nerones*, Tiberium ac Drusum, quos adoptârat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Drusillâ uxore suâ tum etiam prægnante Augusto petenti concessâ, paulò pòst è vivis excessit: eundem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones:* tum quòd eorum matrem duxerat: tum quòd eorum tutor esset à Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. c. 6. et 36. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοὶ, Aristot. contrarium tamen evenit non raró: nam et *filii heroum noxii* interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice versâ è malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4. et 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdé.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*] Bona educatio et studiosa institutio promovet εὐγένειαν seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam*

deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus, testatur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, et dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus, qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit; quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat, velut ignis per tedas vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: et templa scelerato Carthaginiensium bello diruta stantes habuerunt Deos.

Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ:
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.

ANNOTATIONES.

naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate et in summâ opinionum perversitate versamur.... tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispaniâ cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo l. 6. Plin. l. 3. illîc verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviàm Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 526. ejusque caput præcisum ad Annibalis castra perlatum et ad pedes cùm esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fugâ deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus: et paternum genus duxisse à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirum qui Scipiones in Hispaniâ profligârat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28: cap. 9. *Omni multitudine obviàm effusâ...... non salutabant modò universi circumfusi* (circa Claudium et Salinatorem Coss.) *sed et contingere pro se quisque victrices dextras Consulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quòd eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Fest. adoream, laudem seu gloriam dicebant quia gloriosum putabant eum qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia strenuis et iis qui fortiter dimicâssent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Quia multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Possum istam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Ode 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. et seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: *et undæ Siculæ,* pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale verò et Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* et virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos et vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi resitutas Deorum imagines, quas impiè deturbârant

Dixitque tandem perfidus Hannibal;
Cervi, luporum præda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus:
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus, sacra
Natosque maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit: *Nos tanquam cervi*, præda luporum rapacium, sponte sequimur *Romanos*, quos declinare et evitare insignis est triumphus. *Illa* natio, quæ ab incensâ Trojâ ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, et senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem: neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis *opus*.

ANNOTATIONES.

Pœni, sine ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ.......... templum eâ tempestate inclytum divitiis,..... his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Hannibal.*] T. Liv. l. 21. c. 24. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ....plurimum consilii....nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat...... Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit; Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem pariter inimici et improbi adeóque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses, tanquam *cervi* imbelles, *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *præda; quosque* proinde *fallere*, seu evitare contrà debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus*. Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. l. 43. item Carmen Seculare post Epodos.

54. *Sacra Natosque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.
Inferretque Deos Latio.
Et Æneid. 2. v. 747.
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate et virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberiùs pullulat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeóque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens pluribus horrida capitibus, quorum uno absciso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, et quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvastantes; tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.
Lernæus turbâ capitum circumstetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, et excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversùs Herculem ubique vincere assuetum, proindeque nec semel vinci patientem.

63. *Monstrumve summisere Colchi.*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echioniæve Thebæ.*] Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone suprà dictum, draconis dentibus, repentè nasci vidit

Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultrà ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, et fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ *stirpis* potentia quidlibet molietur. Hanc et tuetur Jupiter numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.
Nil Claudiæ non perficient manus:
Quas et benigno numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*] Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia: seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11. et 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V.

AD AUGUSTUM.

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere, qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clariùs fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem

Divis orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimiùm diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimiùm diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus, an. U.C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poëta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari L. 1. Ode 35. v. 8.

Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit Fides.
Nullis polluitur casta domus stupris:
Mos et lex maculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Carpathium, neque vultum avertit ab incurvâ ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres et abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina et leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes: pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania? Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *totis ominibusque*, hoc sensu; mater anxia non tantùm vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat et exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.... Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit à longè, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. et 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc et referri potest cusum numisma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto:* ex alterâ verò, *Vota publicè suscepta pro salute et reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. et 15. hujus libri.

22. *Mos et lex.*] Lib. 3. Ode 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. c. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coërcendis adulteriis et de pudicitiâ, &c..... cùmque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patriâ signatur imagine vultûs,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ et Manlii Torquati. Car. 62.

Torquatus volo parvulus
....
Sit suo similis patri
Manlio, et facilè insciis
Noscitetur ab omnibus;
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustrà lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Ode 12. sub finem. Ode 19. v. 12. Lib. 3. Ode 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib. 1. Ode 19. et 35. lib. 2. Ode 9. in fine. Lib. 3. Ode 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Usipetes, Tencteros, Cattos.. inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c.. Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra, viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros et ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28 *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est

Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, et numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris et magni Herculis, *erga illos* grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. *Hoc* precamur sobrii primo diluculo: *hoc et* repetimus bene poti, quando Sol occidit sub Oceano.

Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, utì Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas, ô utinam, dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano subest.

ANNOTATIONES.

Hispaniæ pars, et per Synec. tota sic vocatur. Vide l. 2. Ode ult. v. 29. Flor. modò cit. *Pacata ferè omnis Hispania, &c.* Et postea: *Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, et operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili, Virgil. Eclog. 9. v. 52.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris Te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in conviviis, tum publicis, tum privatis, Augusto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus et bellariis onusta cum exquisitissimo vino, è quo fiebant libationes adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. et 735. et Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen.] Teque adeò venerantur, ut numen aliquod, Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris et aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem et Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

37. *Ferias.*] Dies festos lætosque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ.*] Italia sic appellatur. Vide lib. 1. Ode 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et l. 2. Ode 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Ode 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incepto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino profusi, cœnati.

40. *Cùm Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM ET DIANAM.

Dive, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles:
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator; aliis *quidem* fortior, te *verò* inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hastâ tremendâ certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa, vel cupressus Euro dejecta, latè procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut et 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâsti adversùs arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantùm enixâ, cùm ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gel. i. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *et propè adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Bacchylides et Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porrò filios Niobes omnes Apollo, filias Diana, sagittis confixos peremerunt: Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 8. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. et seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis septem natis genitrix læta, atque superba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec satis hoc divis; Duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. 2. Ode 14. lib. 3. Ode 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâsset nisi à Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. 6. v. 27.

Dardana qui Paridis direxti tela manusque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. L. 1. Ode 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis et auctor.

Tremendâ cuspide.] Ex Homeri Iliad. 19. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat, à Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virg. Æneid. 5. v. 447.

Ipse gravis graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Ode 7. v. 12. similem dictionem vide, ibique annot. Hîc noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine: quod

Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, et aulam Priami saltationibus gaudentem: sed apertè in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremâsset ignibus Græcis, nec non ventre materno inclusos: nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessit Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis extructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene canentis

Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palàm captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo;
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,

ANNOTATIONES.

Idem scribit Ovid. Metamorph. l. 12. v. 604. ubi Apollo Paridi:

Ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque lethiferâ direxit spicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere sordidus* occubuisset. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagittâ in calce percussum à Paride post illius Dei simulachrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut eò majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quòd si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machinâ illâ, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt; sed aperto Marte, sine dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellâsset. Vide Virg. Æneid. 2. v. 17.

Votum pro reditu simulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempestivè abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virg. Æn. 2. v. 15.

Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu,
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, et mœnia pandimus urbis.
. . . . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palàm captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, v. 122.

Si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes Jovi supplicârunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam exscindi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 283. et seq. v. 260. et seq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quòd æternam fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. Æneid. 1. v. 279. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum *μουσηγέτης*. Veruntamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quòd Poëtas faciat gloriâ et famâ florentes.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:

eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos et vatis appellationem tribuit. O puellæ primariæ, et pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas et cervos arcu prosternit, custodite mensuram Sapphicam, et pollicis mei sonum:

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vid. l. 3. Ode 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaque est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porrò Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istîc licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interfluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sanè designat hîc Horatius, qui loco suprà citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quòd Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum et carminis artem dedisti, nomen* et *decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ.] Vel, per Synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *La Capitanata.* De eâ jam l. 1. Ode 22. et l. 1. Ode 1. Vel respexit noster poëta suam patriam, adeóque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi: *Ceam Camœnam* pro Simonideâ: *Teiam Musam* pro Anacreonticâ antè dixit. Ergo et hîc *Dauniam Camœnam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιά, *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, et columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes, Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 2. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomœrium sunt ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocatque Apollinem; jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè et religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcella Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filia: vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippâ et Juliâ.

Puerique, &c.] C. et L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusque laudes celebrare consueverant. Vide l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata et præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Ode 4. v. 64. Catull. 22.

Dianæ sumus in fide
Puellæ et pueri integri.

34. *Lyncas et cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè THE OUNCE vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt: jure an injuriâ? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam l. 2. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit et originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Ode 13. cit. ibique annot.

Meique Pollicis ictum.] Quasi pul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitiam, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poëtæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, *quando* seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Diis amicum,
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

sâsset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidasculus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo et solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28; unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parentibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem numeratur tanquam vagantibus. Diana dicta quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominatur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem, adolescentula et virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideo ait, quòd ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

AD TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abierunt nives, jam agris herbæ renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem, atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comæ.
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis et unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natum volunt poëtam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris et Favonî*, jucundamque experitur amœnitatem,

3. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia:* alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquis aucta et ripas supergressa, jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est, secundùm ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
  Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, et almum
  Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
  Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
  Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
  Nos, ubi decidimus
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, et Ancus;
  Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ
  Tempora Dii superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
  Quæ dederis animo.
Cùm semel occideris, et de te splendida Minos
  Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
  Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
  Liberat Hippolytum;

Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, et hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva *similiter* peritura, posteaquam autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò resarciunt detrimenta cœli: *at* nos, simul ac devenimus eò, quò bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus, *deciderunt*, sumus *duntaxat* cinis et umbra. Quis novit utrùm cœlestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benignè indulseris, *hæc* avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, et Minos de te judicium ultimum protulerit; nec stirps *nobilis*, nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimvero neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum tenebris;

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 2. et 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere et absumi docet, l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. et infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Ode 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cùm semel interiimus, haud ampliùs reparamur, aut reviviscimus. Moschus Idyll. 3. Bionis deflens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cùm interiere, tamen renascuntur postea*, inquit: *nos verò, qui magni, fortes, sapientes, ubi primùm mortui sumus, obscuri in terrâ somnum dormimus longum, infinitum,* μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quò pius Æneas.*] Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Æneam, non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* famâ super æthera per Virgilium notus. *Tullus et Ancus*, ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionys. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis et umbra sumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est flatus et umbra tantùm.* Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κούφην σκιάν. *Simulacra et levem umbram* homines appellat: Anac. Ὀλίγη κόνις, *Exiguum pulverem.* Jac. Apost. Epist. c. 4. v. 14. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. Vita est, *vapor modicè apparens, et mox evanescens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus. Quidam leg. *vitæ.*

21. *Splendida arbitria.*] Non malè Heins. interpretatur; gravia, majestatis plena: vet. interpretes æquè bene, vera et manifesta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ charus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenuè repulit. Hæc illum apud Theseum

nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

detulit, quasi ipsam ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: et equi phocis exterriti currum et ipsum aurigam per devia trahentes discerpserunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, et λύω, *dissolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato, omnibus communi, functus decessit. Quapropter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vide Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum pro ipsis inferis ponitur frequenter.

Theseus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus, ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vitâ Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

AD MARTIUM CENSORINUM.

Nihil se præter carmina dare posse: at illa rebus omnibus esse præferenda.

O Censorine, crateras et jucunda ex ære *vasa* ultro darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus *forem* artibus, quas provexit vel Parrhasius vel Scopas;

DONAREM pateras grataque commodus,
Censorine, meis æra sodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres; divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium, sive Saturnalibus missam Censorino, quo tempore amici munera invicem missitabant. C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis sunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ*. Anglicè, GOBLETS. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Quâ Pterela potitare rex solitus est.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Ang. CALDRONS, quæ multiplici erant usu.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt commodis, sed perperam.

3. *Tripodas.*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse: alii, ansatas ollas: tripodas certè appellârunt, quòd ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæterùm apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt; alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur, ἐμπυριβήτης, et λοετροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit, poculum, genus tripodis, de quo Homerus:

Ἑπτ' ἀπύρους τρίποδας.

In his miscebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: et quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti; atque horum auriti quidam extitere. Athen. l. 2. c. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis; fortasse quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate suâ tripus exhibebat. Virg. Æneid. 9. v. 263.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula.........................
....
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinâsse subtilius*

Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina possumus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non incisa notis marmora publicis,
Per quæ spiritus et vita redit bonis
Post mortem ducibus; non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

alter lapide, coloribus alter peritus, effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas ista non *adest*; nec res tua *familiaris*, vel animus *tuus* indigent istis deliciis. Versibus delectaris: versus dare possumus, et doni æstimationem eloqui. Non *statuæ* marmoreæ publicis inscriptionibus insculptæ, per quas bonis imperatoribus fato functis redditur spiritus et vita; non Annibalis fuga præceps, minæque retro pulsæ, nec sceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes

ANNOTATIONES.

lineas traditur, inquit Fab. Quintil. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detulisset uvas pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent; ipse detulisse linteum pictum ita veritate repræsentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parrhasius autem se artificem........ Parrhasius Ephesi natus, primus symmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus*, &c. Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. et lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille statuarius vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè servatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo signa egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res est, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quisque legit *muneri:* atque interpretatur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hîc facit poëta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plùs valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13. *Incisa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorificâ in basi, quæ breviter et compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Quæ in loco publico et à publicâ auctoritate erectæ et positæ.

Notis.] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptis, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hîc statuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africâ reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14. *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Harusp. resp. *Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet et repræsentat. Hinc Ovid.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum,
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noster infrà lib. 2. Epist. ad Augustum:

Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejusque *visceribus inhærens, summotus* tandem et coactus est citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad hostes traduxit *rejecitque minas* et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide T. L. l. 28. 29. 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus, quòd Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postea Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos everteret........ per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, &c.* Flor. lib. 2.

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ. Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, *ex eo* quod laudabiliter gesseris. Quid esset filius Iliæ et Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno musa confert immor-

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides; neque
Si chartæ sileant quod bene feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum, divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori:

ANNOTATIONES.

cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hîc per licentiam poëticam Horatius confudit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus et fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc........ Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est,* &c. Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirum nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ,* ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, infra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quàm religionem.* Cic. Pro Archiâ Poëtâ, sic habet: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore...... Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versùs Austrum ad Siciliam. De eâ jam l. 1. Ode 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ disserui suprà, Ode 3.

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer,* &c.] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus vix hodie notus esset, *si chartæ sileant,* si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset,* quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: *Quis Priami filios nôsset, nisi bella superiora cecinissent Poëtæ?* Vide Idyll. 16. et Pindar. Ode 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et præconibus destituantur,* &c. *laborum verò et præclarè gestarum summam remunerationem esse inclytos carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Ode 2. stroph. 5. de Romulo eod. Ode 12. stroph. 6. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum 3. Græcis Μάμερτος, Sabinis *Mamers,* ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum,* &c.] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco,* lib. 2. Ode 13. De *Styge,* lib. 1. Ode 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μακάρων νήσους, *beatorum insulas* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedes* Horatius appellat lib. 1. Ode 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites et insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Idyll. cit. 16. *à Musis illustrem venire famam,* asserit.

Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

talitatem: Musa cœlis inserit. Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. *Ita* filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. *Ita* Bacchus pampino virenti coronatum *habens* caput, felicem dat eventum precibus *mortalium*.

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine si vivax virtus, expersque sepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nôsti, &c.

Non mirum ergo quòd Alexander ille Magnus, cùm ad Achillis sepulchrum devenisset, beatum eum pronunciavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

29. *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis et carminibus habet Hercules, quòd inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosiâ vesci. Vide l. 3. Ode 3. stroph. 3. Homer. Odys. λ. Pindar. Nem. Idyll. 1. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt,
Tantaque majestas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ sidus, &c.*] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Ode 3. v. 2. et Ode 12. stroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. 3. Ode 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

ODE IX.

AD M. LOLLIUM.

Res ab eo gestas suis carminibus oblivione se vindicaturum.

Ne fortè credas interitura, quæ
Longè sonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

Ne fortè existimes perituros sermones, quos *ego* natus ad Aufidum latè resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obscura est Musa Pindari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne fortè, &c.*] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè strepit, et murmurat. Vide lib. 3. Ode ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis versibus, à me primo Latinè compositis Lib. 3. Ode ult. et Lib. 4. Ode 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter et fidibus canenda.

5. *Non, si priores, &c.*] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Hesiodusne an Homerus, et l. 17. c. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ seu Lydiâ, scilicet è Smyrnâ urbe; quanquam

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum et omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis et Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti sunt, eò quòd egeant ductoribus, ὁμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante se quadringentis extitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta; pariter vet. Schol.

Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesichori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum regium,

Ceæque, et Alcæi minaces,
Stesichorique graves Camœnæ.
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalesque cultus,

ANNOTATIONES.

Juvenal. ad Sat. 7. v. 30. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, et de Orat. n. 135. *Pisistratus*, inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus*. Quintil. l. 10. c. 1. ut fluviis et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tum copiâ, cùm brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide et Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus transtulisse creditus. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè suprà, Ode 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius, Pausaniæ Lacedæmonum Principi, valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii: sed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dion. Halic. ubi Danaë ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Ode 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannus infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea, lib. 1. Ode 32. et lib. 2. Ode 13.

8. *Stesichorique graves Camœnæ.*] Quintil. cit. *Stesichorum, quàm sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est.* Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitatem, quanquam palinodiam canenti. Dictus quòd Ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *statuerit chorum primus in citharæ cantu:* nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Lusit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè scripsit: Ionicam secutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teio civitate. Floruit ante Christum annis propè quingentis. Ex Suidâ, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces, ac lepidissimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Ode 17. Stroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ sive Lesbiâ lib. 2. Ode 13.

13. *Non sola comptos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit poëta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt et aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelusve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deïphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerisque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longâ

ingentemque comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi. Haud unâ vice Troja *fuit* expugnata. Non solus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit à Musis cani dignas. Non primus Hector acer, aut strenuus Deïphobus ingentes plagas tulit pro suis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures: verùm cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiternâ,

ANNOTATIONES.

16. *Helene Lacæna.*] De hâc ejusque adultero Paride, l. 1. Ode 15. et l. 3. Ode 3. *Mirata aurum, &c.* Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contrà Phrygii seu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: Quàm pauper Achaia nostra est:
. . . .
Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna:
Ad talem formam non facit iste locus.
Cùm videas cultus nostrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primusve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem et peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minimè sunt clari, quia præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdidit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. 1. Ode 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant; aptæ quoque ibidem ad sagittas cannæ meminit Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios Vexata.*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt: posterius verò quàm celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Ode 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero Il. ν.

Sthenelus.] Is *impavidus et pugnæ sciens* dicitur l. 1. Ode 15. Vide ibid. annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, post illum virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Trojani serie multiplicique historiâ, consule Dictyn Cretensem, et Daretem Phrygium. Hic refert *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deïphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios, multi fortissimè dimicârunt, laudeque bellicâ inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps et coryphæus, à Darete suprà cit. describitur, *alto corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

quoniam sanctum poetam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. O Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepeliri invidâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis et adversis, avaritiæ dolis inimica, et spernens pecuniam ad se omnia trahentem: non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens et fidelis honestum utili anteposuit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire *volentes*. Non rectè appellaveris felicem *eum*, qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,

Nocte, carent quia vate sacro.
Paulùm sepultæ distat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum silebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi
Rerumque prudens, et secundis
Temporibus dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honestum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obstantes catervas
Explicuit sua victor arma.
Non possidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus sapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate sacro.*] Seu quòd instinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: seu quia *Musarum* mysta, et *Sacerdos*, lib. 3. Ode 1. init. seu quia *poëtæ veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videantur:* quod ait Cicer. de Arusp. resp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte:

Est Deus in nobis, sunt et commercia cœli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Et alibi:

At sacri vates et Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm sepultæ distat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quàm inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Æmilio Lepido, A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi scribit:

Fortè meum si quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ sunt Horatii Ep. 2. et 18. l. 2. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi Rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu et prudentiâ instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis Temporibus dubiisque rectus.*] Æquam servas mentem arduis in rebus, non secùs ac in bonis temperatam, Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, et abstinens*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Lib. 8. Epist. 10. *Ut vera laus ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quòd Orientis provincias expilâsset, seu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisti quidem anno uno, ut alii Consules: at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërces, imò passim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Duramque callet pauperiem pati,
Pejúsque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis
Aut patriâ timidus perire.

molestamque egestatem ferre: et plùs horret scelus quàm mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode 2.

50. *Pejúsque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. 8. v. 38.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis,* &c.] Lib. 3. Ode 2. et 19.

ODE X. AD LIGURINUM.

O CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,
Insperata tuæ cùm veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices: Heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cùr his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, et qui nunc roseâ purpureâ micantior est color deperditus Ligurinum mutârit in vultum hirsutum; *tunc* quandocunque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni *mihi?* vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc,* &c.] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Ode 1. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitisse; vel Poëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insperata tuæ cùm veniet,* &c.] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum, citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes proscindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolâsse: sensusque est, cùm superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quâ superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitârim refragari, et potiùs ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani superfuerint, cúmque μεσαιπόλιος, Hom. Il. 13. 36. vel σπαρτοπόλιος, erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vid. l. 2. Ode 5. in fine: et l. 3. Ode 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quòd apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effeminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine,* voluntque verbum *vertere* absolutè poni ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Vel effeminato quod feminæ est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. et 103. *Consilium formæ* speculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi et polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie,* &c.] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis,* &c.] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici ætatem labi, et formam perire?

Incolumes.] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani *vini* nonum annum transgressi: habeo in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis *vasis:* ara verbenis puris coronata optat respergi *cruore* agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illucque discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt Idus,

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia: ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. Idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. et 6. et alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. 2. Ode 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. et l. 19. c. 8. sub finem. Vide et l. 1. Ode 36. et l. 2. Ode 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyl. 3. pastor coronam ex hederâ et apio implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret; ut eruditè et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Ode 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique, et simul diligenter parant quæcunque sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen nôris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas* ἀπὸ τοῦ εἴδους, *quòd eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove eduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus ovis immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ linguâ dividere est: unde et vidua, quasi valdè idua, id est, valdè divisa, vel à viro divisa*

Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solennis mihi, sanctiórque
Pænè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puélla
Dives et lasciva, tenetque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave præbet alés
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare; et ultrà

qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ *sacrum:* meritò mihi festivus, atque sacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum *porrò,* nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta et proterva, retinetque jucundis vinculis astrictum. *Cæterùm* Phaëton concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrèm, insigne documentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia; fugiasque dissimilem,

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die mensium Martii, Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus sunt die tertiâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus, quasi aperilis, quòd eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aphrilem cum aspiratione ab ἀφροῦ maris spumâ, è quâ Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum mensem à patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: et in eo Veneri sacrum fieri à matronis, postea constitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. et ejusdem. l. c. 21. *Cùm Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem, tunc et Venus læta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide et suprà lib. 3. Ode 26. v. 5. annot.

18. *Quòd ex hâc Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas inquam, *præsidium et dulce decus meum,* ô dies natali proprio mihi sanctior! Nam et ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali suo quisque annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Ode 13. et lib. 3. Ode 12. Hîc *spissâ nitidus comâ puroque similis vespero* commendatur: illîc *rosea cervix et cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quòd tibi est is dispar valdè, tum quia occupatus est puellâ suæ sortis, divite scilicet, ut ipse, et ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Puella Dives et lasciva.] An illa Chloe, de quâ lib. 3. Ode 19.?

23. *Tenetque gratâ Compede vinctum.*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëtontis, qui cùm Solis currum equosque regere cupiisset, *currû auriga paterni* temerarius, *magnis excidit ausis,* in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. 1. Ode 27. *Terrenum equitem,* mortalem, nempe *Bellerophontem,* qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomus antea dictus. Quod verò pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentâsse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illîc Jupiter perspiceret. At œstro à Jovi immisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide l. 1. Ode 27. cit. et l. 3. Ode 7. et 12.

29. *Ut te digna sequare, &c.*] Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem verò, qualis Telephus, non tantùm non speres aut sequaris, sed vites. Aliàs malè

nefas existimando petere plus quàm licet. Heus amorum terminus meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

Quàm licet sperare, nefas putando,
Disparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim posthac aliâ calebo
Fœminâ) condisce modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

tibi cedet; quemadmodum cessit pessimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora se quærentibus.

31. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 2. v. 30.

Me neque amare aliam, neque ab hâc desistere fas est,
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel disce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus disce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. AD VIRGILIUM.

Vernam tempestatem describit; tum invitat eum ad epulas et ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes, et mare tranquillum reddentes, vela pulsant. Jam neque prata sunt *gelu* constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis

Jam veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ;
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hâc eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones haud vulgares: aitque meritò dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum nescio quem titulum huic Odæ præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam myropolum seu unguentarium. Certè enim intelligendus hîc est Virgilius Poëta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat, et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam spirat? Ita l. 1. Ode 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. 9. vel potiùs, noster Homerum, ut alibi sæpe, insecutus, minùs accuratè locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thraciâ Italiam Asiamque perflant, inter hanc et illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parturientibus, l. 3. Ode 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem ἄνεμος, *ventus.* Virgil. Æneid. 8. v. 403.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret. Lib. 5. v. 237.

Aurarumque leves animas.

Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum.*

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata, Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia sceleratè vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, *tu*, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum *dato* unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet,

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel, ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia *malè* et injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panos gregibus præsidentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Ode 18. Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, oviumque magistros.

Et Eclog. 4. et 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè et presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis et Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poëtis passim decantatissima.

13. *Adduxere sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æstum ac *sitim*, proinde suadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatam, putà nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, et pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Ode 20. v. 9. ubi *prælo domitam Caleno uvam:* item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquil. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque et audaciorem in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones, Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et naturâ, l. 2. Ode 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis bene, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam——————
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans pariter et alabastriten, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè ibi servar.*

quæ nunc conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, et molestam ægritudinem discutere idonea. *Quòd* si ad istam hilaritatem festinas, accede protinus cum tuâ merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem et quæstûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestivè insanire suave est.

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

ANNOTATIONES.

incorruptaque nardus dicitur. Addit et alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioscorid. l. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa ὄνυχες dicebantur. Isidor. lib. 16. cap. 15. *Alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificârat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis solicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Ode 21. strophe 5. Hinc et lib. 2. Ode 7. *Massicum* vocat *obliviosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, et affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas, florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. et hâc quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit à musæo, et à condendis assiduè carminibus ipsi profectò quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi, in quo cremabantur cadavera: quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululùm vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc Poëta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò *σώφρονα λύσσαν*, *sapientem furorem.*

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquil. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est.* Menander in Comœdiâ cui titulus πωλούμενοι, *venales*, οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. *Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβῆναι legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

AUDIVERE, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, et tamen
Vis formosa videri,
Ludisque, et bibis impudens,
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. *Jam* vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa: et jocaris et potas sine pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. *At* ille vigilat in malis formosis Chiæ *ætate* florentis et scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ et canities capillorum fœdant. Neque *verò* purpureæ *vestes* Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute et formâ splendidæ amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius, l. 3. Ode 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Ode 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contrà, pudicæ vino abstinebant. Vide lib. 3. Ode 15. in fine; ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed meliùs alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

——————cùm carmina lumbum
Intrant, et tremulo scalpuntur ubi intima versu.

7. *Doctæ psallère Chiæ.*] Meretrices ut plurimùm psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie *Scio*, ann. 1565. à Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie: in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. de Lydiâ, *aridas frondes*, id est meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita verò prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, Senescimus: effugit ætas,
Nec revocare potes qui periere dies.

Coæ purpuræ.] Cos Asiæ insula versùs oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsà vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vid. annot. ad v. 10. Odes 1. hujus lib. Lege et Plin. l. 11. c. 22. ubi *Telas araneorum modò texunt ad vestem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* et cap. 23. *Bombycas et in Co insulâ nasci tradunt. . fieri autem primò papiliones parvos nudosque, mox frigorum impatientiâ villis inhorrescere, et adversùm hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus *inquam*, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat: post Cynaram felix, et famosa, vultu artificiosè et bellè *composito?* At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes calidi queant videre facem in favillas redactam haud sine ludibrio.

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! Quóve color? decens
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi:
Felix post Cynaram, notaque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur...... Quod cùm ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissimæ victoriæ memorem volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristinâ tuâ pulchritudine, quâ fueram captus et mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 8. v. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat παῖδα Κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus spirans minarum et cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ scilicet et venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide suprà hujus lib. Oden 1. v. 4.

Notaque et artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata: vel iis à naturâ dotibus instructa, quæ amorem excitant et pelliciunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie;* nec malé.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ó Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam et depravatam senio, ac velut extinctam et in viles *cineres dilapsam;* instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et siccas redactæ.

ODE XIV.

AD AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quæ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternet? O, quà Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plùs vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quácunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitibus Drusus non semel strenuè profligavit Genaunos, immanem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus horrificis exstructa. Deinde Neronum major *natu* acriter depugnavit, et felicibus auspiciis *tuis* repressit Rhætos feroces: spectari dignus in prælio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantiâ dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hìc Tiberii, sicut illìc Drusi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industriâ et artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcel. ex Varrone, Rer. Human. l. 2. *Literisque ac laudibus æternare.*

O, quà Sol habitabiles, &c.] Auguste, maxime Principum, qui habitabili terrâ quâcunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrà *Geraunos, Tenaunos;* item *Brennos, Brencos, &c.* Ex Strabone, disertè Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. 4. et Vell. Patercul. antea cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarent non viros occidebant solùm, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives et præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut aït Florus, *quò bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plùs vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simpliciter vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala et damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo suprà, Ode 4. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4.

16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Augusti fretus.

Pepulit.] Rectè et ex fide historiæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. Vid. et Euseb. Chron. ad Olympiad. 193.

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta: acer exagitare hostium catervas, et agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens et Dauni Appuli regionem irrigans sic fluit rapidè, quando grassatur et magnam eluvionem parat agris cultis: ut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos et ultimos sternens terram operuit *cadaveribus*, victor sine damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimvero quo die

Devota morti pectora liberæ
  Quantis fatigaret ruinis;
    Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro
Scindente nubes, impiger hostium
  Vexare turmas, et frementem
    Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni perfluit Appuli,
  Cùm sævit, horrendamque cultis
    Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
  Primosque et extremos metendo
    Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitudine conglobatâ rem illustrat, et mirum quantum auget. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs annotavi.

Pleïadum.] Septem stellæ sunt inter Arietis caudam et Tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.*] Ex Hygino, Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleïades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures;* vel potiùs à πλέω, *navigo;* quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. et hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quia rapido cursu, et allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen et fabula. Alias alii, sed longiùs et perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. stroph. 4. l. 2. Ode 1. sub finem. Item Ode 6. hujus lib.

27. *Cùm sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, et *sternit sata læta boumque labores;* quod canit Virgil. Æneïd. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur.*

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitûs: quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus et gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim dictu, partim auspiciis suis Cantabriam.......... Item Rhætiam et Vindelicos, &c.*

Ovid. Trist. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
  Auspicium cui das grande, Deosque tuos.

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrâsti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellâsti, secundosque exitus et optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatrâ victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

Portus Alexandria supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis

Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiæ finem præbuit, et honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scytha vagus reverentur, ô *Cæsar*, certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, te Oceanus belluas educans qui se-

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum à Cleopatrâ conditum, quò et hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Oden seq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est; meliùs alii ad Augustum; cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem et felicitatem verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 1. ubi,

Servit Hispanæ vetus hostis oræ,
Cantaber serâ domitus catenâ.

42. *Medusque, et Indus.*] L. 1. Ode 12. l. 3. Ode 8.

Scythes.] Lib. 1. Ode 19. et 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 6. Ode 8. et 24.

43. *Tutela præsens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.

Præsens divus habebitur Augustus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . *neque servitio me exire licebat,*
Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devictâ, quam rigat et fœcundam reddit exundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura l. 3. Ode 3. stroph. 12. *Fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abissinorum, in terrâ Sachalâ, inter excelsos montes: augetur verò primùm fluviis Gemâ, Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit eruditè Isaacus Vossius; nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *sic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam penè stipendiariæ redigeret provinciæ:* quare *tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpe citato. Vel potiùs intelligendi sunt devicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararat, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quòd tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ Tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hîc Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Augusto jubente, cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultro remiserunt, ut dictum est Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britanniâ majore, quæ nunc Anglia nuncupatur: nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi ad Oden 5. lib. 3.

Belluosus.] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plin. lib. 9. c. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere*

[illegible] Britanniae,
[illegible] Galliae,
[illegible] Iberiae;
[illegible] Sicambri
[illegible] armis.

[illegible]

[illegible]

[illegible] Conventus [illegible] in Germaniam [illegible] quae primum [illegible] Britannia Minor [illegible] Francorum.

49. [illegible] Galliae.] Galli [illegible] sed [illegible] declinare [illegible] velient: [illegible] quòd [illegible] a Druidis [illegible] Hinc et [illegible] pagani. [illegible] Hor. lib. 12. [illegible] Bel. Gall. lib. 6. cap. 12. In [illegible] &c.

51. [illegible] Iberiae.] Hispani labore et [illegible] Vide supra [illegible] hujus libri [illegible]

[illegible] Supra, hujus libri Ode 2. [illegible]

ODE XV.

[illegible] LAUDES.

[illegible] me loqui,
[illegible] increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per aequor

[illegible]

[illegible]

2. [illegible] lyrâ.] Vulgò jungunt vocem [illegible] sed profectò [illegible] opus est [illegible] Abiter eo [illegible]

3. Ne parva Tyrrhenum, &c.] Ne velen [illegible] ingens aequor; id est, [illegible] ad magna Augusti [illegible] me accingerem [illegible] Ita modestiae suae quidem [illegible] Augusti verò magnitudini discretè [illegible] De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. [illegible] Hic verò pro quolibet vasto mari ponitur, per [illegible].

paratis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

exanimes Nereïdas.... Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas ampliùs trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis; nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas, elephantos et arietes.... expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ, Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441. in Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primùm Armorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem spernebant adeò, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cùm possent, minimè tamen vellent: fortasse quòd metempsychosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar Bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Duræ tellus Iberiæ.*] Hispani labore et militiâ indurati. Vide suprà annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà, hujus libri Ode 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina et urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHŒBUS volentem prælia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cùm cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quòd istîc à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quòd laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. similiter,

Quò, musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui:* sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini disertè velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. et alibi. Hîc verò pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

Vela darèm. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi
Derepta Parthorum superbis
Postibus: et vacuum duellis
Janum Quirini clausit: et ordinem
Rectum et vaganti fræna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,

Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fœcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges et modum imposuit licentiæ effrœnatæ: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas;

ANNOTATIONES.

4. *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris rettulit uberes.*] Hâc ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cùm antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Ode 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et columnis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Ode 5. Vid. Justin. l. 42. in fine, Sueton. Octav. c. 21. &c. necnon Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poëtâ non temerè Augusto sæpius occini, quòd nôsset perquam grata esse: nam et cusi sunt nummi cum hâc epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum à Quirino seu Romulo Augustus finitis bellis clausit. De Jano fusè disserit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *in sacris*, inquit, *invocamus Janum geminum.. Janum, patrem quasi Deorum Deum.. Janum Quirinum, quasi bellorum potentem, ab hastâ quam Sabini curim vocant. Janum Patuleium, et Clausium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Causam porrò et originem istius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus ferventi aquâ, rapidâque vortigine*, aut excussit, aut devoravit, *Eâ re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.* Sed et facile est augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. modò cit.

Clausit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Orosius l. 6. c. 20. et seq. distinguit tempora; *Primò post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hâc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istîc Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus). *Tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compositis.* Dio pariter l. 53. et 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primò in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo: tertiò, consulatu undecimo: ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lips. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio et Plutarcho, *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantùm semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde et Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertiò clausit*, pro, *Ter clausit.* Quibus egregiè occinit Lips. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos solicito: tamen hîc largiter errâstis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus; *Ordinem rectum evaganti fræna licentiæ injecit.* De coercitis grassatoribus ab Augusto, Suet. 32.

11. *Emovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus........ divortiis modum imposuit, &c.* Vide et cap. 42, &c.

12. *Veteres revocavit artes, Per quas, &c.*] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor,*

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem *est* propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat et civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quàm profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis et conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis, more majorum,

Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevere vires, famaque et imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
Non ira, quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nosque et profestis lucibus, et sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris,
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et antiqua Reipublicæ forma revocata: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.

14. *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stellâ, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde et Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quòd ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam, ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africâ contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatûs, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, et inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur:* sed tantùm: *Sin autem id neges, certè abalienes et statim et plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè. De Danubio sive Istro, præced. Ode 14. Vide et Oden 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dion. l. 53. et 54. Vide et Carmen Seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Ode 12. sub finem.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Persidæ comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Ode 12. et 19. et lib. 3. Ode 5. *Infidi,* qui Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Ode 19. lib. 2. Ode 9. lib. 3. Ode 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Ode 4. v. 36. Ode 10. v. 1. Ode 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus,* quàm *sacris:* atque adeò quotidie, in conviviis publicis privatisque honorem Augusto deferemus per libationes, etiam et vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8. et seq.

Profestis lucibus, et sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Diis dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti et qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat, ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verè *lætitiæ dator,* Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque, et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces virtute insignitos, atque Trojam, et Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nemo parùm diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. modò cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorieus gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populis Ionibus Phrygibusque affines ac medii, malè semper audierunt, velut effeminati, et cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam, et Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. l. 1. v. 1.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER; SIVE ODARUM

LIBER QUINTUS.

ODE I.

AD MÆCENATEM.

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis *navibus* inter excelsa navium munimenta,

IBIS Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula;

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere enim Grammatici, multis pòst annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid quod doctus et sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Martius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem sex colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur...... Horatius ejus exemplum secutus est in eâ Ode,*

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni,
Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo 'Επῳδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quòd Iambicis trimetris subtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuscunque

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contrà, gravis?
Utrúmne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo *periculo*. Quid *agemus* nos, quibus vita te vivente grata fuerit, si secùs, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An *verò* istum laborem toleraturi *sumus eo* animo, quo

ANNOTATIONES.

versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimvero parùm satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos est velut Odes clausula, additurque post strophen et antistrophen, hinc ἐπῳδὸς vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de usu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. cap. 4. Isidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris, Scaligerum Poët. l. 1. c. 44, &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul sine me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversùs Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugientemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. lib. 4. cap. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extructis in prorâ et puppi tabulatis turrium instar Cæsarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ ampliùs naves, ducentæ non minùs hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus; ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit.......... Immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebant. Plin. l. 32. c. 1. *Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana........ Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus........ Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis. .... Naves Antonii erant navibus hostium longè majores, decíremes complures.... .... In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat.......... De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum Subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippâ, in Siciliam adversùs Sext. Pompeium, item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præsertim à versu 675. ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quòd ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contrà Xiphilinus modò citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior............ .... Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebant bellicos apparatus, et ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi priùs legere possent, et ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperunt, quo literas obsignarent.* Et postea, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippâ et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justitiis.... Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem........ Cæsar Mæcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite Jucunda, si contrà, gravis.*] Vide lib. 2. Ode 17.

7. *Utrúmne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hâc in re et morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, quâ ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas

tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus *certè*, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimèque strenuus? *Scilicet te* comitans minorem habebo *pro te* timorem, qui graviùs angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plùs *iis* relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc et *aliam* quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è pascuis Lucanis transeant in Calabra, ante ardens astrum:

Quâ ferre non molles viros?
Feremus; et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo,
Imbellis ac firmus parùm?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non ut adsit, auxili
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur mea:
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua:

ANNOTATIONES.

ferre minùs sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode Lib. 2.

> *Me nec Chimæræ spiritus igneæ,*
> *Nec si resurgat centimanus Gyas,*
> *Divellet unquam.*

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. et seq. Istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento propè majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhospitalem et Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versùs Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

18. *Qui major absentes habet.*] Ita est; rei amatæ, quando abest, plus timetur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimùm sperem: sicut avis, etsi pullis assideat, parùm eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quamtumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te merceri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundùm varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro, *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet* inquam, et ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius et infestus. De *Calabriâ* lib. 1. Ode 31. De Caniculâ, lib. 1. Ode 17. v. 17. et lib. 3. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis; *Verùm et longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina.... Lucanaque.*

Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.
Satis supérque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut, avarus ut Chremes, terrâ premam;
Discinctus aut perdam ut nepos.

neque ut villa candida vicina alti Tusculi pertingat muros Circæos. Imò tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundè. Absit ut accumulem quas vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum, urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quâ licèt modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea! Ergo, vel splendidulam, vel è candenti lapide exstructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguriâ, Umbriâ, et Veneticâ albus lapis dentatâ serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes et Ulyssis filius, lib. 3. Ode 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis supérque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat l. 2. Ode 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat l. 3. Ode 16. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Ode 13. v. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stultè et infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

34. *Discinctus aut perdam ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus: contrà *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3. v. 21.

Non pudet in morem discincti vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quòd ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant, quos sibi novit opes congerere, et opimam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille, qui procul negotiis,
Ut prisca gens mortalium,

Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *sanè longè pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstûs curam mox abripitur, et ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. 2. sub finem. Quæ verò hic fusè extulit, ille sedulò perstrinxit: et contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. l. 2. v. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur:

O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint,
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis seculis nempe aureis mortales in agris degebant felices, terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Valer. Max. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit:
Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis,

Paterna rura bobus exercet suis,
Solutus omni fœnore:
Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, et superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos,

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere sarculo Agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus, spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cùm araret; operi certè, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fænerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic habuerunt, et in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fæneratorem quadrupli; quanto pejorem existimaverunt fæneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primùm improbantur ii quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fæneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7, &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnum pacatum et placidum: nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est et horribile. Porrò, *classica sunt cornua, quæ convocandi causâ fuerunt facta: et à calando classicum quasi calassicum dicitur.* Isidor. l. 18. c. 4. Vide infrà versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ annotavi l. 1. Ode 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitûs forensis caret molestiâ. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore asserit, forum esse *impiorum regionem.* Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quoddam allatrandi et contra innocentes, et pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium;* additque; ibi *nisi doryphagos expleas sordidosque ac nummarios,* prorsus *ludi operam.*

7. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. et seq. Virgil. Georg. l. 2. v. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Manè salutantum totis vomit ædibus undam.

Et postea, v. 502.

. . . .

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum,
&c.

9. *Ergo aut adultâ, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes à malis, quæ comitari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta, et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum, frugum, et pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium et venationem.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito et consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. scribit longo usu compertum, *Nobilia vina non nisi in arbustis gigni, et in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeò excelsitate proficitur. Hâc ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus.... deinde populus.. minùs densa folio, &c.* Varro de Re Rust. l. 1. c. 8. ita scribit: *Vineæ aliæ humiles, ut in Hispaniâ: aliæ sublimes, ut pleræque in Italiâ, &c.* et in fine: *ubi natura terræ humida, ibi vitis altiùs tollenda, quòd in partu et alimonio vinum non ut in calice, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primùm è vineâ in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 4. Ode 5. v. 30.

Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice,
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis

atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta *favis* mella recondit *in vasis mundis*; vel tondet oves imbecilles. Cùm verò autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosâ quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis loquentibus, quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove sæviente

ANNOTATIONES.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. modò cit. *Arbusta arari quàm altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit.... Deputantur cum vite pariter interlucatâ densitate ramorum, qui sunt supervacui et absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio: fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illîc includendo. Hanc docuere aves et natura. *Tradunt monedulam,* inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.* Et paulò antè: *Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, et an rectè se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virg. Georg. lib. 4. v. 140.

......Spumantia cogere pressis
Mella favis.

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. et seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita et educata, et hinc longè jucundiora.

20. *Certantem et uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, et purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus et Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses et custos, Virg. Georg. l. 2. v. 493.

Fortunatus et ille Deos qui novit agrestes,
Panaque Sylvanumque senem, &c.

Et postea: v. 416.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
....
Et varios ponit fœtus autumnus: et altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustrà putant aliqui novæ Odes initium: Virg. Geo. 2. v. 469.

Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illîc saltus ac lustra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel, ex alto quodam loco defluunt: vel, profundo currunt alveo. Virg. Georg. lib. cit. 485.

Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cùm tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *Tonantis,* tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. Georgic. lib. 2. v. 519.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis

pluvias et nives procreat: vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel perticâ lævigatâ plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas: ac timidum leporem, gruemque transmarinam prædam jucundam captat. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quòd si castâ uxor ex parte suâ curans familiam dilectosque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, adusta solis ardore) è lignis aridis componat sacratum focum, pau-

Imbres nivesque comparat;
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
Apros in obstantes plagas;
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos;
Pavidumve leporem, et advenam laqueo gruem,
Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quòd si pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetustis extruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, et retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores..........
Cùm nix alta jacet, glaciem cùm flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni solent, cùm de venatione agitur, ut volunt: quoniam, inquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimum sunt canes fœmininæ.

33. *Amite.*] Ames est furcula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt saporis, Gall. *Grives*, Ang. THRUSHES. De his Varro de Re Rust. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro modò cit. *Volucres partim advenæ sunt, ut hirundines et grues: partim vernaculæ, ut gallinæ et columbæ. De illo genere adventitio, sunt turdi, ac in Italiam quotannis trans mare advolant ad æquinoctium autumnale, et eódem revolant ad æquinoctium vernum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cùm calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aër ab iis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla et capita reponunt.* Vide et Plin. l. 10. c. 23.

37. *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quòd si pudica, &c.*] Vir. Geor. 2. v. 524.

Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam servat domus.

Ecclesiasticus cap. 26. *Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 262.

Intactior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut Sabinæ mulieres, castitatis et frugalitatis laude florebant. Juvenal. modò cit.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illi hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. Apulia duplex, Daunia et Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphurnum fluvios: Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, et partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

41. *Perusta solibus.*] Tum quòd ea regio calidior, tum quòd eæ mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstum non rarò tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetustis, &c.*] E lignis dudum congestis adeóque siccis focum extruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Lassi sub adventum viri;
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare;
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori,

lò ante reditum mariti fatigati; et caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphorâ non insuavi paret cœnam non *aliunde* quæsitam: *hæc inquam si adsint*, non prætulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos *ex* Orientali mari in *hoc Italicum* protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Asiana gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, et malvæ salutares ægro corpori,

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatioria. Lib. 3. Ode 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparata; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Ostrea exquisita è Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. et seq. Plin. &c. Galli ut et Ang. *turbot* appellant, omnes pretium nôrunt.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plin. l. 9. c. 17. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens*, &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aqualium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum nassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si fortè alius scarus videat extrinsecus, apprehensâ mordicus caudâ, adjuvat nisus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω, *salio.* Athen. l. 7. c. 20. similia refert ex Aristotele. Multa verò Casaubonus eruditè ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.* Quod ideo dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeò Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Ostiam inter et Campaniæ littora sparsos, ac velut in terrâ fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, alias Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium genearium introisse, ac magno vendi propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiana, quibusdam: est enim Ionia minoris Asiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. et 9. ex Aristophane, *Attagen carnis suavissimæ:* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *Procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *ozeille, vinette, patience*, Angl. SORREL, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minimâ: nostri verò rumicem vocant, &c.*

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est laudibus malva utraque, sativa, et sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pingue faciunt, &c.* Nos de eâ jam lib. 1. Ode 31. sub finem.

aut agna immolata *in sacro die* Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatos languenti cervice inversum aratrum ducentes, et servulos opulentæ familiæ *adjunctos velut* examen, circa Lares splendentes, *ordine* dispositos! Postea quàm Alphius fœnerator ista dixit, *quasi* mox rura habiturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis verò quærit collocare *ad fœnus*.

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
  Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
  Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
  Collo trahentes languido;
Positosque vernas, ditis exámen domûs,
  Circum renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
  Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
  Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant: ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ instituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid è lupi gulâ eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hîc alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Positosque vernas.*] Servarum filios heris accedere et apponi, seu accrescere, non secùs ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *consuescat rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. strophe 11. et lib. 2. Ode 18. ad hæc verba: *Paternos in sinu ferens Deos,*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc et sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisque usitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. 4. Ode 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres et Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense, adeò ut contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, et à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Ode 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

AD MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu sceleratâ ruperit cervicem patris vetuli,

Parentis olim si quis impiâ manu
  Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hâc intellige, studiose lector, nullum esse adeò exile et sterile argumentum, quod vena dives non dicatur amplificare et locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium:* Horatius verò *casum arboris*, lib. 2. Ode 13. hîc autem *allium*, eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impiâ manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ, sed allio plectatur.

Edat cicutis allium nocentius.
  O dura messorum ilia!
Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
  Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
  Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
  Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga
  Perunxit hoc Iasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem

comedat allium cicutâ perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud in meis intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios *hosce* cibos contrectavit? *Certè* quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem, præ cæteris pulchrum, isto illum tinxit, insueto jugo tauros *indomitos* subjecturum: isto *etiam* infecit munera, *quibus cùm* se de pellice vindicâsset,

ANNOTATIONES.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit.* Sic *duit*, pro *det: faxit*, &c. Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quàm si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Pers. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribant *alium*, et dictum volunt quòd oleat: alii ab *halando*, *halium* scribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quòd exiliendo crescat, allium deducunt. Meliùs alii à voce ἄγλιθες, alliorum capita significante.

4. *O dura messorum ilia!*] Quòd videlicet impunè devorent et concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam.* Virgil. Eclog. 2. v. 11.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote calidum, acre, gravè olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori et πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe calida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Ode 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 11.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi, infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De eâ postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medeâ Jasonem fuisse, adversùs tauros formidabiles, nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hîc suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercriticè: *Non est illud*, inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medeâ perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset à tauris tutus. At enimvero eodem unxit vestem, quâ Creüsa flagraret?* Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversùs tauros, nempe tauri allii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortiferâ allii enecta est et conflagravit. Quid hîc abhorret à vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hâc utrâque sententiâ? Adde quòd, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibi à Medeâ Colchorum regis filiâ adamatus, ab eâ veneficiis pollente edoctus est, quâ ratione posset domare tauros æripedes et ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire et profligare: ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calaïs, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice et fabro: vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate: ἀργὸς, *velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cùm Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea

aufugit *curru* alatis draconibus *tracto*. Nunquam tantus astrorum calor incendit Appuliam siccam. Neque donum *fatale* vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verùm enimvero, si quidpiam ejusmodi ultrà appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam *lecti* partem recedat.

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Appuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor,
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

ANNOTATIONES.

Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cùm Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrâsse.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. et 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quàm mea viscera nunc uruntur calore et vi funestâ allii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. et lib. 3. Od. 13. De *Apuliâ* ejusque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. et Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem: Deianiræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbè et fallaciter præceperat, effecit; sicque illum interemit. . Nam tanto est ardore correptus, ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vide Senecæ Herculem Œtæum, et postea Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *Cùm Deianira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus*, ait ille:

Hæc me irretivit veste furiali inscium
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . .
Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cùm ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quòd si, ô Mæcenas, unquam allium comedere concùpiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, seu Terentia tua: similiter et, si quis vir fœtidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: et admissus circum præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Spondâ.*] Lecti pars ultima vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

ODE IV.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

LUPIS et agnis quanta sortitò obtigit,
  Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
  Et crura durâ compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
  Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam,

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mihi inest contra te, *O Mena*, qui *habes* latus concisum flagellis sparteis, et crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus *propter* opes, fortuna non mutat originem. Quando *autem* pergis per viam sacram,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hâc Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti et dante, sortiuntur et obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè et religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempe Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subinde transfugit, et ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore quî fit ut tam liberè ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio l. 48. Sueton. Octav. c. 47. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Menâ, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam; et prædatoriâ classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circùm pelagus infestabat....fœdera cum Pompeio facta......Post hæc mutuò se ad cœnam invitant,* nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius. *Huic fortè evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoriâ navi,....fervente convivio, ferventibus et jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clàm ei insusurravit: Visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cùm Sextus paulisper secum agitâsset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipsum, me inscio, fecisse: nunc verò quod est, eo contenti simus. Etenim pejerare nequaquam mea.* Porrò, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam, eundem esse ac Vulteium Menam, cujus mentio est in Epistolâ 7. l. 1. Alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste.] Propriè et signanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi, quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura durâ compede.*] Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captârat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet. *Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret,* inquit noster l. 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quantâ indignatione homines obvii te aspiciant superbè et arroganter incedentem, qui genus servile nôrunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulò antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatium et Capitolium, valdè frequentabatur; per eam triumphalis quæque

indutus togâ sex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Iste, *inquiunt*, cæsus flagris Triumvirorum *usque* ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat *ærata* rostra tot navium

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibusque magnus in primis eques,
Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi

ANNOTATIONES.

pompa procedebat; *Sacra* dicta; seu quòd per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quòd in eâ fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varr. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18, &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum se ostentans insigni togâ splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienses dicti nobiles, qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam; contrà angustam et arctam pauperes. Quidam hîc volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut bene barbatos; manicatis et talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox ista duo significare potest; vel *convertat*, ad hominem subsannandum; vel *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clàm solùm, sed et apertè ac liberè indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palàm jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam; scilicet iste paulò antè servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Triumviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,* inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*] Non Triumviri tantùm, sed et iis absentibus Præco servos jubebat plecti, et flagris cædi à lictore. *Fastidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli sive Elogii, v. g. *Hic reus, ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi et pretiosissimi, l. 1. Ode 20.

13. *Mille jugera.*] Atqui cives olim honoratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum; ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris molestiâ incedentibus, Gall. *Haquenées,* Ang. PALFREYS, NAGS. Dicti sunt quòd manûs mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat; Menas autem fortasse et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversâ cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati; quorum primo Tribuni excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quamvis lege, de quâ mox dicam. Dio l. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ nobiles in Theatro à Plebeiis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertiûm millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imò et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus à naturâ factus, non ita pridem eorum

Rostrata duci pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc, Tribuno militum?

ingenti magnitudine dirigi adversùs prædones et servorum turmas, isto, isto, *inquam*, militum præfecto?

ANNOTATIONES.

dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu et operâ jam victor Augustus persequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc, hoc, Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum quicquid in cœlo regit
Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore, constitit

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium *istarum apparent* terribiles adversùs me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui summus (quis credat?) hanc Oden pessimè intellexit, pessimè carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus, et quædam sanè supplenda ex magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ Varum, suos amores spernentem, ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primùm ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum seu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illîc statui supponendum: rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuisse incantamentum, quòd Varus contrariis se pharmacis præmunîisset: tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtrum seu potionem amatoriam è medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inediâ contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam suppositititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumeius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide l. 3. Ode 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus *erat* sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. *Tum* Canidia exiguis viperis implexos *habens* capillos, et incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressus, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas,

Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætextâ et bullâ quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Pers. Sat. 5. v. 30. *quòd prætextâ infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem*, non secùs ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintil. Ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priscus instituit prætextam, simul et bullam cordis effigie collo appendi solitam, quâ pueri *corde præstare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juv. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeóque sine pube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari et inhumani valdé. Vide l. 1. Ode 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et ferales. Vide l. 2. Ode 14.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranæ sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *Crapaud*, Angl. A TOAD. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis l. 3. El. 6. v. 27.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt,
Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm, à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. l. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam propè sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *Loca sunt minùs ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.

Est sonus insuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius et alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia. vern. *Gurgistan:* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de quâ postea. Colchis hodie Mingrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In eâ regnavit Æeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æneid. 4. v. 511. et Æneid. 6. v. 126. De Saganâ iterum l. 1. Sat. 8.

Horret capillis, ut marinus, asperis,
  Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientiâ,
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
  Quo posset infossus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
  Inemori spectaculo:
Cùm promineret ore, quantum extant áquâ
  Suspensa mento corpora:
Exucta utì medulla et aridum jecur
  Amoris esset poculum,
Interminato cùm semel fixæ cibo
  Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
  Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,

habens crines rigidos velut echinus marinus aut aper currens. *Inde* Veia nullis conscientiæ *stimulis* absterrita labore ingemiscens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum; sic quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam, ut arescens medulla et hepar exsiccatum fieret amoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. *Porrò* et otiosa Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt *istis veneficiis* adfuisse Foliam Ari-

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *herisson*, Angl. A HEDGEHOG, alter est terrestris, qui et herinaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ, cùm currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *Imò malâ conscientiâ*, inquit, *multorum sibi facinorum consciâ. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam à malis facinoribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potiùs elegans et nobilis: indicatque mulierem sceleribus adeò assuetam, ut sine ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

........Fibris increvit opimum
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemori spectaculo.*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu et fame diversarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cùm promineret ore, &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid sit*, quantum extant aquâ suspensa mento corpora. *Quænam in patibulo suspensa extant ab aquâ?* Quæso, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per suum *patibulum*, de quo hîc nulla mentio; cùm sit collatio natantis, atque adeò aquâ mersi et suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum puero terrâ cooperto et ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, et subtracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerit.

39. *Interminato cùm semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est infinitus*, inquit, *at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam scripserit, cui *mens non læva fuisset*, inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo, prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè quàm priùs: *et quâ naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas, ab inediâ?* Ohe, mágne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inediâ verò intabescentes, scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe, hodie *Rimini*, in Romandiolâ provinciâ, in orâ maris Hadriatici; prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, et otium amœno situ comparata; olim dicta Parthenope, Virg. Georg. lib. 4. v. 563.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.

minensem nefandâ libidine *famosam*, quæ verbis Thessalicis incantata astra et Lunam cœlo detrahit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens *unguem* pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, *inquit*, testes faventes, nox et Diana silentium facientes, quando secreta peraguntur mysteria, jam, jam adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram et potestatem divinam. Interim dum belluæ absconduntur silvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, canes Suburanæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum

Et omne vicinum oppidum;
Quæ sidera excantata voce Thessalâ
Lunamque cœlo deripit.
Hìc irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, et Diana, quæ silentium regis,
Arcana cùm fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ,
Dulci sopore languidæ,
Senem (quasi omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius

ANNOTATIONES.

Ovidius *in otia nomen Parthenopen dixit*. Cerutus *otiosa*, interpretatur, *Neapolitani minùs curiosi*.

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More et ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magicâ præstabant. Vide Oden 27. stroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virg. Eclog. 8.

Carmina vel Cœlo possunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cùm Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, et hinc rubescere, quòd reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eò superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ astrologiæ perita, cùm Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. et 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum et perculsum furore animum exhibet.

51. *Nox et Diana.*] Noctem et tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio, *Qui malè agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur. Porrò sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, et quasi silentium imperante, ut existimabant, et favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et à me avertitur.

57. *Senem (quasi omnes rideant) adulterum.*] Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia: illuc ventitabat noctu Varus, parùm memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quâcunque viâ, seu, per fas et nefas!

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretiosum absurdè explicant ferè omnes: et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur; absurdiúsque, delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento veneficio ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad sensum Horatii quàm ista, certè ἀπροσδιόνυσα. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo antè, magicum, summâ curâ perfectum, et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, et ad se tandem

Meæ laborârunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

elaborârunt meæ manus. *Verùm* quid evenit? Quare acria *hæc* pharmaca minùs pollent *venenis* barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit. *Nimirum* Varus cubat *in* lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber *ille* incedit per pharmaca veneficæ *cujuspiam me* doctioris. *Atqui per* insolita medicamenta *faciam ut* ad me redeas, ô Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.

ANNOTATIONES.

redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, et quos expiscati sunt hucusque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimvero similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creüsam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentiùs inspicienda,* inquit. *Namque accipit hìc sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minùs valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversùs Varum: sed philtris tantùm egit. Itaque ait hìc:* amoris esse poculum: *et:* non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potiùs dicerem:* Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *scilicet quàm nostra.* Canidia adversùs Varum non exercuit Medeæ veneficia: nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parùm valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantùm egisse, omnino refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, at postea philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta,* sæpe usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo, sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientioris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, à Marso, Circes veneficæ insignis filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam et Marsu' colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13. et l. 21. c. 2. et 3. Item Gell. l. 26. c. 11. scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: propterea Marsis...... vi quâdam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint, et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

Scilicet parabo pharmacum potentius, quod tibi *me* aspernanti adhibebo. Et *certè* infra mare cadet cœlum, terrâ superjectâ, potiùs quàm non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer, nequaquam, ut priùs, blandimentis mollire sceleratas *mulieres tentans*, sed, anceps quid primùm diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia, *inquit*, magnum fas ac nefas *confundant licèt*, *at* nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò postquam *à vobis* coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies *vestras* curvis unguibus invadam (*nam* hæc potestas est Deorum Manium),

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priúsque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ supèr,
Quàm non amore sic meo flagres, utì
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus
(Quæ vis Deorum est Manium),

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inediâ interficere: ad parandum Varo philtrum è pueri exsuctis medullis et arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Utì Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignibus, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hîc. Quod quidem, ut et alia bene multa, Dacerius acutè et eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in frusta dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 8. et Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyesten. Cicer. Tusc. 1. n. 107. *Exsecratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primùm ut naufragio pereat Atreus, &c.... Neque sepulchrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis: ubi remissâ humanâ vitâ, corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem, n. 43. *Thyestea ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum, moventis:* ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, evisceratus latere penderes (*ut ait ille*) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licèt: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos sceleratæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbè occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio Nullâ expiatur victimâ.*] Sic putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. 28. c. 2. *Defigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. v. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibin: v. 157.

Insequar et vultus ossea forma tuos:
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim et potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet, *Manes*, et *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 66. Daphnidi mortuo aræ duæ. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant manibus aræ*, inquit, et v. 305. animæ Hectoris Andromache *sacraverat aras*. Et v. 303. *Manesque vocabat*. Quid propriè sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo*

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba, vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Pòst insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus formidine eripiam somnum. *Deinde* plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra *vestra* insepulta discerpent lupi et volucres Esquilinæ: illud *verò* spectaculum videbunt parentes *mei* (heu!) post me viventes.

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latinâ Linguâ reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterùm noxium malis; id genus plerique Larvas perhibent. Cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrùm Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat, lib. 2. Ode 18. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Ode 28. Item Sophocl. Ajac. act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulchreta; imò et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur et quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum. *Neque structura placet: et hæc hiant, disjuncta à superioribus, et verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? et omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis et avibus laceratæ, quid addit: neque hoc parentes effugerit spectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeò amavit, ut maluerit hìc, quàm, quod potuit,* vultures: *et fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit,* insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ et scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè et continenter, sed profert saltuatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post et per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.* durissima omnino sint, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, et parùm ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi et vellicandi avido; at æquum æstimatorem non offendent *Esquilinæ alites:* quin collisio, et ipsa vox, *alites,* pulchra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.

IN CASSIUM SEVERUM.

QUID immerentes hospites vexas, canis
 Ignavus adversùm lupos?
Quin huc inanes, si potes, vertis minas,
 Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
 Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublatâ nives,
 Quæcumque præcedet fera.
Tu, cùm timendâ voce complêsti nemus,
 Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
 Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non istuc vanas minas convertis, si vales, ac lacessis me par pari redditurum? Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius *canis* rufus, *quæ est* defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcunque feram fugientem. Tu *verò*, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam *ego* adversùs improbos acerrimus dirigo statim cornua; non secùs ac gener contemptus à Lycambe perfido,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu, quanquam exitu semper infelici, et conatibus vanis, famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licèt *arctiùs junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deinde in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus: *Cassium Severum affirmant primùm flexisse ab illâ vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inscitiâ literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et postea: *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissâ modestiâ et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompositus, et studio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterùm varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore multùm cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Cassius*, inquit, *Severus, si cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quòd si cæteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitas, et vis summa; sed plus stomacho quàm consilio dedit: præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis Ignavus adversùm lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum socordiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allatrantem?

5. *Molossus.*] Canis ingens et validus, Gallicè, *dogue*, Ang. A MASTIFF. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi. Strabo, lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gall. *levrier*, Ang. GREYHOUND, è Laconiâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.

6. *Amica vis pastoribus.*] Ad arcendos à grege lupos aliasque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμνιος, *canis pastorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego sum ad insectandos quoscumque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphorâ.

9. *Tu, cùm timendâ, &c.*] Tu vero cùm ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti, repentè mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendùm latrans, projectum cibum arripiens, mutus subitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen filiam antea desponsatam, fractâ fide, illi nega-

Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

vel inimicus Bupalo infensissimus. Quòd si me quisquam dente nigro lacerârit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

vit uxorem, generumque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben, ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere* (al. *ii proposuere*). *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. de Nat. Deorum, 3. n. 90. *quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus,* &c.

15. *An, si quis atro dente,* &c.] Si verò me quisquam impetat conviciis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo: persequar adversarium usquequâque, donec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quo, quò scelesti ruitis? aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet

Quò, quò scelerati properatis? vel cur inclusi vaginâ gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? Non *quidem* ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni *hactenus* indomiti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò,* &c.] Ambigitur quod civile bellum hîc Poëta execratur: an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto, M. Antonio, et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potiùs illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquamtò post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In *campis* Philippensibus et in mari Siculo. De hoc, Epod. 4.; de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris deus pro ipso mari.

5. *Non ut superbas,* &c.] Enimvero tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certè gloriosè pugnatum est: at certârunt nuper cives in seipsos impiè, ut et [illegible]nc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ [illegible] la quamdiu stetit, fuit. Vide lib. 3. [illegible] Vell. Patercul. lib. 1. et 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque t[illegible]c est Latinus sanguis, ut Britanni nondum

per viam sacram vincti traherentur: sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. *Atqui* nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit, sævire, nisi contra dissimile *animal.* An cæca rabies agit *vos*, an vis superior, an crimen *aliquod?* Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est. Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, secundùm vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar, feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? Responsum date.
Tacent, et ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

acti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. et lib. 4. Ode 14.

Descenderet.] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *Via Sacra;* de quâ Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

9. *Sed ut, secundùm vota Parthorum,* &c.] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi,
&c.

De Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. Ode 12. et 19.

11. *Neque hic lupis mos,* &c.] Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Proœm. lib. 7. *Cætera animantia in suo genere probè degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At herculè homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Epist. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversùs hoc te expedi,* &c. Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantùm nec à necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia inter se homines bella gesserunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam serpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?

Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxisse parum est.

12. *In dispar, feris.*] Al. *in dispar genus.*

13. *Furorne cæcus,* &c.] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello, n. 13. *omnes qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus.*

15. *Tacent, et ora pallor,* &c.] *Silentium* et *pallor* arguunt sceleris conscientiam; *stupor* verò notat immissam à Diis offensis pœnam.

17. *Sic est,* &c.] Irâ sanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Ode 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi Sacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè scribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur: cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ sanguine suo consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen et auspicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à satis miti*

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret: Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto, at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide et Aurel. Victorem. Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei, cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII.

IN VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo,
  Vires quid enervet meas?
Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
  Frontem senectus exaret;
Hietque turpis inter aridas nates
  Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
  Equina quales ubera;
Venterque mollis, et femur tumentibus
  Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
  Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita quæ rotundioribus
  Onusta baccis ambulet.
Quid, quòd libelli Stoici inter sericos
  Jacere pulvillos amant,
Illiterati num minùs nervi rigent?
  Minúsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
  Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo fœtentem *decetne* quærere quid exhauriat vires meas? Licèt nigri sunt tibi dentes et frons sulcata rugis senii
* * * * * *
* * * * * *
* * * * * *
* * * * * *

Sis opulenta: et imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: *tu tamen mihi sordescis* * * *
* * * * * *
* * * * * *
* * * * * *

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis et Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. et pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos. Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modò cit. *Uniones digitis suspendere et binos ac ternos auribus fæminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam margaritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ mulieres oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio et mollities, inquit, docuit *baccam conchæ rasisse.*

15. *Quid, quòd libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis et Philosophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illecebrâ captas me studiosum: verùm nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. l. 1. et 2, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. I. v. 53.

Quidquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, aut alia multis locis similia, Quintiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. sic scribenti: *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet: Epod. 8. et 12. *Nebulonis et nequam esse oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

AD MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium victoriâ.

Ecquando vinum Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus *ego ob* victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? *Sanè* ita placet Jovi. Haud jam pridem sic *fecimus,* quando Neptunius Imperator

QUANDO repôstum Cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ,
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repostum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ, quæ jam consummata celebrabatur in Ode 37. lib. 1. Hic, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura Lib. 1. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto; quem diem propterea notavi, quòd eo penès unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatûs ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monimentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. et totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ, Lib. 3. Ode 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisque fore gratum sit gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis imperium destinatum erat: quod quidem asseruit, lib. 1. Ode 2. et alibi.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus Barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut;* Dorius in *Re;* Phrygius in *Mi;* de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primùs acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles, Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Ode 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. et *barbara crurum tegmina,* Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta et elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ, quot et Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygium autem ac Lydium Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cùm Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu antè annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis:
Romanus (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum et arma miles, et spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

freto *Siculo* pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus *injicere* catenas, quas detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud credetis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (*proh* fœdam *rem!*) Sol videt conopium. Ad hoc *spectaculum* Galli indig-

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; et, cùm mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, c. 7. Alii scribunt, eum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis et hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœruleâ veste indutum juveniliter superbiendo depugnâsse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas.... Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adversùs Sext. Pompeium,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duabus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæsar duxerat deleta ...... victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa de quâ paulò antè dixi ex Floro.) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocârat. Testes Dio et L. Flor. cit. *Cùm ergastula armâsset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.* Cleopatræ, de quâ l. 1. Ode 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.* Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des Pieux,* Angl. PALISADOES. Vegetius l. 3. cap. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudes, vel tribuli lignei, digeruntur,* nimirum ad muniendа castra. Porrò Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus Servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeóque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe et indignum. Vid. l. 1. Ode 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν, *evellere,* dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeóque caloris amissionem.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum.* Licenter corripitur penultima hujus vocis ex se longa, κωνωπεῖον, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illîc frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quòd muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adversùs Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, et effœminatis *spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. et Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare*

nantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: et puppes navium hostium ad sinistram fugientes in portu delitescunt. Iō triumphe, tu retardas auratos currus et juvencas integras. Iō triumphe, non revexisti Imperatorem talem seu in bello Jugurthino, seu in Africano eum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terrâ et mari sagulum purpureum mutavit lugubre:

Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ.
Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, et intactas boves.
Io triumphe; nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.
Terrâ marique victus hostis Punico
Lugubre mutavit sagum:

ANNOTATIONES.

Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè diceremus, CRYING, GOD SAVE THE KING.

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec* quâ de causâ *id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, et posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Ode 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

21. *Aureos Currus.*] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἅρμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερές· ἀλλ' εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. *Currus autem*, triumphalis scilicet, *neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 453.

Delige et intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Ode 1. stroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha.*

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic sic annotat: *Tangit historiam, in quâ scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam et portum.* At contrà Plutarchus scribit sepulchrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmoreo sepulchro æneâque urnâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, et captâ Carthagine, et aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam,
Respice res hominum, quàm brevis urna premit!

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transiit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* seu puniceus color *exuberantiam splendoremque significat ruboris;* inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quòd is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret.

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,
Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum juvat
Dulci Lyæo solvere.

nunc ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adversis ventis; vel ad Syrtes Austro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, et vina Chia, vel Lesbia: quin potiùs infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauseam fluitantem. *Certè* decet abstergere solicitudinem ac formidinem *pro* rebus Augusti *bibendo* suave vinum.

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quò tenderet Antonii classis, ignorabatur: Sciebatur tamen versùs Peloponnesum navigâsse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postea verò cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. 3. Ode 27. stroph. 9.

30.] *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari sunt eæ, vulgò *Sèches de Barbarie*, à σύρω, *traho*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahunt fluctus. Vide lib. 2. Ode 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Transmarina vina, ideoque pretiosa: è Chio et Lesbo insulis maris Ægei. Plin. lib. 14. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Ode 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Ode 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. Habet virtutem coërcendi nauseam, inquiunt; quòd austerum sit et pungens, adeóque fluxum sistat aut restringat phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nauseâ et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio: at, hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu insedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *solvere*, ut jam notavi, lib. 1. Ode 7.

ODE X.

IN MÆVIUM POETAM.

Ei naufragium imprecatur.

MALA soluta navis exit alite
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,

Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fœtentem Mævium. Auster, fac

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est apprecatus, Ode 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitiis duntaxat famosus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus tam invisus bonis quàm invidus. Virg. Eclog. 3. 90.

Qui Bavium non odit amet tua carmina, Mævi,
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata et olentia*, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus *navis*. Eurus ater mari perturbato dispergat funes et remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cùm frangit ilices in excelsis montibus concussas. Nec propitium *ullum* affulgeat astrum nocte obscurâ quâ Orion occidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, et vota ad Jovem surdum: cùm murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quòd si *tu in* curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, *à me* procellis sacrificabitur lascivus hircus, et *nigra* ovicula.

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat
Quâ tristis Orion cadit:
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
Porrecta mergos juveris;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster, memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem et in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversùs Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1. 89.

Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso et navigantibus tristi, lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum EubϾ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantùm non tota periit, cùm reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeóque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quòd Ulysses et Diomedes è suo templo Palladium rapuissent: tum ut canit Virgilius, Æneid. 1. v. 45.

Unius ob noxam, et furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces et vota minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quòd si tuum cadaver in littore pascat aves marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. 6. v. 193.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deorum numerum referendas esse tempestates, *quæ populi Romani ritibus consecratæ sunt...... nostri quidem duces mare ingredientes immolare hostias fluctibus consueverunt.*

ODE XI.

AD PETTIUM.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea, juvat
  Scribere versiculos, amore perculsum gravi;
Amore, qui me præter omnes expetit
  Mollibus in pueris aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
  Inachiâ furere, silvis honorem decutit.
Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
  Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet,
In queis amantem et languor et silentium
  Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contraque lucrum nil valere candidum
  Pauperis ingenium querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
  Fervidiore mero arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet ut priùs, versus facere, *quia* amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet *me* tanti mali), pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis è profundo pectore deductis! *Tum verò* simul ac ardente vino incalueram, et numen pudore carens secreta *mea* dimoverat loco *suo*; *ego* flens apud te conquerebar, *quòd* sincera mens pauperis non prævaleret quæstui.

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus sit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, et dimetro Iambico; id est, duobus dactylis, et syllabâ; deinde quatuor Iambis; recepto tamen imparibus locis spondæo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon; ut primus quisque versus sit Iambicus trimeter, ut antè dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Ode 7. *Arboribusque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quòd per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat Scribere versiculos amore perculsum gravi.] Contrà Propertius amore se ait incitari ad condendos versus lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi toties scribantur amores?
  Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non hæc Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
  Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
  Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus est.

8. *Fabula quanta fui!*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem!

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adversùs rivalium ditiorum munera opima nihil me posse as proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contrà ne lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum Pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem et inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatus.

Addebam porrò: Quòd si libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum; *protinus* abjecta verecundia cessabit pugnare adversùs inæquales. *At* postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato discedendi in ædes *meas*, dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias, et dura eheu vestibula, *in* quibus rupi lumbos et latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem fœminam superare mollitiâ: quo *me* exsolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ;

Quòd si meis inæstuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;

ANNOTATIONES.

15. *Quòd si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversùs Inachiam; et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevì redibat ad priorem erga illam ardorem: quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimentaque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem et augent cruciatum, quàm levant aut sedant.

18. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego interpretor cum Pulmanno: Non ampliùs Inachiæ procaci me summittam pudens nimiùm; sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic: Cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm sinceri et candidi ingenii amantem; adeóque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Ode 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos, &c.* lib. 4. Ode 11. v. 31.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15. v. 14.
Et quæret iratus parem.

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas et importunas; atque à te, Petti amice, *jussus* eram abire domum, et propositâ quiete frui; contrà subitò redeunte et trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. Lib. 2. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat; ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Ode 10. Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam Vincere mollitiâ.*] Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollier* à mollitie dicta. Isidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Blesensis serm. 1. in Adven. Angelicam salutationem explicans; *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

26. *Libera consilia.*] Amicè data, sine ullâ adulatione, vel offensionis metu.

26. *Contumeliæ graves.*] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant; injuriæ ab Lycisco vel meretrice quâlibet irrogatæ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

sed *tantùm* alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4. n. 75. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid. Remed. Amor. 462.

Successo novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

28. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, et in nodum colligebant. Vide lib. 2. Ode 5. in fine, et lib. 4. Ode 10.

ODE XII.

IN ANUM FŒTIDAM.

QUID tibi vis, mulier, nigris dignissima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagaciùs unus odoror
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer ubi lateat sus.
Quis sudor vietis et quàm malus undique membris
Crescit odor! cùm pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colorque

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi? *Ego* quippe subtiliùs olfacio *utrùm sit* tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat. *At, at* quantus sudor, et quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis! * * * * * * * * * * neque ei stat uda creta, et color

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Dignissima barris.] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad istas voces: *Barrus inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græcè *βάρος*; nam inter quadrupedes mole præstat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à voce *beira*, quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. c. 6. *Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus: sive est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam gravè olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: O quàm gravis odor, et fœtens sudor exit è membris anûs putidæ!

9. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille, quo faciem incrustârat: quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra candicans, usus ad mulierum maximè cutem:* Idem, ibid. cap. seq. *Cretæ plura genera.... candidum et ad purpurissum inclinans, vis utrique ad discutiendos tumores...... Refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita, &c.* Petronius, c. 23. *Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi, et inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussâ admixto, fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter* crocodilus (cordylum vocant) *ei similis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant: quæ illita *ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit*

fucatus fimo crocodili * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

Stercore fucatus crocodili, jamque subando
  Tenta cubilia tectaque rumpit.
Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis;
  Inachiâ langues minùs ac me:
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
  Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
  Cùm mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
  Quàm nova collibus arbor inhæret.

Cui *verò* parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirum tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plùs amaret sua mulier, *quàm* ego te. O ego minimè fortunata, quam tu fugis non secùs ac agna lupos, et capra leones validos expavescit!

Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
  Cui properabantur? Tibi nempe;
Ne foret æquales inter conviva, magis quem
  Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
  Agna lupos, capreæque leones!

ANNOTATIONES.

in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, dignæ sunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, et spumâ sepiarum unguntur, et supercilia fuligine illinunt, et fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens et optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterum tinctâ, lib. 2. Ode 16. et 18. De Tyro urbe, lib. 3. Ode 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36.

ODE XIII.

AD AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni solicitudine posthabitâ.

HORRIDA tempestas cœlum contraxit, et imbres
Nivesque deducunt Jovem:
Nunc mare nunc silüæ
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Ater nimbus obduxit cœlum, et pluviæ nivesque demittunt Jovem: Jam mare et silvæ strident Boreâ Thracio: O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: et quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons senio contracta. Tu profer vina calcata *sub* Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis *quibuslibet*. Ea forsan Deus restituet in *pristinum* statum, mutatione propitiâ. Jam ex-

ANNOTATIONES.

Quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis, et meliùs quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroicus hexameter catalecticus, ut iste, Ode 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. 4.

Arboribusque comæ.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis et condensatis nubibus cœlum obtexit et obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de nescio quo civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade et calamitate quâpiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Imbres Nivesque deducunt Jovem.] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc et in terram descendere ac deduci putabatur, cùm solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7. 60.

Jupiter et læto descendet plurimus imbri.

3. *Siluæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threïcio Aquilone.*] Flante è Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem et ortum solstitialem. NORTH-NORTH EAST. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. 1. n. 40. *Occasio autem est pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimboso, tristi, sumamus occasionem compotandi. Alii meliùs sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

. . . . . . Ἕρπει
Λευκαίνων ὁ χρόνος· ποιεῖν τι δεῖ εἷς
γόνυ χλωρόν.
——*Serpit*
Canos faciens tempus, gerere aliquid oportet
eos quibus est genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Erasmo. *Genibus inest vitalitas. Namque in ipsâ genus utriusque commissurâ dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit.* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosâ et tristi fronte depingitur; vel potiùs, solvatur et porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc à nobis ea severitas ac tristitia, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeòque mihi coæva: nam eo anno prodii in lucem: proindeque *meum consulem* eum appello. Vide l. 3. Ode 2. ubi,

O nata mecum Consule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc* mala *fortasse* in

pedit ungi nardo Persicâ, et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, et Simois rapidus; unde regressum tibi intercluserunt Parcæ terminato filo; neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quasvis ærumnas mitiga per vinum et carmina, *quæ duo sunt* grata remedia horridæ ægritudinis.

Nunc et Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, et fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus et Simoïs:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupêre; nec mater domum
Cærula te revehet.
Illîc omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

mellus mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cùm hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perside, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Ode 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. l. 1. c. 6. &c. Plin. l. 12. c. 12. ita scribit: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crasso radice, pingui, situm redolente.... Apud Gangem nascens,* &c. Vide l. 2. Ode 11. ibique annot.

13. *Fide Cylleneâ.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Ode 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus l. 1. Ode 28. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem ex pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 1. Ode 6. 8. 15. l. 2. Ode 4. 16. l. 4. Ode 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Assaraci,* &c.] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest, ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Assaracus Troïs filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi:* quod somniatores explicant, quoniam is fuerat è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero, Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi reditum,* &c.] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem: quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat peritissimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipsius prænunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino* et *cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hâc Ode.

Subtemine.] Subtemen filum est, quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes subtemina, currite fusi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Ode 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epist. 7. *Ferrem graviter, si novæ ægrimoniæ locus esset.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia et levamina dicebantur, Græc. παραμύθια.

Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cùm eunt ad aliquem locum consulendi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi priùs, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: et erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV.

AD MÆCENATEM.

Phrynes amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis
  Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
  Arente fauce traxerim;
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando.
  Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
  Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
  Anacreonta Teïum,
Qui persæpe cavâ testudine flevit amorem
  Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulchrior ignis

Optime Mæcenas, interficis *me*, quærendo sæpius quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus, *inquam*, me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem *tibi* promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii *amore* intentum fuisse Anacreontem Teïum, qui sæpe lyrâ amores cecinit ad metrum facile. Ipse *verò tu amore* cruciaris. Quòd si non formosior ignis cre-

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor, magnus Deus et maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversùs Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosos spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell. 2. 1. 5.

. . . . ita nubilam mentem
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quòd solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. Epigr. 1. 67, 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigr. 2. v. 9. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem.* lib. 4. Epigram. ult.

Ohe jam satis est, ohe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Ode suâ 29.

10. *Anacreonta Teïum.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate litorali, vel è Teïo Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem*: de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Ode 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: meliùs alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plùs amori indulgendo et affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas, tuâ pro-

mavit Trojam oppugnatam, lætare *de* tuâ conditione. *Nam* urit me Phryne libertina, uno *amatore* minimè contenta.

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

priâ experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii et incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. 3. 66.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est à Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

AD NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, et Luna micabat inter astra minora, sudo aëre: quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa *me* strictiùs quàm hedera altæ ilici adhæret: dum lupus *insidiaretur* ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale: et ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra, dolebis *aliquando* plurimùm meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio,

Nox erat, et cœlo fulgebat Luna sereno
Inter minora sidera;
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra!
Nam, si quid in Flacco viri est,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

....Sed Luna videt; sed sidera testes
Intendunt oculos——

2. *Inter minora sidera.*] Sic lib. 1. Ode 12.

....Inter ignes
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris et Cupidinis, aiunt quidam; meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 8. 11.

....Feror exul in altum
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis
Diis.

Vide Macrob. Saturnal. l. 3. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, et suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine, lib. 3. Ode 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret: id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Ode 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Act. 3. Sc. 1.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omnino appositè subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, et offensæ: necdum satis virtutem meam et firmitudinem nôsti: sed brevi senties et dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore et multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat;
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea,
Eheu translatos aliò mœrebis amores!
Ast ego vicissim risero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri *quem præfers:* atque irritatus quæret fidelem *amicam:* sique verus dolor corripiat, *mea* firmitudo non vincetur *tuâ* pulchritudine semel invitâ. Tu verò quisquis es *nunc* potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris sis locuples, tibique non lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; eheu *brevi* dolebis amores alteri datos! ego verò *tum* ridebo meâ vice.

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram: hoc sensu; Tanta est iræ meæ constantiâ, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, et potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . .
Canto quæ solitus.... Amphion,
. . . .
Nec sum adeò informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licèt te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex olim dicitur auro abundâsse. Is propterea Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ Minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Et fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas quoque, *quòd non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius,* nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigratione; ac seipsum aiebat primum Oethalidem fuisse, deinde Euphorbun, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Ode 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Ode 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem et inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim: et affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quòd ab illâ contemnor. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum quod exoptamus.*

ODE XVI.

AD ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, et Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis *studentes*,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas;
  Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
  Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
  Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger; *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco, et factu difficilis, et emendatu.*

1. *Altera jam*, &c.] Quàm variè et quàm irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hîc saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector, rogo: an *durissima multis locis*, an *tota inepta?* Imò durum et ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum propè sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii; Octavii et Cinnæ; Marii et Syllæ; Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversùs Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siciliensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversùs Brutum et Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea Epod. 1. et 9. et lib. 1. Ode 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide antea Epod. 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius: 3, 13, 60.

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuere sub Samnitibus juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi:* olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum*, quod testatur Appian. bel. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Suprà l. 3. Ode 14. strophe 5. Oros. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis atque Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent, ... auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. l. 1. c. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror Senatum invasit: adeò valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen*, &c. quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est l. 3. Ode 5. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famâque*, scribit Ausonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. et alibi *superbiæ domicilium.* Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecere, et societatem iniêre cum Annibale et Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius l. 23. Vide et Flor. l. 2. c. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide l. 3. Ode 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinates) accolæ Rhodani fluvii populi rebus novis studuère semper, nemini fidem, nec suis quidem ducibus servare assueti; conjurationem Catilinæ

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Hannibal;
Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistet victor, et urbem
Eques sonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Fortè, quid expediat, communiter, aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus;
Nulla sit hâc potior sententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; et Annibal parentibus execrabilis; *scilicet hanc* pessumdabimus *ipsi nos* homines consceleratì, *quorum* addictus est cruor: atque terra *hæc* à bestiis iterum tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis, et equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et, *quod* horrendum visu, ossa Romuli solis et venti expertia disperget superbus. Fortè universi vel pars major interrogabitis quid utile sit ad evitandas *tales* ærumnas? Nulla videatur sententia melior *quàm*

ANNOTATIONES.

Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo priùs consensissent. Vide Cic. Catil. 3. Sallust. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præsertim verò l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes significari; nec absurdé.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces et cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non est dubium quin hîc notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciârit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim.... barbari verò non segniùs quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur.* Nimirum cùm terras eorum inundâsset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Flor. l. 3. c. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*] Ut l. 1. Ode 1. *Bella matribus detestata.* Sic et hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitûs, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeò, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max. l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos l. 2. Ode 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait suprà Epod. 7. 17.

.... acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur, in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virg. Æn. 8. v. 348. *Capitolia,* inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Et antea ibidem, v. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedet in direptionem, prædam, et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quòd in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adeóque nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens*, et *dissipabit* impié. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii verò, cum Varrone asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hâc potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paullùm modò pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar, earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium? Testis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi et egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi, Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obsidione pressi non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium sævitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. sect. 42. Inde venisse in Galliam, et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. l. 4. Justin. l. 43.

hæc: *oportet* abire quocunque ferent pedes, quocunque per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abcessit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius *aliquid* proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At *priùs* jurejurando nos obstringamus, in hæc *verba:* nec reverti liceat, *nisi* cùm emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versùs patriam, quando Padus rigabit verticem Matini *montis*, aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras, *adeò* ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvio; atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque *fiat* caper, et gaudeat mari salso.

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imis saxa renârint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milüo,
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque salsa lævis hircus æquora.

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modò cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astrinxerunt, jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Ode 1. et 3. *Quocunque vocabit*, sive in Cyrnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemni sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renârint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocenses in mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt: et juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret, et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quòd Helvetii demigraturi mœnia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent*. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adynaton multiplex aggregat et accumulat hîc Horatius stylo juveniliter lascivientes: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm tricari circa *cæruleam* *Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quasi antiquè nimis usurpatum; *perprimat* velut fœtentem. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontiam, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina.] Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam l. 1. Ode 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novâque monstra, &c.*] Monstrum sanè foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus. Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate et magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ et metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites et insulas;
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea;

Posteaquam ista et quæcunque valebunt tollere *spem* gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. *Pars autem* iners et spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, fœmineo abstinete ejulatu, et properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit;

ANNOTATIONES.

contraria, primum ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet et innatare amet; quandoquidem amat potiùs montes et arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hîc poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potiùs, quibus bestiis nulla pejùs odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm et mox profert aliquid multò magis absurdum, suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulò pòst: *Aut pars indocili melior grege mellis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitâsse bonum Homerum dicemus, an Hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitiosâ et pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravârit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saniorque, adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hîc, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus antè citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii soli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâsse: at alios jurejurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam rectâ navigâsse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas; imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicunque bene:* vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter et volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prætemavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide l. 4. Ode 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. et seq. Italiæ laudes persequentem:

Sed gravidæ fruges, et Bacchi Massicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . .
Hîc ver assiduum, atque alienis mensibus æstas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Duæ sunt parvo mari divisæ inter se: decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimùm ac roriferi: solum pingue, nec arari modò plantarive facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industriâ et labore, fructum producit. . aër sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique, et illic quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigârunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit, affertque illud è 2. Georg. *fingitque putando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. sic scribit: *Putare veteres dixere, vacantia ex quâque re ac non necessaria, aut etiam obstantia et aliena auferre et excidere: et quod esse utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et vites, sic et rationes putari dictæ.* Originem deducit Festus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

atque ramus oleæ nunquam non germen et fructum producit, et ficus matura propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex benignus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caulas: nec terra viperarum *latebris* assurgit aut fit tumida. Plura verò beati cum admiratione *videbimus*, ut *quòd* Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina optima urantur, vel arescant glebæ; *quippe* cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.

Germinat et nunquam fallentis termes olivæ,
  Suamque pulla ficus ornat arborem;
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
  Levis crepante lympha desilit pede.
Illîc injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
  Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
  Nec intumescit alta viperis humus:
Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
  Aquosus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
  Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
  Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
  Laboriosa nec cohors Ulysseï.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
  Gregem æstuosa torret impotentia.

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis fermè excussis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic l. 3. Ode 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali et non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epithetum*, levis, inquit, *non convenit; desilit enim quia gravis.* Sic et paulò anté: *Quid vinea quæ semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, et mulctra,—æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus et cavernis viperarum. Proprié: nam terrâ condunt se viperæ: aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. 2. 151. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt......
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Ode 5. De *Euro* l. 1. Ode 28.

54. *Radat.*] Devastet abradendo et auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxtà ac æstatem, frigus et calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De *Colchide* l. 2. Ode 13. De Argonautis, deque Medeâ regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virg. Georg 2. 140. ita canit:

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertêre, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisque virûm seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercaturâ celeberrimi: ac proinde non intulerunt illîc fraudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulysseï.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq. v. 16.

Laboriosi remiges Ulyssei,

Jupiter ille piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

Scilicet Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum *malorum* fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 3. &c.

6. *Vate me.*] Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et *Musarum sacerdos* ac mystes.

ODE XVII.

AD CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; et hoc graviùs illam accusat.

JAM jam efficaci do manus scientiæ;
Supplex et oro regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retrò solve, solve turbinem.

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minimè lacessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi *in terram* astra cœlo abstracta, O Canidia, tandem abstine verbis execrantibus: quàm primùm converte retrorsùm, con-

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui quidem ad nos usque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit se illam exorare, acerbiùs vellicat et insectatur. *Non est palinodia, ut scripsere; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porrò si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem antè deriseram. Vide Plin. l. 30. c. 1. et alibi: *Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimùm valuit...... sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa.... Nata primum è medicinæ specie salutari...... blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9. c. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut est in epist. ad Pisones, et ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, l. 1. Ode 12. et 21. l. 3. Ode 22. Item suprà Epod. 5. huc pertinet quòd lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros Carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam, Plin. loco modò cit. *orta sine dubio in Perside à Zoroastre ut inter auctores convenit........ Hermippus de eâ arte scripsit diligentissimè, &c....... Democritus illustravit....... Est et alia magices factio à Mose, et Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, *volve*. Sensum est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erat.

verte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrârat. Trojanæ matronæ sepelierunt Hectorem bellicosum feris volucribus et canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis, eheu, inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: *ac* tum restituta *sunt* ratio, sermo, et pristinus faciei decor. Abundè et plusculùm à te sum punitus, ô dilecta valdè nautis et negotiatoribus. *En* juvenilis abiit vigor, et color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telèphus Nereïum,
In quem superbus ordinârat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuêre pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra; tunc mens et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

Illum ad arbitrium agitabant magi, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. 2. Pharmaceutria, *ut æneus iste rhombus*, inquit, *volvitur*, *ope Veneris*, *ita ille vir ad nostras fores vertatur*. Martial. lib. 9. Epigr. 20.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ sciet? &c.

Meminit et Lucretius:

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius, 3, 6, 26.

Stamineâ rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem*, &c.] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicantibus.

Nepotem Nereïum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quâdam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ herbâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc sanâsse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utilissimam emplastris, ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ*, &c.] Alii legunt, *luxere;* eodem propè sensu; id èst, quamvis interfectum Hectorem canibus et accipitribus dare insepultum Achilles statuisset; Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepelierunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόντης. Iliad.

13. *Postquam, relictis mœnibus, rex procidit,* &c.] Cùm digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Ode 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris*, &c.] Ulyssis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpserunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum, Homer. Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. et Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescâsse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia Solis ac Perseïs Nymphæ veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam ascripta*, ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis*, &c.] Adeòque vile scortum, sordidis hominibus expositum, et obviis quibuscunque.

21. *Fugit juventas*, &c.] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *rubórem juvenilem in veneficâ minùs prudenter appellat verecundum.* Imò de seipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire næniâ.
Quid ampliùs vis? O mare, et terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Furens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus

Crines *mei per tua* pharmaca cani sunt *facti:* nulla me quies relaxat à pœnis: nox premit diem, et dies noctem: neque licet recreare præcordia respiratione impeditâ. Itaque miser cogor credere quòd negâram, *nempe* Sabellis incantationibus mentem dimoveri, et Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultrà petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, et *plusquam* Siculus ignis in ardente Ætnâ sæviens. *Ergóne* tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec *ego*, sicca favilla, abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta expectat me *denique?* Loquere: fideliter exolvam pœnas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos, seu volueris mendaci lyrâ à *me* decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor et magni Castoris frater *ob* Helenæ infamiâ notatæ contumelia mirati ademerant Poëtæ visum, *quem ei* restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O nec turpis *es* ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris

ANNOTATIONES.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ et incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 5. De *næniâ*, l. 2. Ode 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

32. *Sicanâ fervida Furens in Ætnâ flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *urens*. De *Ætnâ* Siciliæ monte, *monte Gibello;* ejusque incendiis sanè prodigiosis, Just. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. 555, 570, et alibi. Lucret. l. 6. fusé. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena et centena millia passuum arenas eructet et flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Ode 13. et suprà Epod. 3. et 5.

36. *Quod me manet stipendium?*] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secùs ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Ode 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Poëta (de quo lib. 4. Ode 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Ode 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obsoleta sordibus.*] Sive ex adulterio nata, sive è vili et ignobili stirpe propagata.

47. *In sepulchris pauperum, &c.*] Divitum se-

pauperum! Tibi cor benignum; et manus innoxiæ; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus, et puræ manus;
Tuusque venter partumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris custodes adhibebantur adversùs magos et veneficos. Virg. Æneid. 11. 200.

....*Semiustaque servant busta.*

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores*, inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur: nono sepeliebatur. Unde Horatius.*

Novendiales dissipare pulveres.

Vide l. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quasi meiat sine labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde ut *puerperam* mox vocat *fortem*, id est, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo cruore rubros.] Quasi reverà pepereris. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorsum vota facis ad aures clausas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas nudos. *Scilicet* impunè tu deriseris Cotyttia *mysteria* revelata, amori libero consecrata? Et *tanquam* pontifex Esquilini

Quid obseratis auribus fundis preces?
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Quid obseratis.*] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum, rebus omnibus jam perditis, egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc à rupibus implorant, sic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riseris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id est, infernalia, à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce venefícia bellè significantur. Quod verò additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movet Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeóque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ à veneficis celebrabantur. Cotytto Dea spurcitiæ et impudentiæ ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè derisisti: nempe Epod. 5. et Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Esquilini pontifex venefici, &c.*] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeóque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Esquilini.] Quia sepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus

Impunè ut urbem nomine implêris meo?
Quid proderit ditâsse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus,
Modò ense pectus Norico recludere;
Frustràque vincla gutturi innectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletâsse vetulas Pelignas, aut violentius venenum parâsse, si tibi mors accidit lentior quàm cupio? *Atqui* vita misera infortunato protrahenda est *tibi* ad hoc *tantùm*, ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit *etiam* Prometheus vulturi addictus. Sisyphus *pariter* cupit reponere lapidem in montis vertice. At non sinit edictum Jovis. *Sic et tu* cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo, *sed* frustrà.

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vid. super. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque et magistratibus et ministris Deorum statuunt, quæcunque sunt sacrorum non scripta atque incognita.... Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant: ne quis peccet in sacris legibus.... Et si quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unum quodque negotium respicientes.* Hinc Plaut. Rud. 6, 3, 21.

Libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?

7. *Impunè ut urbem nomine implêris meo?*] Postquam ego te participem feci veneficiorum, et sacrorum in Esquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam et ludibrium facias! Absit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâsse Pelignas anus.*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversùs mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait: Ergone frustrà in opem vocârim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter aliâ et aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustrà est, quòd venenum tibi miscui velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero: nam vives, et vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait: Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversùs Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 13, et 18. et postea Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Ode 3. et 16. l. 2. Ode 13, &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura nôrit quàm Sisyphus.* Cic. Tusc. 1. n. 91. *Tentarem Sisyphi prudentiam.* Est et Proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam. l. 2. Ode 14. v. 20.

Optat collocare in monte saxum.] Cic. Tusc. l. 1. c. 18. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.... Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciscentur illi quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Sæpius mortem quæres nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, lib. 1. Ode 16. v. 9.

Ego *verò* tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid *enimvero ego* quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse curiosus observâsti: quæque meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; et combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere; *nimirum* defleam *vanum* exitum artis adversùm te inefficacis?

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, et polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare pocula;
Plorem artis in te nil habentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

Polo Deripere Lunam.] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8. 98.

.... *Sæpe animas imis excire sepulchris.*

Tibull. 1, 2, 47.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris
Elicit, et tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. mulier Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderîque temperare pocula.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis.* ἔχειν, Atticè valere et posse significat, inquit, Joan. cap. 14. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis:* alii *valentis:* alii verò *plorem artis* (supple, *causâ,* inquiunt) *nullum habentis exitum:* vel, *nil habentis exitûs:* afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiæne priùs mirer, bellìne laborum?

Et ibidem, v. 280.

.... *Laborve malorum.*

Ubi certè intelligitur ἕνεκα, *causâ.*